

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β', Τεύχος 26-27, Σάββατο 6 Σεπτεμβρίου 1975

Δρχ. 20

Έρχεται;

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟ

Ι. ΝΤΕΓΙΑΝΝΗΣ

ΕΝΑΣ ΔΙΚΑΣΤΗΣ
άξιος
του λειτουργήματός του

ΧΙΛΗ

ΑΝΑΤΟΜΙΑ
ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ
ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΕ
ΣΤΟΝ ΠΙΝΟΣΕΤ

ΑΝΤΙ 26-27

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κύριο άρθρο	3
Αντίλογος	4
Αντιθέσεις	5
Πορτογαλική Επανάσταση	6
Το έρωτηματολόγιο του Αντί	7
ΒΑΣ. ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ: 'Η Δεξιά δικάζεται'	9
ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ: 'Από ποιόν να τιμωρηθούν; Πώς να τιμωρηθούν;	10
ΤΑΚΗ ΠΡΟΚΑ: 'Ο θρίαμβος της Υποτέλειας'	12
ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟ: 'Εντονο παρασκήνιο για την επαναφορά της Μοναρχίας'	14
Μ. ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΥ: Βραχυχρόνιες & μακροχρόνιες προοπτικές της 'Ελληνικής οικονομίας'	17
Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ-ΝΕΣΤΟΡΟΣ: 'Ο Γ. Παπαδόπουλος και η διδασκαλία της ιστορίας στα 'Ελληνόπουλα'	18

ΣΕΛΙΣ

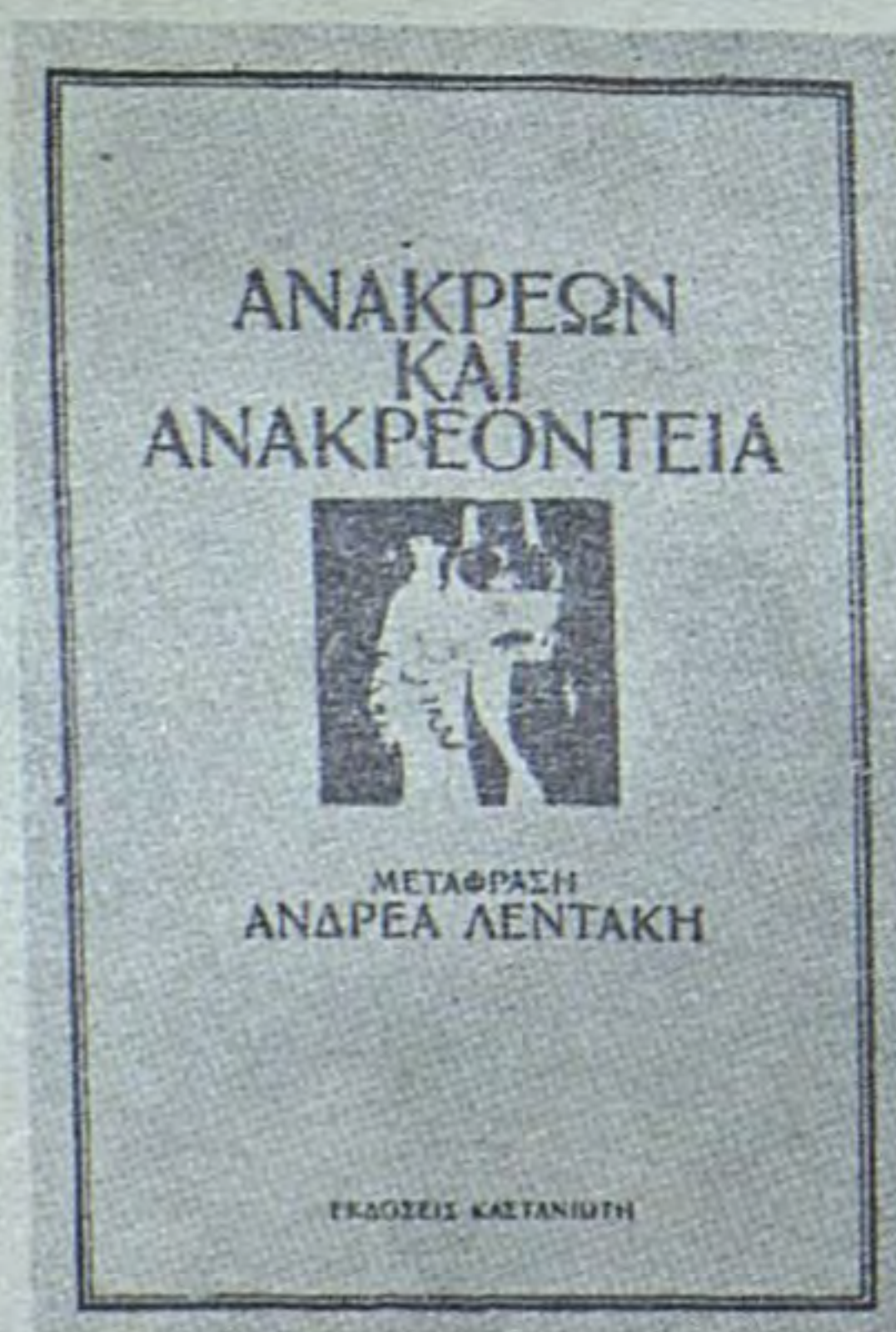
ΗΛΙΟΥ ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΗ: Γύρω από την Σοβιετική εισβολή στην Τσεχοσλοβακία	23
ΜΑΡΙΝΟΥ ΒΛΕΣΣΑ: 'Ανατομία της κατάστασης στη Χιλή'	28
ΝΤΙΝΟΥ ΣΙΩΤΗ: Βασανιστήρια γυναικών στη Χιλή	33
ΑΡΗ ΦΑΚΙΝΟΥ: Βαλερύ Ζισκάρ Ντ' Εσταίν	34
ΠΑΝΤ. ΤΡΩΓΑΔΗ: 'Αμήν για τη μαντάμ Κουάγκ'	36
Γ. ΒΕΛΤΣΟΣ, Κ. ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. ΝΟΤΑΡΑΣ, Ν. ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ, Κ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Κρίση εξουσίας στην Ελλάδα (2η συνέχεια)	43
ΧΡ. ΝΑΘΑΝΑΗΛ: 'Αναφορά πάνω σ'ε άρθρο του Αντί'	49
Α. Θ. ΚΟΛΤΣΙΔΟΠΟΥΛΟΥ: 'Εμγκρέδες του Θεάτρου'	50
ΑΝΤΩΝΗ ΒΟΥΓΙΟΥΚΑ: 'Θέατρο κι όχι Θέαμα'	51
ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ: Το Φεστιβάλ στο ναδίρ - 'Ο λαός και ο Στοκχόλμ'	52
ΧΑΡΗ ΞΑΝΘΟΥΔΑΚΗ: Το 30ο Συνέδριο της διεθνούς 'Ομοσπονδίας Jeunesses Musicales'	54
ΧΡΙΣΤΟΥ ΝΤΟΚΑ: Κινηματογραφικές ομάδες στην Ελλάδα	55
ΘΟΔΩΡΟΥ: Σκέψεις απ' το άρθρο του κ. Ξύδη	56
Α. Γ. ΞΥΔΗ: Ν.Ε.Τ. (έσ.) - Ν.Ε.Τ. (έξ.)	57
ΑΝΤΕΙΑΣ ΦΡΑΝΤΖΗ: Βιβλιοπαρουσίαση	58
Επιστολές	60

Κάθε ένυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική γνώμη του συγγραφέα του. Μόνο το κύριο άρθρο και τα σχόλια εκφράζουν τη γνώμη του περιοδικού, ή οποιοδήποτε άλλο κείμενο που είναι ανώνυμο ή υπογράφεται από το ΑΝΤΙ.

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: έξιμήνη 260 δρχ. - έτήσια 620 δρχ. Έτήσια Όργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ. 1.000 δρχ. - Για μαθητές, σπουδαστές έκπτωση 15%. ● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εύρωπη - Μεσογ. χώρες: έξιμήνη: απλή δολ. 10, αεροπ. δολ. 13· έτήσια: απλή δολ. 20, αεροπ. δολ. 25 - Η.Π.Α - Καναδάς - Ανατ. Ασία: έξιμήνη: απλή δολ. 10, αεροπ. δολ. 17· έτήσια: απλή δολ. 20, αεροπ. δολ. 34· Αυστραλία - Ωκεανία: έξιμήνη: απλή δολ. 10, αεροπ. δολ. 24 - έτήσια: απλή δολ. 20, αεροπ. δολ. 47 ● Έμβάσματα, τραπεζικές επιταγές: ΧΡΗΣΤΟΝ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΝ, Δημοχάρους 62, ΑΘΗΝΑ 601. ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

κυκλοφόρησαν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 39 - ΤΗΛ. 324.6633

Κεντρική διάθεση για τα βιβλιοπωλεία Βορείου Ελλάδος:
Βιβλιοπωλείο «ΞΕΝΟΣ ΤΥΠΟΣ» Ν. Κοτζιάς και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279-720, Θεσσαλονίκη

Κεντρική διάθεση του ΑΝΤΙ, για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
ΜΙΧΑΛΗΣ ΓΚΑΝΑΣ
Βιβλιοπωλείο «δέντρο», Χαρ. Τρικούπη 13, τηλ. 606-393

Δρόμοι κλειστοί

Από τις 21.4.75, τουλάχιστον από τότε – από την ημέρα δηλαδή που εξαπολύθηκε η πρωτοφανής σε έκταση, ένταση και πολιτική άθλιότητα και προκλητικότητα βάνουση επίθεση εναντίον του λαού, που διαδήλωνε το μίσος του κατά της δικτατορίας και την απόφασή του για κάθαρση και πραγματικό έκδημοκρατισμό – οι αὐταπάτες είχαν αρχίσει να καταρρέουν. Όλοι κατάλαβαν, ή έστω διαισθάνθηκαν από κείνη τη στιγμή ότι κάτι δεν πάει καλά, κάτι είναι σάπιο στο Καραμανλικό Βασίλειο της Δανίας, για να παραφράσουμε τον Σαίξπηρ.

Τὸν προειδοποιητικὸ ἐκείνο κώδωνα κινδύνου τὸν ἀκολούθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα, ἀποκαλυπτικά, τὸ ἴδιο ἢ καὶ περισσότερο ὀδυνηρά, ἐπεισόδια. Ὅπως οἱ κυνικὲς καὶ βάνουσα προκλητικὲς δηλώσεις τοῦ Γενικοῦ Γραμματέα τοῦ ὑπουργείου Δ. Τ., κ. Μπάλκου, ποὺ ἔβαζαν στὸ ἴδιο τσουβάλι τοὺς «ἀόρατους» καὶ «ἀνύπαρκτους» γιὰ τὸ ὑπουργεῖο του παρακρατικούς καὶ νεοφασίστες τρομοκράτες τῆς «Νέας Τάξης» καὶ τὰ μέλη καὶ στελέχη νόμιμων μαζικῶν ὁργανώσεων κομμάτων ποὺ μετεῖχαν στὴ Βουλὴ. Ἡ οἱ «παράξενες» δηλώσεις τοῦ κ. Λάμψα γιὰ «ἀντίθετους ἐξτρεμισμούς». Καθὼς καὶ τὰ ἐφιαλτικὰ ἐπεισόδια τῆς πρώτης ἐπτετείου τῆς μεταπολίτευσης (23.7.75), μὲ τὴν ἐπιμελημένη καὶ ἀδιάντροπα ὁργανωμένη προβοκάτσια μεγάλης κλίμακας, ποὺ θύμιζε – τουλάχιστον σὲ ὅσους ἔχουν μνήμη – τὶς φωτιὲς τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1965, τὸ τραγικὸ ἐπεισόδιο τῆς γέφυρας τοῦ Γοργοποτάμου καὶ ἀναρίθμητα παρόμοια καὶ συχνὰ πιὸ ὀδυνηρὰ ἐπεισόδια στὴ διάρκεια τῆς ιδιόμορφης «δημοκρατίας» ποὺ ἐγκαθιδρύθηκε στὴ χώρα μετὰ τὸν ἐμφύλιο τοῦ 1946-49.

Καὶ ἐφτάσαμε, τελικά, στὶς δίκες: τῶν συνωμοτῶν τῆς 24ης Φεβρουαρίου, τῶν βασανιστῶν τῆς ΕΣΑ, τῶν πρωταιτίων τῆς δικτατορίας. (Ἀφοῦ, ἐννοεῖται, περάσαμε ἀπὸ τὸ ἀποκαλυπτικὸ καὶ προειδοποιητικὸ «στιγμιαῖο»). Καί, φυσικά, στὴ θανατικὴ καταδίκη τῶν τριῶν. Ποὺ προκάλεσε – ἀκριβῶς γιὰτὶ εἶχαν προηγηθεῖ τὰ ὅσα προαναφέραμε – εὐχάριστη ἐκπληξη. Πού, ὅμως, ὑπῆρξε καὶ αὐτὴ στιγμιαία. Γιατὶ ἀκολούθησε, πρὶν νὰ συμπληρωθοῦν δυὸ ὥρες ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τῆς δικαστικῆς ἀπόφασης, ἡ κυβερνητικὴ παρέμβαση γιὰ τὴ μὴ ἐκτέλεση τῶν ποινῶν.

Μὲ τὴ σπουδὴ τῆς καὶ τὴ σύγχυση, ἀλλὰ καὶ τὴν κυβερνητικὴ προκλητικότητα ποὺ τὴν ἀκολούθησε, ἡ παρέμβαση αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ πιὰ μιὰν ἀπλὴ προειδοποίηση. Ἀποτελεῖ μιὰν ὠμὴ ὁμολογία: στὴν οὐσία, στὸ βάθος καὶ πέρα ἀπὸ τὰ ὁποιαδήποτε ὠραῖα (καὶ «δημοκρατικὰ») λόγια, τὴ χώρα τὴν κυβερνᾷ σήμερα μιὰ ἀνίερη καὶ ἐπικίνδυνη συμμαχία ἀντιλαϊκῶν, συντηρητικῶν καὶ ἀντιδραστικῶν δυνάμεων, ποὺ καταντᾷ νὰ μὴ ἔχει σημασία τί τὴν ἐπέβαλε. Μιὰ συμμαχία ἀρκετὰ ἰσχυρὴ ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται νὰ κρύβεται.

Ὁ κ. Καραμανλὴς μᾶς ζητᾷ, βέβαια, νὰ ἐπιδείξουμε καὶ πάλι κατανόηση καὶ ἀνοχή. Ἀλλὰ καὶ καλύπτει τὶς σκέψεις του καὶ τὶς προθέσεις του μ' ἓνα βαθύτατο πέπλο μυστικότητας. Μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κλείνει ἐκείνον ἀκριβῶς τὸ δρόμο πρὸς τὸ λαὸ ποὺ θὰ ἔπρεπε – καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι θέλει – νὰ ἀνοίξει. Γιατί, στὸ μεταξύ, νεοχουντισμός, ἀλλὰ καὶ παλαιοχουντισμός γίνονται κάθε μέρα πιὸ ἐπιθετικοὶ καὶ περισσότερο προκλητικοί. Καὶ ὁ λαὸς δὲν βλέπει διέξοδο.

Ο ἐκδότης

«ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΜΕΝΑ Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ»

Κύριο γεγονός του δεκαπενθήμερου, οί θανατικές καταδίκες που εξέδωσε το Πεντάμελές Έφετείο. Και ή βάνουση παρέμβαση του πρωθυπουργού. Που λέγεται ότι οφείλεται σε συγκεκριμένες «προειδοποιήσεις» που του μετέφεραν δυο συνεργάτες του – ένας ύπουργός κι' ένας στρατιωτικός.

Παρέμβαση που πάγωσε και εξόργισε το Λαό. Παρά το γεγονός ότι όλοι, λίγο-πολύ, την περίμεναν και πάμπολοι πρόβλεπαν ότι οί χτεσινοί κατηγορούμενοι – όλοι τους παλιοί μαθητευόμενοι μάγοι της Δεξιάς – σύντομα θα κυκλοφορούσαν ελεύθεροι, μέσα στη χώρα ή μακριά απ' αυτήν. Παρέμβαση, ακόμη, που προκάλεσε την έντονη – αλλά και απογοητευτικά για το Λαό ασυντόνιστη – αντίδραση των διαφόρων κομμάτων της 'Αντιπολίτευσης και ποικίλων λαϊκών οργανώσεων.

Και το πιο σημαντικό: παρέμβαση που προκάλεσε σύγχυση, άνησυχία, ακόμη και φόβο ως και σ' αυτές τις κυβερνητικές τάξεις. 'Ιδιαίτερα, σε όρισμένους βουλευτές της έπαρχίας – που έσπευσαν να έρθουν ανάστατοι και μερικοί έντρομοι. Καθώς και σε κάμποσους ύπουργούς. Που αϊφνιδιάστηκαν όσο και ο άπλός λαός. Με άποτέλεσμα να σημειωθούν έντονες αντιδράσεις στο 'Υπουργικό Συμβούλιο. Καθώς και άποκαλυπτικές αντιφάσεις ανάμεσα στα όσα δήλωναν ή ύπαινίσσονταν οί κ.κ. Στεφανάκης και Λαμπρίας και στα όσα ύποστήριζε «διαμαρτυρόμενος» ο κ. 'Αβέρωφ ή Γεφύρωφ, στο στενό περιβάλλον του όποιου έξακολουθούν να κινούνται «ύπερήφανοι, άνυποψίαστοι κι' ώραίοι» μερικοί κύριοι για τους όποιους πολλά λέγονται.

Στις επικρίσεις της 'Αντιπολίτευσης – που δίνουν ανάγλυφη την εικόνα της διάσπασης, της προχειρότητας και της άνετοιμότητας – ή κυβέρνηση (που σημαίνει, ο πρωθυπουργός) άπάντησε με μιá θλιβερή και άσυνάρτητη ίταμότητα και επιθετικότητα, προβάλλοντας ύπερεύθραυστα έπιχειρήματα.

Ύπερτροφικό «Εγώ»

Δέν έγινε το ίδιο, έν τούτοις, λίγο αργότερα, όταν ο κ. Καραμανλής μίλησε σε 1.000 άξιωματικούς στη βόρεια Ελλάδα. Αναγκάστηκε εκεί να ύπογραμμίσει ότι οί τρεις θα μείνουν ισόβια στη φυλακή. Όπως αναγκάστηκε και να όμολογήσει ότι ή παρέμβασή του ύπηρεξε άνορθόδοξη. Χωρίς όμως και να έρμηνεύσει, να δικαιολογήσει αυτή την άνορθοδοξία.

Σύνδεσε τα πάντα με το ύπερτροφικό «έγώ» του ο κ. Καραμανλής, μιλώντας σ' αυτούς τους άξιωματικούς: μετά από κείνον ή καταστροφή, μαζί με κείνον, ή σωτηρία και πάλι. Με άποτέλεσμα να βρεί έμμεσα, άν όχι μιá δικαιολογία, τουλάχιστον μιάν «έξήγηση» για το γεγονός ότι δέν ήταν λίγοι εκείνοι οί άξιωματικοί που άκολουθήσαν τη δικτατορία. Τη δικτατορία που, όπως είπε, όδήγησε στην καταστροφή και στην προδοσία και μās φόρτωσε τη συμφορά της Κύπρου, που κανείς δέν ξέρει ακόμη ποιές βαθύτερες έπιπτώσεις θα έχει στην έθνική μας ζωή. Τη δικτατορία που δέν είπε, έν τούτοις, ποιοι την εξέθρεψαν, ποιοι την καθοδηγούσαν και γιατί.

Θύμα της ίδιας του της άντιφατικής σκέψης και πολιτικής, προειδοποίησε ο κ. Καραμανλής τους άξιωματικούς ότι δέν πρέπει να παρασύρονται από εκείνους τους «άμετανόητους» που έπισείουν μπρός τους το μπαμπούλα της «κοινωνικής άταξίας», όπως άποκαλεί τους κοινωνικούς άγώνες. Άγώνες – ή «άταξίες» κατά τη δική του όρολογία – που δέχτηκε ότι είναι συμφυείς με τη δημοκρατία, ξεχνώντας, με την εύκαιρία, τη βαθύτητα έχθρική στάση της κυβέρνησής του και της τάξης που ή κυβέρνηση εκπροσωπεί, άπέναντι σε κάθε προσπάθεια του Λαού να διεκδικήσει τα δικά του, έστω μιá πιο δίκαιη κατανομή του έθνικού εισοδήματος.

Έλάτε μαζί μου

Και το πιο σημαντικό: έκανε επίδειξη δύναμης άπέναντι στους άξιωματικούς, ο κ. Καραμανλής. Μίλησε για την ικανότητά του, τη θέλησή του και τη δύναμή του να κάνει «έκείνο που πρέπει». Και ταυτόχρονα τους έκανε έκκληση, έστω έμμεσα: μη φοβόσαστε, ήταν σαν να τους έλεγε, εγκαταλείψτε τις σειρήνες της περιπέτειας, έλάτε μαζί μου, κράτος της δεξιάς, κράτος δικό μας κάνω, σίγουρα πράγματα, όπως άλλοτε.

Δέν παρέλειψε ο κ. πρωθυπουργός να ζητήσει κι' από την άντιπολίτευση να τον βοηθήσει. Γιατί, όπως ύπαινίχθηκε, αυτό είναι το συμφέρον της. Άλλά, φυσικά, δέν έκανε τον κόπο – είναι ένας κόπος που πάντοτε τον άποφεύγει – να εξηγήσει τί έννοει. Με άποτέλεσμα, να επιτρέψει σε μās να φανταστούμε: να φανταστούμε ότι εκείνο που έμμεσα έλεγε στην 'Αντιπολίτευση ήταν πως καμιá έλπίδα δέν έχει να ύπάρξει, άν δέν ύπάρχει ο ίδιος για να φτιάσει εκείνο το κράτος της Δεξιάς που ο Στρατός θα άνεχθεί και μέσα στα πλαίσια του όποιου – και μόνο μέσα σ' αυτό – θα έχει κι' αυτή το δικαίωμα να ύπάρχει.

Όσο για την 'Αντιπολίτευση, ασφαλώς βλέπει και καταλαβαίνει ότι ο κ. πρωθυπουργός προχωρεί ήσυχος, σίγουρος για τον έαυτό του, ακριβώς έξ αιτίας της δικής της άνημπορίας. Όμως, άντι να κοιτάξει καλύτερα να μεθοδεύσει και να συντονίσει τη δράση της, εκείνη προτιμά να επιδίδεται σε μεταξύ της καυγάδες, να ζει στο δικό της περιορισμένο, στενό κόσμο – στον κόσμο των μικροκομματικών διενέξεών της.

Καί, φυσικά, ο Λαός νιώθει άπομονωμένος. Και άναδιπλώνεται, κλείνεται στον έαυτό του.

αντίλογος

αντι·θέσεις

ΤΟ ΔΙΣ ΕΞΑΜΑΡΤΕΙΝ

«Τὸ δις ἐξαμαρτεῖν οὐ ... περιοδικοῦ σοφοῦ ἐστί». Καὶ τὴν πρώτη μὲν φορά πού τὰ «Πολιτικά Θέματα» δημοσίευσαν κατὰ «ἀποκλειστικότητα» τὶς ἤδη δημοσιευμένες στὸ «ΑΝΤΙ» μὲ φωτοκόπια ἀπόψεις τοῦ κ. Γκίκα γιὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1968, εἴπαμε ὅτι στὸ «ἐπάγγελμα», παρὰ τὴν καθιερωμένη δεοντολογία, γίνονται καμιά φορά καὶ λάθη.

Νά ὅμως πού τελικὰ ἀρχίζει νὰ φαίνεται πὼς ἡ ἔννοια τῆς ἀποκλειστικότητας εἶναι συνδεμένη γιὰ τὰ «Π.Θ.» μὲ τὴν (λανθασμένη κάπως) ἐντύπωση πὼς εἶναι οἱ μόνοι κι ἀποκλειστικοὶ ἀναγνώστες τοῦ «ΑΝΤΙ». Πράγμα πού τοὺς δίνει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναδημοσιεύουν... ἀποκλειστικὰ τὰ δημοσιευμένα ἤδη στὸ «ΑΝΤΙ» ντοκουμέντα. Ἐτσι παρουσιάστηκε κατ' ἀποκλειστικότητα» στὰ «Π.Θ.» καὶ ἐγινε θέμα στὸν τύπο καὶ τὴ Βουλὴ τὸ δημοσιευμένο στὸ 24ο τεῦχος τοῦ «ΑΝΤΙ» τῆς 2ας Αὐγούστου 1975 ἔγγραφο πού κοινοποιήθηκε σὲ ἀξιωματικούς ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Ε.Α. περὶ «κομμουνιστικοῦ κινδύνου».

ΔΙΑΚΟΠΕΣ, ΔΙΑΛΕΙΨΕΙΣ, ἢ ΤΙ ἈΛΛΟ...;

Ὅσο γιὰ τὸ «Ριζοσπάστη», πού κάνει θέμα, καὶ τὸ ΚΚΕ (ἔσωτ.), πού, μὲ ἀναφορά στὸ δημοσίευμα τῶν «Πολιτικῶν Θεμάτων», κάνει ἐπερώτηση σχετικὴ στὴ Βουλὴ, συγχαρητήρια πού θίγουν ὀρισμένα πράγματα μόνον ὅταν αὐτὰ δημοσιεύονται εἰδικά, σὲ ἔγκυρες (λόγω τοποθέτησης;) καὶ σοβαρὲς (λόγω ἀνύπαρκτης ἢ ἀκίνδυνης κριτικῆς;) πηγές. Ἐκτὸς κι ἂν ἐπικαλεστοῦν γιὰ τὴν «ἀπροσεξία» τοὺς αὐτῇ, περίοδο διακοπῶν.

Ἄλλα διακοπὲς ἦταν κι ὅταν ἡ ἴδια ἱστορία εἶχε ἐπαναληφθεῖ μὲ τὸ ἀναφερόμενο στὸ προηγούμενο σχόλιο δημοσίευμα γιὰ τὶς περὶ συντάγματος '68 ἀπόψεις τοῦ κ. Γκίκα; Διακοπές, διαλείψεις, ἢ ἀνεπάρκειες ἀκόμα καὶ στὴν παρακολούθηση τῶν ἐντύπων;

ΜΑΓΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ἡ κάνοντας λανθασμένες ἐκτιμήσεις ἢ μεταφράζοντας τὴν πολιτικὴ ἀνημπορίᾳ ἢ καὶ τὴν ψυχικὴ κούραση σὲ πολιτικὲς ἐπιλογές ἢ μεθυσμένοι ἀπὸ τὴν «ἀλλαγὴ» ἢ παρασυρμένοι ἀπ' τὴ σοβαρότητα ἢ σοβαροφάνεια ἢ τὴν καλὴ θέληση τῆς μεταπολιτευτικῆς καὶ μετεκλογικῆς κυβέρνησης, πίστεψαν πολλοί, αἰσιόδοξα, στὴν παρέμβαση τῆς Κίρκης στὰ ἑλληνικὰ πράγματα. Στὴν ἀλλαγὴ καὶ μεταμόρφωση προσώπων καὶ δομῶν. Στὴ μαγικὴ ὁμως ἐποχὴ μας, τὰ μάγια γίνονται μόνο στὴ φαντασία ἐκείνων πού θέλουν νὰ ξορ-

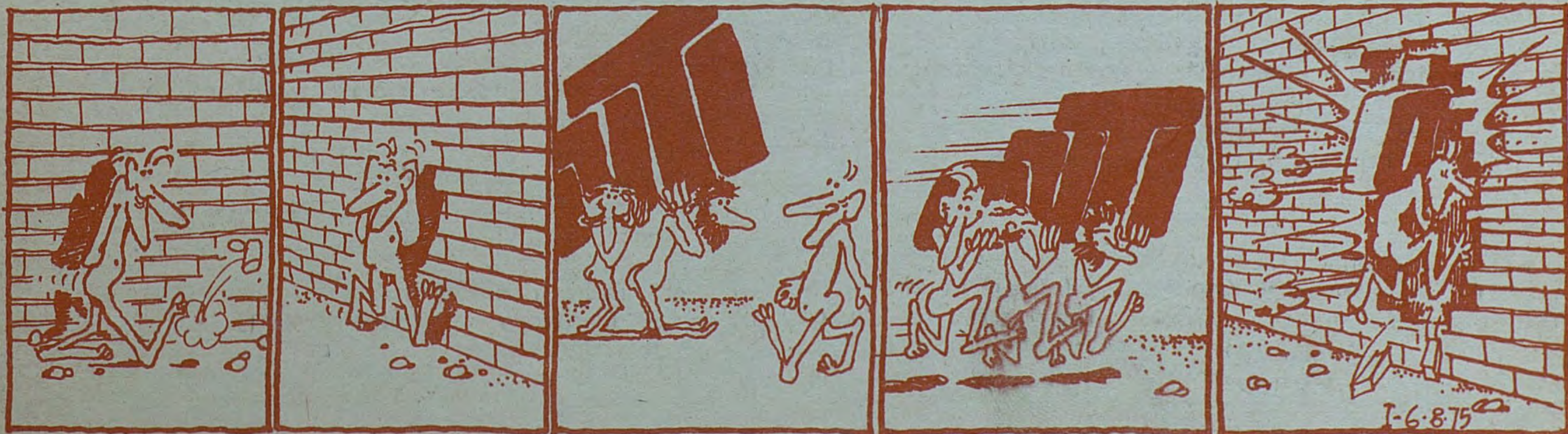
κίζουν τὶς καταστάσεις κι ὄχι νὰ ἀγωνίζονται σωστὰ γιὰ τὸ μετασχηματισμὸ τοὺς.

ΒΑΘΙΕΣ ΡΙΖΕΣ, ΜΑΤΑΙΕΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ

Τρανὴ καὶ ζωντανὴ ἀπόδειξη γιὰ τὸ πόσο λίγα μπορεῖ νὰ περιμένει κανεὶς ἀπὸ τὴν καλοσύνη καὶ τὴν ἱστορικὴ νοθεύτησιν τῆς ἑλληνικῆς δεξιᾶς, εἶναι, πέρα ἀπὸ τὰ καθημερινὰ δείγματα, καὶ ἡ τελευταία ἀπόφαση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου νὰ δοθεῖ χάρη στοὺς θανατοποινίτες ἀρχιπραξικοπηματίες. Οἱ δίκες τοῦ φετινοῦ καλοκαιριοῦ ἀποτελοῦν μοναδικὸ μνημεῖο καὶ δίνουν ἀνάγλυφα, μὲ τὰ ἴδια τῆς τὰ λόγια, τὸ μέτρο τῆς εὐθύνης καὶ τῆς ἐνοχῆς τῆς δεξιᾶς. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ κυβέρνησις φαίνεται ὅλο καὶ περισσότερο ἀναγκασμένη μὲ τὶς πράξεις, τὶς παρεμβάσεις ἢ τὶς παραλείψεις τῆς νὰ καταδείχνει τὴ «γέφυρα» πού τὴ συνέδεσε καὶ τὴ συνδέει μὲ προηγούμενες δημοκρατικοδικτατορικὲς ἢ δικτατοροδικτατορικὲς καταστάσεις. Οἱ διασυνδέσεις, οἱ δεσμεύσεις καὶ οἱ ἀλληλεξαρτήσεις εἶναι, καθὼς φαίνεται, τόσο ἀναπτυγμένες καὶ βαθιὰ ριζωμένες, ὥστε δὲν ἐπιτρέπουν στὴ δεξιὰ νὰ λειτουργήσῃ οὔτε καὶ τὸ ἐνστικτο τῆς αὐτοσυντήρησής της. Διότι τί ἄλλο παρὰ πολιτικὴ αὐτοκτονία ἦταν ὅλες αὐτὲς οἱ ἀπαράδεχτες καὶ κυρίως «ἀνεξήγητες» κι ἀντιφατικὲς τελευταῖες ἐνέργειες τῆς κυβέρνησης;

Ἡ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΝΕΙ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΤΗΣ, Ἡ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ...

Οἱ ροπὲς καὶ οἱ μηχανισμοὶ ἢ τὰ μέτρα συντήρησης ἐνὸς δεξιῶν συστήματος διακυβέρνησης πρέπει νὰ εἶναι γνωστὰ καὶ στὴν προοδευτικὴ ἀντιπολίτευση. Ὅσοι οἱ ροπὲς αὐτὲς μιᾶς δεξιᾶς κυβέρνησης γίνονται τόσο ἰσχυρότερες κι ἀπρόσκοπτες, ὅσο περισσότερο ἀπουσιάζουν, κατακερματίζονται ἢ ὑπονομεύονται ἀπὸ ψευδαισθήσεις οἱ ἀντιστάσεις τῶν δυνάμεων τῆς προόδου. Μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια, τόσο οἱ συλλήψεις «πολὺ πλατιῶν ἀντιδικτατορικῶν ἐθνικῶν ἐνοτήτων καὶ συμπαρατάξεων» (ἀπέναντι σὲ ποιόν;) ὅσο καὶ οἱ δημαγωγίες χωρὶς μαζικὸ ὀργανωτικὸ ἀντίκρουσμα ἱκανὸ νὰ ἐκφράσῃ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴ λαϊκὴ θέληση, ἐπιτρέπουν κατὰ τὸν ἴδιο βαθμὸ στὶς δυνάμεις τῆς ἀντίδρασης καὶ τῆς ἐπιστροφῆς ἓνα εὐκόλο δρόμο γιὰ τὴν ἐδραίωση τοῦ καθεστώτος τοὺς. Μήπως, λοιπόν, πρέπει νὰ ξαναθεθεῖ καὶ ἀντιμετωπισθεῖ μὲ περισσότερη εὐθύνη, σοβαρότητα καὶ συνέπεια ἀπὸ τοὺς πολιτικούς φορεῖς καὶ ἀπὸ κάθε πολιτικὰ συνειδητοποιημένο καὶ ὑπεύθυνο, τὸ πρόβλημα τῆς θεωρητικῆς καὶ ὀργανωτικῆς ἀντιπαράταξης τοῦ λαοῦ σὲ διεργασίες καὶ διαδικασίες πού ἀναστέλλουν τὴν προκοπὴ του καὶ ἀπεργάζονται τὴν καταστροφὴ του;

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Ο καθείς κι ο σύμμαχός του

Η Πορτογαλική επανάσταση αποτελεί την πρώτη σοσιαλιστική επανάσταση που γίνεται στην Ευρώπη μετά από πολλά χρόνια — άς μὴν προσδιορίσουμε ακριβῶς πόσα... Οί δυσκολίες που αντιμετωπίζει κι οί αναπόφευκτες αντιθέσεις που δημιουργούνται στην πορεία τῆς επαναστατικῆς διαδικασίας εἶναι τὸ ἀναγκαῖο τίμημα στὸ δύσκολο δρόμο που διάλεξε, τὸ μοναδικὸ που ὁδηγεῖ σὲ μιὰ ριζικὴ κοινωνικὴ ἀλλαγὴ, τὸ δρόμο πρὸς τὸ σοσιαλισμό.

Ἡ κρίση που διέρχεται ἡ Πορτογαλική επανάσταση καὶ πού, περνώντας ἀπὸ διάφορες φάσεις, διαρκεῖ ἤδη πάνω ἀπὸ δύο μῆνες, φαίνεται νὰ προχωρεῖ πρὸς μιὰ (προσωρινή πολὺ πιθανόν) συμβιβαστικὴ λύση. Χωρὶς βέβαια τίποτα ν' ἀποκλείει ἀκόμα ἄλλες ἐξελίξεις...

Ὁ περιορισμένος χώρος αὐτοῦ τοῦ σημειώματος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ σταθοῦμε ἀναλυτικὰ στὰ βασικὰ γεγονότα (ἀντικομμουνιστικὴ ἐκστρατεία, ἱμπεριαλιστικὴ ἐπέμβαση, στάση τοῦ Σ.Κ., διαμάχες στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Κ.Ε.Δ. κ.τ.λ.) οὔτε νὰ παρουσιάσουμε ἀναλυτικὰ τὶς διαφορὲς λύσεις που προτάθηκαν γιὰ τὴν ἔξοδο ἀπὸ τὴν κρίση (μανιφέστο Ἀντουνης, πλατφόρμα τοῦ ΚΟΠΚΟΝ κ.τ.λ.). Ὑποσχόμαστε ν' ἀσχοληθοῦμε διεξοδικὰ στὸ ἐπόμενο τεῦχος.

Ἐπαναστατικὰ ἀξιοπερίεργα

Θὰ θέλαμε νὰ σταθοῦμε ἐδῶ σ' ἓνα μόνο σημεῖο, πιθανὸν δευτερεύον ἀλλὰ ἀρκετὰ ἐνδιαφέρον. Ἡ Πορτογαλική επανάσταση πραγματοποιεῖται μέσα σ' ἓνα πλουραλισμὸ πρωτοφανή στην ἱστορία (κι ἂς μεμψιμοιροῦν οἱ διάφοροι πλουραλιστές). Ὅλες σχεδὸν οἱ τάσεις τῆς ἀριστερᾶς — καὶ δὲν εἶναι λίγες — ὑπάρχουν καὶ δροῦν στὴν Πορτογαλία καὶ εἶναι ὑποχρεωμένες νὰ καθορίζουν τὴν πολιτικὴ τους γραμμὴ, ὄχι θεωρητικά, ἀλλὰ σὲ σχέση μὲ μιὰ συγκεκριμένη πραγματικότητα που καθημερινὰ μεταβάλλεται. Κι ὅπως εἶναι φυσικὸ νὰ συμβαίνει σὲ μιὰ ἐπαναστατικὴ περίοδο, δημιουργοῦνται ἔντονες ἀντιθέσεις καὶ παρουσιάζονται μερικὲς «περίεργες» ἰδιομορφίες.

Ἐτσι στὶς 25/8 δημιουργήθηκε στὴ Λισαβόνα, μὲ πρωτοβουλία προοδευτικῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Κ.Ε.Δ., τὸ Ἐνιαῖο Μέτωπο τῶν Ἐπαναστατικῶν Δυνάμεων, ὅπου πήραν μέρος τὸ ΚΚΠ, οἱ σύμμαχοί του (MDP καὶ FSP) καὶ οἱ ὁργανώσεις τῆς ἀκρας ἀριστερᾶς (MES, LUAR, PRP-BR, LCI). Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ, ἀπὸ ὅσο ξέρουμε, που ἓνα ΚΚ συμμαχεῖ ἐπίσημα μὲ τροτσκιστὲς (τὸ LCI ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς 4ης Διεθνούς) καὶ μὲ «μικροαστοὺς τυχοδιώκτες» (ἡ LUAR καὶ τὸ PRP εἶναι ἐνοπλεις ὁργανώσεις μὲ μεγάλη δράση στὴ διάρκεια τῆς δικτατορίας). Ὅμως ἡ επαναστατικὴ ἀριστερὰ ἔχει συμβάλει ἀποφασιστικὰ στὴ δημιουργία τῶν επαναστατικῶν συμβουλίων, καὶ τὸ PRP θεωρεῖται ὁ βασικὸς ἐμπνευστὴς τῆς πλατφόρμας τοῦ ΚΟΠΚΟΝ. Ὁ «Ριζοσπάστης» πανηγύρισε μὲ ὁλοσέλιδο τίτλο τὴν «συμφωνία τῶν ἑπτὰ κομμάτων»: ὅταν ὅμως μετὰ ἀπὸ πέντε μέρες ἀποφάσισε νὰ ἀναφέρει καὶ τὰ ὀνόματά τους, χαρακτηρίσε τὸ LCI σὰν «μικρὴ ὁμάδα μὲ ἀριστεροεπαναστατικὴ ἰδεολογία» ἀποσιωπώντας ἐπιμελῶς ὅτι εἶναι τροτσκιστὲς.

Ἐνα ἄλλο ἀξιοπερίεργο εἶναι ἡ συμμαχία τοῦ Σοάρες καὶ τῶν Μαιοϊκῶν. Οἱ μαιοϊκοὶ τὴ συμμαχία αὐτὴ, που γιὰ τὶς περισσότερες ὁργανώσεις δὲν εἶναι οὔτε πρόσφατη οὔτε περιστασιακὴ, τὴ δικαιολογοῦν μὲ τὴ θεωρία τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἐτσι, συμμαχώντας μὲ τοὺς μόνους ἐπίσημους ὑμνητὲς τοῦ Στάλιν, ὁ Σοάρες μπορεῖ νὰ δηλώνει ὅτι «τὸ μόνο που μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸ ΚΚΠ εἶναι ὁ σταλινισμός».

ΑΝΤΙ

...ΤΩΝ ΑΦΑΝΩΝ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ ΑΠΟ ΣΠΙΧΟΥΣ, ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ ΣΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΠΙΣΤΟΙΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ

Δρχ. 250

Ἐνα συγκλονιστικὸ ντοκουμέντο ἀπὸ κείμενα καὶ ἀναθήματα στὸ Α' ἐτήσιο μνημόσυνο γιὰ τὰ θύματα τοῦ Πολυτεχνείου

ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

ΠΡΟΒΑ ΚΑΙ ΩΔΕΣ

Ποιήματα

Δρχ. 70

Μιὰ «στροφή» τοῦ ποιητῆ τοῦ «ΚΑΤΑ ΣΑΔΔΟΥΚΑΙΩΝ» μὲ ἐπίμετρο καὶ γλωσσάρι

Μαροῦζ.

18 ANTI ΚΕΙΜΕΝΑ

ἢ ὑπὲρ διυδαυλορείας λόγος

Δρχ. 70

Μιὰ συλλογὴ ἀπὸ κείμενα καὶ σκίτσα τοῦ ΜΠΟΣΤ: ἀνέκδοτα ἢ πρωτοδημοσιευμένα στὸ «ΑΝΤΙ»

Φτιάξτε μαζί μας τὸ

ANTI

Φίλοι μας,

Μὲ τὸ παρὸν τεύχος πὺν κρατᾶτε στὰ χέρια σας, κλείνει ὁ πρῶτος χρόνος παρουσίας τοῦ «ANTI». Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα τὸ «ANTI» δέχτηκε τὶς ἐπιρροὲς τῶν γεγονότων πὺν ἔζησε ὁ τόπος καὶ τὶς ἀντιμετώπισε μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ συμμετέχει καὶ νὰ ἔχει ἀφορμὲς γιὰ νὰ βγάξει τὰ δικά του συμπεράσματα. Μὲ ἄλλα λόγια, τὸ «ANTI» θέλησε καὶ προσπάθησε σ' αὐτὸ τὸ διάστημα νὰ δημιουργήσει, μὲ μελέτες, ἀποκλειστικὲς πληροφορίες, ἔρευνες, τὸ διάλογο καὶ τὸν προβληματισμὸ τοῦ ἀναγνώστη, πάνω σὲ καίρια θέματα.

Μπαίνοντας στὸ δεύτερο χρόνο τῆς ζωῆς του, τὸ «ANTI» ἐπιθυμεῖ νὰ κάμει τὸν ἀπολογισμὸ τῆς δραστηριότητάς του, ἔτσι ὅπως αὐτὸς ὁ ἀπολογισμὸς θὰ δοθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες του, καὶ νὰ χαράξει, πάλι μὲ τὴν ὑπόδειξη τῶν ἀναγνωστῶν του, βελτιώσεις. Σκοπὸς γιὰ τὸ δεύτερο χρόνο εἶναι νὰ γίνεῖ τὸ «ANTI» περισσότερο τὸ περιοδικὸ πὺν οἱ ἀναγνώστες του θὰ ἔβλεπαν ΣΑΝ ΔΙΚΟ ΤΟΥΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ.

Φίλοι μας,

Θὰ θέλαμε νὰ συμπληρώσετε τὸ παρακάτω ἐρωτηματολόγιο κι ἀφοῦ τὸ κόψετε νὰ τὸ ἀποστείλετε στὴ διεύθυνση:

Περιοδικὸ «ANTI» — Δημοχάρους 62 — Ἀθήνα 601.

Γιὰ νὰ γίνεῖ σωστὴ ἀποδελτιοποίηση καὶ νὰ ὑπάρξουν ἀντικειμενικὰ ἀποτελέσματα, θὰ ἐπιθυμούσαμε νὰ δοθοῦν ἀπαντήσεις σὲ ὅλες τὶς ἐρωτήσεις πὺν περιλαμβάνει τὸ ἐρωτηματολόγιο. Σὲ χωριστὸ γράμμα μπορεῖτε νὰ μᾶς δώσετε ὅ,τι ἄλλο θεωρεῖτε χρήσιμο ἢ σκόπιμο γιὰ τὸ «ANTI».

Σᾶς εὐχαριστοῦμε

Τὸ «ANTI»

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Βάλτε ἓνα V σὲ κάθε τετραγωνάκι πὺν ἀντιπροσωπεύει μιὰν ἀπάντησή σας.

1. Διαβάζετε τὸ «ANTI»

- ☐ ἀπὸ τὸ πρῶτο του τεύχος;
- ☐ τώρα τελευταῖα;
- ☐ ὅποτε τύχει;

2. Ἀγοράζετε τὸ «ANTI»

- ☐ ἀπὸ τὸ περίπτερο;
- ☐ ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖο;
- ☐ εἴσαστε συνδρομητής;

3. Τὸ δίνετε καὶ σὲ ἄλλους νὰ τὸ διαβάσουν;

- ☐ ΝΑΙ
- ☐ ΟΧΙ

4. Πῶς χαρακτηρίζετε τὸ «ANTI»;

- ☐ πολιτικὸ περιοδικὸ πὺν σχολιάζει;
- ☐ πολιτικὸ περιοδικὸ μὲ εἰδησεογραφία;
- ☐ περιοδικὸ γενικῆς ὕλης;

5. Ποιὰ εἶναι τὰ στοιχεῖα τοῦ «ANTI» πὺν σᾶς ἀρέσουν

- ☐ ἄρθρα;
- ☐ μελέτες;
- ☐ ἔρευνες;
- ☐ ἀποκλειστικὲς πληροφορίες;
- ☐ μεταφράσεις;
- ☐ πρότυπες παρουσιάσεις;
- ☐ συνεντεύξεις;

6. Μέχρι σήμερα, τὸ «ΑΝΤΙ» ἀσχολήθηκε μὲ τὸν κατάλογο τῶν θεμάτων ποὺ δίνουμε παρακάτω. Πῶς ἱεραρχεῖτε αὐτὰ τὰ θέματα; (Γράψτε, 1,2,3 κ.λπ.)

– ΠΟΛΙΤΙΚΗ:

- ☐ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ κατάσταση
- ☐ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ
- ☐ πολιτικὰ γεγονότα σὲ ἄλλες χῶρες.

– ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ:

- ☐ γενικὰ οἰκονομικὰ προβλήματα
- ☐ εἰδικὰ οἰκονομικὰ θέματα
- ☐ συνδικαλισμὸς
- ☐ μετανάστευση

– ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ καὶ ΕΡΕΥΝΑ:

- ☐ οἱ νέοι καὶ τὰ προβλήματά τους
- ☐ οἱ φοιτητὲς καὶ τὸ φοιτητικὸ κίνημα
- ☐ τὸ γυναικεῖο κίνημα
- ☐ ἡ παιδεία
- ☐ ἡ ἐπαρχία καὶ τὰ προβλήματά της
- ☐ τὸ ἀγροτικὸ πρόβλημα.

– ΠΑΡΑΚΡΑΤΟΣ καὶ ΑΣΤΥΝΟΜΕΥΣΗ:

- ☐ πληροφορίες ἀποκλειστικὲς
- ☐ ἀνάλυση τῶν μηχανισμῶν
- ☐ καταγραφή δραστηριοτήτων

– ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:

- ☐ πρὶν τὸ 1936
- ☐ δικτατορία Μεταξᾶ
- ☐ Β' Παγκόσμιος καὶ Ἀντίσταση
- ☐ Δεκεμβριανὰ καὶ Ἐμφύλιος
- ☐ περίοδος μέχρι τὸ 1967
- ☐ δικτατορία 1967-1974

– ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ:

- ☐ κριτικὴ καὶ ἐνημέρωση
- ☐ παρουσιάσεις καὶ ἀναλύσεις.

7. Σύμφωνα μὲ τὴν ἱεράρχηση ποὺ κάματε, σὲ ποιά σημεία, κατὰ τὴ γνώμη σας, τὸ «ΑΝΤΙ» ὑπερτερεῖ;

.....
.....

8. Σύμφωνα μὲ τὴν ἴδια ἱεράρχηση, σὲ ποιά σημεία, κατὰ τὴ γνώμη σας, τὸ «ΑΝΤΙ» ὑστερεῖ;

.....
.....

9. Ποιά εἶναι λοιπὸν τὰ σημεία ποὺ θὰ ἐπιθυμούσατε ν' ἀναπτύξει τὸ «ΑΝΤΙ»;

.....
.....

10. Ποιά εἶναι τὰ σημεία ποὺ θὰ ἐπιθυμούσατε νὰ περιορίσει τὸ «ΑΝΤΙ»;

.....
.....

11. Ποιά εἶναι τὰ σημεία ποὺ δὲν ἀπασχόλησαν μέχρι τώρα τὸ «ΑΝΤΙ» καὶ ποιά, κατὰ τὴ γνώμη σας, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἀπασχολήσουν;

.....
.....

12. Τί προτάσεις ἔχετε νὰ κάμετε, σχετικὰ μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ «ΑΝΤΙ»; (μῆκος ἀρθρῶν, φωτογραφίες, σκίτσα, γλώσσα κ.λπ.)

.....
.....

ΟΝΟΜΑ:

ΕΠΩΝΥΜΟ:

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:

ΠΟΛΗ: Τ.Τ.....

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ:

ΗΛΙΚΙΑ:

Η ΔΕΞΙΑ ΔΙΚΑΖΕΤΑΙ

Τοῦ Βασίλη Βασιλικοῦ

Ὁ Βασίλης Βασιλικὸς ἐγκαινιάζει ἀπὸ σήμερα τὴν τακτικὴν του συνεργασίαν στὸ περιοδικό μας. Γεννήθηκε στὴν Καβάλα τὸ 1934 κ' ἐξέδωσε πολλὰ βιβλία, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα τὴν τριλογία «Τὸ Φύλλο, τὸ Πηγάδι, τ' Ἀγγέλιασμα», «Ζ», «Καφενεῖον Ἐμγκρέκ» καί, μόλις πρόσφατα, κυκλοφόρησε τὸ τρίτο μυθιστόρημά του, «Γλαῦκος Θρασάκης». Στὸ ἄρθρο του αὐτό, δὲν κάνει μιὰ περίληψη τῆς καθημερινῆς ἀρθρογραφίας του στὴν «Ἐλευθεροτυπία», ἀλλὰ μιὰ ἐμβάθυνση, κοινωνιολογική, πάνω στὶς ἐμπειρίες του ἀπὸ τὴν δίκη.

Ἡ δίκη τῶν Ἀπριλιανῶν στάθηκε στὰ μέτρα τοῦ ἐκδικαζόμενου ἐγκλήματος. Ὅπως τὸ ἐγκλημα δηλαδή, ἡ ἐσχάτη προδοσία καὶ ἡ στάσις, ἦταν μιὰ ἐμπλοκὴ τοῦ συστήματος τῆς δεξιᾶς, πὺν σταθερὰ καὶ με συνέπεια κυβερνᾶ τὸν τόπο ἀπ' τὰ 1936, ἔτσι καὶ ἡ δίκη ἔμοιαζε περισσότερο με διακανονισμό διαφορῶν μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἴδιας τάξης, τῆς ἀστικῆς. Τὸ στοιχεῖο λαός, ἡ λαϊκὴ συμμετοχή, ἀπουσίαζε, ὅχι μόνο γιατί τὸ ἴδιο τὸ σύστημα ἀποκλείει τὰ λαϊκὰ δικαστήρια, ἀλλὰ καὶ γιατί ἡ κατηγορία στήθηκε στὰ μέτρα τῆς ποινῆς πὺν ἔπρεπε νὰ δοθεῖ στοὺς πρωταίτιους. Τὸ στιγμιαῖον καὶ τὸ διαρκές.

Τὸ ὅτι εἶναι ἡ τάξη πὺν δικάζει τὴν τάξη της, φαίνεται καὶ ὀπτικά καλύτερα ἀπ' τὸ ὅτι στήθηκε τὸ θέατρο μέσα στὶς ἴδιες τὶς φυλακὲς τοῦ Κορυδαλλοῦ. Θυμίζει λίγο Μαρά-Σάντ τοῦ Πήτερ Βάις, ὅπου τὸ ἔργο εἶναι ἓνα ἔργο πὺν παίζεται μέσα στὸ τρελοκομεῖο. Ἔτσι ἡ σκηνὴ πὺν βλέπουμε ἐμεῖς εἶναι τὸ τρελοκομεῖο τοῦ θιάσου καὶ ὁ θιάσος παίζει τὸν θιάσο. Ἡ φυλακὴ δηλαδή ἀντιστοιχεῖ με τὸ ἔργο μες στὸ ἔργο. Ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἐπανάσταση μες στὴν ἐπανάσταση φέρνει τὴν νίκη (Ντεμπρέ), ἔτσι, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, τὸ πραξικόπημα μες στὸ πραξικόπημα φέρει τὴν πτώση τῆς χούντας.

Στὸ σημεῖο πὺν ὁ λαὸς ἐκφράζεται μες στοὺς ἐφέτες, μποροῦμε νὰ πούμε πὺς ὁ λαὸς συμμετέχει στὴ διαδικασία τῆς τιμωρίας τῶν ἐνόχων. Ἀλλὰ δὲν ξέρω κανένα οἰκοδόμο δικαστικό, γιατί τὸ νὰ γίνεις δικαστικός σημαίνει πὺς ἔχεις πάρει μιὰ μόρφωση τέτοια πὺν ἀποκλείει νὰ μείνεις οἰκοδόμος. Ἔτσι ὁ λαός, αὐτὸ πὺν λέμε οἱ ἐργάτες κ' οἱ ἀγρότες, μένει πανηγυρικά ἀπ' ἔξω-ὅπως δὲν ἔμεινε ἀπ' ἔξω στὴ δίκη, π.χ., τῶν εἰσβολέων τῆς Ἀκτῆς τῶν Χοίρων, πὺν ἐγινε στὴν Κούβα, με τοὺς αἰχμάλωτους ἀντικαστρικούς. Κι ὁ Χάνς Μάγκνους Ἐνζεσμπέργκερ, πὺν ἔγραψε ἓνα θεατρικὸ

ἔργο, αὐτοῦσιο βγαλμένο ἀπ' τὰ πρακτικά τῆς δίκης αὐτῆς, μπόρεσε, μέσα ἀπὸ κάθε μάρτυρα κατηγορίας καὶ κάθε κατηγορούμενο, νὰ βγάλει σχεδὸν αὐτοῦσια τὴ δομὴ τῆς προεπαναστατικῆς καὶ μετεπαναστατικῆς Κούβας. Ἄν ἐπιχειρούσαμε ἐμεῖς ἀπ' τὰ πρακτικά τῆς δίκης τῶν Ἀπριλιανῶν κάτι τέτοιο, θὰ εἶχαμε πολλὴ περιορισμένη ἐκλογὴ, ἀνάμεσα σὲ στρατιωτικούς, δημοσιογράφους καὶ μερικοὺς πολίτες. (Τὰ πράγματα εἶναι διαφορετικά με τοὺς βασανιστές, γιατί ἐκεῖ ὑπάρχει μεγαλύτερη ἐκπροσώπηση καὶ ποικιλία διαφορῶν στρωμάτων τῆς κοινωνίας).

Ἐχοντας, παλαιότερα, ἀσχοληθεῖ γιὰ ἓνα χρόνον με τὰ πρακτικά τῆς δίκης τῶν Ἐξ, ἀπ' ὅπου ἔβγαλα καὶ τὸ ὁμώνυμο θεατρικὸ ἔργο (πὺν εἶναι ἀλήθεια ὅτι με παρακίνησε, τὸ ὁμολογῶ τώρα, τὸ ἐγχείρημα τοῦ Ἐνζεσμπέργκερ), κατὰληξα με πίκρα στὸ συμπέρασμα ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἐνδοοικογενειακὴ διαφορά. Δικαστές καὶ δικασμένοι, χωρισμένοι σὲ βενιζελικούς καὶ κωνσταντινικούς, ἀνῆκαν στὴν ἴδια παράταξη τῶν ἀστῶν πὺν βλέπαν τὴν ἀνάπτυξη τῆς νεογέννητης σοβιετικῆς δημοκρατίας με τρόμο.

Ὁ πανέξυπνος πρόεδρος τοῦ Πενταμελοῦς

Ἐφετείου, ὁ κ. Ντεγιάννης, τὸ 'πε ἐξάλλου σὲ κάποια στιγμή τῆς δίκης: τί μᾶς μιλάτε γιὰ κομμουνιστικὸ κίνδυνο, κύριε μάρτυς, ὅταν στὶς ἐκλογὲς τῆς χρονιάς ἐκείνης (Μάης 1967), ἡ νίκη διεκδικοῦνταν ἀπὸ δύο ἀστικά κόμματα; Κ' εἶναι ἀλήθεια. Ἄν κάτι διαφοροποιήθηκε ἀπὸ τὸ 1922, αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ γυρέψουμε στὸν κομμουνιστικὸ κίνδυνο ποὺ ἄρχισε τότε, στὴ δίκη τῶν Ἑξ, κορυφώθηκε στὴ δεκαετία 1940 - '50, οἱ συνταγματάρχες τὸν χρησιμοποίησαν σὰν αἰτιολογικὸ, κι ἔπαψε, ξαφνικά, νὰ ἀποφέρει κέρδη στοὺς σοβιετολόγους καὶ συνωμότες.

Κοιτάζοντας τώρα τὴ δίκη αὐτὴ ἀπὸ κάποια ἀπόσταση, καταλήγω στὸ συμπέρασμα πὼς ἡ ἀστική δικαιοσύνη μπορεῖ, ὅταν θέλει, κι ὅταν τῆς ἐπιτρέπεται, νὰ βρεῖ ψήγματα τῆς ἀλήθειας. Στὴν ὑπόθεση Λαμπράκη, πάλι, ἕνας ἀστὸς δικαστικὸς μπόρεσε, πλαισιωμένος ἀπὸ ἕνα κίνημα, νὰ καταφέρει τὸ χτύπημα, τὸ καίριο, στὸν ἐχθρό. Ἀφοῦ τίποτα ποτὲ δὲν γκρεμίζεται ἀπ' ἑξῶ, παρὰ μονάχα τὰ ἀπομονωμένα ἐκεῖνα φρούρια στὴν ἔρημο. Τὰ συστήματα, οἱ δομές, τρώγονται ἀπὸ μέσα. Ὅπως οἱ πόλεις ποὺ βυθίζονται, ἔτσι καὶ τὰ καράβια ποὺ ἐκτοπίζουν νερὸ δείχνουν τὸ φορτίο ποὺ κουβαλοῦν. Στὴ δίκη Λαμπράκη, τρεῖς δημοσιογράφοι (Βούλτεψης, Μπέρτσος, Ρωμαῖος)

προσκόμισαν πολλὰ στοιχεῖα. Στοὺς Ἀπριλιανούς, τρεῖς δημοσιογράφοι (Γρηγοριάδης, Καρατζαφέρης, Λιάνης) φέραν τὶς μόνες σχεδὸν ἀπτὲς ἀποδείξεις τῆς ἐνοχῆς.

Ἄν καταφέραμε νὰ ἀποκτήσουμε μερικὰ σχολεῖα καὶ τὶς πρώτες νύξεις μιᾶς παιδείας, ὀφείλεται στὸν Γεώργιο Παπανδρέου, ποὺ τὸ 1932, σὰν ὑπουργὸς παιδείας, παθιάστηκε μὲ τὸ πρόβλημα. Ἄν καταφέραμε νὰ ἀποκτήσουμε μιὰ δικαιοσύνη τῆς προκοπῆς, αὐτὸ ὀφείλεται πάλι στὸν Γεώργιο Παπανδρέου, ποὺ τὸ 1964 σὰν πρωθυπουργὸς διπλασίασε ἀμέσως, μὲ ἕνα ἐξῆς, τοὺς μισθοὺς τῶν δικαστικῶν, ἐξασφαλίζοντάς τους ἔτσι τὴν ἀνεξάρτητη ἄσκηση τοῦ λειτουργήματός των. Οἱ στρατιωτικοὶ μὲν ἦρθαν στὰ πράγματα, φρόντισαν νὰ διπλασιάσουν κι αὐτοὶ τὰ μισθολόγια καὶ τὶς συντάξεις τῶν ὁμοτέχνων τους.

Μὰ τότε ποῖα ἡ εἰδοποιὸς διαφορὰ; Κάθε κάστα, στὴν ἐξουσία, βλογαίει πρώτα τὰ γένεια τῆς; Διόλου. Ἡ διαφορὰ εἶναι τεράστια: γιὰ νὰ μεταχειριστῶ τὴν ὁρολογία τοῦ Πουλαντζᾶ, πρέπει νὰ δοῦμε στὴ δίκη, τὴν ἐσωτερικὴ λεγόμενη μπουρζουαζία, αὐτὴ ποὺ ἐξυπηρετεῖ τὰ ἐθνικὰ καπιταλιστικὰ συμφέροντα καὶ μπορεῖ

νὰ γίνεи φορέας, κάτω ἀπὸ ὁρισμένες συνθήκες, τῆς προόδου, νὰ καθίζει στὸ скаμνί, ὅχι τὴ μεγαλοαστικὴ τάξη (ποὺ θὰ 'ταν τὸ πραξικόπημα τῶν στρατηγῶν, ἐκφραστὲς τοῦ κομ-πραδόρικου κεφαλαίου), ἀλλὰ τὴν ἐκτραχηλισμένη, λόγω τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν, μικροαστικὴ τάξη τῶν στρατιωτικῶν, ποὺ ἐγίνεи ἀντεθνικὴ ὑπερασπιζόμενη ξένα συμφέροντα γιὰ τὴ βελτίωση τῶν ὁρων τῆς ζωῆς τῆς.

Κάθε τόσο ἀκούγεται στὴν ἀκροαματικὴ διαδικασία ὅτι ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν ἔμεινε ἐκτὸς τῆς χούντας. Κ' εἶναι ἀλήθεια. Μόνο ποὺ ἡ ἐνοχοποίηση μιᾶς τάξης δὲν ἀπαιτεῖ τὴ συμμετοχὴ ὅλης τῆς ἀριθμητικῆς δυνάμεις τῆς σὲ μιὰ κατάσταση. Καὶ τὸ πέντε τὰ ἑκατὸ τῆς, μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει τοὺς μετασχηματισμοὺς ἐκείνους ποὺ τελικὰ τὴν ἀπομονώνουν καὶ τὴν καθίζουν στὸ скаμνί.

Χρέος λοιπὸν ὅλων μας αὐτὴ τὴ στιγμή σὰν συνειδητοὶ δημοκράτες ποὺ ἀποσκοποῦμε στὴν ὀξυνση τῶν ἐσωτερικῶν ἀντιθέσεων τοῦ ἀντίπαλου, εἶναι νὰ γεφυρώσουμε τὸ χάσμα ποὺ ἀνοίξεи ἡ χούντα μεταξὺ λαοῦ καὶ στρατοῦ, γιὰ νὰ χωρὶς τὸ ἕνα τὸ ἄλλο εἶναι ἀνίσχυρο, προσβλέποντες σὲ δημοκρατικότερες μέρες.

Βασίλης Βασιλικός

Ἀπὸ ποιὸν νὰ τιμωρηθοῦν; Πῶς νὰ τιμωρηθοῦν;

Τοῦ Κώστα Παπαϊωάννου

Τώρα ποὺ ἡ δίκη τῶν ἀρχιπραξικοπηματιῶν τέλειωσε (μὲ τὴ γέννηση ἑνὸς «πελωρίου πολιτικοῦ προβλήματος»), ἡ ὑπόθεση τῶν βασανιστῶν ἀξιωματικῶν ἔγινε «πρῶτο θέμα» γιὰ τὴν κοινὴ γνώμη. Καὶ δὲν εἶναι παρὰ ἡ πρώτη δίκη γιὰ βασανιστήρια, μιᾶς σειρᾶς μὲ κατηγορούμενους ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτες τοῦ Στρατοῦ, τοῦ Ναυτικοῦ, τῆς Ἀστυνομίας καὶ τῆς Χωροφυλακῆς, ποὺ γιὰ ἕνα, τουλάχιστον, χρόνον θὰ ἐκδικάζονται: ἡ ὑπόθεση Θεοφιλογιαννάκου, Σπανοῦ κ.λπ. δὲν εἶναι, δηλαδή, παρὰ σκόρπιες σελίδες ἀπὸ τὸ ὀγκῶδες «βιβλίον φρίκης» τῆς 7ετίας...

Τὸ πρῶτο πρόβλημα ποὺ ἀνέκυψε πάνω στὸ θέμα τῶν βασανιστηρίων ἦταν: πρέπει ἢ δὲν πρέπει νὰ ὑποβληθοῦν μηνύσεις καὶ ν' ἀκολουθηθεῖ ἡ διαδικασία πού, ἤδη, γνωρίσαμε στὸ Στρατοδικεῖο — μιὰ διαδικασία ποὺ ἴσως θ' ἀλλάξει λίγο στὸ Κακουργοδικεῖο; Τὰ δύο ΚΚΕ, οἱ ἀριστεριστὲς καὶ μεμονωμένα ἄτομα (ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς Ἀριστερᾶς, κυρίως) ἀπέφυγαν, ἀρχικά, τὶς μηνύσεις. Τὴ «12η ὥρα» ἀρκετὰ μέλη τῆς «κοινοβουλευτικῆς ἀριστερᾶς» ὑπέβαλαν μηνύσεις, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸ ΕΚΚΕ π.χ. ἔκανε ἕνα μακροσκελὲς ὑπόμνημα στὸν ἀνακριτὴ, ποὺ ἴσως ὁδηγήσει ὡς τὸ ἀκροατήριον μερικοὺς βασανιστὲς.

Ὁ μηχανισμὸς τῆς βίας

Βασικὸ ἐπιχείρημα τῶν ἀντιτιθεμένων

στὴν ὑποβολὴ μηνύσεων (πέρα ἀπὸ τὸ γενικότερο θέμα ἀναγνώρισης ἢ ὅχι τῆς «ἀστικῆς δικαιοσύνης») ἦταν αὐτό, ἀκριβῶς, ποὺ ὅσοι ὑπέβαλαν μηνύσεις πίστευαν ὅτι θὰ πετύχουν: ἡ ἀποκάλυψη καὶ τελικὰ ἐξάρθρωση τοῦ μηχανισμοῦ τῆς βίας!

Ἐμπαινε, δηλαδή, κι ἐδῶ τὸ πρόβλημα ποὺ ἀνέκυψε στὴ δίκη τῶν ἀρχιχουντικῶν: μερικὰ ἄτομα, ὅργανα καὶ βασικοὶ συντελεστὲς ἑνὸς «μηχανισμοῦ βίας», θὰ πλήρωναν, χωρὶς νὰ θιγεί καθόλου «τὸ ὅλον σύστημα» ποὺ τοὺς δημιούργησε — τὸ σύστημα ποὺ ὑπηρετήσαν πιστά, σὲ τελευταία ἀνάλυση;

Σήμερα πιά, καὶ ἡ «πεφωτισμένη Δεξιὰ» μιλά «μὲ φρίκη» γιὰ τὸ κακὸ παρελθόν. Θυμᾶται κι «ἀνατριχιάζει» τὴν 4η Αὐγούστου, τὸν ἐμφύλιο (ποὺ ἔπαψε νὰ εἶναι... συμμοριτοπόλεμος) καὶ τὸ Μα-

κρονήσι, ὅπου ὅταν τὰ φοβερὰ βασανιστήρια δὲν ἐπαρκοῦσαν στήνονταν τὰ πολυβόλα γιὰ τὴν «ἀναμόρφωση», ἐπὶ 3½ χρόνια, χιλιάδων πατριωτῶν. (Σὲ μιὰ, μόνο, τέτοια «ὁμαδικὴ ἀναμόρφωση» —στὶς 28 Φεβρουαρίου 1948— σκοτώθηκαν ἀπὸ τὰ πολυβόλα τῶν «ἀναμορφωτῶν» 10 κρατούμενοι καὶ τραυματίστηκαν δεκάδες, σύμφωνα μὲ τὰ ἐπίσημα στοιχεῖα).

Στὸν ἐορτασμὸ-ἀπολογισμὸ τοῦ «ἐνὸς χρόνου (Νέας) Δημοκρατίας» ποὺ ἔκαναν οἱ δημοκρατικοὶ δικηγόροι στὸ «Χίλτον», ἕνα ἀπλὸ χαρτάκι ποὺ ἔφτασε στὸ προεδρεῖο ἔδωσε ὅλο τὸ πραγματικὸ νόημα τῆς ἱστορίας: τὰ θύματα τῶν σκευωρῶν-βασανιστῶν τῆς ἀεροπορίας, σχεδὸν 25 χρόνια πρὶν, θύμιζαν τὴν περιπέτειά τους κι ὑπογράμμιζαν ὅτι ἂν οἱ βασανιστὲς τοὺς εἶχαν, τότε, τιμωρηθεῖ

«Μύρισε τὸ σφαγεῖο μας θυμάρι καὶ τὸ κελλί μας κόκκινο οὐρανὸ»

Ἡ φρίκη τῶν βασανιστηρίων ποὺ ἀπὸ τὴν πρώτη κι ὅλας δίκη γιὰ τὸ ὄργιο αἵματος τῆς 7ετίας, βγήκε στὴν ἐπιφάνεια, θίγει ἔμμεσα καὶ μιὰ «παράλληλη ἱστορία» – ὄχι, ἴσως, τῆς στιγμῆς: τὴν ἄσκηση βίας στοὺς κρατούμενους τοῦ κοινοῦ ποινικοῦ δικαίου.

Ὁ Μίκης Θεοδωράκης, θυμᾶται τὸν Λάμπρου, στὴν Μπουμπουλίνα, νὰ τοῦ λέει ὅταν διαμαρτύρονταν γιὰ τὶς κραυγὲς ποὺ ἄκουγε:

– Δὲν εἶναι δικοί σου. Ποινικοὶ εἶναι!

Σὰν νάλεγε: ζῶα...

Κι ὅμως, ὁ μηχανισμὸς ἦταν καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ὁ ἴδιος: τὰ ἴδια πρόσωπα, μερικές φορές, βασάνιζαν καὶ τὶς δύο κατηγορίες πολιτῶν...

Πρὶν 8, ἀκριβῶς, μῆνες, ἓνας νέος βουλευτὴς, ὁ γιατρὸς Ι. Παπαδόπουλος (ΕΚΝΔ) ἐθίξε τὸ θέμα στὴ Βουλὴ, μὲ ἀφορμὴ τὰ γνωστὰ γεγονότα τοῦ Ἀλίβερίου. Μίλησε γιὰ τὴ νοοτροπία τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας καὶ κυρίως τῆς Χωροφυλακῆς. Ἀναφέρθηκε στὶς περιπτώσεις τοῦ νεαροῦ κλεφτάκου ποὺ ἀρπάζει μιὰ κουβέρτα κι ὅταν τελειώνει ἡ ἀνάκριση βρίσκει-ται τυλιγμένος σ' αὐτὴ – νὰ τὸν κουβαλᾶνε τέσσερις! Θύμισε

τὴν «κλασικὴ» περίπτωση τοῦ διαρρήκτη Χρ. Ὀλλανδέζου ποὺ ὁμολόγησε τὴ δολοφονία τοῦ Ἑλληνοαμερικανοῦ Ι. Ἀθηναίου – ἓνα ἐγκλημα ποὺ μετὰ τυχαῖα ἀπεκαλύφθη ὅτι ἔκαναν οἱ Γερμανοὶ Ντούφτ καὶ Μπασσενάουερ! «Ὅταν σ' ἓνα τόπο, εἶπε, τὸ δημόσιο ὄργανο μπορεῖ νὰ αὐθαιρετεῖ χωρὶς νὰ τιμωρεῖται, στὸν τόπο αὐτὸ ὑπάρχει ἐγκατεστημένος ὁ φασισμὸς».

Οἱ λίγοι παρόντες βουλευτὲς τὸν χειροκρότησαν, ὁ κ. Γκίκας χαμογελοῦσε συγκαταβατικά, μερικοὶ τοῦ ἔσφιξαν τὸ χέρι. Καὶ μετὰ... τίποτα!

Κι ἡ κοινὴ γνώμη; Θὰ πεῖτε. Ἀντέδρασε; Καὶ βέβαια ἀντέδρασε. Μερικοὶ κάτοικοι τοῦ Μελιγαλᾶ ἔστειλαν τηλεγράφημα στὸν βουλευτὴ καὶ (ἀφοῦ τοῦ θύμιζαν, φυσικά, τὴν ... Πηγᾶδα) τοῦ ζητοῦσαν «νὰ ἀνακαλέσει δημοσίως τὰς ὑβριστικὰς ἐκφράσεις του κατὰ τοῦ Σώματος τῆς Χωροφυλακῆς» (Σ.Σ.: ὁ κ. βουλευτὴς εἶπε ὅτι τὸ Σῶμα «εἶναι μολυσμένο καὶ χρειάζεται θεραπευτικὴ ἀγωγή») γιὰ τὴ διαφορετικὰ «θὰ τοῦ ἔκαναν μὴνυση».

Ὁ κ. βουλευτὴς δὲν ἀνεκάλεσε, οἱ κάτοικοι τοῦ Μελιγαλᾶ δὲν ἔκαναν μὴνυση, ἡ κατάσταση δὲν ἄλλαξε...

παραδειγματικά, ἴσως πολλὰ πράγματα νὰ ἦταν σήμερα ἀλλιῶτικα.

Πρὶν καὶ μετὰ

Ἀλλὰ πῶς νὰ τιμωρηθοῦν; Ἀπὸ ποιόν;

Οἱ βασανιστὲς τῆς Μακρονήσου «ὑπηρορετοῦσαν τὴν πατρίδα». Ὁ Νικηφορίδης ἦταν κομμουνιστής. Ὅλα τὰ θύματα ἦταν ἀριστεροὶ ἢ «συνοδοιπόροι». Κι ὅλοι οἱ θύτες... ἐθνικοφρονες. Ὁ Λάμπρου, ὁ Μπάμπλης, ὁ Καραπαναγιώτης, ὁ Κουβᾶς, ὁ Καραθανάσης κ.ἄ. (ἀλλὰ κι ὁ Ἰωαννίδης κι ὁ Παπαδόπουλος – καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ τυχαῖο) ἦταν γνωστοὶ καὶ προδικτατορικά, χωρὶς κανένα νὰ νοιάζεται καὶ πολὺ-πολύ: ἡ ἐθνικοφροσύνη τους, κάλυπτε ὅτιδήποτε ἔκαναν ἐναντίον τῶν «προαιωνίων ἐχθρῶν τῆς πατρίδος...». Μὲ δυὸ λόγια: «ὁ μηχανισμὸς τῆς βίας» προϋπῆρχε τῆς δικτατορίας σὲ μιὰ θαυμάσια συνεργασία κράτους καὶ παρακράτους τῆς Δεξιᾶς. Μετὰ τὴν 21η Ἀπριλίου 1967:

● Κινήθηκε, ἀπλῶς, μὲ ἀρκετὰ πό... ἐν-τονο ρυθμό.

● Περιέλαβε στὴ δίνη του – γιὰ πρώτη φορὰ – καὶ δεξιούς.

Ἔτσι ἡ Δεξιὰ:

● κατάργησε τὸν Α.Ν. 509/47 ἀφοῦ χρειάστηκε νὰ δικαστοῦν μὲ αὐτὸν ἄν-

θρωποὶ της.

● Κατάλαβε τί σημαίνει «φάλαγγα», ὅταν τὴ δοκίμασαν ἐπίλεκτα μέλη της – ἀξιωματικοὶ ἢ ἰδιῶτες.

Παραμένουν ἄθικτοι

Ἀλλὰ, παρ' ὅλα αὐτά, οἱ μηχανισμοὶ παραμένουν ἄθικτοι, οἱ ἐξαρτήσεις τὸ ἴδιο, ἡ νοοτροπία ἐπίσης:

● Οἱ μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά τρῶνε ἀκόμα ξύλο στὴν ΕΣΑ.

● Οἱ πολίτες ποὺ συνελήφθησαν στὰ τελευταῖα γεγονότα τοῦ Ἰουλίου δοκίμασαν τὴν «ἀστυνομικὴ ἰσχὺ» ὄχι μόνο τὴν ὥρα τῆς συλλήψεως...

Τὸ φαινόμενο εἶναι διεθνές: σὲ 65 χῶρες τοῦ πολιτισμένου κόσμου τὰ βασανιστήρια γιὰ πολιτικούς λόγους εἶναι νόμος! Κι ὁ νόμος γιὰ τοὺς βασανιστὲς εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ἐπιδεικνύμενος: ὁ πολιτισμένος νομοθέτης ἀρνεῖται νά... «νομιμοποιήσει» τὰ βασανιστήρια, προβλέποντας παραδειγματικὴ τιμωρία γιὰ τοὺς βασανιστὲς. Σὲ μᾶς ὑπάρχει μιὰ εὐκαιρία βγαλμένη ἀπὸ τὴν τραγικὴ ἐμπειρία τῆς 7ετίας: Οἱ ἀστοὶ γιὰ πρώτη φορὰ πείστηκαν. Οἱ οἰμῶγες τῶν θυμάτων δὲν ἔβγαιναν, τώρα, μόνο ἀπὸ στόματα κομμουνιστῶν. Καὶ τρώμαξαν. Ἀπὸ τὴν κτηνωδία τῶν (ἐθνικοφρόνων) βασανιστῶν.

Ἀπὸ τὸν ἥρωισμό τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων – τῶν ὁμοίων τους, ποὺ ἔφτυναν κατα-πρόσωπο τοὺς βασανιστὲς καὶ προχωροῦσαν μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ στὸ κολαστήριο τῆς ΕΣΑ ἢ τῆς Μπουμπουλίνας. Συνειδητοποίησαν τὸ ὄργιο φρίκης καὶ αἵματος ποὺ ἐκεῖ δά, δίπλα τους γινόταν. Καὶ πίστεψαν – ὅπως κι οἱ «ἀπλοὶ» Γερμανοὶ πολίτες, ποὺ μετὰ τὸν πόλεμο «συνειδητοποίησαν» ὅτι ὁ καπνὸς ποὺ ἔβλεπαν σχεδὸν καθημερινὰ νὰ βγαίνει ἀπὸ τὰ κρεματόρια, δὲν ἦταν, βέβαια, «ὁ συν-ηθισμένος καπνὸς ἐργοστασίου»...

Πῶς θ' ἀντιδράσουν;

Ἀρκεῖ ἡ ἐπιβολὴ βαρύτερων ποινῶν ποὺ ἴσως δὲν προβλέπονται γιὰ τοὺς βασανιστὲς μὲ τὸ νέο ποινικὸ κώδικα;

Ἀρκεῖ ἡ τιμωρία τῶν «μεμονωμένων βασανιστῶν»; Καὶ ὁ μηχανισμὸς; τὸ σύστημα; Χθὲς ἡ μάνα τοῦ φοιτητῆ Ματζουράνη, ρωτοῦσε στὸ Στρατοδικεῖο «γιατί βασάνισαν τὸ παιδί της;», καὶ πρὶν καλὰ-καλὰ τελειώσει, ὁ πατέρας τοῦ ΕΣΑτζή Λαβράνου ζητοῦσε – ἀπὸ τὴν ἴδια θέση – νὰ μάθει «ποιοὺς ἔκανε τὸ παιδί του βασανιστὴ»!

Ποιὸς, ἀλήθεια, μπορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι αὔριο τὸ παιδί του δὲν θὰ βρεθεῖ στὴ μία ἢ τὴν ἄλλη θέση;

Κώστας Παπαϊωάννου

Ο θρίαμβος τῆς Ὑποτέλειας

Τοῦ Τάκη Πρόκα

Μιά καί μόνη φορά, στή σύγχρονη ἱστορία μας, εἶχαμε τήν εὐκαιρία νά σηκώσουμε τὸ βλέμμα ἀπὸ τὴ βρώμικη μύτη τῶν παπουτσιῶν μας καὶ νά δοῦμε μπροστά, καὶ τήν εὐκαιρία αὐτὴ τὴ χάσαμε.

Εἴμαστε ἄξιοι τῆς τύχης μας.

Ὁ Ἐφέτης Ντεγιάννης ὑπῆρξε τὸ ἡρωϊκὸ σύμβολο τῆς Δίκης. Δὲν ὑπέκυψε στὶς πιέσεις· δίκασε μὲ γνώμονα τὰ πραγματικά περιστατικά, τὸ Νόμο καὶ τὴ συνείδησή του. Καὶ μὲ τὴν ἀπόφασή του, τινάχτηκε στὰ ὕψη τῆς ἐκτίμησης τοῦ Λαοῦ.

Καταλαβαίνομε τὴν πίκρα τοῦ Δικαστῆ. Διακινδύνεψε τὸ κεφάλι του γιὰ νά δικάσει ὀρθά. Τὸ παράδειγμα τοῦ Σαρτζετάκη, τοῦ ἡρωικοῦ ἀνακριτῆ τῆς ὑπόθεσης Λαμπράκη, ἐπαναλήφθηκε. Κι ἂν ὁ Σαρτζετάκης συνελήφθη καὶ βασανίστηκε στὰ χρόνια τῆς χουντοκρατίας, κι ὁ Ντεγιάννης θὰ συλληφθεῖ καὶ θὰ βασανιστεῖ στὴν ἐπόμενη δικτατορία.

Πελώριο ὀρθώνεται τὸ ἐρώτημα ποὺ τριβελίζει τοὺς Ἕλληνες:

— Τί ὁδήγησε τὸν Καραμανλῆ στὴν ἀπόφασή του γιὰ μετριασμὸ τῶν ποινῶν;

Βασικά, δὲν ἐνδιαφέρουν τὸν Ἑλληνικὸ Λαό, μόνον οἱ λόγοι τῆς ὑποχώρησης τοῦ Καραμανλῆ. Γιατί ὁ Ἑλληνικὸς Λαός, αὐτὸς ποὺ τοῦ πρόσφερε τὸ 54%, αἰσθάνεται προδομένος. Αὐτὸ τὸ κύμα τῶν ψηφοφόρων πίστεψε στὸν Καραμανλῆ.

— Πίστεψε πὼς ἦταν ὁ πολιτικὸς μὲ τὴ μεγαλύτερη καὶ ἰσχυρότερη πυγμή.

— Πίστεψε πὼς αὐτός, καλύτερα ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλον, θὰ ὁδηγοῦσε τὴ χώρα στὴ Δημοκρατία.

Καὶ σήμερα ἡ πυγμὴ ἀποδεικνύεται πλασματική. Ἡ ἐξοδος ἀπὸ τὸ ΝΑΤΟ ἀποδεικνύεται σαπουνόφουσκ. Πυροτέχνημα ἐπαρχιώτικου πανηγυριοῦ. Πιστέψαμε ὅτι ἦταν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνεξαρτοποίησης τῆς Ἑλλάδας. Καὶ μετὰ, ἡ Ἑλληνικοποίηση τῶν Ἀμερικανικῶν Βάσεων. Πάλι σαπουνόφουσκ. Γιατί, ἂν ὁ Καραμανλῆς μέτραγε τὴν ἰσχύ του στὸ διεθνὴ χωρὸ μὲ τὶς ἀποφάσεις του γιὰ τὸ ΝΑΤΟ καὶ τὶς Βάσεις, σήμερα συνάγεται ὅτι ἡ ἰσχύς του εἶναι ἀνύπαρκτη. Καὶ ὅλοι ἐμεῖς ποὺ βλέπαμε μὲ περηφάνεια τὸν Ἕλληνα Πρωθυπουργὸ νὰ πηγαίνει στὶς Εὐρωπαϊκὲς Πρωτεύουσες καὶ νὰ συζητᾷ σὰν ἴσος πρὸς ἴσους μὲ τοὺς ἀρχηγούς τῶν ξένων κρατῶν, πιστέψαμε πὼς ἡ χώρα ἄρχισε νὰ ἀνακτᾷ τὸ καταρρακωμένο ἀπ' τὴ Χούντα κύρος της. Κι ὅμως, λαθέψαμε. Γιατί, μετὰ τὴν κατὰ κράτος ὑποχώρηση τοῦ Καραμανλῆ, τί κύρος μπορεῖ νά ἔχει ἓνας ἡγέτης ποὺ ὑποκύπτει;

— Ποῦ ὑπέκυψε ὁ Καραμανλῆς;

Οἱ λόγοι ποὺ μποροῦν νά ἀναφερθοῦν εἶναι τρεῖς.

- 1) Σὲ πιέσεις ἀπ' τὸ ἐξωτερικόν.
- 2) Σὲ πιέσεις ἀπ' τὶς Ἑνοπλές Δυνάμεις.
- 3) Σὲ δεσμεύσεις ποὺ ἀνέλαβε ὅταν τοῦ παρεδόθη ἡ ἐξουσία.

Ὅπωςδήποτε, ὑπῆρξε πίεση ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ ἐπίσκεψη τῶν Ἀμερικανῶν γερουσιαστῶν Ἡγκλετον καὶ Πέλλ τις παραμονές τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως, εἶναι χαρακτηριστική. Ἀλλὰ καὶ κάθε φορά ποὺ ὁ Καραμανλῆς γύριζε ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, οἱ πολιτικοὶ συντάκτες ἀνέφεραν ὅτι δέχτηκε πιέσεις. Ὁ Σμίτ, στὴ Βόννη, τὸν πίεσε. Ὁ Κίσσιγκερ, στὸ Ἐλσίνκι, τὸν πίεσε. Καί, τελευταῖος στὴ σειρά, ὁ Ἡγκλετον.

Κατανοοῦμε τὶς ἀμερικανικὲς πιέσεις. Δὲν ἦταν δυνατὸ τὸ σύμβολο τῆς σύγχρονης ἀποικιοκρατίας νά μείνει ἀσυγκίνητο μπροστὰ στὴν ἐπικείμενη ἐκτέλεση τῶν προδοτῶν συνεργατῶν του. Ὁ Καραμανλῆς, ὅμως, γιατί ὑπέκυψε; Τί τοῦ ὑποσχέθηκαν; Καὶ τί φοβήθηκε;

Τὶς πιέσεις ἀπὸ τὶς Ἑνοπλές Δυνάμεις, ὁ Καραμανλῆς τὶς γνώριζε. Κι ὁ Ἑλληνικὸς Λαός ἐπίσης. Οὔτε ὁ ἓνας οὔτε ὁ ἄλλος πείστηκε ποτὲ ἀπὸ τὶς δηλώσεις τοῦ Ἀβέρωφ πὼς δὲν ὑπάρχουν πιά φιλοχουντικοὶ στὸ Στράτευμα. Καὶ τὶς παραμονές τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως, ἔγινε στὴ Β. Ἑλλάδα ἡ ἄσκηση «Πτολεμαῖος» μὲ συμμετοχὴ καὶ ἐφέδρων. Ἄλλη μία ἐνδειξη ὅτι οἱ «συμπαθοῦντες» ἀξιωματικοὶ μαντρώθηκαν μὲ τὴν ἄσκηση, γιὰ νὰ μὴν ἐπιχειρήσουν τίποτα.

Πρόσφατη εἶναι ἡ δήλωση τοῦ ὑπολοχαγοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Χαραλαμπίδου πὼς δὲν πρόκειται νά διαβάσει ποτὲ τὸ Σύνταγμα, γιατί δὲν ἔχει καιρό. Βεβαίως. Ὁ ὑπολοχαγὸς γνωρίζει μόνον τὸ Σύνταγμα τῶν Τεθωρακισμένων.

Ἐν σχέσει πρὸς τὰς δηλώσεις τῶν κομμάτων τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, ἐξ ἐγκύρων κυβερνητικῶν κύκλων διευτυποῦτο τὸ ἀκόλουθον σχόλιον:

2) «Ἡ Ἀντιπολίτευσις, εἰς τὴν σπουδὴν τῆς νὰ ἐπικρίνῃ τὰς κυβερνητικὰς πρωτοβουλίας, ἐπιδεικνύει μειωμένην πολιτικὴν εὐθύνην. Ἀποφεύγει νὰ δηλώσῃ καθαρὰ καὶ ὑπεύθυνα ἂν εἶναι ὑπὲρ τῆς ἐκτελέσεως τῶν τριῶν θανατικῶν ποινῶν ποὺ ἐπεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἐφετείου. Ἀγανακτεῖ ὅμως διότι ἡ Κυβέρνησις ἀνεκοίνωσεν ὅτι θὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ θέμα, ὅπως ἔχει καθήκον κατὰ τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους. Οὕτω δὲ ἀνευθυνολογοῦσα, προσπαθεῖ νὰ διεγείρῃ πάθη καὶ ἀνησυχίας ὑπαιτισσομένη ἀνυπάρκτους κινδύνους.

3) Ὑποπτεύεται ἡ Ἀντιπολίτευσις πιέσεις, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Κυβέρνησις οὐδαμῶθεν δέχεται πιέσεις καὶ παρ' οὐδενὸς ἐπηρεάζεται.

4) Ἐπικρίνει τὴν Κυβέρνησιν διὰ σπουδὴν. Σπουδὴ ὅμως δὲν ὑπῆρξεν. Ἡ Κυβέρνησις εἶχεν ἐκ τῶν πραγμάτων ὑποχρέωσιν νὰ λάβῃ ἀμέσως θέσιν ἐπὶ θέματος τὸ ὁποῖον ἦτο φυσικὸν νὰ ἀπασχολήσῃ καὶ νὰ συγκινήσῃ τὴν κοινὴν γνώμην.

5) Κατηγορεῖ δι' ἑλλειψιν θάρρους, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιλαμβάνεται ὅτι δὲν χρειάζεται γενναιότης διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ μιὰ θανατικὴ καταδίκη. Τὸ ἀντίθετον ἀκριβῶς θέλει γενναιότητα.

6) Καὶ φθάνει μέχρι τοῦ κωμικοῦ σημείου νὰ ζητῇ σύγκλησιν τῆς Βουλῆς ἢ καὶ ἐκλογὰς διότι ἀνέκυψεν ὑπόθεσις, ἡ ρύθμισις τῆς ὁποίας προβλέπεται ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν.

7) Τέλος, ἡ ἀσυνέπεια ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν ἐπίδειξιν ὀψίμου σεβασμοῦ πρὸς τὴν Δικαιοσύνην, ἀφοῦ μέχρι προχθὲς ἡ Ἀντιπολίτευσις ἔπραξε τὸ πᾶν διὰ νὰ μειώσῃ τὸ κῦρος τῆς».

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ Πενταμελοῦς Ἐφετείου, ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν πρωταιτίων τοῦ πραξικοπήματος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, ἐξεδόθη ἡ ἀκόλουθος κυβερνητικὴ ἀνακοίνωσις:

«Εἰς τὴν Δημοκρατίαν ἡ Δικαιοσύνη εἶναι ἀνεξάρτητος καὶ συνταγματικῶς κατωχυρομένη λειτουργία. Εἰς τὸ Κράτος δικαίου ὅμως τὸ ἔργον τῆς Δικαιοσύνης συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν τελικὴν διαδικασίαν, συνταγματικῶς ἐπίσης κατωχυρομένην, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τὸν μετριάσμον τῶν ποινῶν. Εἰς τὴν τελικὴν αὐτὴν φάσιν πρέπει νὰ πρυτανεύῃ ὕψηλὸν αἶσθημα πολιτικῆς εὐθύνης.

Διὰ τὴν πρωΐαν τῆς Δευτέρας συνεκλήθη τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξετάσῃ ὅλα τὰ ἀνακύπτοντα, μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς ἀποφάσεως, θέματα».

Καὶ φθάνομε στὶς δεσμεύσεις τοῦ Καραμανλῆ. Στὴν περιφημὴ σύσκεψη τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἡγεσίας τῆς 22ας Ἰουλίου 1974, ὅταν οἱ ἄλλοι ἔφυγαν, ὁ Ἀβέρωφ παρέμεινε. Εἶχε συμφωνηθεῖ νὰ γίνῃ πρωθυπουργὸς ὁ κ. Π. Κανελλόπουλος. Ἀντ' αὐτοῦ, μὲ τὴν προσπάθεια τοῦ «γεφυροποιοῦ», ἦλθε ὁ Καραμανλῆς. Καὶ ὁ Ἀβέρωφ ἔγινε Ὑπουργὸς Ἐθν. Ἀμύνης.

Καὶ ὁ Κανελλόπουλος, δὲν συμμετέσχε στὴ Κυβέρνηση. Γιατὶ δὲν ἐνέδωσε. Οὔτε ὅταν προτάθηκε ἀπὸ ὅλα τὰ κόμματα γιὰ Πρόεδρος Δημοκρατίας δέχτηκε. Γιατὶ αὐτὸς οὐδέποτε θὰ ὑπέγραφε τὸ Προεδρικὸ Διάταγμα γιὰ τὴ Χάρη. Καὶ παραμένει στὴν εὐγλωττὴ ἀφάνεια.

Ἡ πρότασις τῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας ἦταν ἀπλή:

— Σᾶς δίνουμε τὴν ἐξουσία, θὰ μᾶς δώσετε τὴ ζωὴ μας.

Ἀξιοθαύμαστη ὑπῆρξε ἡ ταχύτητα μὲ τὴν ὁποία ἡ κυβέρνησις ἐξέδωσε, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπόφασιν, τὴν πρώτη σχετικὴ ἀνακοίνωσις. Ὅλο τὸ πρωῒ τοῦ Σαββάτου, ὁ ἐκπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως ἦταν στὸ πολιτικὸ γραφεῖο μὲ τὸν κ. Καραμανλῆ καὶ περίμεναν μαζὶ τὴν ἀπόφασιν. Καὶ εἶχαν ἐτοιμαστῇ διαφορετικὲς ἀνακοινώσεις, κατάλληλες γιὰ κάθε εἶδους ἀπόφασιν.

Στὴν πρώτη, λοιπόν, ἀνακοίνωσις, ἀναφέρεται εὐθέως καὶ ἀμέσως ὁ μετριάσμον τῶν ποινῶν. Εὐθέως, γιὰ νὰ μὴν ὑπάρξει παρεξήγησις καὶ δὲν γίνῃ ἀντιληπτὸ τὸ «πνεῦμα» τῆς κυβερνήσεως. Καὶ ἀμέσως, γιὰ νὰ μὴν ἀρχίσουν οἱ τυχόν ἀντιδράσεις, ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ καὶ τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ ἀνακοίνωσις μποροῦσε νὰ ἦταν πολὺ συντομότερη:

— Μὴν ἀνησυχεῖτε· ἐμεῖς ἐδῶ εἴμαστε.

Στὴ δευτέρῃ ἀνακοίνωσις, ἡ κυβέρνησις ἀντεπετίθεται, μετὰ τὸ σάλον ποὺ προκάλεσε στὴν ἀντιπολίτευση — καὶ στὸ λαόν — ἡ πρώτη ἀνακοίνωσις. Στὴν πραγματικότητα, χαστουκίζει τὴν ἀντιπολίτευση, λέγοντας καθαρὰ ὅτι οἱ αἰσθητικοὶ κυβερνήσεις θὰ ἔκανε τὸ ἴδιο. Τὸ χαστούκι ἦταν καὶ ἡχηρὸ καὶ δυνατό. Τὸ ΠΑΣΟΚ, ὅμως, τὸ γύρισε: «Ναί, νὰ ἐκτελεστοῦν».

Ὅσο γιὰ τὸ ὅτι ἡ κυβέρνησις «οὐδαμῶθεν δέχεται πιέσεις καὶ παρ' οὐδενὸς ἐπηρεάζεται» (παραγρ. 3), πολὺ ἀπογοητευτήκαμε. Ἐπιτέλους, δὲν αἰσθάνεται ἡ κυβέρνησις ὅτι μὲ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐναντιώθηκε στὴ μετρίωσιν τοῦ 80% τοῦ λαοῦ; καὶ δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ δικαιολογηθεῖ στὸ 54% ποὺ τὴν ψήφισε; Ὡς πότε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς θὰ μένει παντελῶς ἀπληροφόρητος γιὰ ὅσα συμβαίνουν στὸν τόπον του;

Τὸ χάσαμε τὸ τραῖνο. Ὑποκύψαμε. Ὁ νόμος τῆς Ὑποτέλειας, ὁ πιὸ γνωστὸς νόμος στὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ μόνος ποὺ ἀσταμάτητα λειτουργεῖ περίφημα, ἐφαρμόστηκε ξανά.

Ἄς προετοιμαζόμαστε γιὰ νέα δικτατορία. Θὰ ἔρθῃ ξανά. Ἡ νοοτροπία δὲν ἄλλαξε. Οἱ δοσίλογοι, οἱ ταγματασφαλίτες καὶ οἱ ΙΔΕΑτες θὰ δράσουν ξανά. Ὁ καινούργιος «Νάσερ» ὑπάρχει ἢ θὰ ξαναγεννηθεῖ. Καὶ θὰ δράσῃ πάλι, σὲ ἓνα μῆνα, ἓνα χρόνον ἢ σὲ μιὰ δεκαετία.

Γιατί ὅχι;

Τάκης Πρόκας
25.8.75

ΕΝΤΟΝΟ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΟ

Συγκλίνουσες πληροφορίες του «ΑΝΤΙ», από απόλυτως έγκυρες πηγές, αναφέρουν ότι κατά τον τελευταίο καιρό, παρατηρείται έντονη παρασκηνιακή δραστηριότητα για την επαναφορά της Μοναρχίας στην Ελλάδα και του Κωνσταντίνου στον θρόνο του.

Οι δραστηριοποιήσεις αυτές, που γίνονται σε παρασκήνιο ανωτέρου επιπέδου, συντονίζονται και κατευθύνονται από τις Ένωμένες Πολιτείες, που μετά την όχι ιδιαίτερα θερμή στάση τους απέναντι στον Κωνσταντίνο κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, έχουν αποφασίσει την επανεξέταση της στάσεώς τους, ύστερα από ένα χρόνο έμπειρίας από τη δημοκρατική αλλαγή και την απουσία του Κωνσταντίνου.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των σχετικών πρωτοβουλιών είναι ότι, προς το παρόν, έχουν το χαρακτήρα σφυγμομετρήσεων και γενικών εκτιμήσεων και δεν έχει κριθεί ακόμα σκόπιμη ή στενή σύνδεση με γνωστούς φιλοβασιλικούς κύκλους στον πολιτικό κόσμο και στον Στρατό και με ήγετικούς του χουντισμού.

Το «ΑΝΤΙ», με βάση έγκυρες πληροφορίες και εκτιμήσεις, κατέγραψε, αφού διασταύρωσε, τις σχετικές δραστηριοποιήσεις, όπως σημειώθηκαν τον τελευταίο καιρό.

Τού Α. Κυριακούλη

για την επαναφορά της μοναρχίας

Οι δραστηριοποιήσεις

1. Σημαντικότερη, από τις πρωτοβουλίες αυτές, ήταν η επίσκεψη του Αμερικανού γεροισιαστή Κλαίμμπορν Πέλλ, ο οποίος προκάλεσε και την Ελληνική Κοινή Γνώμη με τις δηλώσεις του για αποδοχή της διζωνικής και την Τουρκική ύφαλοκρηπίδα, που βρίσκεται κάτω από τα Έλληνικά νησιά.(!)

Σύμφωνα με απόλυτως αυθεντικές πηγές, ο Πέλλ βολιδοσκόπησε τον κ. Καραμανλή, κατά τη συνάντησή τους, για το θέμα της επαναφοράς της Μοναρχίας, λύση την οποία ο Αμερικανός γεροισιαστής βλέπει «άναγκαία και τελικώς αναπόφευκτη» για την Ελλάδα.

Το εξαιρετικά παρήγορο είναι ότι στο σημείο αυτό ο κ. Καραμανλής απέκλεισε κατηγορηματικά στον κ. Πέλλ κάθε μελλοντική ανακίνηση του θέματος από πλευράς του κι ακόμα κάθε σχετική άνοχη, όσο είναι ο ίδιος Κυβερνήτης.

2. Σύμφωνα με άλλες πληροφορίες, τις ίδιες απόψεις ανέπτυξε ο κ. Καραμανλής και κατά τη διάρκεια σχετικής συζητήσεώς του στη Ρόδο, με τον Πρωθυπουργό του Ιράν κ. Χοβέιντα.

3. Στα πλαίσια των απόψεών του αυτών και σε συνδυασμό με άλλες πληροφορίες ο κ. Καραμανλής διέταξε την απομάκρυνση από την Αθήνα όρισμένων ανωτέρων αξιωματικών, διοικητών μονάδων και σε νευραλγικές επιτελικές θέσεις, οι οποίοι ακόμα και σήμερα διακρίνονται για τον αδιάλλακτο φιλοβασιλισμό τους. Το στενό πολιτικό περιβάλλον του κ. Πρωθυπουργού, είχε από καιρό διαπιστώσει, ότι στις μονάδες του Λεκανοπεδίου Αττικής ή τοποθέτηση των λεγομένων φιλοβασιλικών αξιωματικών, ήταν ιδιαίτερα πυκνή.

4. Έντονη φιλοβασιλική δραστηριότητα συνεχίζουν να αναπτύσσουν δύο γνωστοί φιλοβασιλικοί βουλευτές της «Ν.Δ.», με προχωρημένες πλέον πρωτοβουλίες. Ο ένας, βουλευτής της Στερεάς Ελλάδος, πραγματοποιεί τελευταία συστηματικές συναντήσεις με Ιωαννινδικά στοιχεία, με σκοπό τη διερεύνηση των διαθέσεων αυτών και των ανθρώπων τους, σε τυχόν επιστροφή του Κωνσταντίνου. Ο βουλευτής αυτός, γνωστός από τις κρούσεις του σε αξιωματικούς, από πολλούς μήνες τώρα, μεθοδεύει τις πρωτοβουλίες του με την επικουρία νομικού συμβούλου,

«νεοαντιστασιακού» σήμερα και γνωστού για την ισχυρή πολιτική κάλυψη την οποία έχει κατορθώσει να έχει.

Ο άλλος βουλευτής, της περιφέρειας Αθηνών, οργανώνει με μυστικότητα φιλοβασιλικές «ομάδες πρωτοβουλίας» σε κάθε συνοικία.

Η δραστηριότητά του αυτή καταγγέλλθηκε τελευταία στην Κυβέρνηση και στις Υπηρεσίες Ασφαλείας.

Σύμφωνα με σοβαρές εκτιμήσεις, όλες οι παραπάνω δραστηριότητες φαίνεται να εντάσσονται στα πλαίσια του αμερικανικού ενδιαφέροντος για τη μεθόδευση της επιστροφής.

5. Έπαφες με φιλοβασιλικούς και χουντικούς αξιωματικούς, είχε κατά την τελευταία επίσκεψή του στην Ελλάδα και ό, μονίμως και αμετανοήτως, γραμματέας του Κωνσταντίνου, Μάκης Αρναούτης. Ο Αρναούτης, του οποίου το κύρος έχει τεθεί σε άμφισβήτηση από ήγαιτους του φιλοβασιλισμού στην Αθήνα, διαβεβαίωσε τους συνομιλητές του για τις «ελπιδοφόρες» προοπτικές στο θέμα της επαναφοράς του Κωνσταντίνου.

6. Στέκια των σχετικών φιλοβασιλικών και χουντικών συναντήσεων, αλλά και συχνά αντικυβερνητικών «συσκέψεων», είναι το ξενοδοχείο «CARAVEL», το ζαχαροπλαστείο «BYZANTIO» και μπάρ πολυτελείας κοντά στον κινηματογράφο «BROADWAY».

7. Στους διπλωματικούς κύκλους των Αθηνών συζητείται ιδιαίτερα τις ημέρες αυτές, και σε συνδυασμό με άλλες πληροφορίες, ή άφιξη στην Αμερικανική Πρεσβεία, τον τελευταίο καιρό, ίκανού αριθμού «πολιτικών συμβούλων» γνωστών, στους ίδιους κύκλους, για την παρασκηνιακή δράση τους σε διάφορες χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Ασίας. Το γεγονός συσχετίζεται, συν τοις άλλοις, και με το ότι οι τρεις κύριοι πολιτικοί σύμβουλοι του Αμερικανού Πρεσβευτού κ. Κιούμπιτς, είναι καθαρόαιμοι κισσιγκερικοί και με μακρά προϋπηρεσία στη Λατινική Αμερική, τότε σαν συνεργάτες του κ. Κιούμπιτς και τότε άλλων πρεσβευτών.

Οι ίδιοι διπλωματικοί κύκλοι ισχυρίζονται ότι ή άφιξη των «πολιτικών συμβούλων» της Αμερικανικής Πρεσβείας, οι οποίοι συνήθως ανήκουν στην και εργάζονται για τη CIA, παρά για καθαρώς διπλωματικές ανάγκες, ενισχύει την άποψη πως στην Ελλάδα επίκεινται ή είναι επιθυμητές «καθεστωτικές αλλαγές».

8. Στα πλαίσια των παρασκηνιακών αυτών δραστηριοποιήσεων επιπέδου, θα πρέπει να ενταχθούν και οι πρόσφατες επισκέψεις του Κωνσταντίνου σε δύο μονάρχες από τους κατεξοχήν αμερικανόφιλους, πέραν του φίλου του Σάχη. Πρόκειται για τον Χουσεϊν της Ιορδανίας και τον Χασάν του Μαρόκου. Υποστηρίζεται ή γνώμη ότι ο Κωνσταντίνος εξήτησε τη συνδρομή τους και το φιλικό ενδιαφέρον τους προς την Ουάσιγκτον, για το θέμα της επαναφοράς του στην Ελλάδα.

Βασιλικό ζεύγος... (Κωνσταντίνος και Άννα Μαρία).

Έκτιμήσεις

Οι δραστηριοποιήσεις, που είναι άγνωστο ακόμα πόσο εκφεύγουν από τα όρια του απλώς επιθυμητού και αγγίζουν εκείνα του κατορθωτού, θα πρέπει να ιδωθούν με ψυχραιμία και στις διάφορες συναρτήσεις τους, όπως συνθέτουν την πολιτική πραγματικότητα της χώρας μας. Είναι αρκετά παρήγορο το γεγονός ότι ο κ. Καραμανλής αποκλείει από την πλευρά του κάθε διευκόλυνση όσων βλέπουν μέσα από την επαναφορά του θρόνου να εξυπηρετούνται καλύτερα τα συμφέροντά τους.

Η παρουσία του στο πολιτικό προσκήνιο και ή αποφασιστική ήγεςία του, ανεξάρτητα από τις άλλες διαφωνίες μας, στο σημείο αυτό είναι μια εγγύηση. Όπωςδήποτε, κάτι τέτοιο δεν είναι ενθαρρυντικό, από την άποψη ότι την εθνική μας ανεξαρτησία στο σημείο αυτό, εμποδίζει να αλλοτριωθεί όχι ο λαός αλλά ένας περιστασιακός ήγαιτης του.

Οι ανησυχίες γίνονται περισσότερες καθώς τα σημεία μέσα στην παράταξή του δεν είναι ανάλογα ενθαρρυντικά και πολλοί συνεργάτες του δεν χαρακτηρίζονται από την ίδια αποφασιστική στάση απέναντι στο θέμα της επαναφοράς. Θα αναφέρουμε τρία πρόσφατα, αλλά αρκετά αντιπροσωπευτικά:

— Η κάλυψη που προσέφεραν στον Κωνσταντίνο όρισμένοι Υπουργοί της Κυ-

βερνήσεως, κατά τη διάρκεια της δίκης του Κορυδαλλού, όπου κατέθεσαν σαν μάρτυρες κατηγορίας (Ράλλης, Μπίτσιος, Παπαληγούρας, Πανουργιάς, Κατσαδήμας). Μοναδική τιμητική εξαίρεση ο Αρχηγός Ναυτικού κ. Έγκολφόπουλος, ο οποίος κατήγγειλε τη δειλία του Κωνσταντίνου και τη σαπρία του στρατοκρατικού περιβάλλοντός του.

— Η έλλειψη κάθε αποφασιστικής πρωτοβουλίας των αρμοδίων Υπουργών, για τη ρύθμιση της βασιλικής περιουσίας, ή οποία αφήνεται διαρκώς εκκρεμής, άγνωστο γιατί.

— Η μετονομασία του στρατοπέδου του ΚΕΤΘ σε «Στρατόπεδο Γεωργίου Β'» (!) Ένα από τα πολλά φιλοβασιλικά παράδοξα που συμβαίνουν συχνά, τώρα τελευταία, στο Υπουργείο του κ. Αβέρωφ.

Όπωςδήποτε, πολύ συχνά ή έκταση των ανησυχιών είναι ανάλογη με τη γνώση της εκτάσεως των παρασκηνίων. Όμως, όπως θα δούμε αργότερα, υπάρχουν και αρκετές δυσχέρειες στη μεθόδευση των σχεδίων αυτών. Και, πρώτα απ' όλα, είναι ή φόρμουλα με την οποία θα γίνει ή επαναφορά.

Ένα ανοιχτό πραξικόπημα και κατορθωτό δεν είναι αυτή τη στιγμή, και τη μακροβιότητα της μοναρχίας δεν εξασφαλίζει και φαίνεται αντίθετο με τα σημερινά σχέδια των Αμερικανών, οι οποίοι μετά τη δοκιμασία της υποστηρίξεως της δικτατορίας, προτιμούν «διακριτικές αλλαγές».

Βασιλικό... είδύλλιο (Κωνσταντίνος και Γαρουφαλιάς).

Από την άποψη αυτή μια τέτοια «πίεση», αρκετά μεθοδευμένη μάλιστα, μπορεί σήμερα να γίνει μόνο από τον Στρατό και κυρίως, όπως υποστηρίζουν Αμερικανοί κύκλοι, από κάποια ήγερτικά κλιμάκιά του.

Ωστόσο, η μεθόδευση δεν αγνοεί τον ρόλο και τη σχετική πίεση που μπορεί να εξασκήσουν και τα κατώτερα κλιμάκια του Στρατού.

Κατά τη δική τους αντίληψη, που δεν είναι υποχρεωμένος να συμμερισθεί κανείς, τα μέσα και κατώτερα στελέχη του Έλληνικού Στρατού, οι λεγόμενοι «μικροί», διακρίνονται για το συμπαγές του ιδεολογικού και πολιτικού τους «πιστεύω». Αν δεν αναιρέσει κανείς τα παραπάνω, μπορεί να δεχτεί έτσι και την άποψη ότι είναι αξιοσημείωτη εκεί η παρουσία των χουντικών καταλοίπων.

Ο Βασιλοχουντισμός

Πόσο όμως θα ήσαν διατεθειμένοι οι αξιωματικοί να δεχτούν να δημιουργήσουν καταστάσεις για την επαναφορά του Κωνσταντίνου ή να διευκολύνουν τις σχετικές προσπάθειες με την ανοχή τους απλώς, αν ληφθεί υπ' όψη ότι έχουν μονοκρατορικές διαθέσεις και έλαβαν αντιβασιλική στάση, εν όνόματι της «Εθνοσωτηρίου»;

Η «αντιφατική» αυτή κατάσταση, παύει να υπάρχει από τη στιγμή που γίνουν γνωστές οι πραγματικές προθέσεις των χουντικών κύκλων σήμερα και ο τρόπος μεθοδεύσεώς τους. Σύμφωνα με έγκυρες εκτιμήσεις, οι χουντικοί κύκλοι, ιδιαίτερα μετά τη δίκη του Κορδαλλού και αυτή των βασανιστών, που κλόνισε τον «ιστορικό χαρακτήρα και τη «δικαίωση ύστεροφημιά» του Απριλιανού καθεστώτος, διακατέχονται από άμετρο πάθος εκδικήσεως, κυρίως απέναντι στον πολι-

τικό κόσμο της χώρας.

Το πάθος αυτό οδηγεί τον φανατισμό και είναι χαρακτηριστική η δήλωση του Ιωαννίδη και στον Κορδαλλό και στο υπόμνημά του στον κ. Βολτή για το Πολυτεχνείο, ότι «Η Επανάσταση συνεχίζεται και δεν έχει ολοκληρώσει τους σκοπούς της». (!) Μια δήλωση, στην οποία δεν δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή από τον τύπο. Όποιος θεωρεί δηλώσεις τέτοιου είδους απλούς λεονταρισμούς, τουλάχιστον αγνοεί τον αρκετά αποφασιστικό ρόλο των «άμετανοήτων» αξιωματικών στην απόφαση της Κυβερνήσεως να μετατρέψει τις θανατικές ποινές σε ισόβια, πράγμα που ούτε η ίδια η Κυβέρνηση αρνήθηκε.

Κι ακόμα ότι οι χουντικοί κύκλοι μέσα στον Στρατό, εξακολουθούν να μην έχουν προχωρήσει σε «αυτοτέλεια», ιδεολογική και οργανωτική, αλλά εξακολουθούν να είναι αρκετά πιστοί στα κελεύσματα των πατρώνων τους, της πρώτης και της δεύτερης «Επανάστασης».

Με βάση τα δεδομένα αυτά και σύμφωνα με έγκυρες πληροφορίες, οι εκτός Στρα-

τεύματος Παπαδοπουλικοί και Ιωαννιδικοί ιθύνοντες, φαίνεται να αποδέχονται ευχάριστα την ιδέα μιας επαναφοράς του Κωνσταντίνου, ή όποια θα προκαλέσει και κρίση στον πολιτικό κόσμο της χώρας και διχασμό στον λαό.

Η συνδρομή ή η ανοχή τους σε μια επιστροφή του Κωνσταντίνου, εκτιμάται με βάση τις παραπάνω δύο προσδοκίες τους, που αποτελούν κύριο και άμετακίνητο στόχο τους. Με ύποδομη αυτή την «ειδυλλιακή» αμοιβαιότητα, οι επαφές χουντικών και βασιλικών στοιχείων πολλαπλασιάστηκαν τελευταία και καλλιεργούν έντονα την ιδέα μιας «αναπόφευκτης» επιστροφής, ή όποια θα εξυπηρετήσει με διαφορετικό τρόπο τα συμφέροντα και τις προοπτικές κάθε μερίδος. Στη μεθόδευση της αμοιβαίας αυτής προσπάθειας, ο ρόλος του Αμερικανικού παράγοντα είναι αρκετά καθοριστικός, καθώς όχι μόνο οι σχετικές κρούσεις και συνδέσεις, αλλά και οι διάχυτες φήμες, έχουν πηγή προελεύσεως την Αμερικανική Πρεσβεία και τους ανθρώπους της στην Ελλάδα.

Από την άποψη αυτή δεν μπορεί παρά να είναι αρκετά απογοητευτική η φιλοβασιλική πρωτοβουλία του Αμερικανού γερουσιαστή κ. Πέλλ, ο οποίος είναι όχι μόνο από τα κορυφαία στελέχη του Δημοκρατικού Κόμματος αλλά και από τους βασικούς φορείς της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στο Κογκρέσσο, σαν κύριο στέλεχος της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων.

Ο Λαός

Μέσα στις αρκετά δυσμενείς αυτές συνθήκες, που τις συνθέτουν φιλοβασιλικές προθέσεις και πρωτοβουλίες στο έσωτερικό και εξωτερικό, μόνος αποφασιστικός παράγοντας για τη ματαίωση μιας επαναφοράς είναι ο Έλληνικός λαός στη συντριπτική πλειοψηφία του. Είναι μια πραγματικότητα, που ο ίδιος ο κ. Πέλλ ομολόγησε σε ιδιωτική συνάντησή του με κορυφαίους του φιλοβασιλισμού στην Αθήνα.

Είναι αναμφισβήτητο ότι ο Έλληνικός λαός θα παράσχει άμεριστη τη συμπαράστασή του στον κ. Καραμανλή, αν θελήσει ο ίδιος να τη ζητήσει. Μ' αυτό τον ανακυκλούμενο τρόπο δεν αυξάνει μόνο η λαϊκή εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του κ. Πρωθυπουργού, αλλά ματαιώνεται εκ των προτέρων κάθε προσπάθεια παραπληθήσεως και καταναγκασμού του λαού στο να δεχτεί, φοβισμένος ή αποθαρρυνμένος, φόρμουλες και τετελεσμένα γεγονότα. Η τυχόν επαναφορά της Μοναρχίας στην Ελλάδα, με τον τρόπο που μεθοδεύεται σήμερα και με τους στόχους που δίνουν την ανοχή τους οι χουντικοί κύκλοι, είναι ολοφάνερο ότι θα εξυπηρετήσει — όπως πάντοτε ο Έλληνικός θρόνος — μόνο ξένα συμφέροντα και θα θεσμοποιήσει τις πηγές της πολιτικής και κοινωνικής ανωμαλίας στον τόπο μας. Τό θλιβερό είναι ότι η Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί ένα τέτοιο στόχο σήμερα.

ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΙΕΣ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Τοῦ Μάριου Νικολινάκου

Ἐγκαινιάζοντας τὴ στήλη αὐτὴ κρίνω ἀναγκαῖο νὰ ξεκαθαρίσω ὀρισμένα ζητήματα ποὺ μπλέκονται καὶ συγχίζονται κατὰ τὴ γνώμη μου στὴ σκέψη ἐκείνων ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἑλλάδας.

Κατὰ κόρον γίνεται λόγος τὸν τελευταῖο καιρὸ γιὰ τὴν κοινὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῆς δικτατορίας, ἐνῶ πολλὰ ἀπὸ τὰ τωρινὰ προβλήματα ἐπιρρίπτονται στὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῆς χούντας. Πίσω ἀπὸ τέτοιες σκέψεις κρύβεται μιὰ ἐπιθυμία τῆς κυβέρνησης νὰ καλύψει τὴ δική της ἀνεπάρκεια.

Χωρὶς νὰ θέλω νὰ δώσω εὐσημα στὴ χούντα, θὰ πρέπει ἐν τούτοις νὰ τονίσω ὅ,τι ξαναεῖπα σὲ ἄλλη εὐκαιρία: ὅτι ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῆς χούντας ἦταν ἐξίσου καλὴ ἢ κακὴ μὲ τὴν πολιτικὴ ὅποιασδήποτε ἀστικῆς κυβέρνησης καὶ ὅτι κριτήριο γιὰ τὴν ἀξιολόγηση τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς μιᾶς κυβέρνησης εἶναι τὰ συμφέροντα ποὺ αὐτὴ ἐπιδιώκει νὰ ἐξυπηρετήσῃ. Πάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση κρίνεται ἡ ἀποτελεσματικότητά μιᾶς οἰκονομικῆς πολιτικῆς.

Ἡ παροῦσα κυβέρνηση κληρονόμησε ἓνα μεγάλο πληθωρισμὸ ὀφειλόμενο στὴν ἄλογη πολιτικὴ ἐπενδυτικῶν καὶ καταναλωτικῶν δαπανῶν τῆς χούντας, στὸν ἀπεριόριστο δανεισμὸ τῆς στὸ ἐξωτερικόν, καὶ μερικὰ στὴν αὔξηση τῶν τιμῶν στὶς διεθνεῖς ἀγορὲς καὶ τὸν πληθωρισμὸ ποὺ μαστίζει τὶς δυτικὲς οἰκονομίες. Καὶ μέχρι ἓνα σημεῖο ἡ αὔξηση τῶν τιμῶν συγκρατήθηκε. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικόν, ὅτι τοῦτο ἐπιδιώκεται νὰ γίνῃ μὲ περιορισμὸ τῶν ἐργατικῶν διεκδικήσεων. Κυβέρνηση καὶ ἐργοδοσία δὲν χάνουν εὐκαιρία νὰ μὴν τονίσουν τὴν ἀνάγκη νὰ περιοριστοῦν οἱ διεκδικήσεις γιὰ αὔξηση τῶν μισθῶν. Ἡ ἀποψη αὐτὴ ὑποστηρίζεται εὐρέα καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἀστοὺς οἰκονομολόγους. «Εἶναι καιρὸς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸ ἀπ' ὅλους καὶ ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, ὅτι ὁ μόνος

ἀσφαλὴς δρόμος πρὸς τὴν χαλιναγώγηση τῶν πρωτοφανοῦς καὶ ἀπαραδέκτου πληθωρισμοῦ στὴ χώρα μας εἶναι εὐθύνῃ ὅλων τῶν καταναλωτῶν καὶ ὅλων τῶν εἰσοδηματικῶν τάξεων». Μὲ ἀπλὰ λόγια τοῦτο σημαίνει πὼς οἱ μισθοβίωτοι κάθε κατηγορίας θὰ πρέπει νὰ σφίξουν τὴ ζώνη τους.

Ὑποστηρίχθηκε πρόσφατα πὼς τὰ βασικὰ προβλήματα τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας εἶναι τὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν καὶ τὸ θέμα τῶν τιμῶν. Μ' ὅλο ποὺ ἡ διαπίστωση αὐτὴ εἶναι σωστὴ, εἶναι ἐντούτοις ἀνεπαρκής. Γιατὶ τὰ δύο αὐτὰ προβλήματα ἐκφράζουν τὶς συγκυριακὲς βασικά, μὲ ἄλλα λόγια, βραχυχρόνιες δυσκολίες τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, οἱ ὁποῖες ὅμως ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴ μακροχρόνια ἀναπτυξιακὴ κατεύθυνση ποὺ ἀκολουθεῖ. Σὲ τελευταία ἀνάλυση, ὁ τύπος τῆς ἐκβιομηχάνισης, ἡ θέση ποὺ παίρνει ἡ Ἑλλάδα στὸ ἀναπροσαρμοζόμενο σύστημα τῆς διεθνούς κατανομῆς ἐργασίας, οἱ διαρθρωτικὲς δυσκολίες, εἶναι ἐκεῖνα ποὺ καθορίζουν καὶ τὸ βραχυχρόνιο ὕψος τῆς ζήτησης καὶ τὴ διάρθρωση τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ ἀπόφαση ἐνταξίσεως τῆς Ἑλλάδας στὴν Κοινὴ Ἀγορὰ σημαίνει, ὅτι γίνεται ἀποδεκτὴ μιὰ συγκεκριμένη μορφή ἐνταξίσεως τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας στὴν κατανομὴ ἐργασίας ποὺ χαρακτηρίζει τὸ οἰκονομικὸ σύστημα τῆς ΕΟΚ. Οἱ

ἀστοὶ οἰκονομολόγοι δουλεύουν συνειδητὰ ἢ ὑποσυνείδητα μὲ κλειστὰ μοντέλα. Ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ οἰκονομικὴ σὰν αὐτόνομο ὄργανισμὸ, προϋποθέτουν ἔτσι ὅτι ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ ἔχει ἀπεριόριστες δυνατότητες, ἐνῶ ἡ διεθνοποίηση τῆς παραγωγῆς ἔχει κάνει ξεπερασμένο πιά τὸ κλειστὸ σύστημα μιᾶς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Θὰ πρέπει νὰ γίνῃ ἐπιτέλους συνειδητό, ὅτι πολιτικὲς ἀποφάσεις ὅπως ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἐνταξίση στὴν ΕΟΚ, προσδιορίζουν καὶ τὸν βαθμὸ ἀλλοτρίωσης τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας. Ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ, τόσο ἡ συγκυριακὴ ὅσο καὶ ἡ ἀναπτυξιακὴ, ἔχει πλέον συγκεκριμένα περιθώρια ἐπηρεασμοῦ τῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν καὶ δεδομένων. Ἄς τονιστεῖ τέλος ὅτι ἡ συγκεκριμένη σύνδεση τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας μὲ τὸ διεθνὲς καπιταλιστικὸ σύστημα συνεπάγεται τὴ συμμετοχὴ καὶ τῆς Ἑλλάδας στὴν κρίση καὶ τὸν προβληματισμὸ ποὺ τὸ χαρακτηρίζουν στὴ φάση αὐτὴ.

Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ ξεκαθαριστεῖ μιὰ καὶ καλὴ εἶναι πὼς τὸ κράτος τῆς Δεξιᾶς ποὺ ἐγκαθιδρύθηκε πάλι στὴ χώρα μας εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ κινηθεῖ μέσα στὸ πλέγμα τῶν συμφερόντων ποὺ τὸ γνωρίζουν. Ἡ παροῦσα κυβέρνηση εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ λάβῃ ὑπόψη τῆς τὰ συμφέροντα τοῦ ξένου κεφαλαίου ποὺ τὴν ὑποστηρίζουν καθὼς καὶ τῶν τάξεων ἐκείνων ποὺ ἐκφράζει, στὸ ἐσωτερικόν. Πολλοὶ ἔχουν ψευδαισθήσεις ὡς πρὸς τὶς δυνατότητες φιλολαϊκῆς πολιτικῆς κάτω ἀπὸ καπιταλιστικὲς συνθήκες. Στοιχειώδους γνώσης ἐντούτοις τῶν νόμων τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης διδάσκει πὼς στὸν καπιταλισμὸ πρωτεύουσα σημασία γιὰ τὴν κίνηση τοῦ οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ ἔχει ἡ ἐξυπηρέτηση τῶν συμφερόντων τοῦ κεφαλαίου. Στὶς ἐργαζόμενες τάξεις δὲν μένει τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ ἀγωνίζονται συνεχῶς γιὰ νὰ μὴ χειροτερεύει ἡ θέση τους, τῆς ὁποίας ἄλλιῶς ἡ χειροτέρευση εἶναι φυσιολογικὴ μὲ βάση τοὺς νόμους τῆς καπιταλιστικῆς σῶρευσης.

Στὴ φάση αὐτὴ οἱ ἀντιφάσεις τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας ἐμφανίζονται ἐντονέστερα. Διεύρυνση τοῦ ἐλλείμματος τρεχουσῶν συναλλαγῶν, ἀνεργία μὲ σύγχρονη ἀπασχόληση ξένων ἐργατῶν, τάση σταθεροποίησης τῶν τιμῶν, ἔλλειψη κάθε εἶδους ἀναπτυξιακῆς πολιτικῆς. Συγχρόνως, μιὰ ἀρτηριοσκληρωτικὴ, γραφειοκρατικὴ διοίκηση, ἀνάγκη ἐπενδύσεων ὑποδομῆς, ἀνάγκη τόνωσης τῆς ζήτησης, ἀνάγκη προετοιμασίας γιὰ μιὰ ἐνταξίση στὴν ΕΟΚ. Τὰ προβλήματα αὐτὰ τὰ εἶχε ὑπὸ τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη μορφή πάντα ἡ Ἑλλάδα. Ἐκεῖνο ποὺ κτυπάει, εἶναι πὼς μὲ ὅλη τὴν πρόοδο ποὺ ἔγινε γιὰ τὸ 1960 τὰ προβλήματα παραμένουν τὸ ἴδιο μεγάλα καὶ καυτά. Στὸ μέλλον θὰ πρέπει ἀπὸ τὴ στήλη αὐτὴ τὰ προβλήματα αὐτὰ νὰ τὰ δοῦμε συγκεκριμένα καὶ νὰ τὰ ἀναλύσουμε.

Στὸ ἐπόμενο τεῦχος

Ὁ Ἀργύρης Ἐμμανουήλ μιλά
σὲ συνέντευξή του γιὰ τὴν
«Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη καὶ τοὺς
στόχους τοῦ λαϊκοῦ κινήματος».

Μάριος Νικολινάκος

‘Ο Γεώργιος Παπαδόπουλος, ή ιστορία καὶ ἡ διδασκαλία τῆς ιστορίας στὰ ‘Ελληνόπουλα

Τῆς Ἄλκης Κυριακίδου – Νέστορος

Μετὰ τὴν ἀλαζονικὴ δήλωση τοῦ κατηγορουμένου Γεωργίου Παπαδοπούλου στὸ πενταμελὲς Ἐφετεῖο (Δὲν θὰ ξαναμιλήσω. Ὑπῆρξα ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐγὼ ἀπεφάσισα τὴν κήρυξίν της. Ἐγώ... Ἐγώ...), ἡ ὑπεράσπισή του, μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ δικαστήριο, ἄρχισε νὰ προβάλλει ἐπίμονα τὸν μύθο τῆς ιστορίας: «Ὁ Παπαδόπουλος σιωπᾷ στὸ δικαστήριο, διότι ἔχει ἤδη ὁμιλήσει ἐνώπιον τῆς ιστορίας». Καὶ δὲν θὰ ὑπῆρχε φυσικὰ λόγος ν’ ἀσχοληθεῖ κανεὶς μὲ τὴν ἐπὶ κλήσιν αὐτῆς τῆς ιστορίας, ἂν ἡ φράση ἦταν ἀπλῶς ἓνα ρητορικὸ σχῆμα, χωρὶς οὐσιαστικὸ βάρος· τὸ δυστύχημα ὅμως εἶναι ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ γράμμα κενό· ἡ φράση «τὸν Παπαδόπουλο θὰ τὸν κρίνει ἡ ιστορία» ἔχει, ἀλλοίμονο, ὀρισμένον εἰδικὸ βάρος μέσα στὰ πλαίσια τῆς νεοελληνικῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς νεοελληνικῆς παιδείας, καὶ μὲ τὴν ἀναζήτησή του θὰ ἀσχοληθοῦμε στὸ ἄρθρο αὐτό.

τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ ὁ ἰδιαίτερος ρόλος τους στὴ διαμόρφωση τῶν πεπρωμένων τοῦ ἔθνους... Καὶ νὰ διασφαλισθῇ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ δυνατότητα μιᾶς νέας ἐπεμβάσεως τοῦ στρατοῦ τὴν κατάλληλη στιγμή». Ἡ συλλογιστικὴ αὐτὴ ἀνήκει, φυσικὰ, στὸ ἐπίπεδο τῆς «μακρᾶς διαρκείας» τῆς ιστορίας. Ἡ ἀντίληψη γιὰ τὴν «ἠϋξημένη εὐθύνη» τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ τὸν ρόλο τους στὴ διαμόρφωση «τῶν πεπρωμένων τοῦ ἔθνους» δὲν δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν μιὰ μέρα στὴν ἄλλη· εἶναι θέμα παιδείας· καί, στὴν περίπτωσή αὐτή, ἀφορᾷ τὸν σημαντικότερο ἐκεῖνο τομέα τῆς ἐκπαίδευσης ποὺ ὀνομάζεται διδασκαλία τῆς ιστορίας.

Πρῶτα ὅμως θὰ πρέπει νὰ ἐξηγήσουμε γιατί κάνουμε τὴ διάκριση ἐμπειρίας καὶ παιδείας. Γιὰ νὰ ἀποφύγουμε τὴ σύγχυση δύο ιστορικῶν ἐπιπέδων, ποὺ θὰ πρέπει ν’ ἀντιμετωπιστοῦν ξεχωριστά, ἂν ὁ σκοπὸς μας εἶναι νὰ προχωρήσουμε σὲ ὀρισμένες διαπιστώσεις ποὺ ἀφοροῦν μιὰ μεγαλύτερη ιστορικὴ διάρκεια ἀπὸ αὐτὴ ποὺ ἀτενίζουμε συνήθως, ἐρευνώντας συγκεκριμένα ιστορικὰ περιστατικά. Ὁ χρόνος τῶν περιστατικῶν εἶναι ὁ «βραχὺς χρόνος» τῆς ιστορίας – αὐτὸ εἶναι τὸ ἓνα ἐπίπεδο· ἡ κίνηση ὅμως ποὺ θέλουμε νὰ ἱχνηλατήσουμε διαγράφεται μόνο στὴ «μακρὰ διάρκεια» τῆς ιστορίας – δηλαδὴ στὸ δεύτερο ἐπίπεδο. Ἡ ἐμπειρία ἀνήκει στὸ πρῶτο ἐπίπεδο, στὸν βραχὺ χρόνον τῶν ιστορικῶν συμβάντων, ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ τυχαῖα· ἡ παιδεία, ἀντίθετα, ἀνήκει στὸ δεύτερο, στὸ ἐπίπεδο τῆς «μακρᾶς» ιστορικῆς διαρκείας, καὶ δὲν συνδέεται μὲ τυχαῖα γεγονότα· εἶναι ἐνσυνείδητη· εἶναι ἡ προγραμματισμένη ἐνέργεια τῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία ἀποβλέπει μακροπρόθεσμα στὴ δημιουργία μιᾶς ὀρισμένης νοοτροπίας, ἡ ὁποία θὰ ὁδηγήσει, μὲ τὴ σειρά της, σὲ συγκεκριμένα ιστορικὰ γεγονότα.

Ἄς πάρουμε ἓνα παράδειγμα. Στὴ δίκη τῶν πραξικοπηματιῶν τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 οἱ

μάρτυρες κατηγορίας τόνισαν ἐπανειλημμένα ὅτι ἰδιαίτερα ἐνθαρρυντικὸ γιὰ τοὺς «ἐπαναστάτες» ὑπῆρξε τὸ προηγούμενο τοῦ κινήματος τοῦ ΙΔΕΑ τὸ 1951· ἐλάχιστοι ἀπὸ τοὺς δράστες του εἶχαν τότε τιμωρηθεῖ, ἀλλὰ καὶ αὐτοί, μακροπρόθεσμα, μᾶλλον κέρδισαν παρὰ ἔχασαν. Στὴ δίκη τῶν «ἀμετανόητων» συνωμοτῶν τοῦ Φεβρουαρίου 1975, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὁ Ἐπίτροπος τοῦ Στρατοδικείου παραδέχτηκε ὅτι στὴν Ἑλλάδα ἔχουμε πικρὴ πείρα ἀπὸ τὶς ἐπεμβάσεις τοῦ στρατοῦ.

Πρόκειται, ὅπως εἶναι φανερό, γιὰ δύο διαπιστώσεις σχετικὲς μὲ τὴν πρόσφατη ιστορικὴ μας ἐμπειρία. Βρισκόμαστε στὸ ἐπίπεδο τοῦ «βραχέος χρόνου» τῶν ιστορικῶν περιστατικῶν. Τὰ γεγονότα ὅμως ποὺ διαπιστώνονται δὲν εἶναι τυχαῖα· καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴ θεωρητικὴ τους κάλυψη, τὴν ὁποία δὲν διστάζουν, φυσικὰ, νὰ ἐπικαλεστοῦν οἱ κατηγορούμενοι: «Τὸ δικαίωμα ἐπεμβάσεως τοῦ στρατοῦ θὰ προβάλουν προκλητικὰ οἱ συνωμότες», γράφει σὲ ἐπικεφαλίδα τοῦ «Τὸ Βῆμα» τῆς 20.7.75, καὶ μέσα στὸ κείμενο ἐξηγεῖ: «Κοινὸς στόχος τῶν κατηγορουμένων, στὸν ὁποῖον ἀποβλέπει ἡ ἐνιαία ὑπεράσπιση καὶ ἡ κοινὴ γραμμὴ ποὺ θὰ κρατήσουν στὸ δικαστήριον εἶναι νὰ ἐξαρθῇ ἡ ἠϋξημένη εὐθύνη

Παιδεία καὶ Στρατιωτικὴ ἐπέμβαση

Δίδαξα ἱστορίαν στὴν Α’ καὶ στὴν ΣΤ’ Γυμνασίον τὸ σωτήριον ἔτος 1973-1974. Καὶ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1974, ἀμέσως μετὰ τὴ μεταπολίτευση, γνώρισα ἀναγκαστικὰ ὅλη τὴν κλίμακα τῶν βιβλίων τῆς ἱστορίας τοῦ Δημοτικοῦ, ὡς μέλος τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς ποὺ συστήθηκε ἀπὸ τὸν τότε Ὑπουργὸ Παιδείας κ. Λούρο, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ πρῶτο αἶτημα, ποὺ πρόβαλε ὡς τὸ πιὸ ἐπιτακτικὸ μετὰ τὴν πτώση τῆς δικτατορίας: τὴν ἀντικατάσταση τῶν σχολικῶν βιβλίων. Ἡ ἐμπειρία μου, τόσο ἀπὸ τὴ διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας στὸ Γυμνάσιον, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῶν βιβλίων τῆς ἱστορίας τοῦ Δημοτικοῦ, ἦταν πικρὴ. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὴ συναισθηματικὴ ἀντίδραση – τὸν κλαυσίγελον ποὺ σοῦ προκαλοῦν αὐτὰ ποὺ διαβάσεις καὶ πρέπει στὴ συνέχεια νὰ διδάξεις στὰ παιδιά – μιὰ νηφάλια ἐκτίμηση τῶν πραγμάτων ἀποδεικνύει πὺς δὲν ὑπάρχουν περιθώρια γιὰ ἐκπλήξεις. Ἡ στυγνὴ λογικὴ λέει πὺς τὰ σχολικά μας βιβλία εἶναι ἀκριβῶς ὅπως θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ περιμένουμε: σύμφωνα, δηλαδή, μὲ τὶς γενικότερες κατευθύνσεις τῆς παιδείας μας. Ἡ ἑπταετία τῆς δικτατορίας ἀπλῶς

οδήγησε τὰ πράγματα στὴν ὑπερβολή· δὲν μετέβαλε τὸν προσανατολισμὸ οὔτε τὴ μέθοδο τῆς ἐκπαίδευσης· ἀκολούθησε τὴν πεπατημένη.

Τὰ «ἐγκεκριμένα» βιβλία ἀπὸ τὰ ὁποῖα διδάσκονταν τὰ παιδιά μας τὴν ἱστορία στὴ διάρκεια τῆς ἐπταετίας δὲν διέφεραν ριζικὰ ἀπὸ τὰ προηγούμενα. (Μὲ μόνη ἐξαιρέση τὰ βιβλία ποὺ ἐξέδωσε τὸ Παιδαγωγικὸ Ἰνστιτοῦτο στὸ σύντομο ἐκείνο διάστημα τῆς Ἑκπαιδευτικῆς Μεταρρύθμισης (1964-1965)· ἐκεῖνα ἦταν πραγματικά κατὰ τὴ διαφορετικὴ, γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ πολέμηθηκαν μὲ τόση λύσσα). Φυσικὰ στὰ βιβλία τῆς νεώτερης ἱστορίας ἐγίναν ἀπὸ τὴ δικτατορία ὁρισμένες προσθήκες καὶ ἀλλαγές· προστέθηκαν λ.χ. τὰ γεγονότα μετὰ τὸν Δεύτερο παγκόσμιον πόλεμο, τὰ ὁποῖα παρουσιάστηκαν ἔτσι ὥστε νὰ ὀδηγοῦν μοιραῖα στὴν «Ἐπανάσταση τῆς 21ης Ἀπριλίου», καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, στὰ κεφάλαια τῆς ἱστορίας τοῦ ἐλεύθερου ἐλληνικοῦ κράτους ἀπὸ τὸν Καποδίστρια καὶ κατόπιν δόθηκε ἰδιαίτερη ἐμφαση στὴν ἀρνητικὴ ὄψη τῆς ἐλευθερίας, δηλαδὴ τὴν ἀναρχία, μὲ τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνεται κατὰ κόρον, ἄλλοτε φανερὰ καὶ ἄλλοτε ὑποβολιμαία, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀγράμματοι, ἀπειθάρχῃτοι καὶ ἀτομικιστές, ἐπομένως ἀνῶριμοι νὰ κυβερνήσουν τὸν ἑαυτὸ τους. Εἶναι ἡ γνωστὴ μυθολογία τοῦ «γύψου», τοῦ «οἱ Ἕλληνες θέλουν βούρδουλα» κ.τ.λ., ἡ ὁποία – ἂς μὴ γελιομάστε – καλλιεργεῖται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ σχολικὰ μας βιβλία ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Παπαρηγόπουλου: «Προτερήματα καὶ ἐλαττώματα τῶν Ἑλλήνων» τιτλοφορεῖται τὸ κεφάλαιο ὅπου περικλείεται ἡ μοῖρα τῶν Ἑλλήνων· ἀναφέρονται τὰ καλὰ τους, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, καὶ τὰ κακὰ τους, ἀπὸ τὴν ἄλλη· ἔτσι κλείνει ὁ κύκλος, καὶ δὲν μένει καμιὰ ἐλπίδα γιὰ πρόοδο, γιὰ ἀλλαγὴ· ἡ ἱστορία εἶναι ἀναγκαστικὰ στατική, ἀφοῦ τὸ ἐνεργὸ ὑποκείμενό της, ὁ λαὸς, δὲν μᾶς ἐπιφυλάσσει καμιὰ ἐκπληξή· ἔχει πάντοτε τὰ ἴδια προτερήματα καὶ τὰ ἴδια ἐλαττώματα.

Τὰ σφάλματα ποὺ ὀδήγησαν στὴν 21η Ἀπριλίου; – «Θὰ ἔλεγα ὅτι ἀρχίζουν ἐδῶ καὶ τρεῖς χιλιάδες χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν Ἕλληνες», λέει ὁ ἀντιπτεράρχος Ἀλέξανδρος Παπανικολάου στὴν ἀπόρρητη ἐκθεσὴ του σχετικὰ μὲ τὰ γεγονότα ποὺ ὀδήγησαν στὴ μεταπολίτευση· καὶ προσθέτει: «Ὁ παρακαθήμενος τοῦ ὑποφαινόμενου κ. Ἀθανασιάδης-Νόβας ἀνεφώνησεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο: «Πέστα, παιδάκι μου. Ἔτσι εἶναι. Μυαλὸ δὲν βάζουμε»¹.

Δὲν θὰ ξεχάσω τὴν ἀπελπισία μου ὅταν, ἐξετάζοντας στὴν ΣΤ' Γυμνασίον τὸ μάθημα γιὰ τὴν Ἀντιβασιλεία (τὸ ὁποῖο εἶχα προσέξει ἰδιαίτερα, καὶ εἶχα προσπαθήσει νὰ ἐξηγήσω στὰ παιδιά ὅτι αἰτία γιὰ τὴν ἀποτυχία τῆς πολιτικῆς τῶν Βαυαρῶν ἦταν ἡ αὐταρχικότητα ποὺ ἔδειξαν καὶ τὸ ὅτι δὲν ἔλαβαν καθόλου ὑπόψη τους τὸν ἐλληνικὸ λαὸ καὶ τὴν πολιτικὴ του παράδοση), σὲ ἐρώτησή μου γιὰ τὴν ἀπέτυχη ἡ Ἀντιβασιλεία, πῆρα τὴν ἀπάντησι: «Διότι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀγράμματοι». Καὶ ὅταν, ἐμβρόντητη, ρώτησα τὸ μαθητὴ ἂν σ' αὐτὸ συν-οψίζονταν ὅλα ὅσα τοὺς εἶχα πει στὸ περασμένο μάθημα, μοῦ ἀπάντησε πῶς ὄχι, πῶς αὐτὸ τὸ λέει τὸ βιβλίο, καὶ πῶς, ἂν ἤθελα, μποροῦσε νὰ μοῦ ἐπαναλάβει καὶ τὴν ἐκδοχὴ ποὺ τοὺς εἶχα δώσει ἐγώ. Τότε κατάλαβα πῶς εἶναι οὐτοπία νὰ πιστεύει κανεὶς ὅτι μόνος του, λέγοντας – ἔστω – πράγματα σωστά, μπορεῖ νὰ κλονίσει ὅ,τι χρόνια τώρα οἰκοδομοῦν στὴ μνήμη τῶν παιδιῶν μας τὰ σχολικὰ βιβλία τῆς ἱστορίας.

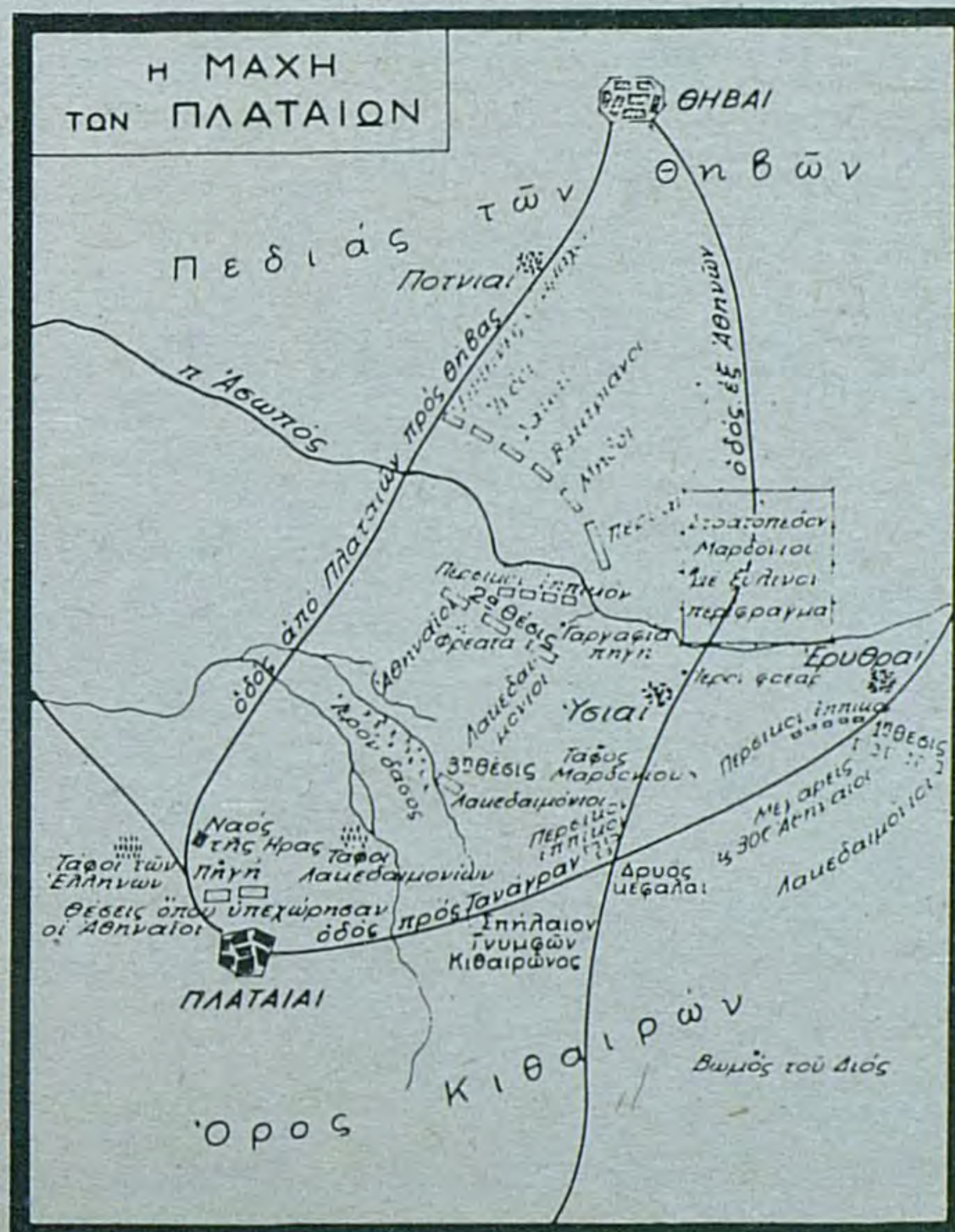
Ἐνα... ἐπιστημονικὸ σύγγραμμα

Κατὰ καλὴ μου τύχη, τὸ σχολικὸ ἔτος 1973-1974 δὲν μοιράστηκε στοὺς μαθητὲς τῆς ΣΤ' Γυμνασίον τὸ βιβλίο τοῦ Γρηγορίου Δαφνῆ, «Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς συγχρόνου Ἑλ-

Μονομάχοι. (Ζωγραφική).

Μονομάχοι. Γι' αὐτοὺς σίγουρα λέγονται περισσότερα. «Ἡ βία, μαμή τῆς ἱστορίας».

Ἀπὸ τέτοιους πειστικοὺς χάρτες ἀναπαράστασης μαχῶν βρῖθουν τὰ ἱστορικὰ ἐγχειρίδια τόσο ὅσο καὶ ἀπὸ ἀνεκδοτολογικὲς περιγραφὲς μαχῶν.

λάδος: 1914-1968» (ΟΕΔΒ 1971), γιατί μ' αὐτὸ ἔχουμε πραγματικά μιὰ καινοτομία τῆς δικτατορίας τοῦ Παπαδόπουλου. Δὲν ἀρκοῦσε, γιὰ τοὺς τελειόφοιτους τοῦ Γυμνασίου, ἡ προσθήκη μερικῶν κεφαλαίων γιὰ τὴν πρόσφατη ἱστορία μας, ὡς τὴν 21η Ἀπριλίου, ὅπως ἐγίνε στὸ βιβλίο τῆς ΣΤ' Δημοτικοῦ· γιὰ τὸ Γυμνάσιο γράφτηκε ὁλόκληρο βιβλίο, τὸ ὁποῖο περιέχει χρησιμότερες πληροφορίες, ὡς λ.χ. τὰ ποσοστὰ ποὺ πῆρε τὸ κάθε κόμμα στὶς ἐκλογές τοῦ 1951, 1952, 1956, 1958, 1961, 1963 καὶ 1964, τοὺς διοικητὲς τῶν διαφόρων μεραρχιῶν στὸν μικρασιατικὸ πόλεμο καὶ στὸν πόλεμο τοῦ 1940 μὲ τὰ ὀνόματά τους, τοὺς ἀρχηγούς τοῦ ΓΕΣ κατὰ τὸν ἐμφύλιο, καθὼς καὶ ὅλα τὰ σχετικά μὲ τὸν ΑΣΠΙΔΑ καὶ τὴ σχετικὴ δίκη (σ. 267-269). Εἶναι βιβλίο ποὺ πραγματικά διακρίνεται γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ του ἀμεροληψία καὶ ἀντικειμενικότητα. Στὸ πρῶτο τοῦ κεφάλαιο λ.χ., μὲ τίτλο «Ἡ Ἑλλάς εἰς τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον» (σ. 7-8) λέγονται τὰ ἑξῆς:

«...Πράγματι δέ, ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος ὑπῆρξε μεγάλος καὶ περισσότερον ἀξιωματικὸς ἀπὸ κάθε προηγούμενον, διότι ἀνέτρεψε τὴν «ὑπάρχουσαν ἰσορροπίαν δυνάμεων καὶ κατέστησε δυνατὴν τὴν ἐπιβολὴν κομμουνιστικῆς δικτατορίας εἰς τὴν Ρωσίαν.

» Μέχρι τοῦ 1914, ἡ Εὐρώπη ἐκυρίαρχε τοῦ κόσμου καὶ ὁ ἐλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς ἀπετέλει μοναδικὸν ὁδηγὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἔπρεπε νὰ σβήσουν τὰ φῶτα, διὰ νὰ ἡμπορέσῃ μιὰ ἀσήμαντος μειονοψηφία νὰ ἐπιβάλῃ εἰς ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἓνα σύστημα ἀρνήσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ συνεχίξῃ ἐπιδιώκονσα τὴν ἐπέκτασίν του ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ πλανήτου. Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος δὲν ἐτάραξεν, ἀπλῶς, τοὺς βαρβάρους. Τοὺς προήγαγεν εἰς δεσπότης μεγάλου τμήματος τοῦ πλανήτου».

Καὶ στὸ τελευταῖο κεφάλαιο, ὅπου ὁ λόγος γιὰ τὴν 21η Ἀπριλίου, ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἡ ἀνασύνταξις τῆς πολιτείας» (σ. 275-276) διαβά-ζουμε:

«Ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις ἐκινήθη μὲ ταχύτητα πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ κράτους καὶ πρὸς ἐξάλειψιν ὅλων τῶν αἰτίων δυσφορίας τῶν λαϊκῶν τάξεων, αἱ ὁποῖαι μὲ ἀνακούφισιν ἐδέχθησαν τὴν ἐπελθοῦσαν ἀλλαγὴν. Ἐπραγματοποιήθη ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, τῶν ὁργανισμῶν κοινῆς ὠφελείας καὶ τῶν Ν.Π.Δ.Δ. ἐξ ὅλων τῶν στοιχείων ποὺ παρημποδίζον τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν των ἐλλείψει ἱκανότητος ἢ ἐθνικῆς πίστεως. Καθιερώθη ἡ ἀπ' εὐθείας ἐπαφὴ τοῦ πολίτου μὲ τὰς κρατικὰς ὑπηρεσίας, ὥστε νὰ παραμερισθοῦν οἱ πάσης φύσεως μεσάζοντες, οἱ ὁποῖοι ἐκμεταλλεζόμενοι τὴν γραφειοκρατικὴν δυσκίνησίαν ἀπέβλεπον διὰ τῆς προσφορᾶς των νὰ ἀποκομίσουν κομματικὰ ἢ οἰκονομικὰ ὀφέλη. Ἐπραγματοποιήθη ῥιζικὴ μεταβολὴ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὥστε νὰ ἐπανεῦρη τὴν ἐθνικὴν γραμμὴν τῆς καὶ νὰ ἀποκτήσῃ ἀληθῶς προοδευτικὸν περιεχόμενον... ἐξυγιάνσις τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν... ἐξυγιάνσις τῆς Ἑκκλησίας...» κ.τ.λ.

Μὲ τὸ βιβλίο τοῦ Γρηγορίου Δαφνῆ ἡ δικτατορία ἔφτασε πραγματικά στὴν ὑπερβολή, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπέμβασή της στὸ μάθημα τῆς ἱστορίας. Στὰ ἄλλα «ἐγκεκριμένα» βιβλία τῆς ἐπταετίας ἡ ἐπέμβασις δὲν ἦταν τόσο ἐντυπωσιακὴ· μικρὴ ἦταν ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τὴν πεπατημένη· καὶ γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο πιστεύω ὅτι ἡ ἀνάλυσί της (τῆς πεπατημένης καὶ τῆς παρέκκλισης) θὰ ἀποδειχτεῖ περισσότερο διδακτικὴ, ἂν καὶ λιγότερο διασκεδαστικὴ.

Ἱστορία ποὺ δὲν εἶναι Ἱστορία

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἱστορία, ἡ ὁποία διδάσκεται στὴν Δ' Δημοτικοῦ καὶ στὴν Α' καὶ Δ' Γυμνασίον. Ἔτσι ὅπως διδάσκεται, πρόκειται οὐσιαστικά γιὰ τὴν πολεμικὴ ἱστορία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, διανθισμένη μὲ πορτραῖτα ἐξόχων ἀνδρῶν, κυρίως στρατηγῶν. Γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Δ' Δημοτικοῦ αὐτὸ θὰ μπορούσε καὶ στατιστικὰ ν' ἀποδειχτεῖ, ἐφόσον τόσο τὸ ἐγκεκριμένο βιβλίο ὅσο καὶ τὰ ἄλλα ποὺ κυκλοφοροῦσαν (μὲ σπάνιες ἐξαιρέσεις) ἀφιερώνουν τὸ 1/4 ὡς τὸ 1/3 τῶν σελίδων τοὺς στοὺς Περσικοὺς πολέμους, ἐνῶ καὶ στὶς ὑπόλοιπες σελίδες ἐκεῖνο ποὺ κυριαρχεῖ εἶναι πάλι τὰ πολεμικὰ γεγονότα καὶ οἱ προσωπικότητες. Ἀλλὰ καὶ στὴν περίπτωσι ποὺ ἡ κατανομὴ τῶν σελίδων ἀνάμεσα σὲ πολεμικὰ γεγονότα καὶ σὲ φαινόμενα τοῦ πολιτισμοῦ φαίνεται, ἐκ πρώτης ὄψεως, δίκαιη, ὅπως λ.χ. συμβαίνει μὲ τὸ «ἐγκεκριμένο» βιβλίο τῆς Α' καὶ Δ' Γυμνασίου², τὸ πρᾶγμα στὴν οὐσία δὲν ἀλλάζει: ἡ διαίρεσις τῆς ὕλης σὲ κεφάλαια γεγονότων καὶ κεφάλαια πολιτισμοῦ καταλήγει πάντοτε σὲ βάρος τῆς διδασκαλίας τῶν δευτέρων. Ἀλλωστε εἶναι γνωστὸ ὅτι αὐτὰ τὰ κεφάλαια «χαρίζονται» συνήθως στὰ παιδιά γιὰ τίς ἐξετάσεις, γιὰτὶ κατὰ κανόνα δὲν διδάσκονται· καὶ δὲν διδάσκονται γιὰτὶ εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ διδαχτοῦν ἔτσι ὅπως καταχωρίζονται στὸ βιβλίο, στὸ τέλος κάθε ἐποχῆς, σὰν μερικὲς πρόσθετες πληροφορίες γιὰ τὸν χαρα-

κτήρα της, στην διαμόρφωση του οποίου, ωστόσο, δεν φαίνονται να έχουν πάρει μέρος. Αυτή τώρα ή αποσύνδεση πολεμικών και πολιτικών γεγονότων, από τη μια μεριά, και φαινομένων του πολιτισμού, από την άλλη (όπως λ.χ. ή αποσύνδεση της πολιτικής ιστορίας των Αθηναίων του 6 π.Χ. αιώνα (βλ. σ. 107-113) από την ιστορία του πολιτισμού τους (μόνο για την αρχαϊκή τέχνη γίνεται λόγος στη σ. 190) ή ο διαχωρισμός των νομοθετών του 6 π.Χ. αιώνα (σ. 69) από τους φιλοσόφους της ίδιας εποχής (σ. 130), παρ' όλο που πρόκειται σέ πολλές περιπτώσεις για τα ίδια πρόσωπα), ενώ δεν δυσκολεύει τη διδασκαλία των γεγονότων, τα οποία – αν δεν θέλει κανείς να προχωρήσει στην έρμηνεία τους – μπορούν και μόνα τους να σταθούν, δυσκολεύει, αντίθετα, υπερβολικά τη διδασκαλία των πολιτιστικών φαινομένων· γιατί αυτά δεν έχουν την αυτότελεια των συμβάντων και επομένως, για να σταθούν, πρέπει κάπου να ενταχθούν και κάπως να συνδεθούν και να συνδυαστούν μεταξύ τους και με τα σύγχρονά τους πολιτικά γεγονότα. Όταν λ.χ. το κορυφαίο πολιτιστικό φαινόμενο της Αθήνας του 5. π.Χ. αιώνα, το δράμα, βρίσκεται κατακερματισμένο σέ διάφορα κεφάλαια με τίτλους όπως: «Αί μεγάλοι έορταί και πανηγύρεις» (στη σ. 180 αναφέρεται ότι «κατά τα Διονύσια έπαίζοντο εἰς τὸ θέατρον νέα δραματικά έργα»). «Αί λειτουργίαι» (στη σ. 181 αναφέρονται τὰ σχετικά με τὴ «χορηγία»). «Ἡ ποίησις» (στη σ. 183 ὁ μαθητὴς πληροφορεῖται ὅτι «κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους ἀνεπτύχθη τὸ καθαρῶς ἐλληνικὸν δημιούργημα, ἡ δραματικὴ ποίησις») – όταν λοιπὸν ἔτσι παρέχεται ἡ ὕλη τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι ἄραγε εὐκολο γιὰ τὸν δάσκαλο νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὸ φαινόμενο – τὸ δράμα, στὴν περίπτωσιν αὐτὴ – καὶ νὰ τὸ παρουσιάσῃ σὰν μιὰ ὁλοκληρωμένη μορφή, μετὰ τὴν αἰσθητικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ σημασίαν της; Ἡ κατεύθυνσις τῆς διδασκαλίας τῆς ιστορίας, ὅπως ἐκφράζεται στὸ ἐπίσημο ὄργανο τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μηχανισμοῦ, τὸ «ἐγκεκριμένο» βιβλίον, ἀποθαρρύνει ἐντελῶς μιὰ τέτοια προσπάθεια. Ἐτσι ὁ δάσκαλος, ἂν θέλῃ νὰ μείνῃ πιστὸς στὸ βιβλίον (καὶ πῶς νὰ μὴν τὸ κάνει, ὅταν στίς ἐξετάσεις εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ βάλῃ ὡς θέματα κεφάλαια τοῦ βιβλίου, εἴτε ἀναλυμένα σὲ ἐρωτήσεις εἴτε αὐτοῦσια – γιὰ τὴν ΣΤ' Γυμνασίου τὸ δεύτερον εἶναι ὑποχρεωτικόν) – ἂν λοιπὸν θέλῃ νὰ μείνῃ πιστὸς στὸ βιβλίον, ἔχει νὰ διαλέξῃ ἀνάμεσα σὲ δυὸ λύσεις: ἢ θὰ παραλείψῃ τὰ κεφάλαια τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως γίνεται συνήθως, ἢ θὰ διδάξῃ τὰ πολιτιστικὰ φαινόμενα σὰν νὰ ἦσαν γεγονότα: θὰ πεί λ.χ. ὅτι «οἱ ἐπιφανέστατοι γλύπται τοῦ 5. π.Χ. αἰῶνος ἦσαν οἱ Φειδίας, Μύρων καὶ Πολύκλειτος. Κυριώτερα ἔργα τοῦ Φειδίου ἦσαν τὰ χρυσελεφάντινα ἀγάλματα τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Μύρωνος ὁ Δισκοβόλος καὶ τοῦ Πολυκλείτου ὁ Δορυφόρος ὁ ἐπιλεγόμενος Κανὼν». (πρβλ. σ. 192-194).

Εἶπαμε ὅτι ὁ χωρισμὸς τῆς ὕλης σὲ κεφάλαια γεγονότων καὶ κεφάλαια πολιτισμοῦ, ἐνῶ ἀδικεῖ σαφῶς τὸν πολιτισμό, δὲν δυσκολεύει ἰδιαίτερα τὴ διδασκαλίαν τῶν γεγονότων. Αὐτὸ βέβαιον συμβαίνει, γιὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν γεγονότων γίνεται σύμφωνα μετὰ τὴν παρατακτικὴ μέθοδο, ἢ ὅποια ἀπλῶς τὰ ἀπαριθμεῖ, χωρὶς νὰ προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐξηγήσῃ. Τὸ μάθημα ὅμως τῆς ιστορίας, ὅπως λέει τὸ Ἀναλυτικὸ Πρόγραμμα τοῦ Δημοτικοῦ, πὺν ἔχω μπροστά μου, ἔχει σκοπὸ ὑψηλότερον ἀπὸ τὴ διδασκαλίαν τῶν γεγονότων:

«Γενικὸς σκοπὸς τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας εἶναι νὰ καταστήσῃ ἱκανοὺς τοὺς μαθητὰς νὰ κατανοοῦν τὸν ἱστορικὸν βίον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ νὰ ἀντλοῦν διδάγματα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν, νὰ καλλιεργήσῃ τὸ συναίσθημα τῆς φιλοπατρίας αὐτῶν καὶ νὰ παρασκευάσῃ τοὺς ψυχικῶς καὶ πνευματι-

Εἰκ. 46. Ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς μετὰ τὸν βασιλέα Γεώργιον Β'

τῆς εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ ἔλαβεν ἰδιαίτερος δραστήρια μέτρα πρὸς ὀχύρωσιν τῶν βορείων συνόρων μας. Παραλλήλως ὁ Μεταξᾶς ἡύξησε τοὺς μισθοὺς καὶ τὰ ἡμερομίσθια καὶ μετὰ τὴν ἱδρυσιν τοῦ θεσμοῦ τῶν Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (Δεκέμβριος 1937) ἐκέρδισε τὰς συμπαθείας τῶν ἐργατοῦπαλλήλων. Περισσότερον ὁμως ἐνίσχυσε τὴν θέσιν του εἰς τὴν ἔξουσιν ἢ ἀνθελληνικὴ πολιτικὴ τῆς Ἰταλίας εἰς τὰ Δωδεκάνησα καὶ τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὰ ἀπειλητικὰ σύννεφα πὺν ἐκάλυπτον ἤδη τὸν διεθνῇ ὀρίζοντα λόγῳ τῆς ἐπερχομένης καταιγίδος τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου.

43 Ἡ ΕΥΡΩΠΗ Εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου

Ἡ διαρρέυσασα ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῶν συνθηκῶν εἰρήνης μέχρι τοῦ 1939 εἰκοσαετία ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς ἀνακωχήν, ἀφοῦ ἡ εἰρήνη ἐκεῖνη δὲν ἦτο κατ' οὐσίαν παρὰ ἐνοπλος ἀνακωχή.

Τὸ συναφθὲν εἰς Λοκάρνο σύμφωνον ἐφάνη ὅτι ἐστερέωσε πρὸς στιγμὴν τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν καὶ ἀπεμάκρυνε τὸν πόλεμον. Ὑπὸ τὴν εὐμενῇ μάλιστα ἐπίδρασιν αὐτοῦ ὑπεγράφη τὸ 1928 εἰς Παρισίους τὸ σύμφωνον Μπριὰν - Κέλλογκ. Διὰ τούτου ἱδρύετο «Συμβούλιον Ἀσφαλείας», τοῦ ὁποῦ σκοπὸς ἦτο ἡ διὰ κοινῆς ἐνεργείας ἀντιμετώπισις παντὸς ἐπιτιθεμένου. Τὸ σύμφωνον αὐτὸ προσέλαβε μεγάλην σημασίαν, διότι τὸ ὑπέγραψαν καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, καὶ διότι συνετέλεσεν, ὥστε τὰ κράτη τὰ μετέχοντα τῆς Κ.Τ.Ε. νὰ φθάσουν εἰς 62.

Ἡ ἐπικράτησις ὁμως εἰς τὴν Ἰταλίαν τοῦ φασισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐξήτει νὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, καθὼς καὶ τὰ συνεχῇ

«Ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς μετὰ τὸν βασιλέα Γεώργιον Β'». Φωτογραφίαι γιὰ τὴν τόνωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ τὸν παραδειγματισμὸν τῶν ἑλληνοπαίδων.

κῶς, ὥστε νὰ ἀποβοῦν χρήσιμα μέλη τῆς πολιτικῆς καὶ ἐθνικῆς κοινότητος τῶν Ἑλλήνων».

Ἱστορία χωρὶς διδάγματα

Γιὰ νὰ ἀντλήσουν ὁμως τὰ σωστὰ διδάγματα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν προγόνων τους τὰ Ἑλληνόπουλα, γιὰ νὰ γίνουν «χρήσιμα μέλη τῆς κοινότητος τῶν Ἑλλήνων» (ὅπως ἀντιλαμβάνεται βέβαιον τὸ «χρήσιμος» ἡ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ), ἡ ἀπλή παράταξις τῶν γεγονότων δὲν φτάνει· χρειάζεται καὶ κάποια ὑπόταξις, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ προβληθοῦν ὁρισμένα σημεῖα καὶ ἄλλα νὰ ἀπονήσουν, σύμφωνα μετὰ τὴ γραμμὴ πὺν ἔχει χαράξῃ ἡ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ. Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα ἀρχίζει καὶ γίνεται ἐνδιαφέρον.

Ἄς πάρουμε γιὰ παράδειγμα τὴν περιγραφὴν τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος. Γράφει τὸ βιβλίον (σ. 140): «Ὅταν ἐδόθη τὸ σύνθημα οἱ Ἀθηναῖοι ὤρμησαν μετὰ τὸσον ἐνθουσιασμόν, ὥστε οἱ Πέρσαι τοὺς ἐνόμισαν τρελοὺς».

Ἦταν πραγματικὰ τρελοὶ; θὰ ἀναρωτηθῇ ὁ μαθητὴς· ἀλλὰ ἀπάντησις δὲν θὰ πάρῃ. Ἀναγκαστικὰ τότε θὰ καταφύγῃ στίς παραστάσεις πὺν κουβαλᾷ μαζί του ἀπὸ τὸ Δημο-

τικό, καὶ μάλιστα στὸ κεφάλαιο-κλειδί τῆς ἱστορίας μας: «Τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν Ἑλλήνων», καὶ ἀφοῦ σκεφτεῖ καλά, θὰ πεί: «Οἱ Ἕλληνες πολέμησαν γενναῖα γιὰτὶ ἦσαν γενναῖοι». Ὅποιος δάσκαλος δὲν πῆρε γιὰ ἀπάντησιν αὐτὴν τὴν ταυτολογίαν, ἂς μετὰ διαψεύσει.

Θὰ μπορούσαν ὁστόσο οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ νὰ προσανατολίσων τὸν μαθητὴν στὴ σωστὴ ἱστορικὴ ἀπάντησιν, ἂν ἔμεναν ἀπλῶς πιστοὶ στὴν πηγὴν τους: «Οἱ Πέρσαι, λέει ὁ Ἡρόδοτος (VI, 112), βλέποντας τοὺς Ἀθηναίους νὰ ὁμοῦν τρέχοντας ἐναντίον τους, ἐτοιμάζονται νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσων, μετὰ τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ πρέπει νὰ τρελλάθῃσαν γιὰ νὰ τρέχων πρὸς τὴ βέβαιον καταστροφὴν τους, μιὰ καὶ ἦσαν τόσο λίγοι». Ἡ συμπεριφορὰ ὁμως αὐτὴ τῶν Ἀθηναίων δὲν μένει στὸν Ἡρόδοτον μετέωρη, ὅπως συμβαίνει στὸ σχολικὸν βιβλίον· ἔχει προηγηθῇ ἡ συνομιλία τοῦ Μιλτιάδου μετὰ τὸν πολέμαρχον Καλλίμαχον (VI, 109), ἀπὸ τὴν ὁποῖα μπορεῖ κανεὶς νὰ συναγάγῃ τὸ αἷτιον τῆς πολεμικῆς ὁρμῆς τῶν Ἀθηναίων: «Ἄν ὀΐξῃς τὴν ψῆφον σου, Καλλίμαχε, τοῦ εἶχε πεί ὁ Μιλτιάδης, ὑπὲρ τῆς ἀμεσῆς ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν Περσῶν, τότε ἡ νίκη θὰ εἶναι δική μας, καὶ σὺ

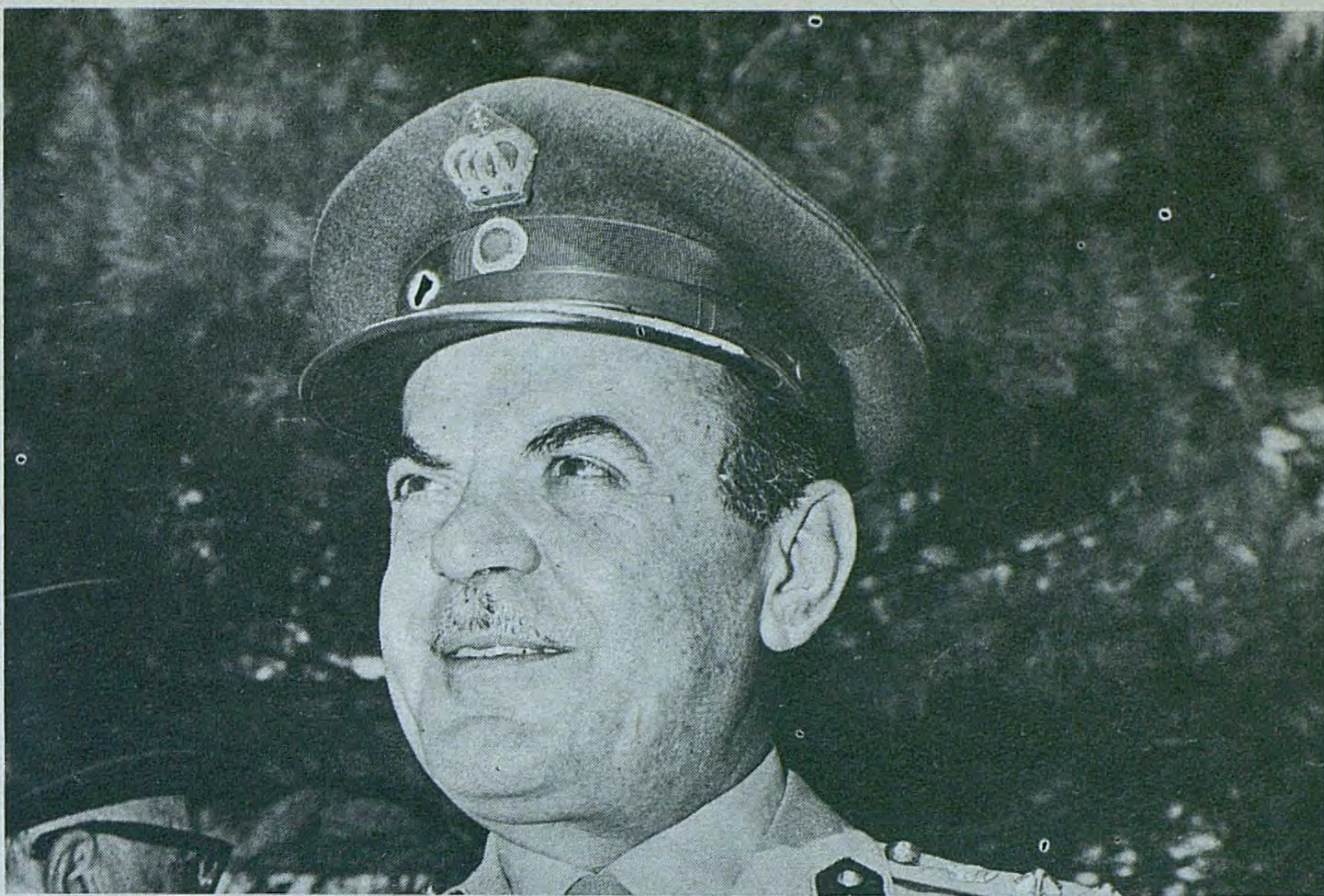
θα κερδίσουν δόξα ανώτερη και από τη δόξα των τυραννοκτόνων· αν όμως προτιμήσεις να αναβάλουμε την επίθεση, τότε υπάρχει κίνδυνος να κλονιστεί το φρόνημα των Αθηναίων, και, αν υποκύψουν στους Μήδους, καταλαβαίνεις τί έχουν να πάθουν στα χέρια του Ίππια». Η τυραννία των Πεισιστρατιδών είναι λοιπόν το φάσμα της σκλαβιάς που προσπαθούν να ξεорκίσουν οι Αθηναίοι τρέχοντας με όρμη εναντίον των βαρβάρων, όπως και η δόξα που θα κερδίσουν οι στρατηγοί τους από την ενδεχόμενη νίκη έχει για μοντέλο της τη δόξα των τυραννοκτόνων. Άλλα θα μπορούσε ποτέ ένα «έγκριμένο» βιβλίο να γράφει όσα γράφει ο Ηρόδοτος για τους τυράννους και τους τυραννοκτόνους; Και όμως, αν ανδρώθηκε κάποτε η αθηναϊκή δημοκρατία, αυτό οφείλεται στο ότι η αθηναϊκή παιδεία πρόβαλε ως υπόδειγμα συμπεριφοράς για τους πολίτες της την πράξη των τυραννοκτόνων.

Στο επόμενο βιβλίο του Ηρόδοτου (VII, 102), το αίτιο της ανδρείας των Ελλήνων δεν χρειάζεται να το υποθέσουμε, γιατί λέγεται χωρίς περιστροφές, με αφορμή τη στιχομυθία του εξόριστου Σπαρτιάτη βασιλιά Δημάρατου και του Ξέρξη: «Βασιλιά, λέει ο Δημάρατος, επειδή με διατάξεις να σου πω όλη την αλήθεια, μάθε ότι παντοτινός σύντροφος της Ελλάδας είναι η φτώχεια, ενώ η γενναιότητα (ἀρετή, λέει φυσικά ο Ηρόδοτος) είναι επίκτητη, σφυραλατημένη από τη σοφία και τον ισχυρό νόμο· με τη γενναιότητα η Ελλάδα αμύνεται τόσο ενάντια στη φτώχεια, όσο και στην τυραννία».

Ίστορία χωρίς λογική σύνδεση

Είναι πολλά τα χωρία από τους αρχαίους συγγραφείς που θα μπορούσε κανείς να επικαλεστεί για να ενισχύσει την επιχειρηματολογία του Δημάρατου· τίποτε όμως απ' αυτά δεν περνά στις σελίδες του σχολικού βιβλίου. Ίσως, θα μπορούσε να παρατηρήσει κάποιος καλόπιστα, γιατί αυτό θα προϋπέθετε πολύ περισσότερες σελίδες από όσες μπορεί να έχει ένα σχολικό βιβλίο, όπου τα γεγονότα αναφέρονται περιληπτικά. Άλλα ακριβώς επειδή αναφέρονται περιληπτικά, γι' αυτό και η επίλογη των πληροφοριών που τα χρωματίζουν είναι τόσο ενδεικτική της μεθόδου που ακολουθείται: επιλέγονται πληροφορίες «γραφικές» (λ.χ. μισή σελίδα αφιερώνεται στους Σπαρτιάτες που χτενίζονται πριν από τη μάχη των Θερμοπυλών), συναισθηματικές (λ.χ. «πάταξον μέν, ακουσον δέ») ή καθαρά στρατιωτικές (πόσος ακριβώς στρατός, πόσα ακριβώς πλοία, ποιά η ακριβής διάταξη του στρατού στη μάχη κ.τ.λ.)· πληροφορίες με άλλα λόγια, που βοηθούν στην απομνημόνευση των γεγονότων, και όχι στη λογική τους σύνδεση. Σε ολόκληρο το κεφάλαιο για τους Περσικούς πολέμους μία μόνο υπόταξη σημείωσα, σε δύο παραλλαγές (σ. 133 και 157): παραθέτω τη δεύτερη: «Άλλος σπουδαίος λόγος της νίκης των Ελλήνων είναι το υψηλόν φρόνημα, το όποιον εκαλλιέργησε και ανέπτυξεν εις αυτούς ο ελεύθερος εθνικός των βίος». Και τί σημαίνει «ελεύθερος εθνικός βίος»; Στο βιβλίο δεν εξηγείται, μάς το εξηγούν όμως οι Θηβαίοι (Θουκυδίδης III, 62), όταν, μισόν περίπου αιώνα μετά τα Μηδικά, αισθάνονται ακόμη την ανάγκη να δικαιολογηθούν για τον «μηδισμό» τους: «Αν συμμάχησαν τότε με τους Πέρσες, λένε, αυτό οφείλεται στο πολίτευμα που είχαν τότε, το όποιο δεν ήταν ούτε «ισόνομος» ολιγαρχία» (ή δικαιολογία απευθύνεται στους Σπαρτιάτες) ούτε δημοκρατία, αλλά «δυναστεία» ολίγων ανδρών είχε τα πράγματα... οι δυνάστες αυτοί κάλεσαν τους Πέρσες, και ο λαός δεν μπορούσε τίποτε να κάνει, γιατί τον είχαν καθηλωμένο με τα όπλα.

Η ελληνική «ἀρετή» λοιπόν, η γενναιότητα, δεν είναι ούτε έμφυτη ούτε ξεκάφωτη· είναι

«Επραγματοποιήθη ριζική μεταβολή της εκπαιδύσεως, ώστε να επανεύρη την εθνικήν γραμμήν της...»

συνάρτηση του ελεύθερου πολιτικού βίου, του οποίου η πληρέστερη μορφή στην αρχαία Ελλάδα είναι αναμφισβήτητη η δημοκρατία· στη δημοκρατία, οι δυο δυνάμεις που σφυρηλατούν, όπως είπε ο Δημάρατος, τη γενναιότητα, δηλαδή η σοφία και ο ισχυρός νόμος (ισχυρός όχι γιατί στηρίζεται στον εξαναγκασμό, αλλά γιατί θεμελιώνεται στην κοινωνική παραδοχή), βρίσκουν την καλύτερή τους έκφραση.

Στα σχολικά όμως βιβλία αυτή η σύνδεση «ἀρετής», από τη μία μεριά, και αξιών του πολιτισμού, από την άλλη, όχι μονάχα δεν επιχειρείται, αλλά συστηματικά, θα έλεγε κανείς, αποφεύγεται. Το θέμα «κλείνει» με αποτελεσμένες προτάσεις, που δεν είναι καν δυνατόν να απομνημονευτούν ολόκληρες: «Διάφοροι των Περσών και όλων των ανατολικών λαών ήσαν οι Έλληνες. Ο ελεύθερος πολιτικός των βίος και αί πλούσιαι φυσικαί ἀρεταί των ενέπνευσαν εις αυτούς υψηλόν και γενναίον φρόνημα. Ό,τι κυρίως τους απησχόλει ήτο η διατήρησις της ελευθερίας των και η βελτίωσις του πνευματικού και ψυχικού των κόσμου. Διά τούτο ο πολιτισμός, τον όποιον ανέπτυξαν, είναι αιώνιος και πανανθρώπινος» (σ. 133).

Την τελευταία κορώνα όπωσδήποτε θα την θυμούνται τα παιδιά, και αυτό για την εκπαίδευσή μας αρκεί. Όπως αρκούν οι Περσικοί πόλεμοι για ν' αποδείξουν τη γενναιότητα των Ελλήνων. Και όμολογώ πως δεν θα μου περνούσε από το νου πως όλα αυτά κάπου οδηγούν, κάποιον άπώτερο σκοπό έχουν, αν η δικτατορία δεν φρόντιζε να φτάσει το πράγμα στην υπερβολή και να μάς ανοίξει τα μάτια. Η συστηματική αποσύνδεση της «ἀρετής», από τη μία μεριά, και της δημοκρατίας, από την άλλη, γέννησε κάποτε ένα τέρας: την «πολεμική ἀρετή των Ελλήνων», την όποιαν γιορτάσαμε, «στρατιωτική έπιταγή», και στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης την 31η Αυγούστου 1968.

Το τέρας αυτό, με τη μορφή μιας μεγαλοπρεπέστατης και εξαιρετικά πολυδάπανης έκθεσης, το έφερε στον κόσμο το Γενικό Έπιτελείο Εθνικής Αμύνης, το όποιο στη διάρκεια της δικτατορίας είχε αναλάβει και άλλες μορφωτικές προσπάθειες, όπως λ.χ. να «εξελληνίσει» τη γλώσσα μας³, να «ένημερώσει» τον λαό για τους κινδύνους που διατρέχει, μέσω των «γραφείων Ένημερώσεως» κ.ά.π. Ο τίτλος της Έκθεσης που όργάνωσε το ΓΕΕΘΑ ήταν «Έκθεσις της πολεμικής ιστορίας των Ελλήνων», έγινε στο Ζάππειο από 28 Απριλίου ως 20 Οκτωβρίου 1968, και αποτέλεσε τον πυ-

ρήνα του «Πολεμικού Μουσείου» (σε βαρύ αρχιτεκτονικό ρυθμό), του όποιου τα εγκαίνια έγιναν πρόσφατα, επί δημοκρατίας. Η Έκθεση αυτή αποθανάτιστηκε και σε μια δίτομη πολυτελέστατη έκδοση του Αρχηγείου Εν-όπλων Δυνάμεων, με τον ίδιο τίτλο: «Έκθεσις της πολεμικής ιστορίας των Ελλήνων». Το κείμενο της έκδοσης δεν φέρει καμιά υπογραφή (όπως άλλωστε συμβαίνει και με την «Εθνική γλώσσα»), προτάσσεται όμως λόγος «έκφωνηθείς υπό του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ και ΓΕΣ (δηλ. του στρατηγού Όδυσσέα Αγγελή) κατά την τελετήν των εγκαίνιων», από τον όποιον αντιγράφω:

«Τό Γενικόν Έπιτελείον Εθνικής Αμύνης θεωρούν ως «καλλίστην παιδείαν προς αληθινόν βίον την εκ της πραγματικής ιστορίας περιγιννομένην έμπειρίαν» και εν τη έπιθυμία του όπως ή μακροίων και ένδοξος ιστορία της Πατρίδος μας, αποτελέση άκένωτον πηγήν έμπνεύσεως και φρονηματοισμοῦ και οδηγόν εις την πορείαν του Έλληνικού Έθνους, απέβλεψεν εις την περισυλλογήν και την επί τούτῳ συγκέντρωσιν και προβολήν των κειμηλίων και των πάσης φύσεως τεκμηρίων των αγώνων του Έθνους διά την επιβίωσίν του και την ελευθερίαν του και συνεκρότησε την «Έκθεσιν...».

Στρατηγός αλλά και ... ιστορικός

Είναι φανερό ότι ο στρατηγός ταυτίζει εδώ την πολεμική ιστορία με το σύνολο της ιστορίας των Ελλήνων, πράγμα που προκύπτει άλλωστε τόσο από τη διαίρεση των κεφαλαίων της έκδοσης αυτής (ή διαίρεση ελάχιστα διαφέρει από αυτήν που έχουμε συναντήσει στα σχολικά βιβλία της ιστορίας – μόνο που εδώ η ιστορία του πολιτισμού έχει συμπτυχθεί σε ένα μόνο κεφάλαιο με τίτλο «Έλληνες πρωτοπόροι και δημιουργοί του πνευματικού πολιτισμού: φιλόσοφοι, συγγραφείς, καλλιτέχναι, ποιηταί, ρήτορες, στρατηγοί κτλ»), όσο και από τις εντυπωσιακότατες φωτογραφίες (αναφέρω μερικά μόνο από τα έργα τέχνης που εντάσσονται –ποιός ξέρει και με ποιά λογική– στην πολεμική ιστορία των Ελλήνων: «Ο Ζεύς ή Ποσειδών του Αρτεμίου», σ.Π· «Η Νίκη της Σαμοθράκης», σ.10· «Η χαλκή Αθηνά «Σώτειρα» του Πειραιώς», σ.12· άγγειογραφία που παριστάνει τον Ηρακλή «άλυσοδέοντα τον Κέρβερον», σ.14· όλοι οι άθλοι του Ηρακλή εναντίον τεράτων –«έθνικοί άγώνες», φαίνεται, και αυτοί– σ.15· «Ο Δαίδαλος και ό Ίκαρος», σ.19· «Η Αρτεμις τοξεύουσα»,

Τραγωδός
(Έλεφαντοστούν)

Τραγικός
(Αγάλμα. Βερολίνον)

Κωμικός
(Ρώμη. Βατικανόν)

Τραγωδός - Τραγικός - Κωμικός. Χωρίς καν επεξηγήσεις των μεταξύ τους είδοποιών διαφορών, και ούτε καν σοβαρές αναφορές στον κόσμο που εκφράζουν και στην τέχνη που ενσαρκώνουν, ή «άξια χρήσης» τους είναι για σκισσογραφικούς λόγους και μάλιστα κακότεχνα.

σ.61 κ.ά.π.)

Το κείμενο τώρα που διδάσκει την ιστορία των Ελλήνων μέσα από τις πολυτελείς αυτές σελίδες είναι πραγματικά άμικτο στην επιγραμματικότητα του: Λ.χ. «Τρωικός πόλεμος: Τιμωροί της άσεβειας οι Έλληνες εκστρατεύουν για να επαναφέρουν εις την πατρίδα το άπαχθέν κάλλος» (σ.25). Και παρακάτω: «Όταν ο μυκηναϊκός ελληνισμός εξήντησε τας ιστορικές του δυνατότητας αί υγιείς δυνάμεις της φυλής τας όποιās ή συνείδησις των Ελλήνων συνεταύτισε με τους Διογενείς Ήρακλείδας έδημιούργησαν νέαν τάξιν πραγμάτων επί της όποιās έθεμελιώθη ό κλασσικός ελληνικός πολιτισμός» (σ.50).

Ένα σημείωμα στον πρώτο τόμο της έκδοσης αυτής του Άρχηγείου Στρατού μάς πληροφορεί ότι ό αριθμός των έπισκεπτών της Έκθεσης ήταν 2.200.000 και ότι «συνεπληρώθησαν 50 τόμοι έντυπώσεων, των όποιών κύριον χαρακτηριστικόν είναι ή ύπερηφάνεια των πλείστων διότι έγεννήθησαν Έλληνες και ό θαυμασμός, και ή υπό πάντων σχεδόν έκφρασθείσα έπιθυμία, όπως εύρεθι τρόπος και ή Έκθεσις αυτή, ως Έθνική έπιταγή, παραμείνη μονίμως πρός όρθην διδασκαλίαν και προβολήν της Έλληνικής ιστορίας, μετατρεπομένη εις ειδικόν μουσείον» — όπως και έγινε.

Άμάσειαν την όνομαστήν Γεωγραφίαν·
ό Άππιανός από την Άλεξανδρείαν
και ό Δίων Κάσσιος την Ρωμαϊκήν ιστορίαν·
ό Άρριανός από την Νικομήδειαν έγραψε την Άνάβασιν Άλεξάνδρου,
μιμούμενος τόν Ξενοφώντα. Ό Παυσανίας
έγραψε την Περιήγησιν της Ελλάδος.
Άλλά τά έργα των συγγραφέων αυτών
δέν έχουν μεγάλην λογοτεχνικήν άξίαν.

Είναι άραγε δύσκολο να μαντέψουμε το λόγο, ό όποιος ύπόκειται σ' αυτή την ήθελημένη άναγωγή του συνόλου της ελληνικής ιστορίας σε μόνη την πολεμική; Δέν έχουμε παρά να εξετάσουμε ποιός ώφελείται απ' αυτήν: άν οι πόλεμοι είναι εκείνοι που έκαναν την Ελλάδα ένδοξη, και άν ή πολεμική άρετή είναι το βασικότερο προτέρημα των Ελλήνων, τότε ό μεγάλος κερδισμένος είναι, βέβαια, ό στρατός, γιατί αυτός παίρνει τη μερίδα του λέοντος από τη δόξα, και αυτός προβάλλεται ως ό κατ' έξοχήν κληρονόμος και συνεχιστής του αρχαίου πνεύματος, αυτός στον όποιον το έθνος έχει έμπιστευτεί τη διαφύλαξη των ιδεωδών του και τη διαμόρφωση των πεπρωμένων του. Υπό το βάρος μιας τέτοιας κληρονομιάς, φυσικό είναι «αί ένοπλοι δυνάμεις να αισθάνονται ηύξημένην ευθύνην έναντι του έθνους», όπως δήλωσαν οι πραξικοπηματίες και οι συνωμότες, και να θεωρούν ότι έχουν ιστορική ύποχρέωση να έπεμβαίνουν στη ζωή του τόπου, όποτε το κρίνουν άναγκαίο. Από την άποψη αυτή τον Παπαδόπουλο θα τον κρίνει, πραγματικά, ή ιστορία, και — άν δέν συνειδητοποιήσουμε γρήγορα το φιάσκο — θα τον δικαιώσει.

Δέν θα ξεχάσω ποτέ τον λόγο που άκουσα στο Κεντρικό Αμφιθέατρο του Πανεπιστη-

μίου Θεσσαλονίκης την 31η Αυγούστου 1968, «ήμέρα της πολεμικής άρετής των Ελλήνων»·⁴ έλεγε περίπου τα εξής: Ό ελληνικός στρατός ένίκησε τους Τρώας, απέκρουσε τους Πέρσας, τους ένίκησε κατόπιν στρατηγούντος του Μεγάλου Άλεξάνδρου, ένίκησε τους Βουλγάρους στρατηγούντος Βασιλείου Βουλγαροκτόνου, ένίκησε τους Τούρκους, τους Ιταλούς, τους κομμουνιστοσυμμορίτας· και τώρα, το 1967, όταν ή πατρίς εύρέθη και πάλιν εις το χείλος του κρημνού, την έσωσεν, αναλαβών αυτός τα ήνία της έξουσίας.

Άς μη γελιόμαστε. Η άναγωγή της ιστορίας μας σε μόνη την πολεμική μπορεί να έγινε άναφανδόν και με έξαιρετική μεγαλοπρέπεια το 1968, στρατηγούντος Όδυσσέα Άγγελή, έλάνθανε όμως στα σχολικά μας βιβλία από πολλά χρόνια. Η συνταγή είναι γνωστή: οι πολεμικές πράξεις εξαίρονται τόσο περισσότερο, όσο λιγότερο προβάλλεται ή πνευματική προετοιμασία που όδήγησε σ' αυτές. Η λατρεία της πολεμικής άρετής των Ελλήνων δέν είναι, τελικά, ένα τέρας που γεννήθηκε ξαφνικά την έπομένη της στρατιωτικής δικτατορίας· είναι φυσικό επακόλουθο του τρόπου με τον όποιο διδάσκονται την ιστορία τα Έλληνόπουλα: ή διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής ιστορίας άποσυνδέει, όπως είδαμε, τον πολιτισμό των Αθηναίων (τη νομοθεσία του Σόλωνα και του Κλεισθένη, τον αύστηρό ρυθμό στην τέχνη, τους τυραννοκτόνους και τη σημασία τους) από τις νίκες τους έναντι των Περσών, το ίδιο όπως και ή διδασκαλία της νεώτερης ελληνικής ιστορίας άποσυνδέει την πνευματική και οικονομική ανάπτυξη του τουρκοκρατούμενου ελληνισμού τον 18. αιώνα (άντίθετα, προβάλλει επίμονα τον μύθο «των σκοτεινών αιώνων της σκλαβιάς») από τον άπελευθερωτικό άγώνα του 1821, ό όποιος εξαίρεται μ' αυτόν τον τρόπο, φυσικά, ως ένα ακόμη «θαύμα» της πολεμικής άρετής των Ελλήνων.

Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σταύρου Ψυχάρη, Τα παρασκήνια της αλλαγής, Άθήνα 1975, σ. 188.

2. Χ. Μαλλιαρού - Α. Λαζάρου - Δ. Χατζή, Άρχαία ιστορία από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του 146 π.Χ., ΟΕΔΒ 1972. Οι παραπομπές στο κείμενο αναφέρονται σ' αυτό το βιβλίο.

3. Βλ. το διαβόητο βιβλιαράκι που εξέδωσε ή Έταιρεία των Φίλων του Λαού, Μορφωτικά έκδόσεις, αριθμ. 1, Άρχηγίου Ένόπλων Δυνάμεων, Έθνική γλώσσα, Άθήνα 1973. (Συγγρ. του έργου είναι, κατά τον Πρόλογο, το Άρχηγείο Ένόπλων Δυνάμεων).

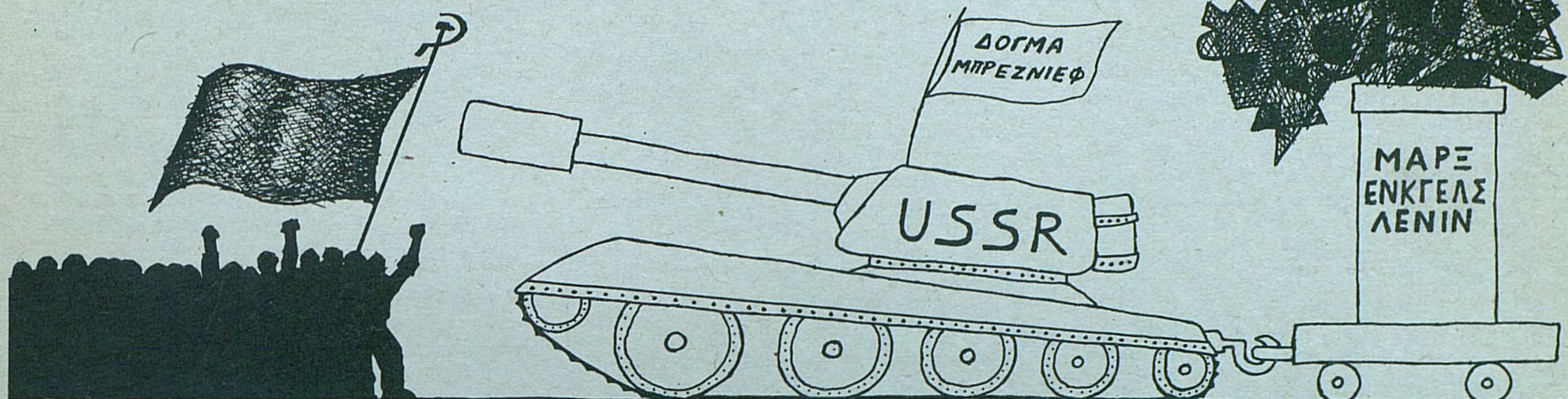
4. Η «Ημέρα της πολεμικής άρετής των Ελλήνων» μετονομάστηκε πρόσφατα σε «Ημέρα των ένόπλων δυνάμεων». Αντίγραφο από την «Καθημερινή» της 17.8.1975. «Ό Έορτασμός της Ημέρας των Ένόπλων Δυνάμεων» θα γίνη στις 31 Αυγούστου. Την ήμέρα αυτή θα πραγματοποιηθούν δοξολογίες και θα σημαιοστολιστούν και φωταγωγηθούν οι πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά.

Η εκδήλωση αυτή γίνεται σε άντικατάσταση της έορτής της Πολεμικής Άρετής των Ελλήνων, της Ημέρας του Έφέδρου Πολεμιστού και της συντριβής των κομμουνιστών στο Γράμμο και Βίτσι.

Τα άνωτέρω άνεκοίνωσε το Υπουργείο Έσωτερικών, το όποιο και συνιστά στις δημοτικές και κοινοτικές αρχές να συνεργασθούν με τις κατά τόπους πολιτικές και στρατιωτικές αρχές για την άρτιωτέρα οργάνωση των έορταστικών αυτών εκδηλώσεων.

Κατά σύμπτωση, ή άνακοίνωση αυτή για τον «Έορτασμόν της Ημέρας των Ένόπλων Δυνάμεων» δημοσιεύτηκε στις έφημερίδες την ίδια μέρα με μιαν άλλη ενδιαφέρουσα άνακοίνωση της Γενικής Γραμματείας Τύπου (βλ. «Τό Βήμα» της 17.8.1975 στην πρώτη σελίδα), από την όποιαν ό ελληνικός λαός πληροφορείται ότι «αί Ένοπλοι Δυνάμεις» είναι εκείνες, «αί όποιαι άνέτρεψαν την δικτατορίαν...». Ό Βασιλεύς απέθανε. Ζήτω ό Βασιλεύς!

Γύρω από τὴ Σοβιετικὴ εἰσβολὴ στὴν Τσεχοσλοβακία στὶς 21 Αὐγούστου 1968

Τοῦ Ἑλίου Γιαννακάκη

συνεργασία γιὰ τὴν ἀπόδοση στὰ ἑλληνικὰ
Γιώργος Σεφερτζῆς

Ἀνάγκη σημερινὴ κι ἔντονη εἶναι ἡ προσπάθεια προσέγγισης τοῦ μόλις χτεσινοῦ παρελθόντος, χωρὶς ν' ἀναμένεται ἡ μακρινὴ ἐτυμηγορία τῆς «Ἱστορίας». Ἡ ἱστορία γράφεται κι ἐξετάζεται μὲ νωπὴ τὴ μνήμη καὶ τὴν αἴσθηση τῶν ἰδίων τῶν γεγονότων καὶ διαδικασιῶν, ὥστε ἡ συμπερασματολογία τῆς νὰ γονιμοποιεῖ τὴν ἐπόμενη πράξη τῶν σύγχρονων σχεδὸν γενεῶν.

Δὲν εἶναι λόγοι μόνο μακροπρόθεσμης ἱστορικῆς καὶ κοινωνικῆς αὐτογνωσίας, ποὺ πιέζουν γιὰ μιὰ τέτοια «ἄμεση ἱστορία». Εἶναι πολὺ περισσότερο λόγοι πολιτικοὶ καὶ πρακτικοί. Μέσα σὲ διαρκῶς ἐπιταχυνόμενες, καὶ σὲ χρονικὸ μῆκος καὶ γεωγραφικὸ πλάτος ἐν-οποιοῦμενες διεργασίες κι ἐν ὄψει τῆς ἐπιταχτικῆς ἐντολῆς καὶ ἱστορικῆς ἀνάγκης γιὰ τὴ μόνη ἐπιλογὴ μπροστὰ στὴ «βαρβαρότητα» – τὸ σοσιαλιστικὸ κοινωνικὸ μετασχηματισμὸ – κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ θεωρεῖ μακρινὸ κι ἀδιάφορο ἢ ἄκαιρο τίποτα, καὶ τὰ πάντα πρέπει ν' ἀναλύονται δομικὰ καὶ θαρραλέα στ' ὄνομα τῆς σημερινῆς κι αὐριανῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

«Τὴν αὐγὴ τῆς 21 Αὐγούστου τοῦ 1968 τὰ σοβιετικὰ στρατεύματα κατάργησαν τὴ σοσιαλιστικὴ δημοκρατία τῆς Τσεχοσλοβακίας. Οἱ κυριότεροι ὑπεύθυνοι τοῦ ΚΚ συνελήφθησαν καὶ μεταφέρθηκαν σ' ἄγνωστο μέρος στὴ Σοβιετικὴ Ἑνωση. Κάτω ἀπ' τὴν καθοδήγηση τοῦ ΚΚ ὁ τσεχοσλοβακικὸς λαὸς ἀντέδρασε εἰρηνικὰ στοὺς εἰσβολεῖς. Ἡ Σοβιετικὴ κατοχὴ ἔδωσε τέλος στὴν ἀνοιξη τῆς Πράγας. Ἡ Τσεχοσλοβακία πέρασε στὴ φάση τῆς “ὀμαλοποίησης”.

Εἶναι προφανὲς πὼς μ' αὐτὲς τὶς στεγνὲς φράσεις θὰ ἰχνογραφηθεῖ στὰ μελλοντικὰ ἐγχειρίδια τῆς ἱστορίας ἡ κατοχὴ μιᾶς σοσιαλιστικῆς χώρας ἀπὸ μιὰν ἄλλη καὶ τὸ κακὸ πνίξιμο μιᾶς ἐμπειρίας ποὺ προσπαθοῦσε νὰ πραγματώσει ἕναν ἀνθρώπινο σοσιαλισμὸ.

Σὰν προκαταβολὴ σ' αὐτὰ τὰ ἐγχειρίδια ἡ μνήμη τοῦ ἀνθρώπου κρατάει, ἐφτὰ μόλις χρόνια ἀργότερα ἀπ' τὸ τραγικὸ αὐτὸ γεγονός, ὅτι ἕνα μικρὸ κράτος κατελήφθη ἀπὸ μιὰ μεγάλη δύναμη.

... Τελικὰ τίποτα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἐντυπωσιάσει τοὺς σύγχρονους, ἢ τουλάχιστον τὴν καινούρια γενιὰ ποὺ ὀνειρεύεται τὸ σοσιαλισμὸ, δὲν ὑπάρχει. Ἡ 21 Αὐγούστου 1968 ἀνήκει

στὴν προϊστορία καὶ γιὰ ἕναν λόγο παραπάνω, μιᾶς καὶ κανένα λουτρὸ αἵματος, καμιά ἡρωϊκὴ πράξη διηγημένη ἀπ' τὸν ἐπαναστατικὸ θρύλο δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ ἐξάψει τὴ νεανικὴ φαντασία τῆς καινούριας γενιᾶς καὶ νὰ θρέψει τὸ μεσσιανισμὸ τῆς.

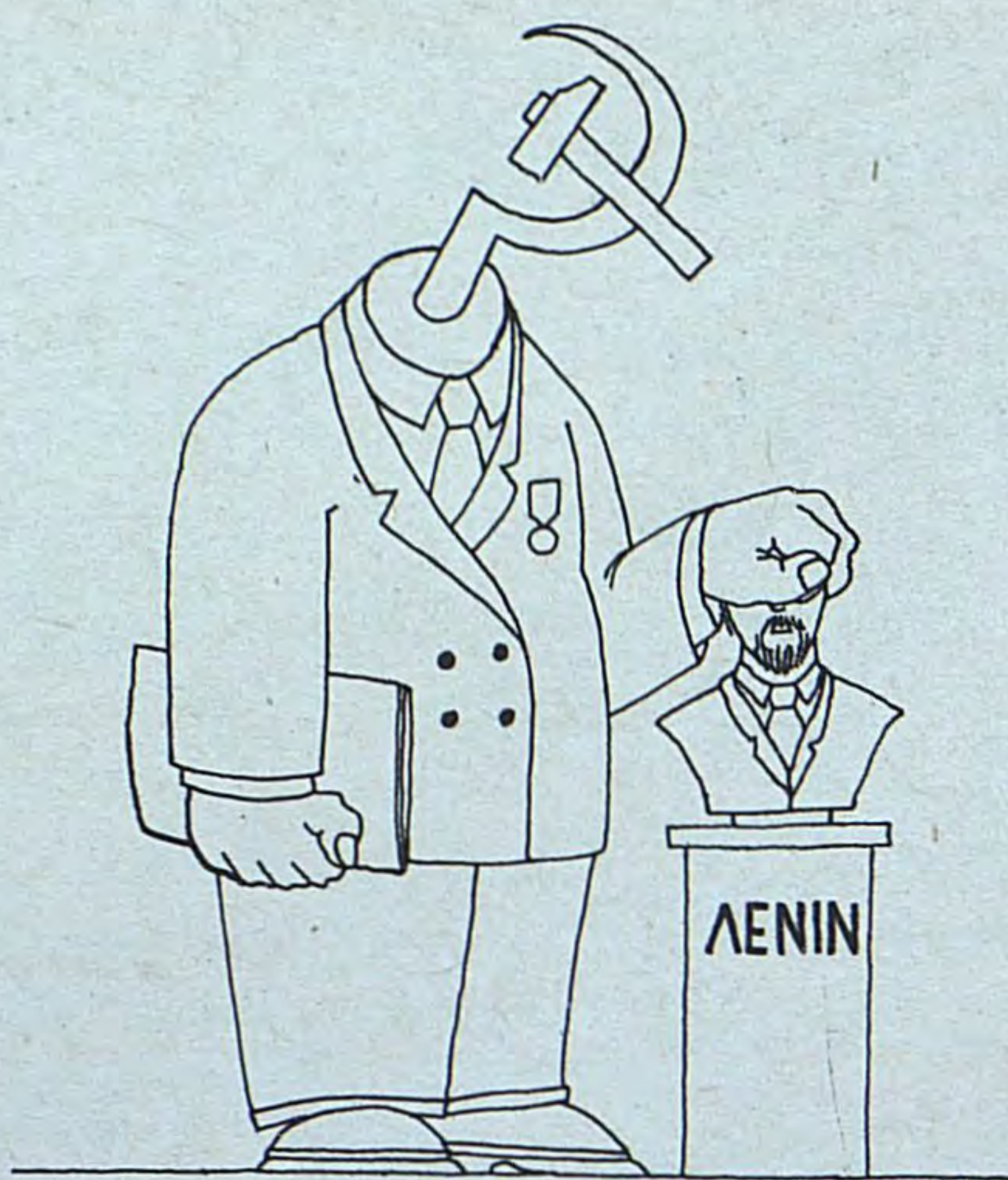
Μολοντοῦτο ἡ 21 Αὐγούστου 1968 χαλάει τὴ θέα τοῦ «ἥχος καὶ φῶς», ποὺ θέλουμε νὰ ἔχουμε γιὰ τὸ σοσιαλισμὸ, καὶ παρό-

ΑΠΟΣΤΑΛΙΝΟΠΟΙΗΣΗ

Η περίοδος που ακολουθεί το 20ο συνέδριο του Κ.Κ.Σ.Ε. χαρακτηρίζεται συνήθως σαν η περίοδος της αποσταλινοποίησης στο δυτικό πολιτικό λεξιλόγιο, εξόν από το κομμουνιστικό, και αντιπαρατίθεται κατά κύριο λόγο σ' εκείνην του «σταλινισμού» και της «σταλινοποίησης». Στην πραγματικότητα αυτός ο όρος δέ μεταφράζει παρὰ χοντρικά και μερικά τις μεταλλαγές που έκπορεύτηκαν μετά το 20ο συνέδριο στις τρεις οντότητες, με τις οποίες είναι σημασιολογικά στενά συνδεδεμένες (significativement rattaché), τη Σοβ. Ένωση, τις ανατολικοευρωπαϊκές χώρες και τα δυτικά κομμουνιστικά κόμματα.

Παρ' όλο ότι οι τρεις αυτές οντότητες του κομμουνιστικού κόσμου ήταν συνδεδεμένες με κοινές αναφορές σε μια ιδεολογία, σ' ένα κοινωνικό-οικονομικό σύστημα, σ' ένα λειτουργικό σύστημα εξουσίας στο έσωτερικό του κόμματος και προς τα έξω (το κράτος) και σ' ένα σύστημα γλώσσας, αντίδρασαν, μετά την κριτική της «προσωπολατρίας» του Στάλιν κατά το 20ο συνέδριο, είτε με άνοιχτες και βίαιες κρίσεις (Πολωνία, Ούγγαρια), είτε με αναπροσαρμογές στα πλαίσια των πολιτικο-οικονομικών συστημάτων τους (ΕΣΣΔ και άλλες ανατολικές χώρες), είτε με σχίσματα (Κίνα, Άλβανία), είτε με θέληση για ανεξαρτησία που έφτασε μέχρι και σε διασπάσεις (έλληνικό, ινδικό, ισραηλινό Κ.Κ. κ.λπ.).

Κι εξαιτίας αυτού του τρόπου αντίδρασης της κριτικής της «προσωπολατρίας» εκδηλώθηκαν διαφοροποιήσεις και παρουσιάστηκαν ομοιότητες μεταξύ των

Ο Ήλιος Γιαννακάκης γεννήθηκε πριν 44 χρόνια στο Κάιρο από γονείς που ήταν ήδη άνωτερα στελέχη της Κ.Δ. Προσχώρησε από μικρός στην άριστερά της Αιγύπτου και μετά το '49 πήγε στην Τσεχοσλοβακία, στην οποία και έγινε αργότερα καθηγητής στα Πανεπιστήμια του Όλομους και της Πράγας. Μετά την εισβολή των αρμάτων του Συμφώνου της Βαρσοβίας στην Τσεχοσλοβακία πήγε στη Γαλλία, όπου και διδάσκει Ιστορία στο Πανεπιστήμιο της Λίλης.

τριών αυτών οντοτήτων. Για την ΕΣΣΔ και τις ανατολικές χώρες ταιριάζει να αντικατασταθεί ο όρος «αποσταλινοποίηση» με τον όρο «διαδικασία φιλελευθεροποίη-

σης», που αντανakλά ακριβέστερα τις κρίσεις και τις μεταβολές που, αρχίζοντας από το 1956, εκδηλώθηκαν περιοδικά σ' όλες αυτές τις χώρες. Όσο για τα κομμουνιστικά κόμματα της δύσης, η εξέλιξη των περισσότερων απ' αυτά πάει να ακολουθήσει ένα άλλο δρόμο, που από μια τέτοια ύποταξη στη Σοβιετική πολιτική, θα τα οδηγήσει σε μια κραυγαλέα αφομοίωση στην πραγματικότητα των αντίστοιχων χωρών τους.

Το πρώτο στάδιο της διαδικασίας της φιλελευθεροποίησης των ανατολικών χωρών συμπίπτει ανάμεσα στην περίοδο μεταξύ 20ου και 22ου συνεδρίου του Κ.Κ.Σ.Ε. Το 20ο συνέδριο στάθηκε η αφετηρία για να συνειδητοποιηθούν προβλήματα, σ' όλα τα κοινωνικά επίπεδα, που ο σοσιαλισμός δεν είχε κατορθώσει να λύσει ή τα είχε μεταμφιέσει κάτω απ' το κάλυμμα μιας δογματικής άπλοποίησης του μαρξισμού. Κρυσταλλώθηκαν σοσιαλιστικές αντιπολιτεύσεις μέσα στο σοσιαλισμό (διανοούμενοι, εργάτες, νέοι), αδόμητες και ασχημάτιστες αντιπολιτεύσεις, κυμαινόμενες, χωρίς συγκεκριμένη και καθορισμένη πολιτική γραμμή. Οι πιο γενικές διεκδικήσεις έθιγαν ουσιαστικά τις ατομικές και συλλογικές ελευθερίες, την αποκατάσταση των καταδικασμένων ή εξοντωμένων πολιτικών κρατουμένων της δεκαετίας του πενήντα, την ελευθερία της πληροφόρησης, την κατάργηση της λογοκρισίας, τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις, την εθνική ανεξαρτησία και τις σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση. Ο βαθμός ικανοποίησης των διεκδικήσεων αυτών, που είναι μόνιμες στις ανατολικές χώρες, θα είναι ανάλογος με το βαθμό της φιλελευθεροποίησης αυτών των χωρών. Στους κόλπους των ασκούντων την εξουσία κομμάτων, ομάδες (συντηρητικών, κεντριστών, προοδευτικών, υποκειμένων φυσικά σε μεταλλαγές και αλληλεπιδρά-

λες τις προσπάθειες της μαρξιστικής άριστεράς να παρακάμψει το γεγονός αυτό, το πρόβλημα του «κρατικού μονοπωλιακού σοσιαλισμού», όπως υπάρχει στις ανατολικές χώρες και άλλου, υφίσταται μια ανάλυση που διαφοροποιείται από τις ψευδοθεωρητικές άπλοποιήσεις, που καθησυχάζουν τις «επαναστατικές» συνειδήσεις. Το βάρος της πραγματικότητας δεν μπορεί να συνυπάρξει πολύν καιρό με την επιθυμία... να παρουσιάζει κανείς τις επιθυμίες του για πραγματικότητα, και τα γεγονότα είναι γαϊδουρινά στενοκέφαλα.

Η Άνοιξη της Πράγας, ή σοβιετική εισβολή και η «όμαλοποίηση» (νορμοποίηση) που ακολούθησε, ξεπερνάνε κατά πολύ την προβληματική των ανατολικών χωρών. Αυτές οι τρεις στιγμές της ιστορίας του σοσιαλισμού, εγγράφονται, στην πραγματικότητα, σ' ένα πλατύτερο περιεχόμενο, μέσα σε μια διάρκεια, που είναι η κρίση της μαρξιστικής θεωρίας και ιδεολογίας, σά συνέπεια της καθημερινής πράξης της σοσιαλιστικής εξουσίας, τόσο στα σοσιαλιστικά καθεστώτα όσο και στους κόλπους των αντι-κοινωνιών, που είναι τα κομμουνιστικά κόμματα στη Δύση. Μ' άλλα λόγια η πρακτική της σοσιαλιστικής εξουσίας, που επέτρεψε την όξυνση αναπαραγωγή όλων των παραδοσιακών κρατικών μέσων καταπίεσης και καταστολής του αστικού κράτους, αναπτύσσοντας παράλληλα καινούριες μαζικές μέθοδους σ' όνομα μιας έλιτ, άδειασε τη μαρξιστική θεωρία απ' την προοδευτική και λυτρωτική ουσία της, για να την απομονώσει σ' ένα Λόγο (discours) σ' αντίθεση με την κατασταλτική πρακτική της. Έτσι βάθυνε τό χάσμα ανάμεσα στο Λόγο και την πρακτική, έγινε όριστικό το διαζύγιο ανάμεσα στα λόγια και τα

γεγονότα.

Απ' αυτή τη σκοπιά ξεκινώντας, το «έτος 1968» φωτίζεται μ' ένα διαφορετικό τρόπο και ο κοινός παρονομαστής που συνδέει την άνοιξη της Πράγας, το Μάη του '68 στη Γαλλία, τα φοιτητικά κινήματα στη Γερμανία και τις ΗΠΑ, τον άνειπωτο χαρακτήρα των απεργιών στην Ιταλία, την αμφισβήτηση των Πολωνών διανοουμένων που προηγήθηκε απ' την εργατική εξέγερση των πόλεων της Βαλτικής το Δεκέμβρη 1970, την ανάπτυξη του αντιεξουσιαστικού και αυτοδιαχειριστικού κινήματος για την αυτοδιαχείριση, την αφθονία των «μαργιναλιωτικών» (περιθωριακών) ιδεών κι ακόμα το «σκάσιμο» του ΚΚΕ, γίνεται ανάγλυφος και σβήνει ο τοπικός και εθνικός χαρακτήρας των γεγονότων του 1968.

Μια καινούρια επαναστατική πραγματικότητα σχηματίζεται από τότε, μια καινούρια συνείδηση γεννιέται, που δύσκολα ταξινομείται σύμφωνα με τις παραδοσιακές αναλύσεις του «μαρξιστικού λόγου», και τα παραδοσιακά κόμματα της άριστεράς, και των κομμουνιστικών συμπεριλαμβανομένων, ξαφνιασμένα από την έκταση των κινήματων του 1968, αντέδρασαν επιθετικότερα ενάντια σ' αυτή την ανεξέλεγκτη «περιθωριακότητα» (MARGINALITE) και προσπάθησαν μετά να την ιδιοποιηθούν, αποστραγγίζοντας την ουσία της, για να μπορέσουν εύκολα να τη χάσουν στα παραδοσιακά καλούπια του «μαρξιστικού λόγου» τους. Τί συμβαίνει στην πραγματικότητα;

Αν αποστειρώναμε το «μαρξιστικό λόγο» απ' την αμετάλλαχτη φρασεολογία τους, εάν περιορίζαμε τις «συγκυριακές μεταβολές» σε ιδεολογικές προσθήκες, A ROSTERIORI κατασκευα-

σεις) σχηματίζονται και καθορίζονται σε σχέση με αυτές τις διεκδικήσεις. Κι όλα αυτά γίνονται δεκτά από τα κόμματα ανάλογα με την πολιτική και οικονομική συγκυρία της στιγμής, τη δύναμη των ομάδων πίεσης στους κόλπους της εξουσίας, ή με τη βία των λαϊκών εξεγέρσεων (Πότσνταμ, Βουδαπέστη 1956, Πολωνία 1970). Αυτή η διαδικασία της φιλελευθεροποίησης επιβεβαίωσε την αντίφαση μεταξύ των αναγκών της οικονομικής και κοινωνικής εξέλιξης από τη μια και της άκαμψίας των πολιτικών δομών από την άλλη, μεταξύ της πρακτικής και της επιστήμης από τη μια και της ιδεολογίας απ' την άλλη, ανάμεσα στα διάφορα κοινωνικά στρώματα και την εξουσία. Αυτές οι αντιφάσεις παράγονται απ' όλες τις εσωτερικές και εξωτερικές διενέξεις στις λαϊκές δημοκρατίες και φανερώνουν το διφορούμενο της διαδικασίας για τη φιλελευθεροποίηση.

Στα πλαίσια της καθοδήγησης του κόμματος, «οί κεντριστές» θα καταλάβουν, απ' το τέλος της δεκαετίας του '50, τις θέσεις-κλειδιά, παραμερίζοντας τους πασίγνωστους σταλινικούς. Αυτός ο «κεντρισμός» θα γίνει σε λίγο ένας νεο-συντηρητισμός (ή εξέλιξη του Γκομούλκα είναι ένδεικτική σε σχέση μ' αυτά). Μια τέτοια μετάβαση εξηγεί τις ταλαντεύσεις της διαδικασίας για τη φιλελευθεροποίηση και τις ξαφνικές σκληρύνσεις του καθεστώτος. Μέσα στις ανατολικοευρωπαϊκές χώρες δεν υπάρχει κανένας απόλυτα συσχετισμός μεταξύ του βαθμού φιλελευθεροποίησης στο εσωτερικό και στο βαθμό ανεξαρτησίας προς το εξωτερικό, μεταξύ του βαθμού φιλελευθεροποίησης και της οικονομικής κατάστασης των χωρών. Έτσι, η Ουγγαρία μετά το 1956, σταθεροποιώντας την οικονομία της και εγκαθιδρύοντας την ηγεμονία του κόμματος, κάνει μια αίσθητη εσωτερική φιλελευθεροποίηση και συγχρόνως προσδένε-

ται στενά προς τη Σοβ. Ένωση. Την ίδια στιγμή η Τσεχοσλοβακία, μπροστά σε μια όπισθοδρόμηση της οικονομικής κατάστασης, φιλελευθεροποιεί την εσωτερική της πολιτική, ενώ η Πολωνία, που βρίσκεται σε μια ανάλογη οικονομική κατάσταση, αναστέλλει κάθε φιλελευθεροποίηση.

Η Ρουμανία, που ακολουθεί μια σχετικά ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική απέναντι στη Σοβ. Ένωση, παγώνει την εσωτερική της πολιτική προσφεύγοντας εν πάση περιπτώσει σε μια έντατική «ρουμανοποίηση». Αυτή η διαφοροποίηση και πολλαπλότητα των ανατολικών χωρών καθορίζεται από τον τρόπο επίλυσης των κοινών σ' όλες αυτές τις χώρες προβλημάτων.

Το 22ο συνέδριο του ΚΚΣΕ (1962), που κλείνει μια περίοδο σημαδεμένη απ' τις βαθιές δονήσεις του 1956, σταματάει πάνω σε μια σχετική σταθεροποίηση (στασιμότητα) των χωρών της ανατολικής Ευρώπης. Απ' αυτή την ήμερομηνία και πέρα, η μεγαλύτερη ανησυχία και έγνοια των κομμάτων στην εξουσία θα περιστρέφεται γύρω στην ανάγκη μεταρρυθμίσεων του ισχύοντος οικονομικού συστήματος, που δεν ανταποκρίνεται πλέον στο επίπεδο της βιομηχανικής ανάπτυξης και αποδείχεται να 'ναι μια αιτία της οικονομικής όπισθοδρόμησης. Με άφορη τις συζητήσεις για τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις, και άλλα ζητήματα, κοινωνικών, πολιτισμικών διευθετήσεων, ως και πολιτικά, τίθενται μ' ένα τύπο σχετικά πιο ελεύθερο.

Σε άλλαπλάλληλα κύματα (Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχοσλοβακία) μία άνθηση λογοτεχνικών έργων, κινηματογραφικών, επιστημονικών εκλαϊκεύσεων και ιστορικών και κοινωνιολογικών σπουδών, ανεβάζει την ποιότητα των βασικών αυτών διεκδικήσεων, και πολιτικοποιεί όλο και μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού. Έπειδή συμβαίνει μέσω της πνευματικής δημιουργ-

γίας ή πολιτική άμφισβήτηση να μεταφέρεται στους εργαζόμενους, ο τομέας αυτός υποβάλλεται συχνά σε εξονυχιστική λογοκρισία. Έτσι στις ανατολικές χώρες, ή ένταση των διενέξεων των διανοουμένων με την εξουσία χρησιμεύει σαν κριτήριο του δείκτη για τη μέτρηση των κοινωνικών και πολιτικών εντάσεων, που δεν παρουσιάζονται δημόσια μιάς και πνίγονται από τη λογοκρισία και την ανυπαρξία αντιπροσωπευτικών οργανώσεων.

Η ποιότητα των λαϊκών διεκδικήσεων, ή κατεργασία τους και ή πιθανότητα για την έκφρασή τους σημαδεύουν το μεταβατικό σημείο μεταξύ της απαίτησης να φιλελευθεροποιηθεί το σύστημα και της θέλησης να δημοκρατικοποιηθεί (άνοιξη της Πράγας το 1968). Η διαφορά μεταξύ της πρώτης περιόδου (1956-1962) και της δεύτερης (1962-1968) συνίσταται στ' ότι η συνετή διαδικασία γίνεται στο εξής αποδεκτή από την εξουσία, αλλά αντίθετα ή διαδικασία δημοκρατικοποίησης αντιπροσωπεύει γι' αυτήν ένα «θανάσιμο» κίνδυνο που προκαλεί ακόμα και μια στρατιωτική επέμβαση από το εξωτερικό (Τσεχοσλοβακία 1968). Αλλά τόσο για τη Σοβ. Ένωση, όσο και για τις ανατολικές χώρες, κάθε όπισθοδρόμηση ή στασιμότητα, έστω και στον ελάχιστο χώρο της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής, σε σχέση με τις κατακτήσεις του τέλους της δεκαετίας του '50, έχει σαν συνέπεια μια γενική όπισθοχώρηση του βαθμού φιλελευθεροποίησης του ήδη φτασμένου και μια απειλή «σταλινοποίησης». Οί διαδικασίες φιλελευθεροποίησης και δημοκρατικοποίησης συνιστούν λοιπόν τις δύο εκφράσεις της «άποσταλινοποίησης» στην τρέχουσα φάση του υπάρχοντος σοσιαλιστικού συστήματος.

Ηλίας Γιαννακάκης

σμένες για να δικαιολογήσουν την πρακτική της εξουσίας, και αν τοποθετούσαμε το «μαρξιστικό λόγο» στον τόπο που του δίνει τις πραγματικές του διαστάσεις, δηλαδή στην άσκηση της εξουσίας, θα παρατηρούσαμε ότι αυτοσμικρύνεται σε μερικούς κανόνες, μερικά δόγματα, που δεν σηκώνουν καμιά παραβίαση και που ακόμα περισσότερο παράγουν τα ίδια φαινόμενα, ανεξάρτητα από τις ιστορικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες, που πάνω τους εδράζεται ή εξουσία.

Τοποθετώντας τα δόγματα κοντά κοντά, ανάλογα με τους ρυθμούς της θεσμοποίησης του «μαρξιστικού λόγου», δηλ. το μετασχηματισμό του σε «λόγο εξουσιαστικό», ή ακόμα, με άλλα λόγια, ή διάρρηξη αυτού του λόγου σε δύο αντινομικούς πόλους – δικαιολόγηση της πρακτικής της εξουσίας απ' τη μια και βιωμένη απ' το λαό πραγματικότητα απέναντι στην εξουσία απ' την άλλη, με την οποία αυτός ο λόγος αστραπιαία εξαφανίζεται – μπορούμε να περιορίσουμε το πρωτότυπο υφάδι με βάση το οποίο μορφοποιείται ο «κρατικός μονοπωλιακός σοσιαλισμός».

1. Ανεξάρτητα από το Μάρξ «οί μαρξιστές» θέλησαν να κάνουν το μαρξισμό μια επιστήμη. Στην πραγματικότητα τον ακρωτηρίασαν από τα βασικά του στοιχεία που τον χαρακτηρίζουν σαν «επιστήμη για γνώση» από τον πειραματικό (έμπειρο) χαρακτήρα της, που της επιτρέπει να εμπλουτίζεται με την ανάπτυξή της, τον επανέλεγχό της και την επανένταξή της σε μια άλλη επιλογή έρευνας και πρακτικής, από τη διαρκή αντιπαράβολή της μ' άλλες έμπειρίες, μ' άλλες γνώσεις, μ' άλλες επιστήμες, που την κάνουν να 'ναι άρνηση της άρνησης, διαλεκτική της γνώσης, διακίνηση μέσα στο επιστημονικό πεδίο.

Η θεσμοποίηση του «μαρξιστικού λόγου» τη στιγμή που ο λόγος της εξουσίας έθετε ανεπανόρθωτα τέρμα στη διαλεκτική της μαρξιστικής γνώσης, έκανε το μαρξισμό έναν πύργο όπου οί αμύντορές του ήταν ταυτόχρονα φύλακες και φυλακισμένοι.

Δε μπορούμε παρά να ποῦμε πως το ξάνοιγμα της γνώσης, σ' οποιοδήποτε τομέα, έδω κι έναν αιώνα, πραγματοποιήθηκε έξω από τον «κατεστημένο μαρξισμό», συνήθως με δικές του δαπάνες, συχνά ακόμα και ενάντιά του. Ο «μαρξιστικός λόγος» από αυτοσυντήρηση αντιδρούσε πάντα βίαια προς όλες τις έξω απ' αυτόν γνώσεις, για να καταβάλει σ' ένα δεύτερο χρόνο τεράστιες προσπάθειες, και συχνά μάταιες, να ιδιοποιηθεί αυτές τις καινούριες γνώσεις ταχυδακτυλουργώντας, με το δικό του λόγο, για να δικαιολογήσει αυτές τις οικειοποιήσεις και να τους βάλει τη δικιά του σφραγίδα. Κι έτσι παρακολουθούμε έναν αγώνα δρόμου πίσω από τη γνώση σε καθυστέρηση πάντα μιάς δεκαετίας – ακροβατικό κυνηγητό, με στηρίγματα πάνω σε δυο ρόδες – για να φτάσει στο τέλος του ... να παραβιάσει ανοιχτές πόρτες. Τα παραδείγματα αφθονούν, και για τις εξασθενημένες μνήμες των συγχρόνων μας μερικές απ' τις θεαματικές περιπτώσεις: ή κυβερνητική, ή ψυχανάλυση, ή γενετική, ή στρουκτουραλιστική γλωσσολογία, ή σημειολογία κ.λπ., καθώς επίσης και οί επιδράσεις τους στις άλλες συμπεριφορές (μέθοδες), αναπτύχθηκαν έξω απ' τον «μαρξιστικό λόγο» και κάτω απ' τα πυρά του, την ίδια στιγμή που ο κατεστημένος μαρξιστικός λόγος μās έδινε «τη θεωρία Λυσένκο», τη γλωσσολογία του Στάλιν, το σοσιαλιστικό ρεαλισμό ... και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης για μαθηματικούς, φυσικούς, γενετικούς, και γι' άλλα έγκλήματα αυτού του

είδους. 'Επιπλέον στη δύση οι μαρξιστές παιδεύονταν να αποδείξουν το βάθος της «προλεταριακής επιστήμης». Ποιος σήμερα θυμάται το Λυσένκο και τη γενετική του; Ποιος μπορεί να διαβάσει τα «απολογητικά κείμενα» αυτής της επιστήμης χωρίς να κοκκινίσει ... 'Αρκεί για να φρεσκάρουμε τη μνήμη μας να διαβάσουμε τις μαρξιστικές επιθεωρήσεις της εποχής εκείνης.

2. 'Η καθιέρωση του μαρξιστικού λόγου σαν επιστήμης δεν είναι αθώα. 'Ο Λένιν στο «Τί να κάνουμε;» δανείστηκε απ' τον Καούτσκυ τη θέση σύμφωνα με την οποία ο σοσιαλισμός και η μαρξιστική γνώση έρχονται στους εργάτες «*απ' τα έξω*». Αυτό το «*απ' τα έξω*» που συνίσταται από συνείδηση και γνώση είναι μια έλιτ, π.χ. το «Κόμμα». Δρά «επιστημονικά» και αυτό σημαίνει πως ό, τι είναι έξω απ' τον έλιττικό αυτό κύκλο, δεν συνιστά «επιστήμη», γι' αυτό δε μπορεί να αξιώνουν να 'ναι το «*άληθινό*». Και επιπλέον ή «*εκτός κυκλώματος έλιτ*», ή «*πλέμπα*» (σ.μ.: πλέμπα με την έννοια αυτών που δεν έχουν ούτε εξουσία ούτε λόγο δεν έχει παρά μόνο μια ελάχιστη συνείδηση του *έαυτού* της. Κατά συνέπεια, αυτή η έλιτ προκαταλαμβάνοντας και μονοπωλώντας το «*μαρξιστικό λόγο*» εφαρμόζει μια τριπλή επιχείρηση.

Πρώτη επιχείρηση:

Το βώ μα, ή έμπειρία, ή πάλη, ή πολύπλοκη κατάσταση και ή αντίδραση της «*πλέμπας*», ή όμιλία της, δεν αξίζει πολλά πράγματα εφόσον όλα αυτά βρίσκονται έξω από την «*επιστήμη*» της έλιτ. 'Όλα αυτά κατά γράμμα δεν έχουν παρά μια δευτερεύουσα γνωστική αξία *άρνητικού χαρακτήρα* και δεν είναι παρά αυθορμητισμός, οικονομισμός, αναρχισμός, παρεκκλίσεις και λογίων, λογίων άλλοι-ισμοί *έπαμφοτερίζοντες* που ο κατεστημένος μαρξιστικός λόγος χρησιμοποιεί *ανάλογα* με τις περιστάσεις, και συχνά με μεγάλη σύγχυση, για να στιγματίσει την «*πλέμπα*». Κατά συνέπεια, για την έλιτ, αυτή η «*πλέμπα*» είναι από φύση «*παρεκκλιτική*» (σ. μεταφ.: *έπιρρεπής σε αποκλίσεις, dévient*). Γι' αυτό λοιπόν πρέπει να διαπαιδαγωγηθεί *ανάλογα* με τις *νόρμες*, που πρέπει να της δώσουν την πολιτική συνείδηση – συνείδηση φερεμένη «*απ' τα έξω*», απ' την έλιτ, συνείδηση που είναι ή *είκόνα* που έχει ή έλιτ από την ίδια τη «*συνείδησή*» της.

Δεύτερη επιχείρηση:

'Η έλιτ απ' τα έξω επιφυλάσσει για τον *έαυτό* της το δικαίωμα «*να οδηγήσει την πορεία της 'Ιστορίας*»... Μ' αυτά νομιμοποιείται *σα φορέας της 'Ιστορίας* ... *έν όνόματι* ... όλων αυτών που είναι και θάναι καθοδηγούμενοι απ' αυτήν και που ακόμα δεν έχουν καταλάβει (!) την έννοια της 'Ιστορίας. Γι' αυτό και είναι ένα *φρένο* στην ιστορική διαδικασία. Κατά συνέπεια ή έλιτ παίρνει επίσης το δικαίωμα *νά ναι* «*Λογοκριτής και Κριτής*», συνείδηση και κανόνας αυτής της ιστορικής πορείας.

Τρίτη επιχείρηση:

'Ετσι νομιμοποιημένη απ' την ιστορία ή έλιτ παίρνει την εξουσία απ' τα χέρια της αστικής τάξης στ' όνομα του ... *προλεταριάτου* ... της εργατικής τάξης ... του λαού ... των μαζών ... *όροι* *απαράβατοι* και *άμετάκλητοι* του «*μαρξιστικού λόγου*» και χρησιμοποιούμενοι *ανάλογα* με την περίσταση. 'Απ' την άλλη μεριά ή πραγματικότητα της «*πλέμπας*» είναι μια *ψευτοπραγματικότητα*, εφόσον μόνο της έλιτ είναι ή *πραγματική* ... 'Η διαπαιδαγώγηση της πλέμπας *αρχίζει* απ' την εξουδετέρωση της αντίστασης της *μάζας* σ' αυτή την 'Ελιτ – 'Επιστήμη – Συνείδηση και *έν* *ολίγοις* 'Εξουσία. 'Ο κατεστημένος μαρξιστικός λόγος παίρνει τον τύπο του λόγου της εξουσίας.

3. 'Η έλιτ της εξουσίας βρίσκεται στην άμεση ανάγκη να οργανώσει τη *δαιώνισή* της. Γι' αυτό δημιουργεί γρήγορα το μηχανισμό *έπιβίωσης*, *πούχει* *σα λειτουργία* το *ξερίζωμα* όλων των «*παρασιτικών σωμάτων*» του *αντινορμικού* (antinorme). Αυτός ο μηχανισμός *έπιβίωσης* *ονομάζεται* *κοινώς* *κρατική αστυνομία* και παίζει *θεμελιώδη ρόλο* στον «*κρατικό μονοπωλιακό σοσιαλισμό*». Φυσικά *μάς μένει* να *ορίσουμε* το *antinorme* ...! 'Αλλά κάθε *ακριβής όρισμός* είναι *αδύνατο* να *διατυπωθεί* γιατί ή έλιτ *κατανοεί βολонταριστικά* τη νόρμα (σ.μ.: το *κανονικό*, το «*φυσιολογικό*»). Γι' αυτό μ' ένα *έξίσου βολонταριστικό τρόπο* *αντιλαμβάνεται* το *antinorme*, *πούναι* ή *άρνητική απάντηση* στη «*νόρμα*». 'Ανάλογα με τις περιστάσεις ή έλιτ-έξουσία «*αλλάζει νόρμες*», σύμφωνα με την *είκόνα* που θέλει να *δώσει* σε μια συγκεκριμένη ιστορική στιγμή. Κατά συνέπεια, *ό,τι* *δεν ανταπο-*

κρίνεται στην *είκόνα* της, *ό, τι* *συνιστά* μια *γνήσια αυτονομία*, μια *γνήσια λειτουργία*, μια *γνήσια ήθικη* (éthique), ένα *γνήσιο λόγο* και *έκλαμβάνεται* *σαν ξένο* *πρός την* *είκόνα* της «*νόρμας*» είναι λοιπόν *antinorme* και *πρέπει* να *καταστραφεί*.

Στην καταστολή, με βάση την εξουσία της, ή έλιτ προσθέτει ένα σύνολο *οργάνων-ίμάντων* *μεταβίβασης*, που έχουν *σαν αποστολή* τόσο να *συνοδεύουν* την καταστολή όσο και να *διοχετεύουν* στην «*πλέμπα*» την *είκόνα* της «*νόρμας*». 'Η γραφειοκρατία, ή *λογοκρισία*, τα *συνδικάτα*, οι *πολιτιστικές οργανώσεις*, οι *οργανώσεις νεολαίας*, *παιδιού*, *γυναίκας*, *ψαράδων*, *φιλοτελιστών κ.λπ.*, *άνήκουν* *όλοκληρωτικά* στο σύστημα *χειραγώγησης* και *στρατιωτικοποίησης* της *κοινωνικής ζωής*, *αναγκαίας* για τη *δαιώνιση* της έλιτ.

'Ετσι, γρήγορα ή *κοινωνική, πολιτική, οικονομική, πνευματική* *ζωή* *συρρικνώνεται* *στις στοιχειωδέστερες εκφάνσεις* της: απ' τη *μια μεριά* ή έλιτ *που κρατάει* *όλες τις εξουσίες* και *από την άλλη μεριά* οι *άλλοι*, «*ή πλέμπα*», *δίχως* *λαλιά*, *δίχως* *έπι-κοινωνία*, *δίχως* *πληροφόρηση*, *δίχως* *ύπαρξη*, *μή* *έχοντας* *παρά* να *έπιτελέσει* *ένα ρόλο* *οικονομικό*. Τον *μόνο* που της *έχει* *δοθεί*, αυτόν *δηλαδή* της *παραγωγής* *μέσα* στην *άγνοια* της *σκοπιμότη-τας* της *παραγωγής*.

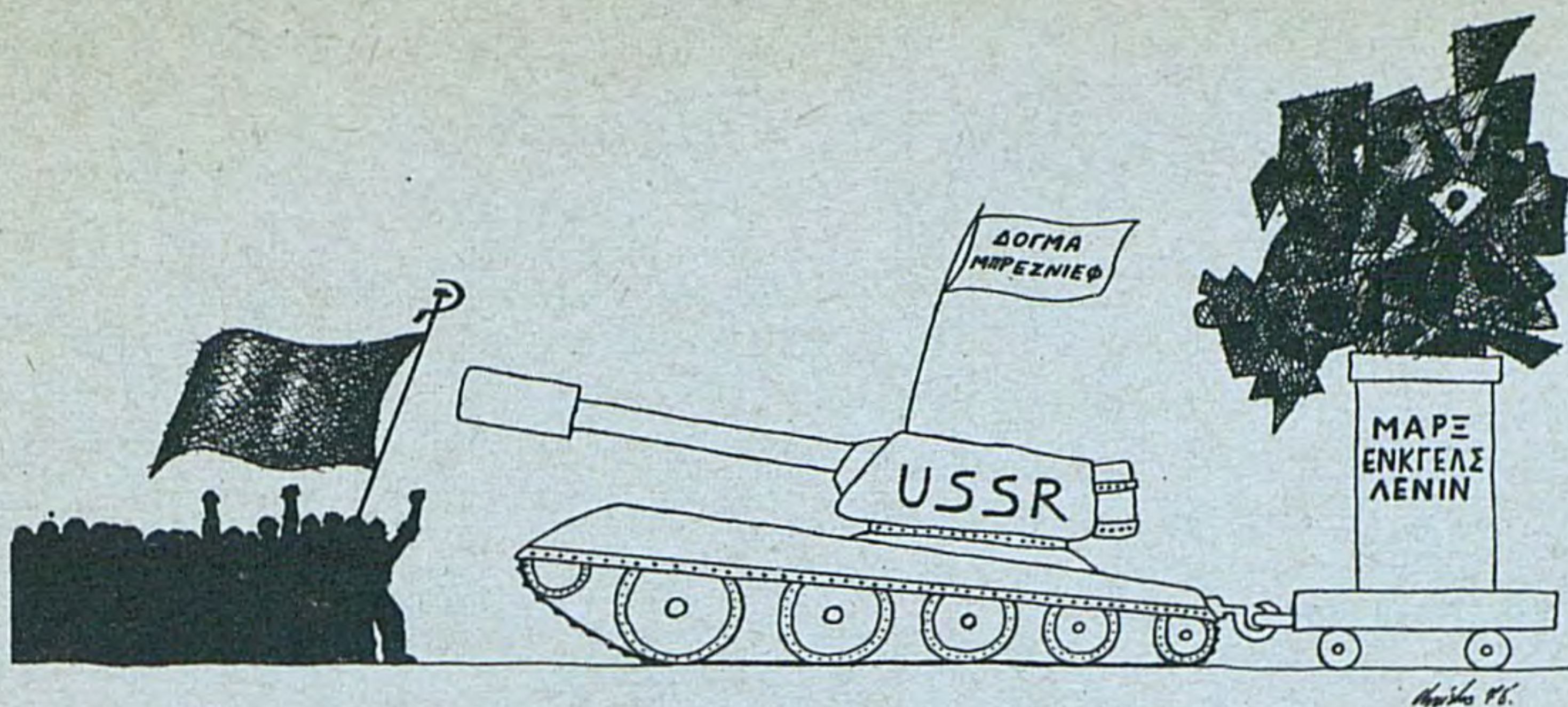
Αυτό το σύστημα *κοινωνικών λειτουργιών* που *βάζει* *μπροστά* ή έλιτ, δεν είναι *καθόλου* *προϊόν* της *φαντασίας*, της *δημιουργικότητας* ή, *ακόμα καλύτερα*, *μιάς* *πρίν* την *κατάληψη* της *εξουσίας* *αντίληψης*, *αλλά* ή *προέκταση* στην *κοινωνική κλίμακα* των *ένδογενών της λειτουργιών*. Διότι ή έλιτ αυτή *λειτουργεί* σύμφωνα με το *μοντέλο* που *περιγράψαμε*. 'Ιεραρχημένη στο *απώτατο σημείο*, *έχοντας* τη *δική* της *αστυνομία* (τμήμα *στελεχών* π.χ.), τη *νόρμα* της, την *αντινόρμα* της, τη *λογοκρισία* της, τα *έπίπεδα* *πληροφόρησής* της, τις *έσωτερικές χειραγωγή-σεις*, τους *ίμάντες μετάδοσης*, ή έλιτ στην *εξουσία* *πιστεύει* *πως* *είναι* ή *κοινωνία*. 'Όσοσο *ύπάρχει* *μια* *βασική* *διαφορά* *μεταξύ* του *κοινωνικού συστήματος* *έξω* απ' την *έλιτ* και *έκει-νου* *μέσα* σ' αυτή: *είναι* ή *έλιτ* που *παράγει* και *αναπαράγει* το *λόγο* της. Τον *ιδεολογικό* της *λόγο*, που *μπορούμε* να *ονομά-σουμε* *λόγο* της *ψευδοσυνείδησης* και που *παίζει* *έναν* *πρωταρχικό ρόλο* στη *συγκράτηση* του *συστήματος*. Είναι *λειτουργικός* στο *μέτρο* που *άμφιέζει* την *πραγματικότητα*, που *προσφέρεται* για *έξαγωγή*, *κάτω* από *ποικίλα περιτυλίγματα*, για το *διανοούμε-νο*, τον *εργάτη*, το *στέλεχος*, για την *άδελφή-έλιτ* και για τον *καπιταλιστή* *ακόμα*, που *θρέφει* την *έπιθυμία* των *ανθρώπων* να *κατακτήσουν* *μια* *έπιστήμη* *μέχρι* τα *έσχατα* *άπλοποιημένη*, *φε-τιχοποιημένη* και *μετουσιωμένη*. Που *χρησιμεύει* *σα* *σημείο* *αναγνώρισης* *αυτών* που *άνήκουν* *στις* *διάφορες βαθμίδες* της *έλιτ* και τους *έπιτρέπει* να *έπικοινωνούν* *μεταξύ* τους *σε* *μια* *γλώσσα* *μνημένων*. Που *χρησιμεύει* *ακόμα* *στον* *αυτοπεριορισμό* των *στοιχείων* που *απαρτίζουν* την *έλιτ*, στη *δικαιολόγηση* της *καταστολής* (répression). Είναι *κατεξοχήν* *λειτουργικός* στο *βα-θμό* *κατά* τον *όποιο* *παράγει* το *θεωρητικό κρετινισμό*, *άνωτερο* *στάδιο* του *κατεστημένου μαρξιστικού λόγου*, του *λόγου-εξουσία*.

Αυτός ο λόγος είναι στην ουσία του *συγκεντρωτικός*, *εφόσον* είναι ο λόγος της έλιτ που *ύπερασπίζεται* τον *Πύργο* *όντας* ο *ίδιος* *φυλακισμένος* και *εφόσον* *έξοντώνει* με την *ίδια* του τη *λειτουργία* στον *έξωτερικό κόσμο* τους *άλλους λόγους*.

'Ο *θεωρητικός κρετινισμός* *σύν* το *συγκεντρωτικό πνεύμα* *έδωσε* στην *ιστορία* το *φαινόμενο* του *σταλινικού λόγου*, *στάδιο* *άνωτατο* του *έκφυλισμού* του «*κρατικού μονοπωλιακού σοσια-λισμού*». Αυτός ο λόγος είναι *άντεπαναστατικός*, *διότι* *είναι* *ένας* *λόγος* του *κράτους*, *ένας* *λόγος* *μονοπωλιακός*.

* * *

'Η *έξέγερση* της *Κρουσάνδης*, ή *αφαίρεση* της *ένεργητικής* *εξουσίας* των *σοβιέτ*, τα *πρώτα στρατόπεδα* *συγκέντρωσης* *στις* *αρχές* του '20, *όπου* *κλείνονται* τα *πρώτα* «*παράσιτα*», ή *έξόν-τωση* *όλων* των *έπαναστατικών δυνάμεων* στη *Ρωσία*, ή *στρατι-ωτικοποίηση* των *συνδικάτων*, ή *έξαφάνιση* των *παλαιών* *μπολ-σεβίκων*, το «*αρχιπέλαγος Γκουλάγκ*», οι *δίκες* του '30, ο «*κρε-τινισμός*» *ένος* *Μπουχάριν*, *ένος* *Ζηνόβιεφ* και *Σία*, που *θυσιά-στηκαν* για την *έλιτ* απ' την *όποια* *προέρχονταν*, ή *έξάλειψη* των *στελεχών* του *Κόκκινου Στρατού*, οι *δίκες* *έναντια* στο *Ράϊκ*, τον *Κοστώφ*, τον *Σλάνσκι* και *χιλιάδες* *άλλους*, οι *κατηγορίες* *έναν-τια* στον *Πλουμπίδη*, τον *Μαρτύ*, τον *Τυζιόν* κ.λπ., ο «*πατερού-λής* του *λαού* *Στάλιν*», τα *μνημεία* και τα *φαραωνικά* *μαυσωλεία*

... τὸ σταμάτημα τῆς μαρξιστικῆς ἐρευνας, ἡ τοποθέτηση στὸν index τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ, τοῦ Πανεκόεκ, τοῦ Κόρς, τοῦ Ράιχ, γιὰ νὰ ἐπικαλεσθοῦμε τὰ πιὸ γνωστὰ ἀπ' τὰ παραδείγματα, δὲ μποροῦν νὰ κατανοηθοῦν στὴ βαθύτερη οὐσία τους παρὰ μονάχα ἂν κατανοήσουμε τὸ μηχανισμό τῆς ὑποκατάστασης τῆς «πλέμπας» ἀπὸ τὴν ἐλίτ, ἂν δὲ συλλάβουμε τὴν καταστροφικὴ δουλειὰ ποὺκανε ὁ κατεστημένος μαρξιστικὸς λόγος, ὁ λόγος τῆς ἐξουσίας, ἐνάντια σ' ὃ, τι ἐκφράζε ἄλλες ἐπαναστατικές πραγματικότητες.

Ἐὰν τὸ 20ὸ συνέδριο καὶ ἡ δειλὴ ἀποσταλινοποίηση (βλ. τὸ ἄλλο ἄρθρο «Ἀποσταλινοποίηση») γκρέμισαν μέσα σ' ἓνα ἐκκωφαντικὸ θόρυβο ἓνα μικρὸ μόνο κομμάτι τοῦ τοίχου ποὺ κρύβει τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα τοῦ κρατικοῦ μονοπωλιακοῦ σοσιαλισμοῦ, ἐπέτρεψαν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν τὴν ἀποταμιευτικὴν τοῦ κατεστημένου μαρξιστικοῦ λόγου καὶ τὴ βία ἐκκόλαψη τῆς ὁμιλίας τῆς «πλέμπας». Ἡ «πλέμπα», ποὺ εἶναι ἡ ἐπαναστατικὴ οὐσία, ἐπειδὴ δὲν κατέχει καμιά ἐξουσία, ξαναβρέθηκε χωμένη στὴν ἱστορικὴ διαδικασία, διότι οἱ ἱμάντες μεταβίβασης, οἱ μηχανισμοὶ ὑπέστησαν σοβαρὰ ρήγματα. Τὰ ἐπαναστατικὰ συμβούλια τῆς Βαρσοβίας, τοῦ Πόζνταν, τῆς Βουδαπέστης τὸ 1956, ποὺ δημιουργήθηκαν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σὲ μιὰ στιγμὴ κρίσης τῆς ἐξουσίας, ἦσαν τὰ χελιδόνια μιᾶς νέας ἀντιεξουσιαστικῆς συνείδησης. Αὐτὸ ποὺ παρατηροῦμε ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς δεκαετίας τοῦ '60, αὐτὸ τὸ ξαναξύπνημα τοῦ μαρξισμοῦ πραγματοποιήθηκε ἐκτὸς μηχανισμῶν καὶ ἐνάντια στὸ θεωρητικὸ κρετινισμό τοῦ «μαρξιστικοῦ λόγου». Αὐτὴ ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ λόγου ὑπῆρξε ἡ πιὸ ἐπαναστατικὴ στιγμὴ τοῦ μεταπολέμου. Στὴν Τσεχοσλοβακία τὸ 1968, ἦταν οἱ ἐργάτες ποὺφτιαξαν τὰ ἐργατικά συμβούλια, ἡ ἴδια ἡ ἐργατικὴ τάξη ποὺ ἐπανατοποθέτησε ἔξω ἀπὸ τοὺς κόλπους τους τοὺς καθοδηγητὲς τῶν συνδικάτων τοὺς τοποθετημένους ἀπ' τὴν ἐξουσία, εἶναι ἡ βάση τοῦ κόμματος ποὺ πῆρε τὸ λόγο, εἶναι οἱ φοιτητές, οἱ νέοι, οἱ γυναῖκες, οἱ διανοούμενοι, ποὺψάξαν μόνοι τους νὰ καθορίσουν τὸ σοσιαλισμὸ μὲ τὸ πρόσωπο τῆς «πλέμπας». Τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ Μάη τοῦ 68 κατέστρεψαν τὸν λόγο τῆς καπιταλιστικῆς ἐξουσίας καὶ παράδοξα καὶ τὸν κατεστημένο μαρξιστικὸν λόγον ποὺ οἱ Γάλλοι ἐργάτες ἀρνιόντουσαν νὰ ὑποταχθοῦν στὰ συνδικάτα· αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶχαν ποτὲ τὸν λόγο ἐκφράζονταν στ' ὄνομα τοῦ ἑαυτοῦ τους· ποὺ οἱ Γερμανοὶ φοιτητὲς ταρακουνούσαν τὸ σοσιαλδημοκρατικὸ κατεστημένο· ποὺ οἱ Ἰταλοὶ ἐργάτες ξανάβρισκαν τὶς «ἄγριες ἀπεργίες». Μπροστὰ σ' αὐτὰ τὰ γεγονότα, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, ὁ κατεστημένος μαρξιστικὸς λόγος ἀντιπροσωπεύοντας τὴν ἐξουσία παρέμενε μουγκός. Τὸ 1968 ἦταν ὁ μεγάλος τρόμος τῶν κατεστημένων τόσο στὴν ἀνατολὴ ὅσο καὶ στὴ δύση. Καὶ μ' ἀναστεναγμὸ ἀνακούφισης οἱ καπιταλιστικὲς κυβερνήσεις εἶδαν νὰ μπαίνουν τὰ τάνκς στὴν Τσεχοσλοβακία. Μὲ ἀναστεναγμὸ ἀνακούφισης οἱ ἐξουσίες τοῦ «κρατικοῦ μονοπωλιακοῦ σοσιαλισμοῦ» εἶδαν τὴν ἥττα τῶν «περιθωριακῶν» (marginales) καὶ «πληβείων». Καὶ αὐτὴ ἡ συνωμοσία τῶν ἐξουσιῶν δὲν ἦταν τυχαία. Ἦταν μέσα στὴ λογικὴ ὅλων τῶν ἐλίτ τῆς ἐξουσίας καὶ ἦταν ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴ λογικὴ, ἐνάντια στὸν κατεστημένο «λευκὸ ἢ κόκκινο» λόγο, ποὺ τὰ νέα ἐπαναστατικὰ ρεύματα, μὲ τὴ δικιά τους ἐμπειρία, ἀντιδρῶν. Ἄν θέλουμε νὰ ὀνειρευτοῦμε μιὰ στιγμὴ, ἃς ὀνειρευτοῦμε τὸ σοσιαλισμὸ στὴν Πράγα τοῦ '68, ἢ στὴν Ἰταλία ἢ ἀλλοῦ στὴν Εὐρώπη, σ' αὐτὴ τὴν Εὐρώπη τῆς ἐπιδημίας τῶν τάνκς. Ἡ «πλέμπα» δὲν ἔχει ἀνάγκη «ἀπ' τὰ ἔξω» φερμένη συνείδηση, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἴδια ὑποκείμενο τῆς ἱστορίας κι ὅχι τὸ ἀντικείμενο.

Ἡλίας Γιαννακάκης

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐνας σύγχρονος Τραπεζικὸς Ὄργανισμός
μὲ μακρὰ καὶ πολύπλευρη δραστηριότητα
στὴν ἀγροτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς
Ἑλλάδος.

Ἡ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ-
ΔΟΣ εἶναι ὄργανο ὑλοποιήσεως τῆς Κρα-
τικῆς ἀγροτικῆς Πολιτικῆς.

Μὲ 181 Ὑποκαταστήματα σ' ὅλη τὴν Ἑλ-
λάδα πιστοδοτεῖ τὴ γεωργία, παρέχει τε-
χνικὴ βοήθεια γιὰ τὴν ὁργάνωση βιομηχα-
νιῶν διατροφῆς καὶ συμπορεύεται μὲ τοὺς
γεωργικοὺς Συνεταιρισμούς.

Ἡ Τράπεζα ἐξυπηρετεῖ:

950.000 Ἀγροτικὲς μονάδες

7.200 Γεωργικοὺς Συνεταιρισμούς

200 Ἐνώσεις Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν

260 Ἀγροτικὰ Νομικὰ Πρόσωπα.

Τὸ 1974 διέθεσε 61,5 δισεκατομμύρια
δραχμὲς γιὰ βραχυπρόθεσμα καὶ μακρο-
πρόθεσμα δάνεια.

Μὲ τὴν ἐπάνοδο τῆς δημοκρατικῆς ὁμαλό-
τητας ἡ Ἑλληνικὴ γεωργία ἀποκτᾷ νέα
ὄψη καὶ ἡ Τράπεζα ἀναλαμβάνει νέα ἀπο-
στολὴ μὲ οὐσιαστικὸ ρόλο στὴν ἀγροτικὴ
ἀνάπτυξη τῆς Χώρας.

Ἡ Τράπεζα ξεκίνησε σὰν πιστωτικὸ ἴδρυ-
μα.

Σήμερα ἔχει ἐξελιχθεῖ σὲ Τραπεζικὸ Ὄρ-
γανισμό μὲ στόχους τὴν οἰκονομικὴ ἀνο-
δο καὶ κοινωνικὴ πρόοδο.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κεντρικὸν Κατάστημα Ἑλ. Βενιζέλου 23-ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 3230521-3230527

2 χρόνια
φασισμού
στή Χιλή

ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗ

ΧΙΛΗ

Του Μαρίνου Βλέσσα

Ο φάκελος «Χιλή» παραμένει πάντα ανοιχτός. Η σύντομη ζωή και η τραγική κατάρρευση της Λαϊκής Ενότητας (UP), όχι μόνο για ολόκληρη τη Λατινική Αμερική αλλά και για την Ελλάδα έχει ιδιαίτερη σημασία, εφ' όσον η χώρα μας στο μέλλον ενδέχεται να οδηγηθεί σε ανάλογη ταξική αντιπαράθεση που μέχρι σήμερα αποφεύγεται με απανωτούς έλιγμους των ντόπιων και ξένων κέντρων εξουσίας. Η Χιλή του '73 δεν είναι ανάλογη με την Ελλάδα του '67, εκεί υπήρξε πραγματικά «κίνδυνος» ανατροπής του κοινωνικού συστήματος, ιδιαίτερα μετά την τελεσίδικη και κλιμακούμενη παρέμβαση του λαϊκού παράγοντα σ' όλες τις λειτουργίες του κοινωνικού μηχανισμού. Στην Ελλάδα κίνδυνος όχι μόνο δεν υπήρξε, αλλά και η σύμμετρη ανάπτυξη που υποσχόταν μια νέα κυβερνητική έλιτ σοσιαλδημοκρατικού – το πολύ – τύπου, θα αποσοβούσε ίσως για μεγαλύτερο διάστημα την απειλή έσωτερικής ταξικής πόλωσης. Αντίθετα, η νομιμότητα του χιλιανού στρατού εξαντλήθηκε κυριολεκτικά στο χείλος του γκρεμού γι' αυτό άλλωστε και το πραξικόπημα υπήρξε από τα έγκληματικότερα στην παγκόσμια ιστορία. Κι αν ακόμη δεν οργανώθηκε αντίσταση διάρκειας, αυτό δεν ήτανε δοσμένο στις 11 Σεπτέμβρη, ενώ διαφανής πρόθεση των φασιστών ήταν μια συστηματική γενοκτονία της Αριστεράς, ινδονησιακού τύπου. Το ρωμαλέο λαϊκό κίνημα κι ένας στρατός διαβρωμένος από το φασισμό, με πρόσοψη ωστόσο δημοκρατική, κάνει τη Χιλή ανάλογη με μια αυριανή παρὰ με τη χθεσινή Ελλάδα.

Τὰ τελευταία χρόνια γίνεται αδιάκοπα συζήτηση για τις ἐπεμβάσεις τῶν ξένων παραγόντων. Κάτι πού παλιότερα ἦτανε νεολογισμός, τώρα γεμίζει τις στήλες ὄλων τῶν ἐφημερίδων ὁποιασδήποτε πολιτικῆς ἀπόχρωσης. Ἡ CIA στή Χιλή, στήν Πορτογαλία, στήν Ἑλλάδα, στό Μπαγκλαντές καί ἄλλοι. Ὅσο καί ἂν εἶναι ἀληθινὴ ἡ ἀνάμιξή της, ὅσο καί ἂν ὁ Πενταγωνισμός πού γεννήθηκε στήν αὐγὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ ψυχροῦ πολέμου καί ἀνδρώθηκε σὲ γιγάντια ὑποχθόνια δύναμη ἔχει γίνει πρωταγωνιστὴς στήν ὁργάνωση ἐσωτερικῶν κρίσεων, δὲ μπορεῖ νὰ δώσει στό ἐλάχιστο μιὰ ἐρμηνεία τοῦ φαινομένου Χιλῆ, τοῦ φαινομένου Ἑλλάδα, καί ἄλλων πού τοῦ φορτώνονται. Ἡ θεωρία τελικὰ κατατάει ἀντιδραστικὴ ὅσο προοδευτικὴ καί ἂν φαίνεται. Δίνοντας ἀποκλειστικὴ βαρύτητα σὲ ἐξωγενεῖς παράγοντες ἀναπτύσσουμε τὴν ἡττοπάθεια στό μέσο πολίτη – ἡ χώρα μας καί λόγω γεωγραφικῆς θέσης, πολὺ ἔχει ὑποφέρει ἀπ' αὐτήν – προβάλλεται ἡ διχοτόμηση τοῦ κόσμου σὲ ἀντίπαλα στρατόπεδα καί ἀντίστοιχα ὑποτονίζεται ἡ σημασία ἐνὸς λαϊκοῦ κινήματος ὠριμοῦ καί ὁργανωμένου σὰν γενεσιουργοῦ στοιχείου τῆς ἀλλαγῆς. Οἱ προθέσεις τῆς CIA, τῶν ΗΠΑ, τῶν μονοπωλίων, παραμένουν τόσο ἀναλλοίωτες πού ὁποῖος ἀσχολεῖται ἀποκλειστικά μ' αὐτὲς εἶναι σὰν νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι ἐδῶ ἐκδηλώνονται ἐνῶ κάπου ἄλλοι ὅχι, ὅτι μπορεῖ κάποτε νὰ ἀλλάξουν. Ἔτσι ὅμως δὲν ἐξηγεῖται γιατί στήν Ἑλλάδα ἐπιβλήθηκαν ἀμαχητί, γιατί στή Χιλὴ μετὰ ἀπὸ θυελλώδεις διαδικασίες καί στήν Ἰταλία, παρὰ τίς ἐκδηλές ἐπιθυμίες, εἶναι σχεδὸν σίγουρο ὅτι ὁποιαδήποτε νέα ἀπόπειρα θὰ καταλήξει σὲ φιάσκο.

Ἡ διαλεχτικὴ τῆς ἀνάπτυξης τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων, στό βαθμὸ πού συμβαδίζει μὲ μιὰ ἀντίστοιχη ἀνάπτυξη τῆς ταξικῆς συνείδησης, γίνεται δηλαδὴ ὁργανωμένη κοινωνικὴ δύναμη ἱκανὴ νὰ λύνει τὰ προβλήματα πού ἡ ντόπια καί ξένη ὀλιγαρχία, ἡ CIA καί τὰ μονοπώλια θὰ τοῦ βάζουν ὅπωςδήποτε μπροστὰ μὲ σκοπὸ τὴν ἀναχαίτιση, πραγματικὰ ἀποτελεῖ ἀφετηρία γιὰ ὁποιαδήποτε ἐξέλιξη πρὸς τὴν κατεύθυνση τῶν συμφερόντων τῶν καταπιεσμένων στρωμάτων. Ἀπὸ κεῖ καί πέρα ἀρχίζει ἕνας

ἀγώνας καθημερινὸς ὥστε νὰ ἐδραιωθεῖ αὐτὴ ἡ ταξικὴ συνείδηση, οἱ ταξικοὶ σύμμαχοι ἐν δυνάμει νὰ γίνουν σύμμαχοι στήν πράξη κι ὅχι ἐχθροί. Νὰ ἀντιμετωπισθοῦν οἱ διάφορες ιδιομορφίες πού κάνουν τὴ μιὰ χώρα τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅσο ἀντίστοιχα κινητοποιημένες καί νὰ εἶναι οἱ λαϊκὲς μάξες. Σ' αὐτὸ τὸ σύντομο σημείωμα θὰ ἀποπειραθῶ μιὰ ἀνάλυση τῆς χιλιανῆς ἐμπειρίας πάνω στὸν ἄξονα πού παραπάνω σκιαγραφήθηκε: Ἡ θλιβερὴ ἐξέλιξη τοῦ χιλιανοῦ πειράματος δὲν σχετίζεται τόσο μὲ τὴν ταχτικὴ ἀποσταθεροποίηση πού ὁργάνωσε ἡ CIA καί οἱ ἱμπεριαλιστές, ὅσο μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀνάπτυξη τῶν λαϊκῶν δυνάμεων δὲν μπόρεσε νὰ τῆς ἀντιπαχθεῖ ἀποτελεσματικὰ. Οἱ κρατικοὶ μηχανισμοὶ ἐλέγχονταν ἀπὸ τὴν ντόπια ἀστική τάξη καί τὰ ξένα μονοπώλια. Ἡ Λαϊκὴ Ἐνότητα (UP) δὲν κατόρθωσε, εἰρηνικὰ πρῶτα πρῶτα, νὰ τοὺς ἐξαρθρώσει ἀφαιρώντας τὸ ἔδαφος γιὰ τὴ χωρὶς προηγούμενο οἰκονομικὴ κρίση τοῦ '72 - '73 πού ἐσπρωξε ὅχι μόνο τοὺς μικροαστοὺς ἀλλὰ καί τμήματα τῆς ἐργατικῆς τάξης στό στρατόπεδο τῆς Ἀντίδρασης. Ὁ στρατός, μὲ τίς φιλελεύθερες παραδόσεις, μπήκε στό προσκήνιο τὴν τελευταία στιγμὴ, ἐκφραστὴς τῆς θανάσιμης ἀγωνίας τοῦ ἀστοῦ καί τοῦ μικροαστοῦ πού βλέπουν τὴ δική τους κοινωνία νὰ καταρρεῖ. Τὸ δράμα τῆς Χιλῆς συνοψίζεται σὲ ὅτι μέχρι τὸ Σεπτέμβριο τοῦ '73 ἕνα μεγάλο τμήμα τοῦ Χιλιανοῦ πληθυσμοῦ δὲν εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀντιληφθεῖ πόσο ἐλάχιστα ὑπανάπτυκτη οἰκονομικὰ κοινωνία. Ἴσως ὁ Pinochet τοῦ τὸ δείξει τώρα καλύτερα.

Οἱ ιδιομορφίες τῆς Χιλιανῆς κοινωνίας

Ἄς πάρουμε ὅμως τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἀρχή. Εἶχε πεῖ κάποτε ὁ Allende σὲ R. Debray ὅτι «ἡ Χιλὴ βρίσκεται μὲ τὸν συνδυασμὸ κρατικοῦ καπιταλισμοῦ καί μονοπωλίων στὰ πρόθυρα τοῦ σοσιαλισμοῦ». Πραγματικὰ ἐδῶ καί πολλὰ χρόνια λειτουργεῖ στή χώρα ἕνας ἐντονος κρατικὸς παρεμβατισμὸς πού δὲ συμβαδί-

ζει ὅμως μὲ δυτικοευρωπαϊκοῦ τύπου βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν οἰκονομία ἀγορᾶς, ἀλλὰ κυριαρχοῦν ντόπια καί ξένα ὀλιγοπώλια, ἐνῶ οἱ θέσεις κλειδιὰ τῆς οἰκονομίας βρίσκονται στὰ χέρια τῶν ξένων. Ὁ χαλκὸς μαζί μὲ μερικὰ ἄλλα βιομηχανικὰ μέταλλα καί ὀρυκτὰ ἀποτελεῖ τὸν κύριο ὄγκο ἐξαγωγῶν. Μὲ εἰσαγωγὲς καλύπτεται ὁλόκληρο τὸ φάσμα τῶν ἐνδιάμεσων ἀγαθῶν, ὅπως ἀνταλλαχτικά, βιομηχανικὰ ἐξαρτήματα, χημικὰ κ.λπ., καθὼς καί τρόφιμα. Καταλαβαίνουμε λοιπὸν πόσο ἐξαρτημένη εἶναι ἡ χώρα ὅταν τὸ ἰσοζύγιό της στηρίζεται στή διεθνή ζήτηση λίγων, πολὺ σημαντικῶν βέβαια, πρώτων ὑλῶν καί οἱ βιομηχανίες της ἀκινητοποιοῦνται ἂν σταματήσουν οἱ εἰσαγωγὲς κεφαλαιουχικῶν καί ἐνδιάμεσων ἀγαθῶν στὸν πρῶτο ἀποκλεισμὸ ἢ τὴν πρώτη συναλλαγματικὴ στενότητα. Τὸ περίεργο σχῆμα τῆς χώρας (4.200 χιλ. μῆκος καί 200 πλάτος), σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἄνιση περιφερειακὴ ἀνάπτυξη, δίνει πρωταρχικὸ οἰκονομικὸ ρόλο στό σύστημα διανομῆς τῶν προϊόντων καί πολιτικὴ δύναμη σὲ ὅσους τὸ ἐξουσιάζουν.

Ἡ πλειοψηφία τῶν βιομηχανικῶν ἐργατῶν τῆς Χιλῆς ἀπασχολεῖται σὲ μικρὲς ἐπιχειρήσεις μὲ μισθοὺς χαμηλοὺς. Τὸ στῶμα αὐτὸ ἐλάχιστα συμμετέχει στήν κατανάλωση βιομηχανικῶν ἀγαθῶν διαρκείας (ψυγεία, ραδιόφωνα, αὐτοκίνητα, κ.λπ.) καί εἶναι ἄμεσα ἐξαρτημένο ἀπὸ κάθε αὐξηση τῶν τιμῶν στὰ βασικὰ ἀγαθὰ λαϊκῆς κατανάλωσης, ὅπως τρόφιμα, ρουχισμός, ἐνοίκια, συγκοινωνίες κ.λπ. Οἱ ἐργάτες αὐτοὶ ὅχι μόνο ζοῦν σὲ συνθῆκες ἀθλιότητος, ἀλλὰ εἶναι καί ἐλάχιστοι συνδικαλισμένοι, ἐφόσον ἡ χιλιανὴ νομοθεσία ἀπαγορεύει σωματεῖα σὲ ἐπιχειρήσεις μὲ λιγότερους ἀπὸ 25 μισθωτοὺς. Ἀντίθετα, οἱ ἐργάτες τῶν μεγάλων βιομηχανικῶν συγκροτημάτων καί τῶν ὀρυχείων χαλκοῦ ἀποτελοῦν κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς προνομιούχους τῆς τάξης, ἂν καί ἀνάμεσά τοὺς παρουσιάζονται ἐτερογένειες μεσαίου στρώματος. Ἡ ἐργατικὴ αὐτὴ ἀριστοκρατία ἀμείβεται ἀρκετὰ καλά, εἶναι ἐξειδικευμένη καί ἐλάχιστα ἀπειλούμενη ἀπὸ ἀπολύσεις καί ἀνεργία. Σχεδὸν σὲ σύνολό της συνδικαλισμένη σὲ CUT (ἀντίστοιχο περίπου μὲ τὴ ΓΣΕΕ) ἔχει δώσει μέχρι σήμερα ἀρκετὰ τραχεῖς ἀγῶνες γιὰ τὴν υπεράσπιση τῶν εἰδικῶν τῆς συμφερόντων. Ἐδῶ ὅμως τὰ πράγματα παρουσιάζονται ἀρκετὰ ἀντιφατικά: ὁ κοινωνιολόγος A. Tourain ἔκανε τὸ 1972 μιὰ ἐρευνά ἀνάμεσα στοὺς χαλυβουργοὺς καί ἔφτασε σὲ συμπέρασμα ὅτι αἰσθάνονται νὰ ἀνήκουν στὴ μεσαία τάξη ἔχοντας μέχρι κάποιο βαθμὸ ἐνστερνιστεῖ τὰ ἀξιολογικὰ πρότυπα μιᾶς δυτικῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας. Παράλληλα ὅμως εἶναι ἔντονα πολιτικοποιημένοι, μιλάνε γιὰ κομμουνισμὸ καί ταξικὴ πάλη. Ἄλλοι κοινωνιολόγοι ὑποστήριζαν ὅτι τὰ στῶματα αὐτὰ τῆς ἐργατικῆς εἶναι σὲ τελευταία ἀνάλυση μᾶλλον ἀντιδραστικὰ καί σὲ περιόδους πραγματικῆς ἐπαναστατικῆς ἀλλαγῆς περνᾶνε τελικὰ σὲ ἀντίπαλο στρατόπεδο. Αὐτὸ βέβαια δὲν γίνεται ἄμεσα σὲ πολιτικὸ ἐπίπεδο, δὲν ἀναπτύσσεται δηλαδὴ φασιστικὴ ἰδεολογία, ὅπως μπορεῖ νὰ συμβεῖ στὰ μικροαστικὰ στῶματα, ἀλλὰ σὲ ἐπίπεδο οἰκονομικῆς συμπεριφορᾶς, μὲ τὴν εὐκολία πού πέφτουν θύματα τῆς μαύρης ἀγορᾶς καί τὴ δυσκολία τοὺς νὰ συμμαχήσουν μὲ τὴν ὑπόλοιπη ἐργατιά. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1973 ξεσπᾷ ἡ ἀπεργία στὰ μεγαλύτερα ὀρυχεία χαλκοῦ, χαριστικὴ βολὴ στήν κλιμακούμενη οἰκονομικὴ κατάρρευση τῆς χώρας.

Στὴ Χιλὴ ὑπάρχει μιὰ τρίτη κατηγορία ἐργατικῆς τάξης στὴ βάση τῆς κοινωνικῆς πυραμίδας. Εἶναι οἱ λεγόμενοι Poblaciones, οἱ κάτοικοι τῶν τενεκεδουπόλεων, συχνὰ ἄστεγοι, ὁ περιθωριακὸς πληθυσμὸς, τὸ ἰδιόμορφο Lumpen τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς πού ἀποθανάτιστηκε σὲ «Los Olvitados» καί στὰ βιβλία

Συγκέντρωση γιὰ τὸν ἑορτασμὸ τοῦ τρίτου χρόνου τῆς κυβέρνησης Ἀλλιέντε. «Ἐνότητα κι ἀγῶνας ἐνάντια στήν ἀντίδραση».

του Η. Amando. 'Αντίστοιχα με τους φτωχούς 'Ινδιάνους της υπαίθρου, τους Mapuces, οι Roblaciones ξεσηκώνονται εύκολα, ακολουθούν τις επαναστατικές διαδικασίες, αλλά οργανώνονται και πειθαρχούν δύσκολα. Οι φτωχοί αυτοί των πόλεων έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία των «κοινοτικών κομμάτων» πλάι στους υπόλοιπους εργάτες. Το MIR αλλά και ολόκληρη ή άριστερή πτέρυγα της UP έδιναν πάντοτε ιδιαίτερη βαρύτητα στο τρίπτυχο συμμαχίας εργάτες - αγρότες - φτωχοί των πόλεων.

Πέρα από την εργασία υπάρχει ή αστική και μικροαστική τάξη. Τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα των πόλεων αποτελούνται σε αρκετό βαθμό από γαιοκτήμονες που δεν μπορούν να παίξουν το ρόλο μιας μοντέρνας μπουρζουαζίας, να αναπτύξουν παραγωγικά το δευτερογενή τομέα, έστω και σε βάρος των εργατικών συμφερόντων. Οι «μούμιες», όπως ονομάζει ο χιλιανός λαός τη μεγαλοαστική τάξη, δεν πολυσκοτίζονται για βιομηχανική ανάπτυξη, είναι στρώμα κομπραδόρικο και παρασιτικό, πιθηκίζει ξένα πρότυπα, καταναλώνει είδη πολυτελείας και πάντα ετοιμάζεται να φυγαδεύσει χρήματα ή να τα διοχετεύσει στη μαύρη αγορά επιταχύνοντας τον πάντα ένδημο στην χώρα πληθωρισμό. Ένα παραδοσιακό μεσαίο στρώμα (έμποροι, βιοτέχνες, ελεύθεροι επαγγελματίες) παραμένει επίσης ισχυρό και πολυάριθμο στη Χιλή, καλύπτοντας το 20% των οικονομικά ενεργών. Παράλληλα όμως έχει αναπτυχθεί ένα αρκετά σημαντικό νέο στρώμα από τεχνικούς, κρατικούς υπαλλήλους και άλλους απασχολούμενους στον τριτογενή τομέα, ικανό να παίξει σημαντικό ρόλο για την οικοδόμηση μιας αυτόνομης οικονομίας σε επαναστατική περίοδο. Τέλος, σημαντικό από πολιτική άποψη είναι ότι τα μεσαία και μικροαστικά αυτά στρώματα διαθέτουν τις δικές τους συνδικαλιστικές ενώσεις (Gremios), αυστηρά διαχωρισμένες από τις εργατικές. Οι κοινωνιολόγοι συμφωνούν ότι στη Χιλή τα όρια ανάμεσα σε εργάτη και υπάλληλο είναι πιο ευδιάκριτα από οπουδήποτε αλλού στη Λατινική 'Αμερική.

Η Χιλιανή κοινωνία παρουσιάζει λοιπόν αρκετά δυτικοευρωπαϊκά χαρακτηριστικά, έχει πολύπλοκη διάρθρωση που συνυπάρχει με μια εξαρτημένη και υπανάπτυκτη οικονομία. Από την αρχή του αιώνα οι θεσμοί συνθέτουν πολύ περισσότερο την εικόνα μιας πολιτικά προηγμένης δομής και λίγο μοιάζουν με κείνους των γειτονικών χωρών. Όσο αυτό ή κατάσταση δημιουργεί μόνιμα και φοβερά προβλήματα. Ο C. Almeyda, σημαντικό στέλεχος του σοσιαλιστικού κόμματος και Υπουργός των 'Εξωτερικών του Allende, υποστήριξε ήδη το 1957 ότι «το Χιλιανό κράτος προσανατολίζεται σε μια ορθολογική κατανομή του έθνικου εισοδήματος με τη βοήθεια μιας σειράς από κοινωνικούς νόμους, παρεμβάσεις στις τιμές, κ.λπ. που ωφελούν τους ισχυρά συνδικαλισμένους εργάτες και τα μικρομεσαία στρώματα των υπηρεσιών... Έπειδή ή Χιλιανή Δημοκρατία επιτρέπει την έκφραση οποιασδήποτε πολιτικής δύναμης στο έθνικ προοκήνιο, οι αντίρροπες απαιτήσεις εξουδετερώνονται. Έτσι ή πολιτική ισορροπία στην οποία ζει ή χώρα εδώ και χρόνια βρίσκει την οικονομική της έκφραση σε έναν τρομαχτικό πληθωρισμό που τελικά έμποδίζει τη βελτίωση της οικονομικής θέσης των μαζών αλλά και την απογείωση της έθνικης οικονομίας». Το ανοιχτό πολιτικό παιχνίδι επιτρέπει λοιπόν την προώθηση των συμφερόντων οργανωμένων ομάδων πίεσης σε βάρος των υπόλοιπων κοινωνικών στρωμάτων, ενώ και πάλι δεν προωθείται ο μετασχηματισμός της απαρχαιωμένης παραγωγικής δομής της χώρας. Έτσι, σε τελευταία ανάλυση, ή έντονα πλουραλιστική πολιτική διάρθρωση συνυπάρχει με μια έντυπια κοινωνική ανισότητα όπου ή στέρηση

Συνθήματα στους δρόμους του Σαντιάγο: «Κάτω ή Χούντα των δολοφόνων».

δεν είναι μόνο σχετική αλλά απόλυτη μέχρι αθλιότητας, ή κεφαλαιοκρατική συσσώρευση άναιμική - εδώ πρωταρχικό ρόλο παίζει ή ιμπεριαλιστική εξάρτηση - κατάσταση που περιορίζει τις αισιόδοξες προοπτικές για βελτίωση της τύχης των απόκληρων μέσα στην υπάρχουσα ιδιότυπη λειτουργία αυτής της κοινωνίας.

Οικονομική πολιτική του Allende

Η άνοδος του Allende το 1970 με σχετική μόνο πλειοψηφία 36,3% (δεν θα έπεκταθώ σε γνωστές λεπτομέρειες) βρήκε τη χώρα καταχρεωμένη με τεράστιο έλλειμμα εμπορικού ισοζυγίου, κληροδόχη του μεταρρυθμιστή Frey που κυβέρνησε από το 1964.

Ο Allende πίστευε ότι στη Χιλή ήταν δυνατό να μπουν οι βάσεις για το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό χωρίς να θιγούν αρχικά τα νόμιμα συνταγματικά πλαίσια. Πάνω σ' αυτό έχουν γίνει έντονες συζητήσεις διεθνώς, ιδιαίτερα μετά την πτώση της Δημοκρατίας. Στην πραγματικότητα ή ταξική αναμέτρηση φαίνεται ότι είχε αρχίσει να κλιμακώνεται από νωρίτερα, όταν ο Frey έφερε στην έξουσία μια ρεφορμιστική έλίτ περιορίζοντας έτσι την πατροπαράδοτη κυριαρχία των μεγαλοαστών στον κρατικό μηχανισμό. Η ένταση αρχίζει λοιπόν πολύ πριν από το 1970 και ή μεγάλη εργοδοσία ετοιμάζεται να συμμαχήσει με τους μικροαστούς, προβλέποντας πραγματικό «πολιτικό σεισμό». Φυσικά άνησχυε ιδιαίτερα, αν και ξέρει πολύ καλά από τη μεριά της ότι παραχωρώντας την κυβέρνηση δεν παραχωρεί και την έξουσία. Δίνοντας στον Allende ψηφοέμπιστοσύνης στο 1970 ή Χριστιανοδημοκρατία δείχνει να προτιμάει την έκτόνωση. Η προώθηση του υποψήφιου για την Προεδρία Alessandri, εκπρόσωπου της παραδοσιακής Δεξιάς, θα πόλωνε την κατάσταση. Η Δεξιά πάντως εξακολουθεί να κρατάει για λογαριασμό της όλες τις θέσεις - κλειδιά όχι μόνο στη Βουλή και στο Δικαστικό σώμα, αλλά και στη λειτουργία της χώρας.

Η οικονομική πολιτική του πρώτου χρόνου της UP ήταν ριζικά διαφορετική από κάθε προηγούμενη. Κατατίθεται στη Βουλή σχέδιο έθνικοποιήσεων των ορυχείων του χαλκού, οι εργατικοί μισθοί αυξάνονται κατά 100%, των δημοσίων υπαλλήλων και στρατιωτικών κατά 70% και των ιδιωτικών υπαλλήλων κατά 35%, ενώ τα επιτόκια δανείων για παραγωγικές επενδύσεις μειώνονται. Με την αύξηση της αγοραστικής της δύναμης ή εργατική τάξη χρηματοδοτεί ουσιαστικά μια απότομη παραγωγική άνοδο στη χώρα. Το 1971 ή βιομηχανική παραγωγή αυξάνεται κατά 8,5% ενώ ή ανεργία υποδιπλασιάζεται. Για πρώτη φορά ο πληθωρισμός πέφτει στο καταπληκτικό για τη Χιλή νούμερο του 22%. Όχι μόνο ή εργατική τάξη, αλλά και ή μικρομεσαία, ακόμα και ή μεγαλοαστική, είναι ευχαριστημένες γιατί τα κέρδη τους και οι δυνατότητές τους για νέες επενδύσεις αυξήθηκαν. Η διόγκωση όμως της λαϊκής ζήτησης είναι επικίνδυνο όπλο στα χέρια τους και λίγο αργότερα θα το χρησιμοποιήσουν για την έξυπνη λείψηση των δικών τους ταξικών συμφερόντων.

Όπως ανέφερα και πιο πάνω, ή Χιλιανή οικονομία στερείται ισχυρού τομέα ενδιάμεσων και κεφαλαιουχικών αγαθών, τα οποία εισάγει από το εξωτερικό. Ο Allende δεν τολμάει να πειράξει τις βιομηχανίες καταναλωτικών αγαθών πολυτελείας, που βασικά απευθύνονται στα μικροαστικά στρώματα. Έχει επιλέξει το δρόμο του ειρηνικού περάσματος χωρίς διάλυση της Βουλής και πρέπει να έχει εκλογικά με το μέρος του τις μικροαστικές μάζες. Έτσι παρουσιάζονται οι πρώτες δυσκολίες. Στις έθνικοποιήσεις του χαλκού αντιδρούν τα ξένα μονοπώλια με υποβιβασμό της τιμής του. Ταυτόχρονα οι πιστώσεις από τις δυτικές χώρες παγώνουν. Η επέκταση της παραγωγής γίνεται πιο προβληματική, ενώ παράλληλα ή ζήτηση ανεβαίνει. Παρά την ύπαρξη σημαντικού σοσιαλιστικοποιημένου τομέα, στον έλεγχο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας παραμένουν όλες οι μονάδες βασικών αγαθών λαϊκής κατανάλωσης και, το πιο σημαντικό, οι μεγάλες εταιρίες διανομής, τις οποίες ή UP δεν απαλλοτριώνει.

Βαθμιαία αρχίζει να αναπτύσσεται ή θεμελιώδης αντίφαση που εκλείνει μέσα του το Χιλιανό πείραμα: ή βασική επιδίωξη είναι το πέρας στο σοσιαλισμό, ωστόσο αυτό γίνεται χωρίς να θιγούν στο ελάχιστο τα καταναλωτικά πρότυπα των μικροαστών, αντίθετα γίνονται προσπάθειες να επιβληθούν και σε ένα μέρος της εργατικής τάξης. Η οικονομική πολιτική στηρίζεται περισσότερο στην αύξηση της παραγωγής, όπως είναι μέχρι τώρα, καθαρά καπιταλιστική και μάλιστα υπανάπτυκτη, παρά γίνονται προσπάθειες δομικού μετασχηματισμού της - κάτι που θα υπαγόρευε την απαλλοτρίωση και τον εργατικό έλεγχο πρώτα στις βιομηχανίες αγαθών πολυτελείας, ώστε σιγά σιγά να μετατραπούν σε κεφαλαιουχικές και να τεθούν οι βάσεις για την άμυνα στο αναπόφευκτο έσωτερικό και έξωτε- ρικό μπούκοτ.

Από τα μέσα του 1972 ή κατάσταση εξελίσσεται με τους νόμους της διαλεχτικής των όξυνόμενων αντιθέσεων. Πολιτικοί συντελεστές τόσο από τη μεριά της αστικής τάξης όσο και από την UP έναλλάσσονται με οικονομικούς σ' ένα ξέφρενο παιχνίδι κλιμάκωσης. Στο πολιτικό επίπεδο ήδη από τα μέσα του 1971 έχουμε την κατάθεση στη Βουλή από τη μεριά της Χριστιανοδημοκρατίας νομοσχεδίου που υπάγει τις έθνικοποιήσεις στη δικαιοδοσία της Βουλής και όχι της Κυβέρνησης. Αργότερα εκδηλώνεται κρίση στη Χριστιανοδημοκρατία, ή άριστερή της πτέρυγα, ή Χριστιανική άριστερά, αποσπάται και προσαρτάται στην UP.

Δεν πρόκειται για μια νίκη της 'Αριστεράς, αλλά πολύ περισσότερο δείχνει μια μετατόπιση του κύριου σώματος της Χριστιανοδημοκρατίας προς τα Δεξιά. Ταυτόχρονα στην ίδια την UP εκδηλώνονται σοβαρές αντιθέσεις. Το Κομμουνιστικό Κόμμα θέλει διαπραγματεύσεις με τη Χριστιανοδημοκρατία, ενώ ή 'Αριστερά πτέρυγα της UP και το MIR τις θεωρούν απαράδεκτες. Γίνονται διαδηλώσεις και αντιδιαδηλώσεις των οπαδών της UP. Τον Ιούνιο του 1972 ή Χριστιανοδημοκρατία και το Δεξιό Έθνικ Κόμμα κάνουν σύμφωνο για αντιμαρξιστικό μέτωπο αντιπολίτευσης. Το Χιλιανό πείραμα έχει μπει στην πιο έντονη και δραματική του φάση.

Οργάνωση της αστικής άντεπίθεσης

Το σύνθημα της Δεξιάς είναι πια να πέσει ή UP. Η αστική τάξη, αν και έχει αποκομίσει μεγάλα κέρδη από τις άνηρες επιχειρήσεις του 1971, σταματάει κάθε παραγωγική επένδυση. Οι τιμές του χαλκού είναι χαμηλές, οι τιμές των τροφίμων διεθνώς ανεβαίνουν. Γρήγορα παρατηρείται έλλειψη στην έσωτερική αγορά. Η παραγωγή ακόμα και του σοσιαλι-

Σαντιάγο, Σεπτέμβρης 1973: Δεύτερος από δεξιά ο δικτάτορας Πινοσέτ.

οτικοποιημένου τομέα μειώνεται. Το έγκυρο Χιλιανό περιοδικό «Chile Hoy» (Αύγουστος 1973) παραδέχεται πώς ο τομέας αυτός δεν υπήρξε όσο έπρεπε αποτελεσματικός. Ωστόσο και η σχετικά μικρή έκταση των εθνικοποιημένων επιχειρήσεων, ακόμα και με την ύπαρξη σοβαρών κερδών, δεν μπορεί να αντισταθμίσει την άρνηση των ντόπιων καπιταλιστών να επενδύσουν, το οικονομικό μπούκοτς και την έλλειψη ολοκληρωμένου κυκλώματος βιομηχανικής παραγωγής.

Η μεγαλοαστική τάξη αντιλαμβάνεται ότι το νευραλγικό πεδίο ελέγχου βρίσκεται στον οικονομικό τομέα κι από κει αρχίζει η στρατηγική της αποσταθεροποίησης, με την αδιάκοπη βοήθεια εξωγενών παραγόντων. Από τη μια μεριά προωθεί την εξαγωγή των προϊόντων της κι από την άλλη μετατρέπει τα κέρδη που κανονικά θα έπρεπε να επενδύει στην οργάνωση μαύρης αγοράς. Ενώ η προσφορά βασικών αγαθών πέφτει (φυσικά ή ζήτηση παραμένει αφού πρόκειται κυρίως για αγαθά πρώτης ανάγκης), τα αποθέματα όλο και συγκεντρώνονται στα χέρια λίγων. Μια τεχνητή όξυνση της έλλειψης γίνεται πια δυνατή. Η αστική τάξη έχει βρει τον τρόπο να εξουδετερώσει σε όφελός της την πολιτική ανακατανομής του εθνικού εισοδήματος που ο Allende επιχείρησε να εφαρμόσει.

Τον Οκτώβριο του 1972 η μεγάλη απεργία των ιδιοκτητών φορητών αυτοκινήτων παραλύει τους μηχανισμούς κατανομής. Έτσι η μεσαία τάξη χρησιμοποιεί με τη σειρά της τα πατροπαράδοτα όπλα της εργατιάς. Οι εργοστασιάρχες κηρύσσουν λοκ-άουτ, οι έμποροι και οι δικηγόροι απεργούν. Οι μικροαστοί δυσανασχετούν έντονα εφόσον στην απότομη αύξηση τιμών στα βασικά είδη κατά 100% τον Αύγουστο του 1972 έρχεται να προστεθεί και η έλλειψη των αγαθών στην αγορά. Οι ίδιοι δεν έπωφελούνται από τη μαύρη αγορά, εφόσον, όπως ανέφερα, είχε γίνει ήδη κάποια συγκέντρωση των προϊόντων σε ένα σύνολο κεφα-

λαιούχων. Αναπόφευκτα οι μικροαστοί έρχονται αντιμέτωποι με την εργατική τάξη, στις καθημερινές ούρες των καταστημάτων. Η κατάσταση όξυνεται και αρχίζουν οι συγκρούσεις.

Η λαϊκή αυτοοργάνωση

Στην απροκάλυπτη επίθεση της αστικής τάξης οι λαϊκές μάζες αντιδρούν άμεσα. Αρχίζουν αλυσιδωτές καταλήψεις εργοστασίων και δημιουργούνται οι γνωστές «βιομηχανικές ζώνες» (Cordones Industriales), πλατύτερα όργανα συντονισμού των εργατικών εργοστασιακών επιτροπών που επεκτείνονται και καλύπτουν σχεδόν ολόκληρη την ευρύτερη περιοχή του Σαντιάγο. Ο σκοπός των οργανώσεων είναι βασικά ο έλεγχος της παραγωγής, η συνέχιση της λειτουργίας των εργοστασίων, συχνά χωρίς τεχνικούς και υπαλλήλους. Ωστόσο γρήγορα εξελίσσονται σε πραγματικά όργανα λαϊκής εξουσίας. Στις αγωνιστικές τους πλατφόρμες διατυπώθηκαν οι προθέσεις να αγωνιστούν για απαλλοτριώσεις όλων των ιδιωτικών επιχειρήσεων διανομής και την αγροτική απαλλοτρίωση των κτημάτων πάνω από 40 εκτάρια. Για σχηματισμό διμερούς επιτροπής κυβέρνησης - εργατών, για τον έλεγχο του έπισιτισμού κ.λπ. Πλάι στις βιομηχανικές ζώνες παρουσιάζονται τώρα τα κοινοτικά κομμάτια, όργανα λαϊκής εξουσίας όπου συμμετέχουν εργάτες, αγρότες, φοιτητές και Poblaciones. Παράλληλα αναπτύσσονται ειδικές επιτροπές ανεφοδιασμού και ελέγχου των τιμών (JAP), για να καταπολεμηθεί η μαύρη αγορά και η αίσχρο-κέρδεια. Ένα κέντρο λαϊκής εξουσίας έχει δημιουργηθεί, αν και σοβαρές διχογνωμίες παρουσιάστηκαν στη φύση της διπλής εξουσίας ανάμεσα στα άριστερα κόμματα. Το κομμουνιστικό κόμμα φαίνεται ότι δεν δέχεται την ισχυροποίηση και αυτονόμηση των «κοινοτικών κομμάτων» από την κυβέρνηση, με το

επιχείρημα ότι έτσι η εργατική μάζα θα απομονωνόταν με καταστρεπτικές συνέπειες. Αντίθετα το σοσιαλιστικό κόμμα, το MAPU και το MIR προτείνουν επέκταση της λαϊκής εξουσίας, γιατί θεωρούν ότι αυτό εκτός των άλλων, θα ξεχαρβάλώσει τους μηχανισμούς ύπονόμησης που έβαζε σε λειτουργία το αστικό κράτος. Ενδεχόμενη απόπειρα πραξικοπήματος θα δίχαζε, όπως ισχυρίζονται, το στρατό και η ένοπλη ανάμετρησή θα απόβαινε τελικά σε όφελος των προοδευτικών δυνάμεων. Οποιαδήποτε όπισθοχώρηση θα σήμαινε νίκη της αντίδρασης χωρίς βελτίωση της οικονομικής κατάστασης, εφόσον κατά την ίδια εκτίμηση η αντίδραση είχε βάλει σα στόχο της την πτώση του Allende.

Παρ' όλα αυτά η κλιμάκωση της κατάστασης μπορεί μόνον να διατυπώνεται με όρους ταχτικών και στρατηγικών στόχων, έχει όμως μια έσωτερική διαλεκτική, εξελίσσεται μόνη της και ξεφεύγει από τις προθέσεις οποιουδήποτε κόμματος. Στην πραγματικότητα όλοι ξέρουν ότι ο στρατός σε τέτοιες περιόδους είναι άρραγής, ότι φασιστικός μηχανισμός υπάρχει, έτοιμος να εξουδετερώσει τους λίγους δημοκρατικούς, όπως φαίνεται ότι έγινε συστηματικά λίγο πριν από το πραξικόπημα. Στη Χιλή η διάλυση των υπολοίπων μηχανισμών εξουσίας του αστικού κράτους προηγήθηκε μιας έκκαθάρσης στο στρατό, ενώ η λαϊκή εξουσία διογκωνόταν δίνοντας τους τελευταίους μήνες του Allende χαρακτήρα προεπαναστατικής περιόδου. Αντιπρόσωπος του MIR είχε πει χαρακτηριστικά (Γενάρης 1973): «Σημασία έχει το γεγονός ότι τα κοινοτικά κομμάτια είναι οργανώσεις ανεξάρτητες από τον κρατικό μηχανισμό ικανές να κατευθυνθούν προς τη διπλή φύση εξουσίας... που αποτελεί τη μοναδική οδό να κατασκευάσουμε μια εναλλακτική εξουσία... επαναλαμβάνω ότι ποτέ δε μιλήσαμε για κατάληψη της εξουσίας εξ εφόδου... η κυβέρνηση πρέπει να αποτελεί ένα όργανο ανεξάρτητο από τα όργανα της εξουσίας που ξε-

Οί αγρότες της Χιλής στον απεργον των γιατρών.

«Μας ξέρετε καλά. Είμαστε οί φτωχοί της Χιλής που γεμίζουν τις στατιστικές με αριθμούς υποσιτισμένων και θνησιμότητας νηπίων.... Σήμερα απεργείτε. Κι ενώ έσείς απεργείτε εμείς δουλεύουμε στα εργοστάσια και στους αγρούς και φτιάχνουμε τα αυτοκίνητα, τα ψυγεία και τα ρούχα που δεν μπορούμε να αγοράσουμε επειδή είναι ακριβά. Φτιάχνουμε τα είδη που θα αγοράσετε έσείς... Έτσι γινόταν χρόνια. Εμείς δουλεύαμε και ιδρώναμε κι έσείς διαβάζατε βιβλία και σπουδάzaτε και κάνατε πειράματα στα εργαστήρια. Αν δεν δουλεύαμε εμείς, αν δεν παράγαμε όλα αυτά, θα είχατε πεθάνει της πείνας. Ή θα έπρεπε να δουλέψετε και να λερωθείτε και να ιδρώσετε κι έσείς... Τώρα απεργείτε. Μαζί με τους μεγάλους μεταφορείς, με τους μεγαλοκτηματίες, τους μεγαλοβιομήχανους και τους μεντελεμπορούς. Στην ώρα της ανάγκης ταχθήκατε στη μεριά των πλουσίων... Δεν σας είδαμε ποτέ μας να τάσσετε στη μεριά των φτωχών, των αγροτών, των εργατών, αυτών που δουλεύουν για σας. Το λέμε αυτό γιατί δεν απεργήσατε ποτέ όταν τα μωρά μας πέθαιναν κατά χιλιάδες στην αρχή κάθε καλοκαιριού από έντεριτιδα. Δεν απεργήσατε ποτέ για τις γυναίκες μας που έχουν χάσει στα 20 τους χρόνια όλα τους τα δόντια. Δεν απεργήσατε ποτέ για να διαμαρτυρηθείτε για τον υποσιτισμό μας. Δεν απεργήσατε ποτέ για όλα αυτά και για πολλά άλλα. Ποτέ σας δεν απεργήσατε για μας...»

πηδούν από το κίνημα των μαζών... Μέσα στους κόλπους των κοινοτικών κομμάτων θα επέλθει τελικά μια συσπείρωση όλου του λαού». Αντιπρόσωπος του σοσιαλιστικού κόμματος επισημαίνει την ίδια εποχή απερίφραστα τον κίνδυνο βίαιης καταστολής του Χιλιανού πειράματος λέγοντας: «Η αστική τάξη χρησιμοποιεί τη μερίδα της εξουσίας που ακόμη κατέχει. Ταυτόχρονα όμως δημιουργεί τα δικά της όργανα εξουσίας... και μάλιστα με μια δύναμη υλική στρατιωτική που είναι ικανή να αντικαταστήσει πιδ αποφασιστικά τη δικαστική ή νομοθετική, αν οί τελευταίες αυτές αποδειχτούν ανίσχυρες να αναχαιτίσουν την πορεία του χιλιανού προοίσις... Σήμερα στη Χιλή η αστική τάξη έχει δημιουργήσει τη διπλή εξουσία... τα «κοινοτικά κομμάτια» πρέπει να προετοιμαστούν για μια βίαιη δξυνση της ταξικής πάλης μετά τις εκλογές του Μάρτη 1973».

Ακόμα και οί εκλογές του Μάρτη με το 44% υπέρ της UP, ακόμα και η είσοδος στρατιωτι-

«Λα Μονέδα», τὸ προεδρικό μέγαρο μετὰ τὴν ἐπίθεση. Ἐπάνω δεξιὰ στὴ φωτογραφία διακρίνεται τὸ παράθυρο τοῦ Σαλβατόρ Ἀλλέντε.

κὼν στὴν κυβέρνηση τοῦ Allende, δὲν φαίνεται νὰ σταθεροποιοῦν τὴν κατάσταση. Τὸν Ἰούνιο 1973 πραξικόπημα καταστέλλεται ἀπὸ τὸν Στρατηγὸ Πράτς. Τώρα πιά ὁποιαδήποτε ὀπισθοδρόμηση εἶναι ἀδύνατη ἐφόσον οί λαϊκές μάζες δὲν βλέπουν παρὰ στὴν αὐτοοργάνωσή τους τὴν ἄμυνα στὸ μποῦκοτάξ τῆς αστικῆς τάξης, ἐνὼ εἶναι ἀμφίβολο ἂν θὰ εἶχε κανένα ἀποτέλεσμα. Τὸ πολὺ πολὺ ἓνα λιγότερο αἱματηρὸ πραξικόπημα, κάποια πίστωση χρόνου. Σπάνια στὴν ἱστορία τῶν ταξικῶν ἀγώνων ἔχει ἀναπτυχθεῖ μιὰ τόσο ἐντονη πόλωση ὅσο στὴ Χιλή τὸ 1973. Ἐδῶ πιά δὲν πρόκειται γιὰ ἀπλὴ ἐξέγερση, ἀλλὰ γιὰ μιὰ ραγδαία αὐτοοργάνωση τῆς μάζας, γιὰ μιὰ ἀποκρουστικότητα ἐναλλακτικῆς ἐξουσίας πού ἤδη ἔχει δώσει δείγματα τῆς ἱκανότητάς της νὰ φέρει σὲ πέρας τὴ μάχη τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς διανομῆς. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ Χιλιανὴ Ἐπανάσταση ἀπέτυχε στὸ νὰ συσπειρώσει ὅλες τὶς λαϊκές δυνάμεις σὲ μιὰ εὐρύτερη συμμαχία. Οί μικροαστοί, εὐαίσθητοι στὸ νόμο καὶ στὴν τάξη, στρέφονται ἐνάντια στὴ λαϊκὴ πλημμυρίδα πού κλονίζει συθέμελα τοὺς πατροπαράδοτους θεσμούς. Δὲν προσφέρουν τὴ βοήθειά τους γιὰ λαϊκὴ ἐνότητα, ὥστε νὰ μὴν κλονιστεῖ ἡ παραγωγικὴ διαδικασία ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα σαμποτάξ τῶν «διαφωνούντων» καὶ νὰ δοθεῖ κάποια πίστωση χρόνου στὸ λαϊκὸ κίνημα νὰ οργανώσει καλύτερα τὴν προσπάθειά του γιὰ τὴν οἰκοδόμηση μιᾶς κοινωνίας πού ἡ λειτουργία τελικὰ εὐνοεῖ τὸ σύνολο καὶ ὄχι μόνο μιὰ κοινωνικὴ τάξη.

Ὁ παγκόσμιος ἱμπεριαλισμὸς ἤθελε τὴ Χιλή μιὰ δευτέρη Βραζιλία καὶ ὄχι φυσικὰ μιὰ δευτέρη Κούβα. Ἡ ἐπέμβαση του στηρίχτηκε στὰ συμφέροντα τῶν ντόπιων δυνάμεων, ἔγινε κυριολεκτικὰ τὴν τελευταία στιγμή, ὅταν ὅλοι οί μηχανισμοὶ τοῦ αστικοῦ κράτους εἶχαν ἐξαντλήσει τὰ περιθώριά τους: Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐκτοπίζεται ἀπὸ τὴ Λαϊκὴ δράση, τὸ ἴδιο καὶ ἡ δικαστικὴ, ὅταν προσπάθειές της νὰ ἀποδοθοῦν τὰ βίαια κατελιμμένα εργοστάσια στοὺς ἰδιοκτῆτες τους πέφτουν στὸ κενό. Ἀπὸ

τὴν ἀλλῃ μεριά ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία χάνει τὴ δυνατότητά της νὰ κατευθύνει τὴ λαϊκὴ πλημμυρίδα: Ὑποβάλλει τὸ σχέδιο Millas (Γεν. 73), πού προβλέπει μὲ διάταγμα ἐθνικοποιήσεις 42 ἐπιχειρήσεων πού κατέχουν ἤδη ἐργάτες, ἀλλὰ εἶναι ἀσαφὲς σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν τύχη ὀρισμένων ἐπιχειρήσεων στὰ χέρια τῶν εργατῶν, ἤδη πρὶν τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1972, θεωρεῖται συμβιβαστικὸ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ βάση τοῦ χριστιανοδημοκρατικοῦ κόμματος καὶ ἀποσύρεται. Τὰ κόμματα οὐσιαστικὰ ἀποσυντίθενται καὶ τὰ στρατόπεδα διαμορφώνονται σὲ ἀπόλυτα ταξικὴ πιά βάση. Σὲ αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ στιγμή ὁ στρατός, τελευταία ὀργανωμένη δύναμη τοῦ αστικοῦ κράτους, στρέφεται ἀποφασιστικὰ ἐνάντια στὸ λαϊκὸ κίνημα. Ἐπιθέσεις σὲ εργοστάσια μὲ αἱματηρὲς συγκρούσεις προοιωνίζουν, ἀρκετὲς βδομάδες πρὶν, τὸ μεγάλο πραξικόπημα. Ἡ ἀντίσταση, ἂν καὶ συνεχίζεται πολλὲς μέρες μετὰ τὴν 11 τοῦ Σεπτέμβρη, τελικὰ κάμπτεται.

Γιὰ τὴ σημερινὴ κατάσταση δὲν ξέρουμε πολλὰ πράγματα. Ἡ δικτατορία ἔχει ἐπιβάλλει τὸ γνῶριμο πέπλο σιωπῆς. Πού καὶ πού ὅμως φτάνουν πληροφορίες γιὰ συγκρούσεις, δείγματα ὅτι ἡ ἀντίσταση ὀργανώνεται, μαζικὴ καὶ ἐνοπλή, ἐνὼ συλλήψεις, ἐκτελέσεις καὶ βασανιστήρια συνεχίζονται. Ὁ ἱλιγγιώδης πληθωρισμὸς (500% τὸ χρόνο ἐπίσημα) ἐξαθλιώνει ὄχι μόνο τὶς ἐργατικὲς μάζες, ἀλλὰ ὁλόκληρο τὸ λαό, τόσο πού ἡ αστικὴ τάξη καταλαβαίνει πὼς παρὰ τὴ γενοκτονία τῆς ἀριστερᾶς ἡ χώρα ἔχει μεταβληθεῖ σὲ θερμοκήπιο ἑνὸς νέου λαϊκοῦ κινήματος. Ἴσως ἡ Χούντα καταρρεύσει πρὶν ὁλοκληρώσει τὸ ξεπούλημα ἡ ὁποιοῦδήποτε εἶδους «Ἐθνικὴ Προδοσία». Καὶ τότε ἡ μεταβολὴ δὲ θὰ ᾖ ὁμαλὴ ἀλλὰ βίαιη, λάθη καὶ ψευδαισθήσεις θὰ ἐξαφανιστοῦν καὶ δὲν ἀποκλείεται ἡ Χιλή μὲ τὶς πλούσιες φιλελεύθερες παραδόσεις καὶ μὲ τὶς ἐξαθλιωμένες μαχητικὲς μάζες νὰ γίνῃ τὸ πρότυπο τῆς λαϊκῆς δημοκρατίας στὴ Νοτιοαμερικανικὴ Ἡπειρο.

Μαρίνος Βλέσσας

ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ Στὴ Χιλή

Τοῦ Ντίνου Σιάωτη

Πόσες γυναῖκες κρατοῦνται σήμερα στὶς φυλακὲς καὶ στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως στὴ Χιλή; Δὲν ὑπάρχει κανένας τρόπος γιὰ νὰ τὸ μάθει κανεὶς. Ὁ Τύπος στὴ Χιλή, ποὺ ἐλέγχεται ἀπόλυτα ἀπὸ τὴ χούντα, δὲν κάνει ποτὲ λόγο γιὰ γυναῖκες πολιτικούς κρατουμένους. Σύμφωνα ὅμως μὲ στοιχεῖα ποὺ ἔδωσε στὴ δημοσιότητα ἡ Amnesty International, οἱ γυναῖκες μόνο ποὺ κρατοῦνται στὰ μπουντρούμια τῆς Ἀστυνομίας τοῦ Πινοσέ πρέπει νὰ ᾿ναι πάνω ἀπὸ 3.000.

Πολλὲς ἀπὸ τίς γυναῖκες ποὺ κρατοῦνται σήμερα στὶς φυλακὲς, εἶχαν ἀναπτύξει μεγάλη ἀντιφασιστικὴ δραστηριότητα ἀμέσως μετὰ ποὺ ἦρθε στὰ πράγματα ὁ Πινοσέ μὲ τὴ συμμορία του. Μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τίς γυναῖκες, ἡ Γκλάντυ Ντιάζ, 34 χρονῶ, συνελήφθη στὸ Σαντιάγο τὸν περασμένο Μάρτη. Ἡ Γκλάντυ σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Χιλῆς καὶ εἶναι μία πολὺ γνωστὴ δημοσιογράφος στὴ Λατινικὴ Ἀμερική. Ἦταν μιὰ ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὲς τοῦ IMR καί, μέχρι τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1973, ἦταν πρόεδρος τῆς Ἑνώσεως Ραδιοφωνικῶν Ἀνταποκριτῶν στὴ Χιλή. Ὅταν τὴν πιάσανε πήραν μαζί καὶ τὸν ἐξάχρονο γιό της. Σήμερα ἡ Γκλάντυ Ντιάζ βρίσκεται στὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως Τρές Ἀλάμος – ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ξακουστὰ κέντρα γιὰ βασανιστήρια. Δὲν τῆς ἔχει ἀπαγγελθεῖ ποτὲ καμιὰ κατηγορία γιὰ κανένα ἀδίκημα καί, ὅπως οἱ πιὸ πολλοὶ κρατούμενοι, ποτὲ δὲν δικάστηκε.

Ἄλλες γυναῖκες ἔχουν συλληφθεῖ μόνο γιατί ἦταν ὑποπτες ὅτι εἶχαν ἀναπτύξει παράνομη δράση. Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς ἔχουν συγγενεῖς ἢ ἀπλῶς γνωστοὺς ποὺ ἔχουν περάσει στὴν παρανομία ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἀνήκουν σὲ ἀντιστασιακὲς ὁργανώσεις. Γεγονὸς ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅτι ὅλες σχεδὸν οἱ γυναῖκες ποὺ συλλαμβάνονται ἀπὸ τὴ χούντα, βασανίζονται ἀπάνθρωπα. Στὸν Ἐπιμορφωτικὸ Οἶκο Γυναικῶν στὸ Τέχας Βέρντες, οἱ γυναῖκες εἶναι θύματα βιασμοῦ καὶ ἡλε-

κτροσὸν στὰ γεννητικὰ τους ὄργανα καὶ στὰ στήθη. Συνήθως τὰ βασανιστήρια λαμβάνουν χώρα ἐνῶ εἶναι παρόντες οἱ σύζυγοι καὶ τὰ παιδιὰ τῶν γυναικῶν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ «σπάσουν» καὶ θὰ ὁμολογήσουν.

Μιὰ γυναίκα, ποὺ εἶναι γνωστὴ σὰν «Χριστίνα», ἔχει προμηθεύσει τὸν Τύπο στὴν Ἀμερική μὲ ἓνα δείγμα βασανισμοῦ μὲ τὰ γραφόμενά της. Καὶ νὰ τί ἔχει γράψει γιὰ τίς ἐμπειρίες της μὲ τὴ φασιστικὴ χούντα τοῦ Πινοσέ:

«Μιὰ γριὰ γυναίκα ποὺ ἔμενε στὴ γειτονιά μου, μὲ κατηγοροῦσε σὰν «ἐξτρεμίστρια»! Ἦρθανε (ἡ ἀστυνομία) μὲ ἐπιδεικτικότητα καὶ μὲ συλλάβανε. Στὴν ἀρχὴ νόμισα ὅτι εἶχαν κάνει λάθος καὶ δημιουργήθηκε μιὰ κάποια σύγχυση. Νόμισα ὅτι σὲ λίγο θὰ μ' ἀφήνανε ἐλεύθερη ἀφοῦ θὰ βλέπανε ὅτι δὲν εἶχα τίποτα μ' αὐτοῦς. Ἀλλὰ μὲ πήραν στὴ φυλακὴ, ὅπου πέρασα ἓνα σωρὸ βασανιστήρια. Μὲ κατηγοροῦσαν ὅτι ἤμουν κομμουνίστρια καὶ ὅτι ἔκρυβα ὅπλα. Τοὺς εἶπα ὅτι δὲν εἶχα ἰδέα γιὰ τέτοια πράγματα, ἀλλὰ ἡ κατάσταση χειροτέρεψε... Μὲ χτυποῦσαν ἀσταμάτητα καὶ μὲ κοροῖδευαν λέγοντας: «Ὡστε λοιπόν, δὲν σοῦ ἄρεσε ὁ Ἀλλιέντε»; Τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἄρχισαν νὰ μοῦ τραβᾶνε τὰ ρούχα. Ἐπεσα στὰ γόνατα καὶ τοὺς παρακαλοῦσα νὰ μὴ τὸ κάνουν αὐτὸ ποὺ εἶχαν κατὰ νοῦ. Ὁρκιζόμουν ὅτι δὲν εἶχα ἰδέα γιὰ τίς κατη-

γορίες. Τοὺς ἔλεγα νὰ σκεφτοῦνε τίς μανάδες καὶ τίς ἀδερφάδες τους. Τίποτα... Πήρανε περισσότερὸ θάρρος καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ ἔμεινα μόνο μὲ τὰ ἐσώρουχα. Βάλανε ταινίες, σὲ μαγνητόφωνο, καὶ ἄκουγα καθαρὰ ἄλλες γυναῖκες νὰ φωνάζουν ἀπ' τοὺς πόνους ἀπ' τὰ βασανιστήρια. Οἱ φωνές τους μοῦ πάγωσαν τὸ αἷμα.

Μὲ μιὰ ἀπότομη κίνηση ἓνας ἀπ' αὐτοὺς μοῦ τράβηξε τὰ ἐσώρουχα μονομιᾶς. Μόλις μὲ εἶδανε ἔντρομη καὶ κατατρομαγμένη, ἄρχισαν τὰ ἡλεκτροσὸν στὶς ρόγες μου καὶ στὰ γεννητικὰ μου ὄργανα. Ἦμουν αἰσολιπόθυμη ἀπ' τὰ χτυπήματα, τὸν τρόμο καὶ τὰ ἡλεκτροσὸν. Μὰ μπορούσα νὰ ἀκούω τοὺς ὁργανισμούς τους καὶ τίς χυδαῖες φράσεις τους. Τότε μὲ βίασαν. Δὲν ξέρω πόσοι καὶ πόσες φορές γιὰτὶ στὸ μεταξὺ εἶχα λιποθυμήσει. Δὲν θυμᾶμαι τίποτ' ἄλλο ἀπ' αὐτά... Ἦμουν ὑπὸ κράτηση γιὰ πολλοὺς μῆνες χωρὶς ἀπαγγελία κατηγορίας. Κάποια μέρα, ἔτσι ὅπως μὲ πιάσανε, μ' ἀφήσανε ἐλεύθερη. Στὴν ἀρχὴ μετὰ ποὺ μ' ἀφήσαν δὲν ἤξερα ἂν ἤμουν ἔγκυος ἢ ὄχι. Τώρα ἀποδίδω τὴν καθυστέρηση ποὺ εἶχα στὴν ἔμμηνο ροή, στὸ νευρικό κλονισμό ποὺ εἶχα ὑποστεί.

Πολλὲς γυναῖκες ποὺ βιάζονται στὶς φυλακὲς γιὰ νὰ «σπάσουν» μένουν ἔγκυοι καὶ εἶναι ὑποχρεωμένες νὰ γεννήσουν μέσα στὶς φυλακὲς. Τὰ μωρὰ φυσικὰ γεν-

νιοῦνται ἄρρωστα ἐξ αἰτίας τῆς ἑλλειψῆς
γιατροῦ, ἡλίου καὶ περίθαλψης.

Ἡ χούντα παίρνει παιδιά ἀπ' τοὺς
δρόμους καὶ τὰ βάζει στὶς φυλακές. Καὶ
τὰ παιδιά εἶναι ἀντικείμενα βασανιστη-
ρίων – ἔτσι προσπαθεῖ ἡ χούντα νὰ μάθει
ποῦ κρύβεται ὁ πατέρας τους ἢ ἡ μητέρα
τους ἢ ἄλλα συγγενικά πρόσωπα. Εἶναι
ἐπίσης συνηθισμένο φαινόμενο τὸ νὰ βα-
σανίζουν τὰ παιδιά μπροστὰ στοὺς γονεῖς
τους, ἔτσι ὥστε οἱ γονεῖς νὰ «σπάσουν»
καὶ νὰ ὁμολογήσουν.

Ἡ περιπέτεια τῆς «Χριστίνας», ποῦ
σήμερα εἶναι 23 χρονῶ καὶ ἦταν δημόσιος
υπάλληλος μετὰ τὴν Κυβέρνηση τοῦ Ἀλ-
λιέντε, δὲν εἶναι παρὰ ἓνα μικρὸ κομμάτι
στὰ ὅσα συμβαίνουν στὰ μπουντρούμια
τῆς φασιστικῆς ἀστυνομίας τοῦ ἀπάν-
θρωπου καθεστώτος τοῦ Πινοσέ. Φυσικά
ἡ χούντα ἀρνεῖται ἐπανειλημμένα ὅτι
υπάρχουν γυναῖκες πολιτικοὶ κρατούμε-
νοι στὴ Χιλή. Ὅμως διάφοροι ὁργανι-
σμοί, ὅπως Amnesty International, Interna-
tional Commision of Inquiry in Chile, Chi-
cago Commision, Women's International Le-
ague for Peace and Freedom, παίρνουν συ-
νεχῶς περισσότερες πληροφορίες γιὰ γυ-
ναῖκες στὴ Χιλή ποὺ γίνονται τὰ θύματα
τῶν πιὸ ἀνήκουστων βασανιστηρίων.

Ὅπως εἶπε πρόσφατα σὲ μιὰ ὁμιλία
τῆς στὸ Σὰν Φρανσίσκο ἡ Ἰζαμπέλ
Ἀλεγκρία (φεμινίστρια μετὰ πολλές δρα-
στηριότητες γιὰ τὸ σταμάτημα τῶν βασαν-
ιστηρίων), «Ξέρουμε πολὺ καλά τὸ τί γί-
νεται στὴ Χιλή ἀπ' τὸ στρατὸ καὶ τὴν
ἀστυνομία τοῦ Πινοσέ. Κάνουμε ὅ,τι
μποροῦμε γιὰ νὰ τὰ σταματήσουμε, ἀλλὰ
χρειαζόμαστε τὴ συμπαράσταση ὅλου τοῦ
κόσμου ποὺ σκέφτεται ἐλεύθερα».

Καί, ὅπως θὰ συμφωνοῦσαν μαζί μας
οἱ δέσμοι τῆς χιλιανῆς χούντας, μετὰ τὴ
στάση τους κάνουν τὰ πράγματα χειρό-
τερα γιὰ τὴ στρατιωτικὴ δικτατορία. Ὁ
τρόπος μετὰ τὸν ὁποῖο συμπεριφέρονται
στοὺς φυλακισμένους, δυναμώνει περισ-
σότερο τὴν ἀντίσταση, κι ὁλοένα ἐξασθε-
νίζει τὸ ἀνύπαρκτο λαϊκὸ ἔρεισμα τοῦ ξε-
νόδουλου Πινοσέ.

● Ὁ Ντίνος Σιώτης ζεῖ ἀπ' τὸ 1971 στὸ Σὰν
Φρανσίσκο. Ἀσχολεῖται μετὰ τὴν ποίηση, τὴν
πολιτικὴ καὶ τὴν τυπογραφία.

Τοῦ Ἀρη Φακίνου

Σὲ λίγες μέρες ὁ πρόεδρος τῆς
Γαλλικῆς Δημοκρατίας,
Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν, θὰ
ἐπισκεφθεῖ ἐπίσημα τὴν
Ἑλλάδα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς
θερμὲς χειραψίες μπροστὰ στὶς
κάμερες, τὰ προετοιμασμένα
λογύδρια καὶ τὰ κλασικά κοινὰ
ἀνακοινωθέντα, θὰ εἰπωθοῦν
καὶ θὰ γραφτοῦν πολλὰ γιὰ τὶς
σχέσεις Ἑλλάδας καὶ Γαλλίας,
εἰδικὰ ὅπως ἔχουν
διαμορφωθεῖ μετὰ τὴν περσινὴ
ἀλλαγὴ, κι ἀκόμα περισσότερο
ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ
αἴτηση γιὰ ἔνταξη στὴν ΕΟΚ.
Ὅλα αὐτὰ – ἀρθρογραφία,
εἰδησεογραφία καὶ ἀναλύσεις
– δὲν μποροῦν παρὰ νὰ ἔχουν
περιστασιακὸ χαρακτήρα, κι
ἀκόμα θὰ ἐπικρατήσουν
ἐκεῖνοι οἱ συνηθισμένοι
ἐνθουσιασμοὶ ποὺ πιάνουν
ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνες κάθε φορὰ
ποὺ μᾶς ἐπισκέπτονται οἱ
ἰσχυροὶ καὶ οἱ «ἰσχυροὶ» τῆς
γῆς, θ' ἀκουστοῦν συνθήματα
σὰν ἐκεῖνο τὸ
«Ἑλλάς-Γαλλία-Συμμαχία»
καί, ὅταν μετὰ τὸ καλὸ
ἀπογειωθεῖ τὸ γαλλικὸ
προεδρικό ἀεροπλάνο, τὰ
πράματα θὰ ξαναπάρουν τὸ
δρόμο τους καὶ ὁ λαὸς θὰ
ἐξακολουθήσει νὰ εἶναι
ἀπληροφ' ητος.

μετὰ τὴν προοπτικὴ τῆς

ΒΑΛΕΡΥ ΖΙΣΚΑΡ ΝΤ'ΕΣΤΑΙΝ

Πολλὲς
πραγματικότητες
καὶ λίγο θέατρο

Ἀλλὰ, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, εἶναι γεγονὸς ὅτι
δὲν μποροῦμε νὰ ἔχουμε ἀπὸ τώρα ὅλα κεῖνα
τὰ στοιχεῖα ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ κάνουμε
μιὰ στοιχειωδῶς σοβαρὴ προεκτίμηση τῶν ἐν-
δεχόμενων ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπίσκεψης τοῦ
Γάλλου προέδρου στὴν πατρίδα μας. Γι' αὐτὸ
θὰ 'ταν, πιστεύουμε, ἀρκετὰ χρήσιμη μιὰ μικρὴ
σύνοψη ἄλλων στοιχείων γύρω ἀπὸ τὴ γαλλικὴ
προεδρική πραγματικότητα, ὅπως ἔχει δια-
μορφωθεῖ ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο ἀσκησης τῆς
ἐξουσίας ἀπὸ τὸν Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν, καὶ με-
τὰ τὴν ἐκτίμησιν καὶ τοὺς ἀπολογισμοὺς
ποὺ ἔκανε ὁ γαλλικὸς Τύπος, ὅταν, πρὶν μερι-
κοὺς μῆνες, γιορτάσθηκε – καὶ μάλιστα μ' ἓνα
τρόπο ποὺ ἡ γαλλικὴ κοινὴ γνώμη χαρακτη-
ρισε σὰν σκανδαλώδη – ἡ «ἐνθρόνιση» τοῦ
νέου προέδρου. «Καλὰ εἶναι νὰ ξέρεи κανεῖς
ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ τοῦ μιλάει, γιὰ νὰ κρίνει
τὰ λόγια του», λέει μιὰ γαλλικὴ παροιμία. Ἡ
σύνοψη στοιχείων ποὺ θὰ ἐπιχειρήσουμε
παρακάτω, σχετικὰ μετὰ τὸ Γάλλο πρόεδρο, δὲν
ξεπερνάει σὲ φιλοδοξίες τὸ νόημα τῆς παροι-
μίας αὐτῆς.

Ὁ πρόεδρος τῶν μισῶν Γάλλων

Ἀρκετὰ συχνά, τόσο στὶς ταχτικὲς ραδιοτη-
λεοπτικὲς τοῦ ἐμφανίσεις ποὺ παίρνουν μορφή
διαφημιστικοῦ σφυροκοπήματος (οἱ ταλαίπω-
ροι Γάλλοι ὑποχρεώνονται νὰ βλέπουν καὶ ν'
ἀκοῦν ἐπὶ 45 λεπτὰ τὴν ἐβδομάδα τὸν πρό-
εδρό τους σὲ ὅλα συγχρόνως τὰ κανάλια), ὅσο
καὶ κάθε φορὰ ποὺ ἀνακύπτει ἓνα σημαντικό
θέμα ἢ πρόβλημα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ποῦ,
ὑποτίθεται, προϋποθέτει τὴν ἐμμεση τουλάχισ-
τον ἐκφραση τῆς γνώμης τοῦ ἐθνικοῦ συν-
όλου (ὡς γνωστόν, τὸ γαλλικὸ Σύνταγμα, ποὺ
θέλησαν ν' ἀντιγράψουν οἱ σοφοὶ συνταγμα-
τολόγοι μας, κομμένο καὶ ραμμένο στὰ μέτρα
τοῦ Ντὲ Γκώλ, δίνει στὸν πρόεδρο τῆς Δημο-
κρατίας ἀληθινὰ καיסαρικὲς ἐξουσίες ἀναφο-
ρικὰ μετὰ τὴ χάραξη ἀλλὰ καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς
ἐξωτερικῆς πολιτικῆς), ὁ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν
δὲν παραλείπει νὰ ὑπενθυμίσει ἓνα ἀπὸ τὰ
προεκλογικά του συνθήματα: «Εἶμαι πρό-
εδρος ὅλων τῶν Γάλλων». Γιὰ ν' ἀποδείξει δὲ
τοῦ λόγου τὸ ἀληθές, ὁ πανέξυπνος αὐτὸς ἐκ-
πρόσωπος τῆς τεχνοκρατικῆς νεοκαπιταλιστι-
κῆς γαλλικῆς Δεξιᾶς, ποὺ ἔχει ἐπιστρατεύσει
τρεῖς μεγάλα διαφημιστικὰ γραφεῖα γιὰ τὴν τα-

ἐπίσκεψης τοῦ Γάλλου Προέδρου

χτική παραγωγή σλόγκαν καὶ ἐντυπωσιακῶν ἰδεῶν, δὲν διστάζει νὰ αὐτοπροσκαλεῖται καὶ νὰ τρώει σὲ σπίτια κοινῶν θνητῶν (τῶν ὁποίων ὅμως ὁ φάκελος ἔχει προσεχτικὰ ἐξεταστεῖ ἀπὸ τὰ σαΐνια τῆς Ἀσφάλειας τοῦ Πονιατοφσκύ) ἢ νὰ παίρνει τὸν πρωινό του καφὲ μὲ τούς... σκουπιδιάρηδες τῆς συνοικίας τοῦ προεδρικοῦ μεγάρου, ἀφοῦ προσκληθῶν, βέβαια, ὅλοι οἱ διαθέσιμοι φωτογράφοι τῆς περιοχῆς.

Ὅλα αὐτὰ ὅμως δὲν ἔχουν πείσει, τουλάχιστον γιὰ τὴν ὥρα, τοὺς Γάλλους ὅτι διαθέτουν πρόεδρο πού εἶναι «παιδί τοῦ λαοῦ» καί... προλετάριος. Κάποιοι ἀριθμοὶ δὲν ἔχουν ἀκόμα ξεχασθεῖ. Ὁ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν κέρδισε τὴς ἐκλογές μὲ 50,66%, ἐνῶ τὸ 49,33% πού συγκέντρωσε ὁ Φρανσουά Μιτεράν, κοινὸς ὑποψήφιος τῆς Ἐνωμένης Ἀριστερᾶς, δὲν μπορεῖ, βέβαια, νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἀντιπροσωπεύει τίποτα ἐξωκοσμικὰ ὄντα. Ἄς προστεθεῖ ὅτι ἡ νίκη τοῦ προέδρου «τῶν μισῶν Γάλλων» (ἔτσι χαρακτηρίζεται ἀκόμα καὶ σήμερα ὁ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν ἀπὸ τὸ σύνολο σχεδὸν τοῦ ἀντιπολιτευόμενου Τύπου) προκαλεσε σχόλια, σὰν αὐτὸ τῆς ἐφημερίδας Λὲ Μόντ: «Ὁ ἀριθμὸς τῶν Γάλλων πού ψήφισαν ἐναντίον τοῦ νέου προέδρου εἶναι σχεδὸν ἴσος μὲ κείνον πού ἀντιπροσωπεύει αὐτοὺς πού ψήφισαν γι' αὐτόν. Καὶ σὲ πολλὲς περιπτώσεις, ὅσοι ψήφισαν τὸν Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν δὲν ψήφισαν γι' αὐτόν, ἀλλὰ ἔδειξαν τὴν ἀντίθεσή τους πρὸς τὸν ἀντίπαλό του». Πρόκειται γιὰ μιὰν ἐκτίμηση πού ἡ ἀλήθεια τῆς ἔχει ἐπίσημα διαπιστωθεῖ σήμερα ἀπὸ τὴς λεπτομερέστετες ἀναλύσεις τῶν ἐκλογικῶν ἀποτελεσμάτων.

Μὲ τὴν ἐκλογή του, ὁ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν συνέβαλε ἀποτελεσματικὰ στὴν ὁλοκλήρωση ἐνὸς φαινομένου πού εἶχε ἀρχίσει, οὐσιαστικά, — γιὰτὶ πολλοὶ τὸ θεωροῦν πολὺ πιὸ παραδοσιακὸ — μὲ τὴν ἀνοδο στὴν ἐξουσία τοῦ περίφημου Λαϊκοῦ Μετώπου, τὸ 1936. Πρόκειται γιὰ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς διχοτόμησης τῆς Γαλλίας, γιὰ μιὰ νέα διάταξη τῶν πολιτικῶν δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἓνα «μοίρασμα» τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ σὲ δυὸ μεγάλα ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα. Ἡ πολιτικὴ μορφή τῆς «διχοτόμησης» ἦταν μοιραία ἀπὸ τὴ στιγμή πού, γιὰ νὰ μπορέσει ν' ἀνακόψει τὸ ἰσχυρὸ ρεῦμα ὑπὲρ τοῦ ὑποψήφιου τῆς Ἐνωμένης Ἀριστερᾶς — ὅπως ἔδειχναν ὅλες οἱ σφυγμομετρήσεις δυὸ μέρους πρὶν ἀπὸ τὸ δεύτερο γύρο τῆς ψηφοφορίας — ὁ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν ἀναγκάστηκε νὰ πετάξει τὴν προοδευτικὴ του μάσκα καὶ νὰ βγάλει ἀπὸ τὸ ὄπλοστάσιό του τὸ δοκιμασμένο «κανόνι» τοῦ «κομμουνιστικοῦ κινδύνου», καλώντας τοὺς Γάλλους νὰ «φράξουν τὸν δρόμο πού ὀδηγεῖ πρὸς τὸν ὁλοκληρωτισμό». Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ντεγκωλικὴ καὶ ἡ κεντρώα παράταξη ἔκαναν ὅ,τι μπόρεσαν γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴ χρήση αὐτοῦ τοῦ ὅπλου, ἀναγκάστηκαν τελικὰ νὰ ὑποκύψουν μπροστὰ στὸν κίνδυνο πού ἀντιπροσώπευε γιὰ τὴ γαλλικὴ Δεξιὰ ἡ νίκη τοῦ Φρανσουά Μιτεράν. Ὅσο τώρα γιὰ τὴν κοινωνιολογικὴ διχοτόμηση, τὸ πρᾶγμα ἔγινε ἰδιαίτερα φανερὸ ἀπὸ τὴ στιγμή πού διαπιστώθηκε ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς πολιτικῆς πού ἐπαγγελλόταν ὁ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν θὰ κατέληγε, ἀργὰ ἢ γρήγορα, σὲ καθαρὰ ταξικὲς συγκρούσεις καὶ σὲ μάχη γιὰ νὰ μὴν πληρώσει — ὅπως καὶ ἔγινε τελικὰ — ἡ γαλλικὴ ἐργατικὴ τάξη τὰ «σπασμένα» τοῦ ἀντιπληθωριστικοῦ προγράμματος τοῦ νέου προέδρου.

Θέατρο καὶ πραγματικότητες

Πραγματικά, μὲ τὴς μεγάλες κοινωνικὲς συγκρούσεις πού ξέσπασαν λίγους μόλις μῆνες

μετὰ τὴς προεδρικῆς ἐκλογῆς καὶ πού πάντα συνεχίζονται — μὲ τὴν πρόβλεψη μάλιστα πὼς θὰ ἐνταθῶν — ἀποδείχθηκε ὅτι τὰ 13 ἑκατομύρια Γάλλοι πού εἶχαν ψηφίσει ἐναντίον τοῦ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν καὶ τῆς πολιτικῆς του, δὲν εἶχαν τὴ μαζοχιστικὴ διάθεση νὰ ἐμπιστευθῶν, τουλάχιστον στὸν οἰκονομικὸ τομέα, ἓναν ἄνθρωπο πού ὄντας ἐπὶ πέντε ὁλόκληρα χρόνια ἐμπνευστὴς καὶ ἐφαρμοστὴς τῆς κυβερνητικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς (ὁ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν ἦταν ἐπὶ πέντε χρόνια ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν πρὶν γίνεи πρόεδρος) δὲν εἶχε μπορέσει νὰ ἐμποδίσῃ οὔτε τὴ συνεχὴ ἀνοδο τῶν τιμῶν, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴν πτώση τῆς δύναμης τοῦ φράγκου. Ἀκόμα, οἱ Γάλλοι αὐτοὶ δὲν εἶχαν μπορέσει νὰ ξεχάσουν ὅτι ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τοῦ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν εἶχε μετατρέψει τὴς «κλασικῆς» εἰσοδηματικῆς ἀνισότητες πού χωρίζουν τοὺς Γάλλους σὲ ἀληθινὰ βάραιθρα καὶ ὅτι εἶχε κάνει ὅ,τι εἶχε μπορέσει, γιὰ νὰ ξεπουλήσῃ σειρὰ ὁλόκληρη μεγάλων γαλλικῶν ἐπιχειρήσεων σὲ ἀμερικανικὰ καὶ δυτικογερμανικὰ συγκροτήματα, προετοιμάζοντας ἔτσι τὸ ἔδαφος ἀπὸ τὴ μιὰ γιὰ τὸ ξαναπέρασμα ἀρκετῶν μεγάλων ἐθνικοποιημένων ἐταιριῶν καὶ ἐπιχειρήσεων στὰ χέρια τοῦ ἰδιωτικοῦ κεφάλαιου καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη, γιὰ μιὰ νέα καὶ ἀποφασιστικὴ διεύθυνση τῶν μεγάλων ἀμερικανικῶν πολυεθνικῶν ἐταιριῶν καὶ συγκροτημάτων πού ἔχουν πιά καταφέρει νὰ ἐπιβάλουν τὸν ἀπόλυτο σχεδὸν ἐλεγχό τους σὲ ζωτικὲς γιὰ τὸ μέλλον καὶ γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία τῆς χώρας βιομηχανίες. Τὸ τελευταῖο, χρονολογικά, μεγάλο «ἐπίτευγμα» τοῦ τεχνοκράτη Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν, πού φιλοδοξεῖ νὰ ἀποπάνω «ν' ἀφήσῃ τὸ ὄνομά του στὴν ἱστορία», εἶναι τὸ ξεπούλημα τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν (κομπιούτερς) στὴν ἀμερικανικὴ ἐταιρεία IBM, πού μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐπιβάλλει πιά τὸν ἀπόλυτο ἐλεγχό της, στὸν τομέα τῶν ὑπολογιστῶν, σὲ ὁλόκληρο τὸ χωρὸ τῆς ΕΟΚ.

Ὅλα αὐτὰ, καθὼς καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι, σύμφωνα μὲ ἐπίσημη προεδρικὴ ὁμολογία, «ὑπάρχει μιὰ κόκκινη γραμμὴ πού δείχνει τὸ ἄνωτατο ἐπιτρεπτὸ ὄριο τοῦ ποσοστοῦ ἀνεργίας, ποσοστὸ πού ἡ χώρα μας ἔχει ἤδη ἐγγίσει», δὲν μοιάζουν νὰ ἐνοχλοῦν καὶ πολὺ τὸν Ζι-

σκάρ ντ' Ἐσταίν, πού, παίρνοντας, ὅπως φαίνεται, στὰ σοβαρὰ τὸν παράνομο (καὶ ἀπαγορευμένο ἀπὸ τὸ Σύνταγμα) τίτλο «εὐγενείας» τοῦ πατρικοῦ ὀνόματος, δὲν σταματᾷ νὰ παίζει καθημερινὰ τὸν καλὸ καὶ ἀπλὸ βασιλιά πού βγάζει φωτογραφίες μὲ μπανιερό, πού πάει νὰ κολατσίσει μ' ἓνα κορνιζοποιὸ ἢ μὲ τοὺς σκουπιδιάρηδες τῆς ὁδοῦ Μαρινῦ ἢ ἀκόμα πού φωνάζει στὸ προεδρικὸ μέγαρο (ἀφοῦ πρῶτα εἰδοποιήσῃ τὴν τηλεόραση), καὶ ὕστερα ἀπὸ τριάντα χρόνια σιωπῆς, τὴν... παραμάνά του, γιὰ νὰ τῆς ἐκφράσῃ τὴς δημόσιες εὐχαριστίες του. Τὸ κωμικοτραγικὸ στοιχεῖο τῆς ὅλης ἱστορίας εἶναι ὅτι πολλὲς ἀπὸ τὴς θεατρικῆς αὐτῆς πρωτοβουλίες ἔχουν ἀρχίσει νὰ ξεπερνᾶνε τὰ ὅρια τοῦ ἀνεκτοῦ, ὅπως ἔδειξαν ἄλλωστε οἱ λαϊκῆς ἀντιδράσεις καὶ διαμαρτυρίες πού ἀκολούθησαν τὴν ἀνακοίνωση γιὰ τὴν κατάργηση (ὑψηλὴ ἐπιθυμία) τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς ἐπετείου τῆς γερμανικῆς συνθηκολόγησης, γιὰ νὰ μὴ θίγεται, προφανῶς, ἡ Ντούτσεμπούντερεπουμπλικ τοῦ καγκελάρου Σμίτ, στὴν ὁποία ἡ Γαλλία τοῦ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν χρωστάει περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἡ Ἑλλάδα στή... Μιχαλοῦ, καὶ ἄλλοι... Ἄλλες πάλι «φαινῆς» ιδέες τοῦ Γάλλου προέδρου δείχνουν, ἔστω καὶ ἂν τὴς ὑποδέχεται τὸ γενικὸ γέλιο, τὸ βαθιὰ ἀντιδραστικὸ πνεῦμα πού τὸν κατέχει. Ἐτσι, πρὶν μερικὸς μῆνες, ὁ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν ἀνακοίνωσε ὅτι ὁ γαλλικὸς ἐθνικὸς ὕμνος, ἡ περίφημη Μασσαλιώτιδα, πρέπει νὰ ὑποστῇ μερικῆς... ἐκσυγχρονιστικῆς τροποποιήσεως καί, πρὶν ἀπ' ὅλα, νὰ ἀποχτήσῃ λιγότερο «ἐπαναστατικὸ καὶ πολεμοχαρὲ ρυθμό»... Ἡ καταπληκτικὴ αὐτὴ «μεταρρύθμιση» ἔγινε καί, τουλάχιστον ὅταν παρενρὶσκεται ὁ πρόεδρος, ἡ ταλαίπωρη Μασσαλιώτιδα παίζεται σὲ ρυθμὸ πού θυμίζει Βαγκνερικὴ συμφωνία! (Ἄς τὸ ἔχει ὑπόψη τῆς ἡ μπάντα πού θ' ἀνακρούσει τοὺς ὕμνους στὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ...).

Ὅσο τώρα γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Γάλλου προέδρου, εἶχαμε γράψῃ ἀρκετὰ λεπτομερειὰ σὲ παλιότερο ἄρθρο, ὅταν εἶχαμε προσπαθήσει νὰ ἀποδείξουμε τὴ μεθόδευση τῶν διαδικασιῶν γιὰ μιὰ σταδιακὴ, ἀργή, ἀλλὰ σίγουρη ἐπιστροφή τῆς Γαλλίας στὸ Νατοϊκὸ μαντρί, ἀφοῦ προηγηθεῖ τὸ οὐσιαστικὸ «ξήλωμα» τοῦ ἀνεξάρτητου γαλλικοῦ ἀμυντικοῦ συστήματος. Κεῖνο πού θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε σήμερα εἶναι ὅτι, καὶ στὸν τομέα αὐτό, ὅπως καὶ σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους, τὸ «θέατρο» καὶ ἡ διπλωματικὴ πιρουέτα ἀποτελοῦν τὰ πιὸ σημαντικὰ ὅπλα τοῦ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν κάθε φορὰ πού «ροκανίζεται» ἓνα ἀκόμα κομμάτι τῆς γαλλικῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἐτσι, ἂς θυμηθοῦμε ὅλη ἐκείνη τὴν παράσταση πού ὁργανώθηκε ἀπὸ τὸ ἐπιτελεῖο τοῦ Γάλλου προέδρου, ὅταν ὁ πρόεδρος Φόρντ βρέθηκε στὴς Βρυξέλλες, στὴς 29 Μαΐου, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς γνωστῆς συνόδου τοῦ ΝΑΤΟ. Ὁ Ζισκάρ ντ' Ἐσταίν δὲν μπορούσε νὰ συναντήσῃ τὸν Ἀμερικανὸ συνάδελφό του (πού εἶχε ἔρθει, ἄλλωστε, γιὰ νὰ δώσει τὴς ντιρεκτίβες του στοὺς «ἐλεύθερους» Εὐρωπαίους συμμάχους) μέσα στὰ πλαίσια τῆς Συνόδου, ἀλλὰ τὸν συνάντησε τὴν ἴδια ἀκριβῶς μέρα στὸ παλάτι τοῦ Βέλγου βασιλιά...

«Ὑστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο παραμονῆς στὴν ἐξουσία τοῦ νέου προέδρου», ἔγραφε πρὶν λίγους μῆνες ἡ MONDE, «ἡ ψευδαίσθηση εἶναι τέλεια, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸς μπορεῖ νὰ φανεῖ πολὺ ἐπιτυχημένος γιὰ ὅποιον δὲν διαβάσει παρὰ μερικὰ ἐβδομαδιαία εἰκονογραφημένα ἐντυπα καὶ παρακολουθεῖ τὰ ραδιοτηλεοπτικὰ προγράμματα».

Ἄρης Φακίνος

τὸ ἔπος τῆς φυγῆς
τῶν ἐγκληματιῶν καὶ
διεφθαρμένων
δοσιλόγων τῆς Σαϊγκὸν
ποὺ βρέθηκαν
στὴν ἀμερικάνικη
ἥπειρο
πολυεκατομμυριοῦχοι

Τοῦ Παντελῆ Τρωγάδη

Ὁ βρώμικος πόλεμος τοῦ Βιετνάμ, ρέουσα πληγὴ τοῦ ἀμερικάνικου γοήτρου, ἄφησε ὁλόκληρη «σχολή» δημοσιολόγων καὶ πολιτικῶν ἐπιστημόνων, ποὺ μὲ διάφορους τρόπους ἔδειξαν τὴν ἀντίθεσή τους στὴν ἀμερικανικὴ ἐμπλοκὴ καὶ ἀποκάλυψαν βάρβαρες πτυχὲς τοῦ πολέμου. Θριαμβευτὴς τοῦ Βιετνάμ εἶναι ὁ ἥρωϊκὸς λαὸς του, ἀλλὰ τὸ ἀμερικάνικο γονάτισμα προῆλθε μέσα στὶς ΗΠΑ, ὅπου οἱ «Πενταγωνιστὲς» εἶχαν χάσει κάθε λαϊκὸ ἔρεισμα¹. Παρὰ τὶς ἐκκλήσεις τῶν Φόρντ-Κίσινγκερ, ἡ «σχολή» δὲν ἀφήνει τὸ λαὸ νὰ «ρίξει πέτρα στὸ Βιετναμικό».

ἀμυγδαλωτὰ μάτια

● Ἡ διεθνὴς γνώμη πληροφορήθηκε γιὰ τὶς πανικόβλητες στερνὲς μέρες τῆς Σαϊγκόν, γιὰ τοὺς χιλιάδες χιλιάδων «πρόσφυγες» στὰ νερὰ τῆς Νοτιοκινέζικης Θάλασσας, τὸ μισὸ δισεκατομμύριο δολλάρια ποὺ τὸ Κογκρέσσο ἔδωσε «ἐν λευκῷ» στοὺς Φόρντ-Κίσινγκερ γιὰ τὴν «περίθαλψη τῶν προσφύγων», γιὰ τὸν πρῶτο σταθμὸ τους στὸ νησὶ Γκουάμ τῶν Φιλιππίνων καὶ τοὺς καταυλισμοὺς ὑποδοχῆς τους σὲ στρατῶνες τῆς Καλιφόρνια, Ἀρκανσα, Ἀλαμπάμα, Φλόριδα. Ἄγνοεῖ ὅμως ὅτι οἱ Βιετναμέζοι δὲν εἶναι εὐπρόσδεκτοι στὶς ΗΠΑ, λόγω «πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν συμπλεγμάτων», ὅπως εἰπώθηκε. Καὶ ρατσιστικῶν ὅμως. Ἡ ἀντίδραση δὲν θὰ ἦταν ἡ ἴδια ἂν οἱ 100.000 πρόσφυγες ἦσαν, λογουχάρη, Βρετανοί. Προέκυψε ὅμως, ἀνοιχτά, καὶ «σύμπλεγμα ἐνοχῆς». Ἡ ἀμερικανικὴ γνώμη δὲ δέχεται νὰ συζεῖ ὀπτικά μὲ τὰ σκιστὰ μάτια ποὺ γιὰ χρόνια τὴν τρόμαζαν στὰ προγράμματα τῆς τηλεόρασης.

δοσιλογικὰ χερουβὶμ

● Τουλάχιστο τὸ 60% τῶν προσφύγων εἶναι δοσίλογοι κάθε βαθμοῦ καὶ ἄμεσοι συγγενεῖς τους. Ἀπὸ ἀπλοὺς συνεργάτες καὶ πληροφοριοδότες τῶν ἀμερικανῶν μέχρι βασανιστὲς καὶ ἐγκληματίες τῆς «καριέρας». Ἡ ἀμερικανικὴ πρεσβεῖα τῆς Σαϊγκόν εἶχε λεπτομερὴ ὀνομαστικὴ κατάσταση «τῶν φίλων μας στὸ Βιετνάμ» ὅπως εἶπε ὁ Κίσινγκερ, καὶ ἡ διάσωσή τους ἀναφέρθηκε ἐπίσημα στὸ Κογκρέσσο ἀπὸ τὸν Φόρντ

στὸ «σχέδιο ἐκκενώσεως». Προέκυψε ὅμως ἓνα ἀναπάντεχο πρόβλημα. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Ντανάνγκ, μέσα στὸ γενικὸ πανικὸ οἱ «ἀρμόδιοι» ἀμερικανοὶ ἔχασαν τὸν ἔλεγχο τοῦ πληθυσμοῦ —χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ καλέσουν δημόσια «προσκλητήριο συνεργατῶν»— καὶ ἡ κλίκα τοῦ Θεοῦ κοίταγε νὰ σώσει τὸ τομάρι της. Ὁ κοσμάκης ἔφευγε ὄχι τόσο ἀπὸ τὴν πολύχρονη πλύση ἐγκεφάλου —φθάνει ἡ ἐρυθρὰ λαϊλαψ—, ὅπως μᾶς διηγοῦνται οἱ ἴδιοι οἱ πρόσφυγες τώρα, ὅσο γιὰ τὴν ἡμέρα νὰ μὴ βρῖσκεται πιά σὲ πεδία μαχῶν ὕστερα ἀπὸ τόσες δεκαετίες αἷμα. Τὰ στερνὰ εἰκοσιτετράωρα, μὲ τοὺς Βιετκόγκ στὶς ὄχθες τῆς Σαϊγκόν νὰ περιμένουν ὑπομονετικὰ τὴν «ἐκκένωση», ποῖος καὶ πῶς νὰ βρεῖ τοὺς περιλαμβανόμενους στὴν ὀνομαστικὴ κατάσταση τῶν χερουβὶμ καὶ σεραφὶμ τῆς CIA;

τὸ «προτσές» ἱεραρχίας

● Διατάχθηκε ἓνα πολύπλοκο «προτσές προσφύγων» στὴ Σαϊγκόν. Περίπου 15 χιλιάδες ἀξιωματούχους τοῦ στρατοῦ, τῆς ἀστυνομίας, τῶν «πληροφοριῶν» καὶ τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, ἄμεσους συνεργάτες τους, οἱ ἀμερικανοὶ τοὺς πῆραν, μὲ τὶς οἰκογένειές τους, χωρὶς νὰ λογαριάσουν τὶς «ρητὲς» διαταγὲς τῆς σεισμοπαθοῦς κυβέρνησης τῆς Σαϊγκόν. Πάντως, γιὰ μερικὲς χιλιάδες ἀπὸ αὐτοὺς καὶ δεκάδες χιλιάδες ἄλλους, γιὰ νὰ «ἐκκενωθεῖς» ἀπὸ τοὺς ἀμερικανοὺς ἔπρεπε νὰ περάσεις ἀπὸ ἰδιαίτερο γραφεῖο πληροφοριῶν τοῦ καθεστώτος καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο «κομπιούτερ» τῆς ἀμερικανικῆς πρεσβεῖας. Χιλιάδες ἄλλοι πήδηξαν σὲ σκυλοπνίχτες, καῖκια καὶ βάρκες, κι' ἀνοίχτηκαν στὴν «κίτρινη» θάλασσα καὶ ὁ σῶζων ἑαυτὸν σωθήτω. Ἐξ οὗ καὶ τὸ μέγα ἀνακάτωμα. Μερικοὶ ἐκλεκτοὶ τοῦ καθεστώτος «ἐκκενώθηκαν» στὴν Ταϊλάνδη, ὁ Θεοῦ εἶχε κιόλας φτάσει «ὁλόχρυσος» στὴν Ταϊπέι, καὶ ἄλλοι στὴν Ἰνδονησία. Κάμποσοι ἔφτασαν στὸ Χόνγκ Κόνγκ. Οἱ πολλοὶ ὅμως ξεβράστηκαν στὸ νησὶ Γκουάμ τῶν Φιλιππίνων, ὅπου μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἀμερικανικὲς βάσεις στὴν Ἀσία. Μετὰ τὰ πράγματα μπήκαν σὲ αὐστηρὸ ἔλεγχο. Μὲ τυφλοσοῦρη τοὺς χιλιάδες φακέλους ποὺ μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴ CIA καὶ τὴ Βιετναμέζικη ΚΥΠ, ὁ κάθε πρόσφυγας ὑποβάλλεται σὲ ἐξονυχιστικὸ ἔλεγχο. Ἀπὸ ἐκεῖ, κατὰ σειρὰ δοσιλο-

γικής προτεραιότητας, μεταφέρονται στους καταυλισμούς «ύποδοχής» στις ΗΠΑ, όπου περνάνε από άλλο «προτσές» για να «διοχετευθούν» στην αμερικάνικη κοινωνία — με τη «στοργική» βοήθεια και του Καναδά που ζήτησε κάμποσες χιλιάδες. Έχουν μεταφερθεί κιόλας στις ΗΠΑ περίπου 50.000. Άλλοι τόσοι και βάλε παραμένουν και περιμένουν. Πολλές χιλιάδες είναι άζητοι — «έκτος ονομαστικών καταστάσεων». Χιλιάδες ζήτησαν να επιστρέψουν στα σπίτια τους. Προπάντων εκείνοι που φυγαν με το μπουλούκι. Αυτό ήταν και είναι το λεγόμενο «προτσές της δοσιλογικής μαρίδας» του Βιετνάμ.

τὰ δοσιλογικὰ μπαρμπούνια

● Από την ώρα που το «προτσές» μεταφέρθηκε στην αμερικάνικη ήπειρο, το παρακολουθούν, όσο μπορούν, οι αντιπολεμικοί εμπειρογνώμονες που άφησε ο βρώμικος πόλεμος. Με τη βοήθεια προσφύγων β' δοσιλογικής κατηγορίας ή «άπλως ιδεολόγους». Το έρωτημα που τους απασχόλησε αμέσως: καλὰ ή μαρίδα και ο γαῦρος· τὰ μπαρμπούνια όμως τί απόγιναν; Όπότε ανοίχτηκε ένας υπόγειος κόσμος του Στέητ Ντηπάρτμεντ και της CIA. Ο πόλεμος του Βιετνάμ δεν υπήρξε μόνο ή μεγαλύτερη μεταπολεμική επιχείρηση των αμερικανικών πολυεθνικών εταιριών — πάνω από 150 δισεκατομμύρια δολάρια όμολόγησε ο Φόρντ στην κοινή συνεδρίαση του Κογκρέσσου. Άφησε και μιὰ χώρα πολτοποιημένη, με αλλαγμένη ακόμη και τη χλωρίδα από τους «πειραματικούς» βομβαρδισμούς, με εκατομμύρια νεκρούς, βασανισμένους, φυλακισμένους, στο μεγαλύτερο φεστιβάλ τρόμου και διαφθοράς που επέβαλε ποτέ ξένη κατοχή σε χώρα. Δημιούργησε μιὰ συνομοταξία δοσιλόγων — αρχιδοσιλόγους, έγκληματίες πολέμου, μεγαλοδοσιλόγους, δοσιλόγους, καταχραστές, μαυραγορίτες, κ.λπ. Τί απόγιναν; Η διεθνής γνώμη πληροφορήθηκε μόνο το πολυτελέστατο τέλος του Θείου. Με ειδικό στρατιωτικό αμερικανικό αεροπλάνο, γύρω στους 80 συγγενείς, βοηθούς και στενούς φίλους — όνόματα δεν ανακοινώθηκαν — και 40 τόνους χρυσού σε ράβδους που είχε με τον Λόν Νόλ από τὰ κρατικά θησαυροφυλάκια της Σαϊγκόν και της Πνόντ Πέν, βρέθηκε να προσκυνάει «καθολικά» το μαντωλείο του Τσάγκ Κάι Σέκ και να εγκαθίσταται στις πολυτελέστερες έπαύλεις του νησιού — τὰ παιδιά του βρέθηκαν σε άριστοκρατικό ιδιωτικό σχολείο της Άγγλίας. Οί άλλοι αρχιδοσιλόγοι όμως τί έγιναν; Σχεδόν όλοι βρίσκονται στις ΗΠΑ και στον Καναδά (στο Μοντρεάλ). Γιατί στον Καναδά; Είναι άλλη ιστορία. Άρκει να ειπωθεί μόνο ότι παρ' όλη τη «φιλελεύθερη» φήμη του Καναδά και τις φραστικές επαγγελίες του για αποδέσμευση από τὸ ἄρμα των ΗΠΑ, ή άλληθια παραμένει ότι τὸ 75% της τεράστιας σε πρώτες ύλες καναδικής οικονομίας έλέγχεται από αμερικανικά συμφέροντα. Που συνεπάγεται ισόποσο έλεγχο της καναδικής οικονομικής και έξωτερικής πολιτικής.

κεκτημένη ύδροπύλης

● Μετά του Θείου, του μόνου που μάθαμε την τύχη, ήταν ο διαβόητος Πτέραρχος Κύ, πρώην πρωθυπουργός, δημόσιος λάτρης του Χίτλερ και αρχιαντίπαλος του Θείου «έκ δεξιών». Τις τελευταίες μέρες της Σαϊγκόν παρίστανε τὸ μελοδραματικό πατριώτη με την περίφημη συνέντευξη πρὸς τοὺς αντιπροσώπους του διεθνούς τύπου: «Μόνο οί χεζήδες φεύγουν. Καλύτερα έδω, στην πατρίδα, με τοὺς κομμουνιστές, παρὰ να καταντήσουμε ζήτουμες πρόσφυγες στις ΗΠΑ που μᾶς πούλησαν, και οί γυναίκες μας πουτάνες στις πόλεις τους». Προτού μπουν οί Βιετκόγκ όμως στη Σαϊγκόν, ο Κύ βρέθηκε στη Γκουάμ και από εκεί στην Καλιφόρνια, σε καταυλισμό προσφύγων, όπου τὸν επισκέφθηκε ή Πρώτη Κυρία, Μπέττυ Φόρντ, για να

της πει: «Κοπιάστε στο ταπεινό παλάτι μου». Τὸ αντίσκηνο. Αυτό ήταν. Σε λίγες μέρες βρέθηκε με άλεξίσφαιρη καντιλλάκ και κυκλοφορεί δίνοντας άπανωτές συνεντεύξεις έναντίον της «συμμορίας Θείου» — πάντα εκ δεξιών. Ξαφνικά σάλος στον Καναδά, που ήδη είχε ανταποκριθεί στην έκκληση Φόρντ-Κίσινγκερ να δεχτεί λίγες χιλιάδες, κυρίως στο γαλλόφωνο Κεμπέκ, μιὰ και προσέρχονται από πρώην γαλλική άποικία με γαλλόφωνη κουλτούρα. Προσχήματα. Κατὰ ειρωνική συγκυρία τοὺς εγκαθιστούν σ' ένα κεντρικό ξενοδοχείο του Μοντρεάλ, όπου και λίγοι «τυχεροί» πρόσφυγες της Χιλής, που δεν είναι όμως «χαϊδεμένοι» σαν τοὺς Βιετναμέζους, κι' ἄς είναι γαλλόφωνοι. Άλλά οί ίδιοι οί πρόσφυγες έσκασαν τη βόμβα: στενοί συνεργάτες του Θείου βρίσκονται στο Μοντρεάλ, με «ειδικές άδειες», δεν πέρασαν από «προτσές» σαν τοὺς άλλους πρόσφυγες, ούτε στο ξενοδοχείο, αλλά μένουν σε άριστοκρατικές έπαύλεις. Αμέσως, στον Καναδά και στις ΗΠΑ, άρχισαν οί δημοσιογραφικές ανασκαφές, σε τύπο και ραδιοτηλέοραση, με κεκτημένη ύδροπύλης, ή άλλως Γουώτεργκέιτ. Και συνεχίζεται καθημερινά.

ή έπιτομή των λαθών

● Έν αρχή ήν αντιστράτηγος Ντάνγκ Βάν Κουάνγκ. Έπαναλαμβάνοντας τὸ χαρακτηρισμό άξιωματούχου του Στέητ Ντηπάρτμεντ, τὸ συντηρητικό αμερικανικό περιοδικό «Τάϊμ» έγραψε για τὸν Κουάνγκ: «Ήταν ή έπιτομή όλων των λαθών στο Βιετνάμ». Αυτό και χειρότερα καταχωρήθηκαν στα πρακτικά της καναδικής Βουλής των Κοινοτήτων. Ο πιο διεφθαρμένος άξιωματούχος της Σαϊγκόν, αλλά «ανέγγιχτος» λόγω Θείου και CIA. Μέγας λαθρέμπορος ναρκωτικών, μαυραγορίτης, πωλητής κυβερνητικών και στρατιωτικών άξιωμάτων, αρχιτέκτονας πολιτικών δολοφονιών, συνυπεύθυνος για δεκάδες χιλιάδες εκτελέσεις και βασανισμούς, συνιδιοκτήτης εκατοντάδων μορντέλων. Ο άδιαφιλονίκητος «Νονός» της Σαϊγκόν, με μιὰ συστάδα άστρα στις έπωμίδες όμως. Ο κατάλληλος άνθρωπος για τὸ κατάλληλο καθεστώς. Μόλις έξακριβώθηκε ότι έγινε δεκτός στον Καναδά με «ειδική άδεια» του ύπουργού Μεταναστεύσεως, έσπασε ή ύδροπύλη με τὰ βρωμόνερα της Σαϊγκόν. Ο Καναδός ύπουργός ύποσχέθηκε στη Βουλή ότι θα μελετήσει τὸ «φάκελο Κουάνγκ», που διαβίβασαν οί αμερικανικές άρχές», αλλά τὰ καναδικά και αμερικανικά μέσα μαζικής ενημέρωσης επιμένουν ότι ο Κουάνγκ και άλλοι μεγαλοδοσίλογοι της Σαϊγκόν «ξεφορτώθηκαν στον Καναδά με πίεση της CIA, για να μην είναι ζωντανή όχληση στην αμερικανική κυβέρνηση». Απόσταγμα συνενοχής. Συνάμα αποκαλύφθηκε ότι λίγες βδομάδες πριν από τὸν Κουάνγκ και την πτώση της Σαϊγκόν, είχε φτάσει στο Μοντρεάλ κατευθείαν ή διαβόητη «μαντάμ» Κουάνγκ, ή συμβία του, με τὰ δυο τέκνα, με άδεια μονίμου παραμονής (μετανάστις), δημιουργώντας νομικό έρεισμα μονίμου παραμονής και του στρατηγού. Άλλη μόχα από την ύδροπύλη. Αποκαλύφθηκε ότι οί μεγαλοδοσίλογοι έπιτηρούνται από τη CIA για να σωθούν από τοὺς συμπρόσφυγες, τη «μαρίδα». Και διοχετεύονται μᾶ ἄκρα μυστικότητα σε μεγαλουπόλεις των ΗΠΑ και στο Μοντρεάλ, όπου τοὺς περιμένουν μεγάλες τραπεζιτικές καταθέσεις επ' όνόματί τους. Από την άποψη αυτή τὸ Μοντρεάλ πάει να γίνει «μικρή Σαϊγκόν». Ο Κουάνγκ, αϊφνης, βρέθηκε στο Μοντρεάλ υπό τις έξής συνθήκες. Στο «στρατόπεδο ύποδοχής» Φόρντ Τσιάφφν, της Πολιτείας Άρκανσα, όπου έφτασε, μόλις τὸν αναγνώρισε ή «μαρίδα» ρίχτηκαν να τὸν λυντσάρουν. Η CIA τὸν έκλεισε, φρουρούμενον, σε δωμάτιο νοσοκομείου, μέχρι να τακτοποιηθεί «έκ των άνω» ή νόμιμη φυγή του στο Μοντρεάλ. Όπου κατέλυσε, σαν στο σπίτι του, στο άρχοντικό του συνδοσιλόγου Ντόϊ καί, τὰ Σαββατοκύριακα, σ' έπαύλεις του ίδιου, πιο βόρεια, στα δάση

και τις λίμνες της Λαυρεντιανής βουνοσειράς. Κάτι που δεν θα τολμούσαν ούτε να όνειρευτούν οι 70.000 Έλληνες μεταγιάστες στο Μοντρεάλ, δουλεύοντας σκυλίσια.

ή πολιτική της ήρωϊνης

● Ο Στέφεν Γιάνγκ, πρώην βοηθός οικονομικός σύμβουλος της αμερικανικής πρεσβείας στη Σαϊγκόν, σε ένορκo κατάθεσή του αποκαλύπτει ότι οι δραστηριότητες του Κουάνγκ ήσαν γνωστές στην κυβέρνηση Θείου, στα ύπουργεία Έξωτερικών και Οικονομικών (Δ/ση λαθρεμπορίου ναρκωτικών) των ΗΠΑ και στη CIA. Σύμφωνα με τη γραπτή κατάθεση του Γιάνγκ, όταν ο Κουάνγκ ήταν παντοδύναμος στρατιωτικός διοικητής του Δέλτα Μεκόνγκ (χωρίς μιὰ μέρα το Δέλτα πεθαίνει ή Σαϊγκόν) κατά τη δεκαετία του 1960, κυριολεκτικά όργιασε: «Πούλησε ρύζι και φάρμακα στους κομμουνιστές, πούλησε τ' άξιώματα του νομάρχη, του έπαρχου, του μέραρχου και του συνταγματάρχη σε συνεργάτες του». Το 1970 και 1971 εισήγαγε ήρωϊνη «άπο στεριά και θάλασσα» άπο το Λάος και την Ταϊλάνδη και «στους πράκτορες του Κουάνγκ για τη λαθραία εισαγωγή ήρωϊνης, περιλαμβάνονταν μέλη της νοτιοβιετναμέζικης ΚΥΠ και της ασφάλειας της στρατιωτικής άστυνομίας». Άλλα μου άπαγόρευσε ή CIA να κρατήσω γραπτά στοιχεία έναντίον του Κουάνγκ». Το 1973 και '74 «όργάνωσε δίκτυο λαθραίας εισαγωγής άγαθών πολυτελείας που άγοράζονταν στο Χόνγκ Κόνγκ ή τη Σιγκαπούρη και τάβγαζαν σε ψαρόβαρκες χωριών για μεταφορά στη Σαϊγκόν. Στα κεφάλαια για το λαθρεμπόριο συμμετείχαν «ύψηλά πρόσωπα», όπως ή κουνιάδα του προέδρου Θείου, και ή πώλησή τους, ιδίως ούϊσκυ και κοσμημάτων, άπέφερε έκατομμύρια δολάρια στους «μετόχους». Παράλληλα ο Κουάνγκ έπαιρνε «μερτικό προστασίας» άπο κινέζικα συνδικάτα τυχερών παιχνιδιών της Σαϊγκόν, έμποδίζοντας την άστυνομία «του» να επέμβει για να εφαρμόσει τις άπαγορευτικές διατάξεις, διέταξε βασανιστήρια σε «άντιφρονούντες» φοιτητές και προκάλεσε τη φυλάκιση προσωπικοτήτων που δεν συμπαθούσαν τον Θείου. Και ή ένορκος κατάθεση του Γιάνγκ, του Στέητ Ντηπάρτμεντ, καταλήγει: «Θεωρείται ύποπτος της δολοφονίας πολιτικού ήγέτη, του προοδευτικού έθνικιστικού κινήματος, ο όποιος προοριζόταν για το άξίωμα του πρωθυπουργού τις ήμέρες του θανάτου του». Περιττό να άναφερθεί με λεπτομέρειες ότι μεγάλες ποσότητες της ήρωϊνης της κυβερνητικής συμμορίας Κουάνγκ διοχετεύονταν στα άμερικανικά στρατά στο Βιετνάμ και στις ίδιες τις ΗΠΑ, μοσχοπουλημένη. Στρατηγός άντάξιος των συμμάχων. Πράγματι, όπως έδήλωσε τις προάλλες στον καναδικό τύπο και τη ραδιοτηλεόραση ο Τζέρεμ Ν. Τζένσεν, ύποδιευθυντής της Ύπηρεσίας Διώξεως Ναρκωτικών των ΗΠΑ, ή ύπηρεσία του έχει «όριστικόν ενδιαφέρον δια την περίπτωσιν Κουάνγκ». Η ύπηρεσία αυτή και ή CIA έστειλαν επισήμως τον «φάκελο Κουάνγκ» στον καναδό ύπουργό Μεταναστεύσεως.

ο άφέντης του Δέλτα

● Στις 15 Ιουλίου 1971, το άμερικανικό ραδιοηλεκτροπικό δίκτυο NBC μετέδωσε ένα ρεπορτάζ του άνταποκριτή του στη Σαϊγκόν, Φιλ Μπράντνυ, που συγκλόνισε τις ΗΠΑ, αποκαλύπτοντας ότι ο πανίσχυρος στρατηγός Κουάνγκ, δεξι χέρι του Θείου, «σύμφωνα με έγκυρότατες πηγές είναι ο μεγαλύτερος προαγωγός ναρκωτικών στο Νότιο Βιετνάμ». Άμέσως μετά την έκπομπή ο Μπράντνυ άπελάθηκε άπο τη Σαϊγκόν ως άνεπιθύμητος, περνώντας και στο μαυροπίνακα των «πολιτικών έχθρών» της Νιξονικής συμμορίας του Λευκού Οίκου, αργότερα γνωστής άπο το Γουότσεργκέιτ. Τώρα, σ' επανειλημμένες συνεντεύξεις του προς

το κρατικό καναδικό δίκτυο CBC, ο Μπράντνυ άποκαλύπτει περισσότερα στοιχεία, τονίζοντας ότι «δεν είναι δά νέα, άφού οι πάντες τάξεραν και τάλεγαν στη Σαϊγκόν τότε, άπο το Γενικό Έπιτελείο μέχρι τη Βουλή και την άμερικανική πρεσβεία». Αϊφνης, λέει, για την άντάξια συμβία του στρατηγού Κουάνγκ, όλες οι κυρίες της «ύψηλης κοινωνίας», συμπεριλαμβανομένων των συζύγων άστυνομικών διευθυντών, ύπουργών, στρατηγών, βουλευτών, τ'όχαν τούμπανο· ήταν ή πασίγνωστη «μαντάμ» συστάδας πορνείων κάθε κατηγορίας στη Σαϊγκόν, συμμετείχε ένεργά στο λαθρεμπόριο της ήρωϊνης και σούκανε οποιαδήποτε «διευκόλυνση» με ταρίφα. Λογouxάρε ήχε ταρίφα χιλιάδων δολλαρίων για τις πλούσιες μαμάδες που δεν ήθελαν να έπιστρατευθούν τα παιδιά τους. Η «μαντάμ» Κουάνγκ κανόνιζε «άπαλλαγή». Για μεταθέσεις στα «μετόπισθεν» άλλη ταρίφα. Για φοιτητική βίζα, στο έξωτερικό, μεγαλύτερη. Για βίζιτα σε δωδεκάχρονη όρφανή ή σε «άνατολικό όργιο» άλλη ταρίφα. Όλοι στη Σαϊγκόν, το 1971, λέει ο Μπράντνυ, μιλούσαν για το ένα έκατομμύριο δολάρια που κατέθεσε ή «μαντάμ» Κουάνγκ σ' έλβετική τράπεζα. Στο βιβλίο του, «Η Πολιτική της Ήρωϊνης στη Νοτιοανατολική Άσία»², το 1972, ο άμερικανός δημοσιολόγος Άλφρεντ Μακού, άναφέρει το στρατηγό Κουάνγκ ως «άνθρωπο κλειδί» ενός τρομερού διεθνούς δικτύου λαθρεμπορίου ναρκωτικών, μαζί με άλλους άνώτατους άξιωματικούς του στρατού ξηράς και του πολεμικού ναυτικού, ύπο τις διαταγές του και πιστούς συνεργάτες του. Κατά τον Μακού, ή «ναρκωτική» βάση ήταν το Δέλτα Μεκόνγκ, που μέχρι την άπελευθέρωσή του άνήκε στην προσωπική δικαιοδοσία του Κουάνγκ, με άδεια του Θείου και της CIA. Έλέγχοντας άπόλυτα την περιοχή άπο διοικητική άποψη ο Κουάνγκ, και με πρόσθετο έλεγχο του ναυτικού που του έδωσε ο Θείου, ο στρατηγός Κουάνγκ, γράφει ο Μακού, είχε στήσει ένα έκπληκτικής άκριβείας δίκτυο λαθρεμπορίου ναρκωτικών, για διάθεση στο Νότιο Βιετνάμ —και έξαγωγή στις ΗΠΑ φυσικά. Τα πολεμικά πλοία, λέει, ή προστάτευαν κινέζικα καϊκια (όχι της Λαϊκής Κίνας, βέβαια) που μετέφεραν σάκκους «πράμα», ή το μετέφεραν τα ίδια τα πολεμικά, τάχα περιπολώντας «δια τον έχθρόν».

ο άλλος Φοϊνιξ

● Στις ΗΠΑ τώρα ο παλληκαράς Πτέραρχος Νγκυέν Κάο Κύ, έδήλωσε τις προάλλες στο κρατικό καναδικό CBC ότι όταν έγινε πρωθυπουργός έμαθε τα του Κουάνγκ στο Δέλτα Μεκόνγκ και, πανίσχυρος τότε, τον άποστράτευσε. Σε λίγο όμως βρέθηκε άπολυμένος ο ίδιος, ενώ ο Κουάνγκ επανήλθε με προαγωγή, ως δεξι χέρι του Θείου και, στην ουσία, ισχυρότερος άπο εκείνον, άφού είχε τον τρομακτικό για την εποχή τίτλο του «ύπευθύνου ασφάλειας και πληροφοριών» όλου του Βιετνάμ. Όλοι στη Σαϊγκόν, συνειδητοποίησαν τότε ότι ή προαγωγή είχε διαταχθεί άπο τη CIA, της οποίας, έπίσημα πλέον, ο Κουάνγκ ήταν ο ύπ' αριθμ. 1 άνθρωπος στο Βιετνάμ. Διευθυντής τότε της CIA στο Βιετνάμ ήταν ο Ουίλλιαμ Κόλμπυ, σημερινός διευθυντής όλης της CIA με προαγωγή του Νίξον - Κίσιγγκερ - Σλέσινγκερ, σε άντικατάσταση του τελευταίου, που «πήδηξε» στο ύπουργείο Άμύνης αφήνοντας τη CIA στον Κόλμπυ. Τυπικά στο Βιετνάμ ο Κόλμπυ είχε τον ποιμενικό τίτλο του διευθυντή της «Κεντρικής Όργανώσεως Βοηθείας Άγροτικής Αναπτύξεως». Ήταν ή εποχή που ο Νίξον και ή CIA διέταξαν το μακελειό της ύπαίθρου με έκατοντάδες Μν Λαί. Ο Τζ. Πόρτερ, του Ίνστιτούτου Μελετών Ίνδοκίνας στην Ουάσιγκτον, και ο Σάμουελ Νουμόφ, καθηγητής Σπουδών Άπω Άνατολής του πανεπιστημίου Μάκ Γκίλ του Μοντρεάλ, άυθεντίες και οι δυο στο βιετναμικό, αποκαλύπτουν ότι την εποχή εκείνη ο Κόλμπυ, με ανθρώπους του τους στρατηγούς Κουάνγκ και Κάο Χάο Χόν,

ἐφάρμοσε τὸ χαρακτηρισμένο ἀπὸ τὸ Λευκὸ Οἶκο «πρόγραμμα εἰρηνοποιήσεως» τῆς βιετναμικῆς ὑπαίθρου, ὅπου αὐξήθηκε ἀφόρητα ἡ δημοτικότητα τῶν Βιετκόγκ. Στὴν πραγματικότητα, λένε οἱ εἰδήμονες, ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ σειρὰ «ἐπιχειρήσεων γενοκτονίας» τῆς CIA μὲ σκοπὸ «νὰ καθαρῶσι ἡ ὑπαίθρος ἀπὸ τοὺς συμπαθοῦντες». Δυὸ ἀπὸ τὰ προγράμματα εἶναι πασίγνωστα: τὸ «Φοῖνιξ» καὶ τὸ «Στρατηγικὰ Χωριὰ». Μόνο γιὰ τὸ «Φοῖνιξ», καταθέτοντας στὴ γερουσιαστικὴ ἐπιτροπὴ ὁ Κόλμπυ, μὲ σχετικὴ περηφάνεια, ὁμολόγησε ὅτι «οὐδετεροποιήθηκαν» 20.000 συμπαθοῦντες χωρικοί. Κατὰ τοὺς εἰδήμονες ὅμως στὰ γενοκτονικὰ αὐτὰ προγράμματα «εἰρηνοποιήσεως» τοῦ Νίξον, τοῦ Κίσινγκερ καὶ τοῦ Κόλμπυ, «οὐδετεροποιήθηκαν» πολλαπλάσιες δεκάδες χιλιάδες νοτιοβιετναμέζοι χωρικοί³. Κατὰ διαβολικὴ σύμπτωση, ἐξὸν τοῦ Κουάνγκ, βρέθηκε στὸ Μοντρεάλ τώρα καὶ ὁ ἄλλος «Φοινικάρχης» στρατηγὸς Κάο Χάο Χόν, διαμένοντας σὲ πολυτελὲς μοτέλ. Ἀντίθετα μὲ τὸν Κουάνγκ, ποὺ ἀπαξιῶι νὰ μιλήσει στοὺς δημοσιογράφους μονάζων στὶς ἐπαύλεις τῶν παρομοίων του, ὁ Κάο Χάο Χόν ἔδωσε συνέντευξη τύπου σὲ κεντρικὸ ξενοδοχεῖο: βεβαίως καὶ συνεργάστηκε μὲ τὸν κύριο Κόλμπυ, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ὑπαίθρου, γιὰ δρόμους καὶ γεφύρια καὶ γιὰ τὴν «ἀπομάκρυνση τῶν δολοφόνων» Βιετκόγκ, ἀγνοοῦσε ἂν ὁ «κύριος Κόλμπυ» ἦταν τῆς CIA καὶ ὄχι ὑπαίθριολόγος καὶ ἐξεπλάγη, λέει, ὅταν ἀμέσως μετὰ τὰ «ἀναπτυξιακὰ προγράμματα τῆς ὑπαίθρου» τὸν ἔκαναν διευθυντὴ τῆς CIA στὶς ΗΠΑ. Ὅσο γιὰ τὸ στρατηγὸ Κουάνγκ, αὐτὰ εἶναι διαδόσεις καὶ «δὲν ἔχω ἀποδείξεις» εἶπε.

ὁ κανονιέρης τραπεζίτης

● Ἡ οἰκογένεια τοῦ στρατηγοῦ Ντάνγκ Βὰν Κουάνγκ φιλοξενεῖται στὸ Μοντρεάλ στ' ἀρχοντικὰ τοῦ τραπεζίτη - βουλευτῆ Νγκυὲν Τὰν Ντόϊ, ποὺ εἶναι ἄλλη μιὰ ραψωδία διαφθορᾶς τοῦ ἀμερικανικῆς κατοχῆς Νοτίου Βιετνάμ, σύμφωνα μὲ σειρὰ ἀποκαλύψεων τοῦ ἀμερικανικοῦ καναδικοῦ τύπου, τοῦ συντηρητικοῦ τύπου τῆς Σαϊγκόν ἐπὶ Θείου, τῶν ἰδίων τῶν σημερινῶν προσφύγων (ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ὁ Πτέραρχος Κύ, ὁ στρατηγὸς Νγκυὲν Τσιὰν Τρι καὶ ὁ δημοσιογράφος Νγκυὲν Πρόνγκ). Γιὰ ὅλους αὐτοὺς, ἡ σύλληψη καὶ φυλάκιση τὸ 1973 τοῦ Ντόϊ ἀπὸ τὸν Θεῖον - μέσω Κουάνγκ - ἦταν γιὰ «ἐπίδειξη» καὶ γιὰ νὰ τὸν προστατεύσει ἀπὸ τὴ λαϊκὴ ὀργή, δημιουργώντας καὶ ἄλλοι «δικαιοσύνης» γιὰ τὸ καθεστῶς. Ἀπὸ τὶς ἰσχυρότερες οἰκογένειες τοῦ Βιετνάμ καὶ χρηματοδότης τοῦ Θείου, ὁ Ντόϊ, μὲ τὸν Κουάνγκ, τὴν κουνιάδα τοῦ Θείου καὶ ἄλλους «κυβερνῶντες», συμμετεῖχε στὸ δίκτυο λαθρεμπορίου χρυσοῦ, κοσμημάτων καὶ ξένου νομίσματος, τουλάχιστον. Συνέπιπτε νὰ εἶναι κύριος μέτοχος καὶ πρόεδρος τῆς μεγαλύτερης τράπεζας τοῦ Βιετνάμ, ποὺ μὲ τὴ φήμη του ὡς συνεταῖρου τοῦ Θείου καὶ τοῦ Κουάνγκ πολλαπλασίασε τὸ τζίρο. Ὅταν ξέσπασε τὸ σκάνδαλο Κουάνγκ, ποὺ βρέθηκε στὸ σπῆτι τοῦ Ντόϊ στὸ Μοντρεάλ, ἀπεκαλύφθη ἡ ραψωδία τοῦ Ντόϊ. Ὅτι εἶχε ρθεῖ στὸ Μοντρεάλ τὸ 1969, τακτοποίησε τὸν ἑαυτό του καὶ τὴν οἰκογένειά του ὡς μόνιμους μετανάστες, ἔκανε τρανταχτὲς ἐπενδύσεις σὲ ἀκίνητα στὸ Μοντρεάλ, ἀλλὰ, ἀφήνοντας τὴν οἰκογένεια ἐδῶ, ἔφυγε τὸ 1973 γιὰ τὴ Σαϊγκόν, ὅπου ὄχι μόνο συνέχιζε νὰ εἶναι πρόεδρος τῆς τράπεζάς του, ἀλλὰ ἔγινε καὶ βουλευτῆς τοῦ Θείου, ἀχώριστος μὲ τὸν Κουάνγκ καὶ τὴν κουνιάδα τοῦ Θείου. Ξαφνικά, λίγους μῆνες μετὰ, ἔριξε τὸ μεγαλύτερο «κανόνι» στὸ πλούσιο ἀπὸ κανονιὲς Βιετνάμ. Πάνω ἀπὸ ἑκατὸ ἑκατομμύρια δολλάρια καταχρήσεις καταθέσεων (ὡς καὶ τὰ «κορίτσια» τῆς «μαντάμ» Κουάνγκ ἐκεῖ ἐμπιστεύονταν τὶς οἰκονομίες τους μὲ «ἐντολή»). Πλήθη ὁρμούσαν στὰ ὑποκαταστήματα τῆς τράπεζας καὶ ὁ Ντόϊ κινδύνευε νὰ λυντσαριστεῖ. Ὁ Θεῖος ἔβαλε τὸν Κουάνγκ τάχα νὰ τὸν συλλάβει, καὶ τὸν ἔκλεισαν στὴ φυ-

λακὴ μέχρι ποὺ ἔφτασαν οἱ Βιετκόγκ. Ἀλλὰ, χωρὶς νὰ ἔχει περάσει ἀπὸ δημόσια δίκη, οὔτε νάχει χάσει τὴ βουλευτικὴ ιδιότητα, εἶχε κάνει, λέει, ἔφεση στὸ ἀνώτατο δικαστήριο. Κανένας δὲν τὸν εἶδε σὲ καμιὰ φυλακὴ, λὲν τώρα οἱ πρόσφυγες. Μόνο οἰκοδομικὰ τετράγωνα πολυκατοικιῶν καὶ ἀλυσίδα μοτέλ στὸ Μοντρεάλ, βρέθηκαν στ' ὄνομά του. Τὸ μυστήριο γιὰ τοὺς καναδοὺς καὶ ἀμερικανοὺς δημοσιογράφους ἦταν ἂν γύρισε καὶ πῶς στὸ Μοντρεάλ ὁ Ντόϊ. Πρόσφυγες ὀρκίζονταν πῶς τὸν εἶδαν νὰ κουβεντιάζει στὴν ἐπαυλὴ του μὲ τὸν «δεσμοφύλακά» του στρατηγὸ Κουάνγκ. Ἀρμόδιοι τῆς καναδικῆς μετανάστευσης ἀρνοῦνταν νὰ ἐπιβεβαιώσουν ἢ νὰ διαψεύσουν τὴν ἐπανεῖσοδο τοῦ Ντόϊ, μὲ περιέργη νευρικότητα. Ἀναρωτιοῦνταν μὲ καὶ ὑπάρχει κι' ἄλλο, ἄγνωστο, «προτσές», οἱ δημοσιογράφοι. Ὅποτε, στὶς 25 Ἰουνίου 1975, σκάζει τὸ μεγαλύτερο βιετναμέζικο κανόνι στὸ Μοντρεάλ.

ἀντιπρόεδρος ἐθνοσυνελεύσεως

● Κανόνι στὸ Κεμπέκ. Στὶς 25 Ἰουνίου, ἡ συνδικαλιστικὴ ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα τῶν ἀπεργούντων δημοσιογράφων τῆς μεγαλύτερης ἀγγλόφωνης καθημερινῆς τοῦ Μοντρεάλ, ἀποκαλύπτει ὅτι τὸν δοσίλογο καταχραστὴ Ντόϊ ἔφερε στὸ Μοντρεάλ ἕνας βουλευτῆς τοῦ Μοντρεάλ στὴν Ἐθνοσυνέλευση τοῦ Κεμπέκ καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς, πηγαίνοντας γιὰ τρεῖς ἡμέρες στὴν Ταϋλάνδη. Ὁ Χάρρυ Μπλάνκ, εἶναι «δικηγόρος μεταναστεύσεως» τῆς καριέρας, στὴν καρδιά τῆς ἐλληνικῆς παροικίας καὶ βουλευτῆς «τῆς». Ἀπὸ τοὺς μετρημένους στὰ δάχτυλα ἀγγλόφωνους βουλευτὲς τοῦ Κεμπέκ. Ἡ ἐφημερίδα ἀποκάλυπτε ἀκόμη ὅτι ἔπεισε τὶς καναδικὲς ἀρχὲς τῆς μετανάστευσης στὴ Μπανγκὼκ μὲ τὸ κύρος του ὡς βουλευτῆς καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ Κεμπέκ καὶ κουβαλοῦσε ἀπὸ τὸ Μοντρεάλ μιὰ πλαστικὴ σακούλα μὲ 50.000 δολλάρια σὲ χαρτονομίσματα τῆς οἰκογενείας Ντόϊ. Στὴν ἐφημερίδα εἶπε ὅτι δὲν ἀμείφθηκε οὔτε μὲ τὸ «ἕνα δέκατο τῆς πλαστικῆς σακούλας». Ἀλλὰ ἔδειξε κατάπληξη γιὰ τὴν ἀποκάλυψη ὅτι ὁ Ντόϊ ἦταν βουλευτῆς τοῦ Βιετνάμ. Τὴν ἐπαύριο, μάχη στὴν Ἐθνοσυνέλευση τοῦ Κεμπέκ, ὅπου ὁ ἀντιπρόεδρος ἀποκάλυψε περισσότερο ἐνδιαφέροντα πράγματα. Προφανῶς ὑπῆρχε καὶ «σπέσιαλ προτσές» ἀπὸ τὴν Ταϋλάνδη, ὅπου εἶχε καταφύγει ὁ Ντόϊ μὲ τὴν ἀφρόκρεμα τῶν μεγαλομπίζνεσμεν τῆς Σαϊγκόν. Ναι «πέταξε» στὴν Ταϋλάνδη «κατὰ παράκλησιν τῆς οἰκογενείας Ντόϊ», τῆς ὁποίας εἶναι δικηγόρος ἀπὸ τὸ 1968, γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὴν ἐπανεῖσοδο τοῦ Ντόϊ στὸν Καναδά. Μὲ τὴν εὐκαιρία, εἶπε, ἐπέτυχε τὴν εἴσοδο στὸν Καναδὰ καὶ ἄλλων «πενήντα πλουσίων μπίζνεσμεν» τῆς Σαϊγκόν, ἀλλὰ ἔπραξε ὡς δικηγόρος, «δι' ἀνθρωπιστικούς λόγους». Ὅσο γιὰ τὸν Ντόϊ, εἶπε, «αὐτὸς ἔχει οἰκονομικὰ συμφέροντα σ' ὅλη τὴ γῆ» καὶ θεωρεῖ «ἐξογκωμένα» τὰ περὶ καταχρήσεων. Ἀλλὰ μολονότι δικηγόρος καὶ φίλος τῆς οἰκογενείας Ντόϊ ἀπὸ τὸ 1969, μολονότι «αὐθεντία μεταναστεύσεως», ἀγνοοῦσε τὴ βουλευτικὴ ιδιότητα τοῦ Ντόϊ, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν τοῦ ἀνέφερε στὶς συζητήσεις, ιδιότητα ποὺ τοῦ ἀφαιροῦσε τὸ δικαίωμα τῆς ἐπανεῖσοδος στὴ χώρα μὲ τὰ δικαιολογητικὰ ποὺ ἦσαν ἄκυρα πλέον καὶ γι' ἄλλους λόγους. Ἐξάλλου, εἶπε στὴν Ἐθνοσυνέλευση, γιὰ τὸν Ντόϊ καὶ τοὺς 100 ἢ 200 ποὺ ἔχει φέρει αὐτὸς στὸ Κεμπέκ «αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἔχει ἀνάγκη τὸ Κεμπέκ, ἐπειδὴ εἶναι γαλλικῆς γλώσσης καὶ κουλτούρας». Ξεροὶ καὶ οἱ Γάλλοι καὶ οἱ μετανάστες τοῦ Κεμπέκ, ἀπὸ τὴν ξαφνικὴ γαλλοσυμπάθεια τοῦ ἀγγλόφωνου βουλευτῆ τῶν μὴ γαλλόφωνων μεταναστῶν.

ὑπουργικὸ συμβούλιο

● Ὁ Νγκυὲν Πρόνγκ, αὐτοχαρακτηριζόμενος «προσεκτικῶς ἀντικομμουνιστὴς» μὲ εἰκοσαετὴ διακεκρι-

μένη δημοσιογραφική καριέρα στὴ Σαϊγκόν, στὸ Φόρτ Τσιάφφου τοῦ Ἀρκανσα τώρα, φιλοσοφεῖ πάνω στοὺς ἀρχιδουλοῦς τοῦ Θεοῦ μιλώντας στοὺς ἀμερικανούς καὶ καναδοὺς συναδέλφους. Γιὰ τὸ στρατηγὸ Κουάνγκ λέει ὅτι ἦταν «τὸ βούτυρο τοῦ καθεστῶτος Θεοῦ, κατὰ κοινὴ ὁμολογία ὁ πιὸ διεφθαρμένος ἀξιωματοῦχος στὸ Βιετνάμ», κατηγορούμενος ἀκόμα καὶ ἀπὸ γερουσιαστὲς τῆς Σαϊγκόν γιὰ λαθρεμπόριο ἥρωϊνης, ρυζιοῦ, χρυσοῦ, δωροδοκίες γιὰ κυβερνητικὲς καὶ στρατιωτικὲς θέσεις καὶ ὡς «ὁ ἄνθρωπος κλειδὶ στὴν ἐπιχείρηση «Φοῖνιξ» τῆς CIA». Ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Πρόνγκ, ὅταν διπλωματικοὶ τῆς ἀμερικανικῆς πρεσβείας στὴ Σαϊγκόν διέταξαν τὴν ἀνάκλησή του ἀπὸ τὸ κέντρο τοῦ λαθρεμπορίου του, τὸ Δέλτα Μεκόνγκ, τὸν προβίβασε σὲ κλειδοκράτορα «ἀσφαλείας καὶ πληροφοριῶν» ὅλης τῆς χώρας. Συλλογιζόμενος τὰ ἑκατομμύρια δολλάρια ποὺ ἔχει στὶς τράπεζες τοῦ Καναδὰ καὶ τῆς Ἑλβετίας ὁ «ἡρωϊνικός» στρατηγὸς Κουάνγκ, λίγο πρὶν ἀναχωρήσει γιὰ τὸ Μοντρεάλ ἀπὸ τὸ Φόρτ Τσιάφφου, ἔκανε μεταφυσικὲς ἐκμυστηρεύσεις στὸν Πρόνγκ: «Τὸ μόνο ποὺ θέλω εἶναι νὰ λησμονήσω τὰ πολιτικὰ καὶ ν' ἀγοράσω μιὰ μικρὴ παγόδα» στὴν ἐξοχὴ τοῦ Κεμπέκ. Ὅπου τὸν περιμένε ἡ «μαντάμ» Κουάνγκ τακτοποιημένη. Γιὰ τὸν Ντόϊ, ὁ «προσεκτικῶς ἀντικομμουνιστὴς» κ. Πρόνγκ, ἀποκάλυψε ὅτι ἦταν «δημόσιο γεγονός» στὴ Σαϊγκόν ὅτι σούφρωσε «ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια δολλάρια» καταθέσεις ἀπὸ τὴν τράπεζα καὶ τὰ ἐπένδυσε σὲ ξενοδοχεῖα καὶ ἀκίνητα στὸ Μοντρεάλ. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1975, ἡ ἔγκυρη συντηρητικὴ τοῦ Σικάγου «Σικάγο Τρίμπουν» ἐδημοσίευσε ἕνα συνταρακτικὸ ρεπόρτάζ ἀπὸ τὴ Σαϊγκόν γιὰ τὴ διαφθορὰ τοῦ καθεστῶτος Θεοῦ, ὅπου μνημονεύεται καὶ ὁ Κουάνγκ ὡς «συμφρωτὴς» τοῦ Θεοῦ. Καὶ δημοσιεύει πιά δειγματολογικὴ εἰκόνα ποὺ ἐκμυστηρεύτηκε στὸν ἀπεσταλμένο τῆς ἀμερικανικῆς ἐφημερίδας ὑπουργὸς τοῦ Θεοῦ. Πέρσι, λέει, βαλλόμενος πανταχόθεν ὁ Θεοῦ ὑποσχέθηκε νὰ ἐπιβάλλει «κάθαρση» στὸ καθεστῶς του. Σὲ μιὰ συνεδρίαση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ταραγμένος, εἶπε ὅτι «ἀπὸ τοῦδε καὶ στὸ ἐξῆς δὲν θὰ εἰσπράττονται χρήματα κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι». Ἀμέσως, κατὰ τὸν ὑπουργὸ καὶ τὴν ἀμερικανικὴ ἐφημερίδα, ὁ Κουάνγκ ἀπάντησε: «Ἐντάξει, ὅχι πιά λεφτὰ κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι. Ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς ὅλα τὰ λεφτὰ θὰ περνᾶνε πάνω στὸ τραπέζι καὶ κατευθεῖαν σ' ἐμένα». Αὐτά, μῆνες πρὶν ἀρχίσει ἡ μεγαλειώδης ἀπελευθερωτικὴ πορεία καὶ ὅταν ἀκόμη γιὰ τοὺς ἀμερικανούς τὸ καθεστῶς τῆς Σαϊγκόν ἦταν «δημοκρατικὸν προπύργιον τοῦ ἐλευθέρου κόσμου».

Μαῦρος Ἀπρίλιος

● Σὲ σύγκριση μὲ τὰ ἑκατομμύρια ἑκατομμυρίων δολλάρια τοῦ λαθρεμπορίου, ἀπὸ εἰρωνία τῆς τύχης ὁ Κουάνγκ ἀνακαλύφθηκε στὸ Μοντρεάλ γιὰ «στραγάλια». Συνάμα ὅμως ἀποκαλύφθηκε μιὰ ἀκόμη «ἐπιχείρηση» ἠθικοῦ ὕψους τοῦ καθεστῶτος τῆς Σαϊγκόν. Μερικοὶ δεξιὸι νοτιοβιετναμέζοι φοιτητὲς καὶ λίγοι μετανάστες στὸ Μοντρεάλ, ποὺ εἶχαν ἤδη τὴν ὀργάνωσή τους, περιμέναν τοὺς συγγενεῖς τους, στοὺς ὁποίους εἶχαν στείλει ἐπίσημες προσκλήσεις μὲ τὴν προτροπὴ καὶ τὴ βοήθεια τῶν καναδικῶν ἀρχῶν. Στὴ Σαϊγκόν ὅμως προέκυψε ἕνα «τυπικὸ» ἐμπόδιο. Γιὰ νὰ τοὺς δώσει ἄδεια εἰσόδου τὸ καναδικὸ προξενεῖο, ἔπρεπε νὰ προσκομίσουν «ἄδεια τῶν ἀρχῶν τῆς Σαϊγκόν». Τοὺς παρέπεμπε δηλαδὴ στὸ «προτσὲς Κουάνγκ». Ὁ ὁποῖος, ὅπως καταγγέλλουν μὲ ἀδιάσειστα στοιχεῖα καὶ ὀνόματα τώρα οἱ πρόσφυγες, ζήτηγε «ἀπὸ 1.000 μέχρι 75.000 δολλάρια» γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν κάθε ἄδεια. Χιλιάδες ὅμως, ἔδωσαν τὸ «χαράτσι Κουάνγκ» ἀλλὰ δὲν πῆραν τὴν ἄδεια. Μερικοὶ ἔφυγαν μὲ τὸ μπουλούκι τὶς στερνὲς ὥρες σὲ σκυλοπνίχτες, ἀλλὰ οἱ περισσότεροι ἔμειναν στὴ Σαϊγκόν. Πρόσφυγες ἀπὸ τὸ Φόρτ Τσιάφφου ἔκαναν «σῆμα»

στοὺς ὁμοϊδεάτες τοῦ Μοντρεάλ γιὰ τὴ μυστικὴ εἴσοδο τοῦ Κουάνγκ. Ἔτσι ἀποκαλύφθηκε ἡ παρουσία του στὸ Μοντρεάλ καὶ ἡ «ἐπιχείρηση ἄδειῶν» ποὺ, κατὰ τοὺς πρόσφυγες, τοῦ ἀπέφερε πρόσθετα ἑκατομμύρια δολλάρια – οἱ πληρωμὲς γίνονταν σὲ ρευστὸ καὶ μόνο σὲ δολλάρια. Οἱ φοιτητὲς, ἐπωνύμως, βγήκαν ἀμέσως στὸν καναδικὸ τύπο καὶ τὴ ραδιοτηλεόραση καταγγέλλοντας τὸν Κουάνγκ καὶ γυρεύοντας «νὰ ἐπιστρέψει τὰ χρήματα τῶν συγγενῶν μας». Ἐκεῖνος ὅμως, στὴν ἑπαυλὴ Ντόϊ, ἀπαξιοῖ νὰ μιλήσει σ' ὅποιονδήποτε. Μόνο φωτογραφίες του, μὲ τηλεφώνους, στὸ λίβινγκ ροὺμ βλέπουν βιετναμέζοι καὶ καναδοί. Οἱ ἀρχὲς τὸν προστατεύουν. Κινδυνεύει ἡ ζωὴ του, ἀπὸ ὁμοϊδεάτες. Ὁ Νγκυὲν Χὸν Τσί, ἔφτασε πρὶν ἀπὸ ὀχτὼ χρόνια ἀπὸ τὴ Σαϊγκόν στὸν Καναδὰ «γιὰ νὰ γλυτώσω ἀπὸ ἀνθρώπους σὰν τὸν Κουάνγκ», καὶ εἶναι δεξιός, πρύτανης τῆς Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ πανεπιστημίου Κάρλτον τῆς καναδικῆς πρωτεύουσας, Ὁτταβα. Αὐθεντία τοῦ Βιετναμικοῦ αὐτὰ τὰ χρόνια, συντηρητικὸς ἀλλὰ καὶ ἐπικριτὴς τοῦ καθεστῶτος Θεοῦ. Τώρα ἀποκαλύπτει ὅτι τὶς πρώτες μέρες τῶν προσφύγων στὸ νησί Γκούαμ, συστήθηκε μιὰ «ἐπιτροπὴ τοῦ Μαύρου Ἀπριλίου» (ὁ κάθε λαὸς διακαίουται τὸ μαῦρο Ἀπρίλη του), ἕνα μᾶλλον ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα, μὲ σκοπὸ «νὰ ἐξοντώσει τοὺς διεφθαρμένους κυβερνήτες τῆς Σαϊγκόν» ποὺ διέφυγαν, ἀφοῦ γονάτισαν τὴ χώρα. Καί, κατὰ τὶς πληροφορίες τοῦ πρύτανη, μέλος τοῦ «Μαύρου Ἀπριλίου» ἔφτασε στὸ Μοντρεάλ νὰ ἐκτελέσει τὸν Κουάνγκ, ποὺ ἤδη κινδυνεύει νὰ λυντσαριστεῖ, μαζὶ μὲ τὸν Ντόϊ, ἀπὸ τοὺς δεξιούς φοιτητὲς. Τὸ ὅλο πνεῦμα τοῦ «Μαύρου Ἀπριλίου» συμπίπτει μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Πτέραρχου Κύ. Ἀπὸ τὰ δεξιὰ.

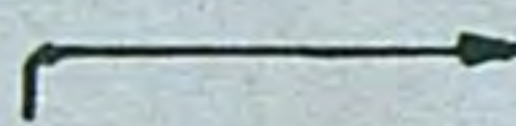
συλλογὲς Ντέπ καὶ Μάρτιν

● Τὶς στερνὲς μέρες τῆς Σαϊγκόν, ὅταν νοτιοβιετναμέζοι ἄστοι – ἡ «μαρίδα» – ἔδιναν τὰ ὑπάρχοντά τους «εἰς ρευστὸν» νὰ μποῦν, ὄρθιοι, στὸ κατάστρωμα ἢ στ' ἀμπάρι ὁποιοῦ σκυλοπνίχτη, στριμωγμένοι κατὰ χιλιάδες, σὰν σάρδελες, συνέβη τὸ ἐξῆς. Στὸ μουράγιο, ποὺ δὲν ἔπεφτε καρφίτσα, ἔφτασε ἕνα καμιόνι μὲ εἰκοσι μεγάλα κασόνια ποὺ φορτώθηκαν ἀμέσως «ἀνωτέρα ἐντολῇ». Ὅλοι πίστεψαν ὅτι ἐντὸς ὕπνηρχαν «κυβερνητικὰ ἀπόρρητα». Μεταφέρθηκαν, μαζὶ μὲ λίγα «μπαρμπούνια» καὶ πολλὴ «μαρίδα» στὸ νησί Γκούαμ. Τὰ κασόνια εἶχαν γιὰ προορισμὸ ἕνα τυπικὰ τριπλὸ βιετναμέζικο ὄνομα στὸ Μοντρεάλ. Στὴ Γκούαμ ὅμως, φιλιπινέζοι τελωνειακοί, πρὶν τὰ μεταφέρουν στὸν καταυλισμὸ προσφύγων στὴν ἀμερικανικὴ βάση, ἄνοιξαν ἕνα κασόνι κι' ἔμειναν ἐνεοί. Τ' ἄνοιξαν ὅλα κι' ἀναστατώθηκε ἡ βιετναμέζικη «μαρίδα» καὶ οἱ ἀνταποκριτὲς τοῦ διεθνοῦς τύπου ποὺ ἔτρεξαν μὲ τὶς φωτογραφικὲς μηχανές. Τὰ κασόνια ἦσαν γεμάτα ἀρχαίους ἀμφορεῖς, ἀγάλματα, πάπυρους, κοσμήματα κ.λπ., τὸ ἄνθος τῶν μουσείων τοῦ Βιετνάμ, ἀμύθητος καλλιτεχνικὸς θησαυρὸς ποὺ οἱ ἐμπειρογνώμονες ἐκεῖ τὸν ἀνέβασαν σὲ «τουλάχιστον 150 ἑκατομμύρια δολλάρια». Ἦταν ἡ μόνη φορὰ ποὺ ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τῆς λαϊκῆς κυβέρνησης, ζητώντας νὰ ἐπιστραφοῦν οἱ καλλιτεχνικοὶ θησαυροὶ στὰ μουσεῖα τοῦ λαοῦ τοῦ Βιετνάμ. Τὸ ἴδιο ζήτησε καὶ ὅλη ἡ «προσφυγικὴ μαρίδα». Ὁ καναδὸς ὑπουργὸς μεταναστεύσεως διέταξε, εἶπε, ξεχωριστὴ ἔρευνα, ἀλλὰ σὲ λίγο ἀνακοινώθηκε ὅτι τὰ κασόνια, μέσω Σιγκαπούρης, φορτώθηκαν γιὰ τὸν προορισμὸ τους. Παραλήπτης στὸ Μοντρεάλ εἶναι ἡ μαντάμ Ντάο Ντιέπ Χάν, ποὺ δήλωσε στὸν τύπο ὅτι τῆς τὰ στέλνει ὁ σύζυγός της Βὸ Ντιούκ Ντιέν ἀπὸ τὴν «οἰκογενειακὴ τους συλλογὴ». Τὸ ὁποῖο διάψευσαν καὶ ἡ «μαρίδα» καὶ λίγα «μπαρμπούνια». Κατὰ διαβολικὴ σύμπτωση τὸ δίδυμο Χάν - Ντιέν εἶναι τοῦ «φιλικοῦ κυκλώματος» Κουάνγκ - Ντόϊ, μὲ τεράστιες ἐπενδύσεις στὸν Καναδὰ καὶ στὴν Ἑλβετία. Πρὶν καταλαγιάσουν τὰ δημοσιεύματα

● αμήν για τή μαντάμ Κουάνγκ

Δύο παιδάκια με την ίδια τραγική μοίρα που είχαν όλα τα χιλιάδες εκατομμύρια παιδιά του Βιετνάμ. Κι όμως ο στρατηγός Ουέσμπορντ, αρχηγός του στρατού της κυρίαρχης δύναμης του καλούμενου 'Ελεύθερου Κόσμου, δήλωνε με κομπασμό: «Θα συνεχίσουμε να τους προκαλούμε... αίμορραγία... ώσπου να τους οδηγήσουμε σε μια έθνική καταστροφή για πολλές γενιές!».

Όταν ο διερμηνέας τέλειωσε, ο αιχμάλωτος του είπε: «Πες στον 'Αμερικάνο ότι δεν φοβόμαστε ούτε να πολεμήσουμε ούτε να πεθάνουμε. Αυτή είναι η πατρίδα μας και τούτος είναι ο πόλεμός μας». Ύστερα στράφηκε προς τον 'Αμερικανό ανακριτή, τον κοίταξε στα μάτια και τον έφτυσε στη μούρη. Με ήρεμη φωνή πρόσθεσε: «Και τώρα μπορείτε να με σκοτώσετε. Δεν φοβάμαι. Έσείς φοβάστε!» (Από το βιβλίο του Νταγιάν, «Αναφορά για το Βιετνάμ», 1967).

3 'Απριλίου 1968, ώρα 04.45: τα 'αμερικάνικα αεροπλάνα χτυπούν το χωριουδάκι Λάγκ Σόν του Β. Βιετνάμ. Το χωριό καταστρέφεται ολοκληρωτικά και μέσα στα ερείπιά του μένουν 24 νεκροί: ανάμεσά τους 6 παιδάκια, 7 γυναίκες, ένας γέρος. Δίπλα στους νεκρούς, δεκάδες τραυματίες.

'Ανόϊ: 'Ενας άλλος «στρατιωτικός» στόχος των 'Αμερικανών: το κτίριο της Σχολής Ξένων Γλωσσών του Πανεπιστημίου.

Τουλάχιστον 6 εκατομμύρια Βιετναμίτες ξεσιπώθηκαν, κλείστηκαν σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως, όπως αυτός της φωτογραφίας μας, και βρέθηκαν στο έλεος των ειδικών μονάδων του Θεού.

γιὰ τὴν «οἰκογενειακὴ συλλογὴ Ντιέν - Ντέπ», ὁ ἀμερικανικὸς καὶ καναδικὸς τύπος ἀνακάλυψε καὶ ἔχασε ἄλλη «συλλογὴ, περισσότερο πολιτικοποιημένη». Μιὰ μέρα πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴ Σαϊγκόν, ὁ τελευταῖος ἀμερικανὸς πρεσβευτής, Γκράχαμ Μάρτιν, γνωστὸς-ὡς ὁ «μεγαλύτερος ὑποστηρικτὴς τοῦ Θεοῦ», διέταξε νὰ μεταφερθοῦν καὶ νὰ φορτωθοῦν πολλὰ κασόνια, γεμάτα ἀμφορεῖς, ἀγάλματα, πάπυρους, κοσμήματα κ.λπ., μουσείων τοῦ Βιετνάμ, στὸ ὄνομα τοῦ ἐμπιστοῦ φίλου του στρατηγοῦ - τῆς ἀστυνομίας - Τράνγκ Νιόκ Τάν. Κανεῖς δὲν ἔμαθε ποῦ ξεφορτώθηκαν αὐτά, μετὰ τὴ φόρτωσή τους σὲ φορτηγὸ ἢ ἀεροπλανοφόρο τοῦ Ἑβδόμου Στόλου. Ἐλέχθη ὅτι ὁ στρατηγὸς Τάν αὐτοκτόνησε στὴ Σαϊγκόν λίγες ὥρες πρὶν μπουὶν οἱ ἀπελευθερωτές. Ἦ τὸν αὐτοκτόνησαν. Ἦταν ἀπὸ τὰ στελέχη τῆς CIA καὶ πασίγνωστος σ' ὅλη τὴ γῆ ἀπὸ τὴν ἀνατριχιαστικὴ ἐκείνη φωτογραφία τὴ στιγμή πού ἐκτελεῖ μὲ περιστροφή ἐξ ἐπαφῆς ἕναν ὄρθιο πατριώτη στὸ κέντρο τῆς Σαϊγκόν.

ἐπίμετρο

● Οἱ «ἐμπειρογνώμονες» ἐναντίον τοῦ βρώμικου πολέμου ἔχουν ὀλόκληρη ὀνομαστικὴ κατάσταση μεγαλοδοσιλόγων καὶ ἐγκληματιῶν πού διέφυγαν καὶ βρίσκονται στὶς ΗΠΑ ἢ στὸν Καναδά. Οἱ ἀρμόδιες ἀρχὲς τοὺς κρύβουν. Καὶ οἱ δημοσιογράφοι τοὺς γυρεύουν ἐπίμονα. Μιλᾶνε γιὰ τουλάχιστον ἑκατὸ «μπαρμπούνια», ἀρχιβασανιστές, ἐπικεφαλῆς «προγραμμαμάτων» πού σκότωσαν χιλιάδες, ἐπικεφαλῆς «κλουβιῶν», μαυραγορίτες ἀνωτάτου ἐπιπέδου, καὶ συναδέλφους τοῦ Κουάνγκ σ' ὅλες τὶς δραστηριότητες. Ἀπὸ τὴν ὅλη εἰκόνα λείπει, μὲ ἐνδεικτικὴ σύνθεση, ἡ λαϊκὴ κυβέρνηση τῆς Σαϊγκόν. Μὲ ἐξαίρεση τοὺς θησαυροὺς τῶν μουσείων, δὲν εἶπε τίποτα. Οὔτε γιὰ τοὺς ἐγκληματίες. Καὶ ὅχι γιὰ νὰ σώσει σφαῖρες. Τοὺς ἄφησε στὸν «ἐλεύθερο κόσμο», γιὰ ζωντανὸ δείγμα καὶ παράδειγμα. Γιὰ τὴ «μαρίδα» εἶπε ὅτι μπορεῖ νὰ γυρίσει στὴν πατρίδα. Χιλιάδες γύρισαν κιόλας ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀσίας. Ἦδη, ἐκπρόσωποι πολλῶν μικροδοσιλόγων σὲ καταυλισμοὺς τῶν ΗΠΑ μιλᾶνε δημόσια γιὰ πρόθεση ἐπαναπατρισμοῦ ἂν τοὺς ἀμνηστεύει ἡ λαϊκὴ κυβέρνηση. Τὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ ρεπορτάζ αὐτὸ πάρθηκαν ἀπὸ πολλὰ συναφῆ τοῦ πιὸ ἐγκυρου, γνωστοῦ καὶ κρατικοῦ ἀκόμη καναδικοῦ καὶ ἀμερικανικοῦ τύπου καὶ τῆς ραδιοτηλεόρασης. Οὔτε κἀν οἱ προσκείμενοι φιλικὰ στοὺς Βιετκόγκ φίλοι μας βιετναμέζοι - μὲ τοὺς ὁποῖους συνδεθήκαμε κατὰ τὴν ἐφταετία ἐδῶ στὸ Μοντρεάλ - θέλησαν νὰ μᾶς δώσουν πρόσθετα στοιχεῖα. Κι' ἂς γνωρίζουν πολλά, ὅπως μᾶς εἶπαν. Τ' ἀφήνουν ὅλα στοὺς ἐδῶ ἀντιπάλους, φοιτητὲς πού εἶχε στείλει τὸ καθεστῶς Θεοῦ (κάμποσοι πέρασαν στὴν πατριωτικὴ παράταξη). Πρὸς τιμὴν τους, οἱ ἀντίθετοι στοὺς Βιετκόγκ φοιτητὲς «μιλᾶνε» μὲ αὐτοκριτικὴ. Εἶναι αὐτοὶ πού καταγγέλλουν τοὺς Κουάνγκ καὶ τοὺς Ντόϊ⁴. Καὶ γιὰ τὸ θέμα τῶν θησαυρῶν τῶν μουσείων ζητᾶνε νὰ ἐπιστραφοῦν στὸ λαὸ τοῦ Βιετνάμ. Πού δὲν ἔγινε. Τὰ σπίτια τῶν ἀρχιδοσιλόγων καὶ οἱ λογαριασμοὶ τους στὶς τράπεζες στενάζουν, ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἡρωϊκότερου λαοῦ τῶν τελευταίων αἰώνων.

Παντελὴς Τρωγάδης
Μοντρεάλ, 3.7.75

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἑλλάδας θὰ πρέπει νὰ γνωρίζουν ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ἑλλήνων Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς, Ἰάκωβος, ὑπῆρξε ὁ μόνος θρησκευτικὸς ἡγέτης τῶν ΗΠΑ πού ὅχι μόνο τόλμησε νὰ ἐπισκεφθεῖ τ' ἀμερι-

κάνικα στρατεύματα στὸ Βιετνάμ, ἀλλὰ καὶ νὰ «εὐλογή-σει μὲ τὰ ἱερὰ ἄμφια» τὸ βρώμικο πόλεμο ὡς «ἱερόν». Μὲ ἐντολὴ τοῦ Στέπ Ντηπάρτεμεντ, εἰδικὸ ἀεροπλάνο τοῦ Πενταγώνου γιὰ «ΒΙΠΣ» πήγε στὸ Βιετνάμ νὰ «εὐλογή-σει τοὺς ἐλληνορθόδοξους μαχητὰς τῆς ἐλευθερίας», μὲ κηρύγματα πού θὰ ξήλενε καὶ ὁ Κόλμπυ. Στὸ Βιετνάμ σκοτώθηκαν κάμποσα παιδιὰ ἐλληνικῆς καταγωγῆς καί, στὸ πνεῦμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἡ Ἐκκλησία «μας» ἔπειθε τοὺς δικούς τους ὅτι ἔπessαν γιὰ τὸν «ἱερότερο σκοπὸ». Ἀκόμα καὶ μέσα στὴ γενικὴ ἀμερικανικὴ ἀνακούφιση γιὰ τὸ τέλος τῆς βιετναμικῆς τραγωδίας, στὶς 13 Μαΐου 1975, ὁ «Ἕλληνας» Ἀρχιεπίσκοπος, ἐδήλωσε στὸ πρακτορεῖο Associated Press ὅτι δὲν τὸν στενοχώρησε ὁ Φόρντ πού δὲν συγκράτησε τοὺς Τούρκους στὴν Κύπρο, ἀλλὰ τὸν στενοχώρησε ἡ «ἀδύνατη» πολιτικὴ του πού ἀπόληξε στὴν «ἀπώλεια τοῦ Βιετνάμ καὶ τῆς Καμπότζης». Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ἔδωσε ἐντολὴ στὶς 450 ἐκκλησιὰς τῶν Ἑλλήνων τῆς ἡπείρου νὰ ὑπηρετήσουν φανατικὰ τὴ χούντα. Πρὶν ἀπὸ τὸ Βιετνάμ ὁ Ἰάκωβος ἔδρασε στὴ Νότια Κορέα, ὅπου ἔχει «στήσει» καὶ λειτουργεῖ «ἐλληνικὴ ἱεραποστολὴ» μὲ τὰ χρήματα τῆς ὁμογένειας γιὰ νὰ «ἐκ-χριστιανίσει» Κορεάτες τοῦ «φιλάτου» στρατηγοῦ Πάρκ. Ὅπου ἀμερικανικὸς ἱμπεριαλιστικὸς πόλεμος, ἀπόκοντα ἡ «ἐλληνικὴ» ἐκκλησία τῆς ἀμερικανικῆς ἡπείρου. Στὰ ὅπλα.

2. Alfred W. McCoy, *The Politics of Heroin in Southeast Asia*, New York, 1972.
3. Ὅπως μπορεῖ νὰ διαπιστώσει κάποιος μελετώντας τὶς ἐπίσημες καταθέσεις σὲ ἐπιτροπὲς τῆς ἀμερικανικῆς Γερουσίας καὶ τοῦ Κογκρέssου, ἢ σὲ σπάνιες συνεντεύξεις, οἱ τελευταῖοι διευθυντὲς τῆς CIA (Ρίτσιαρντ Χέλμς, Τζιέμς Σλέσινγκερ, Οὐίλλιαμ Κόλμπυ), ἢ προϊστάμενοί τους σὰν τὸν Κίσινγκερ, ἔχουν ἀναπτύξει ἰδιαίτερο λεξιλόγιο γιὰ τὴ CIA. Ποτὲ δὲ λένε «θανάτωση», «ἐκτέλεση» κ.λπ. Ἐννοώντας αὐτό, λένε «οὐδετεροποίηση» (Neutralization). Λένε «πρόγραμμα εἰρηνοποιήσεως» (Pacification Program) ἐννοώντας «ἐπιχείρηση ἐκκαθαρίσεων». Ὁ Κίσινγκερ, λογουχάρη, μιλώντας γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς CIA στὴν ἀνατροπὴ τοῦ Σαλβαδόρ Ἀλλιέντε, ὁμολόγησε ὅτι διατέθηκαν ἀπὸ τὴ CIA κονδύλια γιὰ τὴν «ἀποσταθεροποίηση» (Destabilization) τοῦ καθεστώτος Ἀλλιέντε, ἐννοώντας «ἀνατροπὴ» του. Καὶ μιὰ θρησκευτικὴ παρατήρηση γιὰ τὸν Κόλμπυ. Κατὰ τὸ περιοδικὸ «Τάιμ», πού ἐξασφάλισε σπανιότατη ἀποκλειστικὴ συνέντευξη μαζί του, ὁ διευθυντὴς τῆς CIA εἶναι τυπικὸς αὐστηρὸς πουριτανὸς ἀμερικανός, πού ἐκκλησιάζεται συχνὰ καὶ κοινωνεῖ τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὑποδειγματικά.
4. Εἶχε δακτυλογραφηθεῖ τὸ παραπάνω κείμενο ὅταν δημοσιεύτηκαν καὶ μεταδόθηκαν δυὸ ἀκόμη ρεπορτάζ σχετικά μὲ τὸν Κουάνγκ. Στὶς 5 Ἰουλίου οἱ καναδικὲς ἐφημερίδες ἐδημοσίευσαν μιὰν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν καναδικὸ λαὸ - μέσω τοῦ ἀνάφερομένου στὸ ρεπορτάζ καθηγητὴ Νουμῶφ τοῦ πανεπιστημίου Μὰκ Γκίλ τοῦ Μοντρεάλ, - προσερχόμενη ἀπὸ καταυλισμὸ προσφύγων στὶς ΗΠΑ καὶ ὑπογραφομένη ἀπὸ τὸν πρώην πασίγνωστο γερονσιαστὴ τῆς Σαϊγκόν Φὰν Νὰμ Σάκ, ὁ ὁποῖος ἐπιβεβαιώνει ὅλη τὴ διαφθορὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κουάνγκ, καταλήγοντας: «Ἀγαπητὲ Λαὸ τοῦ Καναδά, μὴν ἐπιτρέψετε στὸν ἐγκληματία Ντάνγκ Βὰν Κουάνγκ νὰ βρεῖ καταφύγιο στὴν ἀγαπημένη πατρίδα σου. Διῶστε τον ἀμέσως». Πράγματι, στὶς 5 Ἰουλίου, ἡ κρατικὴ ραδιοτηλεόραση μετέδωσε ὅτι τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο τοῦ Καναδά περίμενε «δύο ἀκόμη πληροφορίες» γιὰ νὰ ἀνακοινώσει τὴν ἀπέλαση τοῦ Κουάνγκ.

Στοιχεῖα γιὰ τὸ παραπάνω ρεπορτάζ ἐλήφθησαν ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες: *Gazette*, *Montreal Star*, *Le Devoir*, *La Presse*, *Le Jour*, τοῦ Μοντρεάλ, τὴν *Toronto Star*, τοῦ Τορόντο, τὶς ἀμερικανικὲς *New York Times* καὶ *Washington Post*, καὶ ἀπὸ τὴν καναδικὴ κρατικὴ ραδιοτηλεόραση CBC. Ἰδιαίτερες εὐχαριστίες στοὺς καναδοὺς βουλευτὲς Ντέρεκ Μπλάκμπουρν καὶ Ἀντριου Μπριουίν, καὶ κυρίως στὸν συνάδελφο Μὰρκ Φίλιπς τοῦ CBC. Εὐχαριστίες, τέλος, σὲ πέντε βιετναμέζους φοιτητὲς στὸ Μοντρεάλ, ἀπὸ τὶς δυὸ «ὄχθες».

Π. Τ.

Μια στιγμή απ' τη συζήτηση.

Ίστορικά, κοινωνιολογικά, οικονομικά στοιχεία στην ΚΡΙΣΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τò β' μέρος τῆς συζήτησης μὲ τοὺς Γ. Βέλτσο, κ. Βεργόπουλο, Γ. Νοταρᾶ, Ν. Πουλαντζᾶ, Κ. Τσουκαλᾶ

Σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος συνεχίζεται καὶ τελειώνει ἡ συζήτηση γιὰ τὴν κρίση ἐξουσίας, ποὺ τὸ πρῶτο μέρος τῆς δημοσιεύτηκε στὸ 24ο τεῦχος τοῦ «ANTI». Πέραν τῆς κριτικῆς γιὰ τὶς ὑποκειμενικὲς ἢ ἀντικειμενικὲς ἀνεπάρκειες, τόσο τὸ θέμα ὅσο καὶ ἡ πολιτικὴ σημασία τῆς συζήτησης αὐτῆς ξεπερνάει τὰ πλαίσια ἐνὸς «διαλόγου» καὶ θὰ πρέπει νὰ συνεχιστεῖ εἴτε μὲ τὴ μορφή «στρογγυλῆς τραπέζης» εἴτε μὲ ἄρθρα, σὲ μιὰ προσπάθεια προσέγγισης καὶ διερεύνησης τῆς ἐλληνικῆς πραγματικότητας καὶ τῶν ζητημάτων ποὺ θέτει σ' ὅσους νοιάζονται γιὰ τὸν προοδευτικὸ μετασχηματισμὸ τῆς. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο πρέπει νὰ ἔχουν καὶ νὰ πάρουν ὄχι μόνο μιὰ μερίδα «εἰδικῶν», ἀλλὰ ὅλοι ὅσοι μποροῦν ἀπὸ τὴ δική τους σκοπιά νὰ γνωμοδοτήσουν καὶ νὰ φωτίσουν τὸ πρόβλημα, ποὺ εἶναι λαϊκό.

● NOTAPAS: Ἀπὸ τὴ μέχρι τώρα κουβέντα μας ἔχουμε βγάλει ὁρισμένες συνιστώσες καὶ συνισταμένες. Διαπιστώσαμε μιὰ δυαδικότητα στὴν κοινωνία μας. Τὴν ὑπαρξὴ δηλ. δύο κοινωνικῶν συστημάτων μεταξύ τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχουν δυνατότητες ἐπικοινωνίας. Διαπιστώσαμε ἀκόμα τὴν προσπάθεια τῆς ἀρχουσας τάξης νὰ ἀφομοιώνει κάθε δυναμικὸ στοιχεῖο, ποὺ θὰ ξεπετιόταν ἀνάμεσα στοὺς ἀρχόμενους. Καί, τέλος, διαπιστώ-

σαμε ὅτι, στὴν περίοδο ποὺ ἐξετάζουμε, ἡ ἀρχουσα τάξη παρουσιάζει μιὰ μορφή πλανημένης ιδεολογίας.

Ίσως θὰ ἔπρεπε τώρα νὰ δοῦμε τὰ τρία αὐτὰ ἀφηρημένα φαινόμενα κάπως πιὸ συγκεκριμένα στὸν ἱστορικὸ χρόνο, ξεκινώντας μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ 1910, ποὺ μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς εἶναι ἓνα ὁρόσημο. Ὁρόσημο ἀπ' ὅπου ξεκινᾶ μιὰ προσπάθεια ἀστικής ἐπανάστασης, ἃς ποῦμε, ποὺ τελικὰ δὲν

όλοκληρώνεται, αλλά αφού εκφυλίζεται, το 1928, καταλήγει σε μια άπροκάλυπτη δικτατορία. Κι ακόμα να προσπαθήσουμε να δούμε αν στην περίοδο από την επανάσταση του Γουδιού μέχρι το Μεταξά υπάρχουν αναλογίες με την περίοδο του μεταπολέμου, που αρχίζει από τη δημιουργία του ΕΑΜ και φθάνει στο πραξικόπημα του '67.

● **ΒΕΛΤΣΟΣ:** Να προσθέσω μια μόνο συμπληρωματική φράση: τονίσαμε στην προηγούμενη συζήτηση την ιδιαιτερότητα, σε σχέση με άλλους κοινωνικούς σχηματισμούς του δυτικού κόσμου, του ιδεολογικού επιπέδου στην Ελλάδα.

Κ. Τσουκαλάς

Ανάπτυξη παραγωγικών δυνάμεων

● **ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ:** Έτσι όπως τίθεται πια το θέμα είμαστε υποχρεωμένοι να επιμείνουμε περισσότερο απ' ό,τι στην προηγούμενη συζήτηση, στο κοινωνιολογικό και οικονομικό σκέλος. Στην περίοδο από το 1910 έχουμε να κάνουμε με μια σειρά καινούργιων φαινομένων, που αποτελούν μια ρήξη με την προηγούμενη ελληνική ιστορία.

Η νεοελληνική κοινωνική δομή κυριαρχείται από μια άρχουσα τάξη με τα μεταπρατικά και κομπραδόρικα χαρακτηριστικά, που αναφέραμε στην προηγούμενη συζήτηση, σε συνεργασία με το ξένο κεφάλαιο σ' όλους τους τομείς, και στον ιδεολογικό και στον πολιτικό και στον οικονομικοκοινωνικό.

Είναι, ως πούμε, μια παραδοσιακή ολιγαρχία συνδεδεμένη με τη διεθνή αγορά απόλυτα. Από το 1910 εμφανίζεται το καινούργιο φαινόμενο. Συνίσταται στην ανάπτυξη του ιδιωτικού βιομηχανικού κεφαλαίου. Η προηγούμενη κοινωνική ζωή στην Ελλάδα έχει σαν άξονά της, σαν άξονα της ανάπτυξής της, μέσα στην υποτέλεια, το Κράτος. Η μεταπρατική μπουρζουαζία διαμορφωνόταν σαν τέτοια γύρω από τον κρατικό μηχανισμό. Εκ παραλλήλου, υπήρξε μια μπουρζουαζία, υποδεέστερη κατ' αρχήν σε κοινωνικό βάρος, αλλά πολύ δυναμική, που αναπτύχθηκε ραγδαία, συνδεδεμένη με το ιδιωτικό κεφάλαιο. Η δεύτερη αυτή μπουρζουαζία ακολούθησε ένα μοντέλο, θα λέγαμε, αγγλικού τύπου, όπου «η πολιτική κοινωνία» βρίσκεται έξω από τον κρατικό μηχανισμό και η αστική τάξη χρησιμοποιεί το κράτος για τη βιομηχανική της ανάπτυξη.

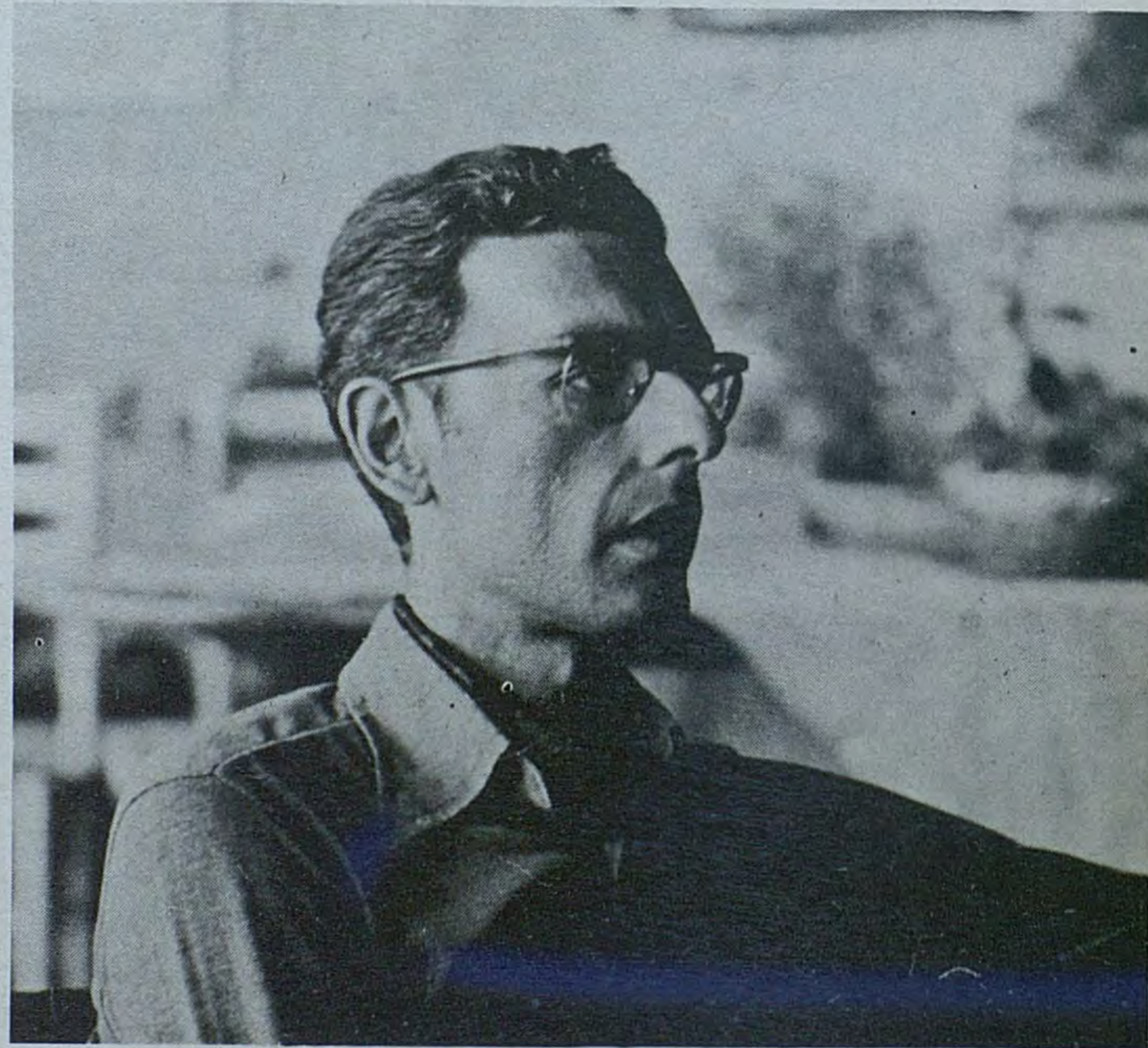
Από αυτήν λοιπόν την άποψη υπάρχει μια ρήξη, που οδηγεί στη συνέχεια σ' έναν αγώνα για την εξουσία ανάμεσα στα δυο αστικά στρατόπεδα. Αγώνας που κατά τη γνώμη μου κρατάει ως το 1940 και εξελίσσεται σε γενικευμένη κοινωνική κρίση, που εκδηλώνεται με τη μορφή του ονομαζόμενου στην ιστορία εθνικού διχασμού μεταξύ Βενιζελικών και Κωνσταντινικών.

Με δυο λόγια, ο μηχανισμός, η διαδικασία της ανόδου των νεότερων αστικών στρωμάτων, επαναλαμβάνεται στην περίοδο του '30 και καταλήγει στη δικτατορία του Μεταξά, κι αν θέλετε, πολλά στοιχεία της διαδικασίας αυτής ξαναβρίσκουμε στην

περίοδο του '60, που κι αυτή καταλήγει στη δικτατορία του '67. Η διαδικασία αυτή είναι αποτέλεσμα της χαλάρωσης των σχέσεων της διεθνούς καπιταλιστικής αγοράς λόγω της κρίσης. Και πραγματικά, στην περίοδο 1910-1940, λόγω και του παγκόσμιου πολέμου, λόγω και των αντιθέσεων του ιμπεριαλισμού, εμφανίζεται το φαινόμενο αυτό της χαλάρωσης του διεθνούς ιμπεριαλιστικού δικτύου που συμπαρασύρει σε μια υποχώρηση την εξουσία της ντόπιας δύναμης που πρακτορεύει τον ιμπεριαλισμό στη χώρα. Εκδηλώνεται μια ανάπτυξη των ἐγχώριων αστικών δυνάμεων. Και αυτό δεν είναι μονάχα ελληνικό φαινόμενο. Στην ίδια δεκαετία 1910-1920 έχουμε μιαν ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων σε μια σειρά χώρες του επιπέδου της Ελλάδας. Ένα παράδειγμα είναι το Μεξικό. Κοινωνική κρίση που συνοδεύεται από μιαν ανάπτυξη ἐγχώριων παραγωγικών δυνάμεων.

Το φαινόμενο αυτό επαναλαμβάνεται στην Ελλάδα και στο διάστημα 29-32. Σημειώνονται οι μεγαλύτεροι ρυθμοί ανάπτυξης στον κόσμο μετά την Ιαπωνία και τη Σοβ. Ένωση. Η Ελλάδα βιομηχανοποιείται ραγδαία. Συμβάλανε, βέβαια, σ' αυτό και κάποια άλλα γεγονότα όπως η μικρασιατική καταστροφή, οι πρόσφυγες δηλ. που πρόσφεραν φτηνή παραγωγική δύναμη, οι επιχειρηματίες της Μικράς Ασίας που συνέρρευσαν στην Ελλάδα. Πάντως βασικό παραμένει πως με την κρίση την παγκόσμια ή Ελλάδα βρήκε την ευκαιρία να προωθήσει τις παραγωγικές δυνάμεις που 'χε συσσωρεύσει από πριν.

Αυτό βέβαια δεν άνετρεπε και δεν έθετε σ' αμφισβήτηση το STATUS QUO της Ελλάδας μέσα στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, στο διεθνές ιμπεριαλιστικό κύκλωμα. Αυτό ήταν μια παροδική λύση, που δεν άνησχύσε την παραδοσιακή ολιγαρχία και τον ιμπεριαλισμό. Δεν ήταν μια δομική εκβιομηχάνιση, αλλά μια συγκυριακή εκβιομηχάνιση, που οι παραδοσιακές ἐγχώριες και διεθνείς δυνάμεις την ανέχτηκαν, ξέροντας ότι σύντομα, στη φάση της ανόρθωσης της διεθνούς συγκυρίας, θα την απορροφούσαν. Όπερ και ἐγένετο. Όταν έπειτα από μια σειρά διαδικασίες πολιτικών μετεξελίξεων, που έγιναν από το '22 και μετά

Γ. Νοταράς

για τη στήριξη αυτής της σχετικής εκβιομηχάνισης, όταν δηλ. η θέληση αυτών των βιομηχανιστικών στρωμάτων πέρασε από την άριστερά των φιλελευθέρων (Πάγκαλος, Κονδύλης), χωρίς κάποιο τελικό αποτέλεσμα, στη δεξιά και έφτασε μέχρι τους λαϊκούς, για να καταλήξει τελικά στο Μεταξά. Ο ίδιος ο Μεταξάς θεωρούσε τον έαυτό του «στυμμένη λεμονόκουπα», απ' αυτούς που, σε τελευταία ανάλυση, οικειοποιήθηκαν το παιχνίδι.

Σ' αυτή τη φάση χρησιμοποιήθηκε ο αντικομμουνισμός των μικροαστών, που με φασιστικό, ως πούμε, προσανατολισμό βοήθησαν την άνοδο του Μεταξά, για να εκπληρωθεί και διευκολυνθεί το κατασταλτικό έργο που μόνη της ή μεγαλοαστική τάξη δεν μπορούσε να πραγματοποιήσει. Άφησε την εξουσία στη δι-

κτατορία της 4ης Αυγούστου και στους μικροαστούς, που μόλις τέλειωσαν το κατασταλτικό τους έργο, παραμερίστηκαν και η έξουσία επέστρεψε στο βασιλιά Γεώργιο και τη μεγαλοαστική τάξη. Το φαινόμενο αυτό επαναλαμβάνεται και στη Γερμανία και στην Ιταλία με το φασισμό.

Έλληνισμός και Έλλαδικός χώρος

● ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Συμπληρώνοντας αυτά που λές, νομίζω ότι το 1910 είναι όρόσημο στην ελληνική ιστορία πολύ σημαντικό και από μιαν ακόμα άποψη. Γύρω στο 10 για πρώτη φορά στην ελληνική ιστορία αρχίζουν να διαφαίνονται οι προϋποθέσεις της επίλυσης της βασικής αντίφασης της ελληνικής κοινωνίας, ανάμεσα στην Ελλάδα την ίδια, στον έλλαδικό χώρο δηλ. και στο εξωτερικό. Για πρώτη φορά η άρχουσα ελληνική αστική τάξη, είτε είναι εγκατεστημένη στον έλλαδικό χώρο, είτε στο εξωτερικό, αρχίζει να προσβλέπει στη δημιουργία ενός ευρύτατου ελληνικού χώρου που θα συμπεριλάβει στους κόλπους του ένα σοβαρό μέρος της οθωμανικής αυτοκρατορίας, όπου είναι εγκατεστημένοι Έλληνες και όπου δυναμικά, τουλάχιστο, ελπίζει ότι θα μπορέσει να παίξει το ρόλο μιας εθνικής αστικής τάξης. Μέχρι το τέλος του αιώνα η λειτουργία της άρχουσας ελληνικής αστικής τάξης στα μεγάλα κέντρα της Πρόσω Ανατολής είχε βασικά μεταπρατικό χαρακτήρα και το μεγάλο κεφάλαιο δεν είχε κανένα λόγο να προσανατολίσει τις δραστηριότητές του προς τη βιομηχανία, ούτε να πιέσει προς την οικονομική και πολιτική ένοποίηση του χώρου. Αντίθετα, τα συμφέροντα των Ελλήνων μεγαλοαστών ταυτίζονταν με τα συμφέροντα των Ευρωπαίων ιμπεριαλιστών, που συντηρούσαν τις διεφθαρμένες και ύποτελεις παραδοσιακές έξουσίες. Από τη στιγμή όμως που η αλλαγή της βρετανικής πολιτικής επέτρεψε στην ελληνική αστική τάξη του εξωτερικού να όνειρευτεί την επέκταση του ελληνικού κράτους κάτω από την ήγεμονία της, τα πράγματα αλλάζουν. Από το 1910 και πέρα η ελληνική κρατική πολιτική από τη μιὰ μεριά και οι φιλοδοξίες, αν θέλετε, της άρχουσας

Γ. Βέλτσος

αστικής τάξης, από την άλλη, συμπιέτουν για πρώτη φορά στην προσπάθεια της δημιουργίας ενός ενιαίου χώρου.

Νομίζω ότι η βιομηχανοποίηση αργότερα είναι έκφραση του ίδιου φαινομένου, σε έναν συρρικνωμένο πια μετά το 1922 ελληνικό χώρο. Γι' αυτό το λόγο ακριβώς μπορεί να πει κανείς πως για πρώτη φορά υπάρχει μιὰ σύμπτωση του ελληνισμού με τον έλλαδικό χώρο. Η ιστορική τομή του 1922 δεν απορρέει μονάχα από τα προβλήματα της απορρόφησης των προσφύγων, ούτε από την όριστική καταστροφή των κοινοτήτων της Μ. Ασίας. Πιο σημαντική είναι η νέα σημασία που αποκτά το ελληνικό κράτος για την άρχουσα τάξη, που αναγκάζεται για πρώτη φορά να ενεργοποιεί τη συσσώρευση του κεφαλαίου στο πλαί-

σιο ενός δεδομένου πολιτικοκοινωνικού σχηματισμού. Έτσι αναπόφευκτα η άρχουσα τάξη από τη μιὰ μεριά και το ελληνικό κράτος από την άλλη είναι υποχρεωμένοι να προσανατολιστούν προς την κατεύθυνση του να μετουσιωθεί ο ελληνικός χώρος από βασικά μεταπρατικό και αντιπαραγωγικό —τόσο στο επίπεδο των λειτουργιών της άρχουσας τάξης, όσο και στο επίπεδο των οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων των μεσάων στρωμάτων— σε χώρο με αυτόνομες παραγωγικές λειτουργίες, πράγμα που αποτελεί αναγκαία ιστορική έπιταγή μετά τη συρρίκνωση ακριβώς που έρχεται σὰ συνέπεια της μικρασιατικής καταστροφής.

Κ. Βεργόπουλος

Μ' αυτήν την έννοια, το βασικό, νομίζω, πρόβλημα του μεταπολέμου συνίσταται στον τρόπο με τον οποίο γίνεται αυτή η μετουσίωση. Συμφωνώ με τον Βεργόπουλο ότι οι διεθνείς κρίσεις, οι έξωτερικές σχέσεις, ή χαλάρωση του διεθνούς εμπορίου συνέβαλαν κατά πολύ στη δημιουργία ντόπιου βιομηχανικού κεφαλαίου, έμβρυόδους στην αρχή και πολύ μεγαλύτερου στη συνέχεια. Το βασικό όμως είναι ο αναγκαστικός και αναπόφευκτος οικονομικός, πολιτικός και ιδεολογικός αναπροσανατολισμός. Ας μου επιτραπεί να θίξω ένα θέμα που δεν έχει, νομίζω, ποτέ αρκετά τονιστεί. Νομίζω πως είναι πολύ χαρακτηριστικό πως μετά τον Μεγάλο Πόλεμο ως την κρίση δεν υπάρχει στην Ελλάδα, και αντίθετα από όλες τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ούτε φασιστικό ούτε σοσιαλιστικό, ούτε κομμουνιστικό, ούτε καν άγροτικό αξιόλογο μαζικό κίνημα. Με την έννοια αυτή η έλλειψη που σημειώσαμε παραπάνω είναι τουλάχιστο περίεργη σε μιὰ κοινωνία που ύφίσταται τὰ πάνδεινα εξαιτίας του προβλήματος των προσφύγων. Θα χρειαστεί σιγά-σιγά και βαθμιαία, νομίζω, να ένταχθεί όλόκληρο αυτό το αντιπαραγωγικό σώμα των προσφύγων στους εντόπιους παραγωγικούς σχηματισμούς της χώρας για να αποκραυσταλλωθεί το έσωτερικό πολιτικό στερέωμα, το πολιτικό διάγραμμα. Με την έννοια αυτή το πέρασμα απ' το '22 στο Μεταξά είναι ταυτόχρονα το πέρασμα από μιὰ αστική ήγεσία που ελπίζει να μπορέσει να φτιάξει ένα πολιτικό και ιδεολογικό χώρο συγκροτημένο και συνεπές, σε μιὰ ήγεσία πολιτική, που φοβάται πιο πολύ απ' όλα την άνοδο των λαϊκών δυνάμεων. Και παράλληλα το πέρασμα από έναν άδιαμόρφωτο πολιτικά και κοινωνικά σχηματισμό, όπου η άριστερά και οι λαϊκές δυνάμεις είναι ακόμα άδιαμόρφωτες, σ' ένα χώρο όπου μετά το '30 αρχίζουν και σχηματίζονται μεγάλες πολιτικές δυνάμεις διαμφισβητικές του κοινωνικοπολιτικού κατεστημένου. Νομίζω πως η δικτατορία Μεταξά αποτέλεσε τη συνισταμένη των δύο αυτών διαδικασιών και όδήγησε κατά τρόπο ευθύ στις νέες πολιτικές και ταξικές διαμάχες που θα έμφανιστούν σαφέστερα κι όξύτερα στη διάρκεια της κατοχής και της αντίστασης.

● ΒΕΛΤΣΟΣ: Θά 'θελα να διαφωνήσω μαζί σου στο εξής. Νο-

μίζω ότι ή πεπλανημένη ιδεολογία της άρχουσας τάξης μπαίνει ακριβώς στην περίοδο εκείνη, δηλ. όταν ακριβώς ή άρχουσα τάξη αστικοποιείται, γίνεται ένας κρίκος μέσα στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα. Συνεπώς δεν μπορεί κανείς να μιλήσει για έθνική αστική τάξη και για επαναστατική αστική τάξη, όπως θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για την Τουρκία.

● ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Νομίζω ότι δεν έγινε κατανοητός, σ' αυτό που είπα. Είπα ότι από το 1910 και πέρα, ή ελληνική άρχουσα τάξη του έξωτερικού για πρώτη φορά προσβλέπει σ' ένα νέο ρόλο ήγετικό, κοινωνικό και πολιτικό, ό οποίος θα μπορούσε, δύναμει, να γίνει σ' ένα χώρο πολύ ευρύτερο, σ' ένα χώρο που μέχρι εκείνη τη στιγμή είχαν μια μεταπρατική λειτουργία, που φυσικά τώ λόγω δεν μεταφράζονταν σε πολιτική έξουσία, και που θα ήταν ή συνέπεια ακριβώς της διάλυσης της όθωμανικής αυτοκρατορίας, για την όποια είχαν δώσει πράσινο φώς οι Έγγλέζοι. Δέ μιλήσα καθόλου για ιδεολογία...

● ΒΕΛΤΣΟΣ: Τότε γιατί μιλάμε για παραδειγματική περίοδο, όταν αυτό το παραδειγματικό εμφανίζεται ακριβώς μόνο στο μεταπρατικό, βιομηχανικό επίπεδο;

● ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Διότι το βασικό χαρακτηριστικό, ή βασική αντίφαση, νομίζω, του ελληνικού χώρου πριν από το '10 και εν πάση περιπτώσει πριν από το 1900, είναι το γεγονός ότι είχαμε

Ν. Πουλαντζάς

μια ελληνική κοινωνία έγκλωβισμένη στα σύνορα, μικρή, καθυστερημένη, μη αστικοποιημένη, φτωχή κ.τ.λ., και από την άλλη μεριά είχαμε έναν ελληνισμό έξω από τα ελληνικά σύνορα, ό οποίος είναι αστικοποιημένος, ό οποίος είναι πάρα πολύ πλούσιος και ό οποίος λειτουργεί καθαρά μεταπρατικά μέσα στο πλαίσιο του παγκόσμιου, αν θέλετε, ιμπεριαλισμού...

● ΒΕΛΤΣΟΣ: ...και ό οποίος μεταφέρει την έδρα του στην Ελλάδα...

● ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Βεβαίως.

Οι ρίζες της άρχουσας τάξης

● ΝΟΤΑΡΑΣ: Για να μπορέσουμε να ξεκαθαρίσουμε αυτό το θέμα, αυτή την ιδέα, θα πρέπει να βάλουμε ένα άλλο στοιχείο στην κουβέντα μας. Κι αυτό είναι το γεγονός ότι μέχρι το 1910 ή προέλευση της άρχουσας τάξης είναι ουσιαστικά διαφορετική

απ' αυτή που δημιουργείται μετά το '10. Δηλαδή πριν το 1910, από άποψη κοινωνικής προέλευσης, ή άρχουσα τάξη έχει ακόμα φεουδαρχικά ύπολείμματα. Έχει τα τζάκια της επανάστασης. Έχει τσιφλικάδες. Έχει κοτσαμπασικά στοιχεία.

Έκείνο που βλέπω εγώ και νομίζω ότι έχει σημασία είναι ότι από το 1910 και μετά μέσα στην άρχουσα τάξη, που μέχρι τότε περιείχε τα καθιερωμένα όνόματα της επανάστασης, αρχίζεις και βάζεις, κυρίως μετά το 1922, στοιχεία που δεν προέρχονται από την παραδοσιακή ήγετική τάξη. Έχει π.χ. τους εμπόρους. Και εκεί πλέον μπορούμε να μιλήσουμε ουσιαστικά για μεταπρατική και κομπραδόρική κοινωνία. Διότι πριν από το '10 ό κομπραδορισμός, όπως είπε ό Τσουκαλός, είναι εκτός των συνόρων της Ελλάδας. Ό τσιφλικός της Θεσσαλίας δεν κάνει μεταπρατισμό.

● ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Διαφωνώ. Ειδικά οι τσιφλικάδες της Θεσσαλίας ήτανε όλοι τους μεγάλοι τραπεζίτες και χρηματιστές του έξωτερικού που έκαναν τοποθετήσεις των κεφαλαίων τους στη Θεσσαλία.

Οί Έλληνες τσιφλικάδες της Θεσσαλίας ήταν οι περισσότεροι Κωνσταντινουπολίτες κι έγιναν τσιφλικάδες πέντε το πολύ χρόνια πριν να ένωθεί ή Θεσσαλία με την Ελλάδα και μερικούς μήνες μετά την ένωση, αγοράζοντας μαζικά και πάμφθινα τα κτήματα των αποχωρούντων Τούρκων.

Έκείνο λοιπόν που θέλω να πω είναι ότι το 19ο αιώνα το μεγάλο κομπραδόρικο κομμάτι του Ελληνισμού ήταν στο έξωτερικό, αλλά και αυτό που υπήρχε στην Ελλάδα, έστω και μικρότερο συνολικά, ήταν αποφασιστικό για τα πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας.

● ΝΟΤΑΡΑΣ: Το φαινόμενο αυτό δεν τό 'χουμε στην Παλιά Ελλάδα.

● ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Το έχουμε ακριβώς με τους σταφιδέμπορους. Όλη ή μπουρζουαζία ή ελληνική, ή πολιτική μπουρζουαζία, που κυριαρχεί, έχει την οικονομική της βάση στο εμπόριο της σταφίδας με κέντρο την Πάτρα. Η Πάτρα οικονομικά και πολιτικά είναι το κέντρο της Ελλάδας.

● ΒΕΛΤΣΟΣ: Πάντως από το 1910 και μετά υπάρχει μια τομή. Η εμφάνιση των εμπόρων, των αστών πιά, στην πολιτική ζωή. Οί όποιοι, για να ξαναγυρίσω στη δική μου έμμονη ιδέα, υίοθετούν και ένστερνίζονται την ευρωπαϊκή ιδεολογία, τη γαλλική ιδεολογία εκείνης της εποχής.

● ΝΟΤΑΡΑΣ: Για να προχωρήσουμε θα μπορούσαμε ίσως να κάνουμε τον έξης παραλληλισμό. Μετά την άποτυχία της όλοκληρώσης της αστικής επανάστασης, ή ελληνική κοινωνία όδηγήθηκε σ' ένα αδιέξοδο που κατέληξε στη δικτατορία του Μεταξά. Έχουμε έναν άνεκπλήρωτο πόθο και μια άποτυχία της αστικής τάξης να αποκτήσει μια ιδεολογία, πράγματα που δημιουργούν ένα τέλμα. Το τέλμα με τη σειρά του δημιουργεί λαϊκές αντιδράσεις όπως εκείνες του '36 και λαϊκές κινητοποιήσεις κυρίως στη βόρεια Ελλάδα, που δίνουν και το πρόσχημα του κτυπήματος του λαϊκού κινήματος. Μήπως αντίστοιχα τέτοια στοιχεία βρίσκουμε στη μεταπολεμική περίοδο; Έχουμε πάλι ένα λαϊκό πόθο που ξεκινάει από το άπελευθερωτικό κίνημα κατά του κατακτητή, που παίρνει σάρκα και όστά με το μαζικό φορέα της κατοχής, το ΕΑΜ, που όμως δεν κατορθώνει να όλοκληρώσει επίσης ένα προοδευτικό, ένα σοσιαλιστικό κίνημα. Δημιουργείται πάλι ένα τέλμα κι ένα αδιέξοδο γύρω στο 1960 - 65, και πάλι λαϊκή αντίδραση, διότι διακρίνει ό λαϊκός παράγοντας ότι δεν όδηγούμαστε πουθενά. Για να κτυπηθεί το νέο αυτό κίνημα έχουμε τη δικτατορία του '67.

Τα στοιχεία που μπορούμε να παραλληλίσουμε είναι μια λαϊκή επιθυμία για την αστική επανάσταση στην πρώτη περίπωση, για προοδευτική, άριστερή επανάσταση στη δεύτερη. Άποτυχία όλοκληρώσης και των δύο, άποτελμάτωση, αδιέξοδο, αντίδραση λαϊκή και άμεσο κτύπημα με βίαια μέσα.

● ΒΕΛΤΣΟΣ: Θα ήθελα να συμπληρώσω πώς σ' αυτές τις φάσεις οι φορείς της έξουσίας, υπό στενή έννοια, οι κυβερνήσεις δηλαδή, έκφραζαν το MINIMUM των πόθων του λαού. Δηλ. το φαινόμενο Βενιζέλου για την πρώτη περίοδο και Παπανδρέου για τη δεύτερη.

● ΝΟΤΑΡΑΣ: Ναί, έδω είναι ένα φαινόμενο που ιστορικά δεν είναι πρωτότυπο. Διότι στις ιστορικές στιγμές αίχμης, πάντοτε ή βάση ξεπερνάει την όποιαδήποτε ήγεςία. Αναμφισβήτητα, στη μεταπολεμική φάση, ό Παπανδρέου προσπαθεί να κάνει ένα άνοιγμα. Άλλά σε συντομότατο χρονικό διάστημα ξεπερνιέται

ἀπὸ τοὺς πόθους τοὺς λαϊκοὺς, τὶς ἐπιθυμίες τὶς λαϊκές, ἀπὸ τὸ ξεσκήκωμα τὸ λαϊκὸ, ποὺ πηγαίνει βέβαια πολὺ πιὸ μακριὰ ἀπ' τὴν τότε φιλελεύθερη ἡγεσία.

Ἀνερχόμενα ἀστικά στρώματα

● ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Συμφωνώντας, βασικά, μὲ τὴν ἀνάλυση τοῦ Νοταρά, θὰ ἤθελα νὰ κάνω μιὰ διάκριση. Παρ' ὅλο ποὺ ἡ δικτατορία ἀποτελεῖ ἓνα μηχανισμό καταστολῆς τοῦ λαϊκοῦ κινήματος, αὐτοὶ ποὺ βγαίνουν κερδισμένοι ἀπ' τὴν ἐπιβολή της δὲν ἀποτελοῦν ἐνιαῖο μπλόκ. Ἔχουν κι' αὐτοὶ τὶς ἀντιθέσεις τους. Γιὰ μένα, ἀστική ἐπανάσταση θὰ πεῖ ἐπέκταση κι ἐμβάθυνση τῶν καπιταλιστικῶν ἀστικῶν σχέσεων. Μὲ τὴ χαλάρωση τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἀστικῶν σχέσεων, φυσικὸ εἶναι ἡ παραδοσιακὴ ὀλιγαρχία, ἡ κομπραδόρικη μπουρζουαζία, νὰ ἀντιδρᾷ στὴν ἄνοδο τῶν νέων βιομηχανιστικῶν στρωμάτων. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη ὑπάρχει μιὰ δυσαρμονία καὶ δυσλειτουργικότητα μεταξὺ παραδοσιακῆς ὀλιγαρχίας καὶ ἀνερχόμενης μπουρζουαζίας ποὺ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν ἐκβιομηχάνιση. Αὐτὴ ἡ ἀνερχόμενη μπουρζουαζία εἶναι καὶ ὁ κινήτρης τῆς ἐπιβολῆς τῆς δικτατορίας Μεταξᾶ, ἀπ' τὴν ὁποία ἐπωφελοῦνται καὶ τὸ μεγάλο κεφάλαιο IMPORT-EXPORT, ὁ βασιλιάς Γεώργιος, ὅς ποῦμε, καὶ οἱ ἄλλοι ὅλοι ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τὴ δικτατορία στὸ βαθμὸ ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ διαδικασία ἀναστολῆς ἐνὸς κινήματος ποὺ ἀποτελοῦσε κίνδυνο γι' αὐτοὺς. Ἀλλὰ τελικὰ μὲ τὴν ἀποκατάσταση τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας σ' ἓνα νέο ἐπίπεδο, καὶ ἡ βιομηχανιστικὴ προσπάθεια ἀποτυγχάνει καὶ ἡ βιομηχανιστικὴ ἀστικὴ τάξη βγαίνει ζημιωμένη. Καὶ σὲ τελευταία ἀνάλυση ἡ μπουρζουαζία αὐτὴ γίνεται ὑποχέιρο τῆς παραδοσιακῆς δομῆς, ποὺ ἐπιβιώνει, μὲ μερικὲς ἔστω μεταλλαγές.

● ΝΟΤΑΡΑΣ: Αὐτὴ ἡ διάσταση ποὺ φέρνεις εἶναι χρήσιμη γιὰ νὰ δοῦμε τὶς προοπτικὲς ποὺ ἀκούγονται μετὰ τὴν κατάρρευση τῆς δικτατορίας ποὺ ἐπιβλήθηκε τὸ '67. Μήπως δηλ. οἱ οὐσιαστικὰ ὠφελημένοι ἀπὸ τὴ δικτατορία τοῦ '67, ὅπως καὶ στὴν προηγούμενη περίπτωσι, εἶναι τὸ μεταπρατικὸ κεφάλαιο κι αὐτὴ ἡ καθιερωμένη ἀστικὴ τάξη.

Οἱ ἐνδοαστικὲς διαφοροποιήσεις

● ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ: Νομίζω ὅτι τὸ θέμα εἶναι διαφορετικὸ στὶς δύο περιπτώσεις. Ἡ διάκριση στὴν πρώτη φάση γιὰ τὴν ὁποία μιᾶ ὁ Βεργόπουλος νομίζω πὼς δὲν εἶναι καθόλου σαφής. Ἀντίθετα, πιστεύω πὼς ἡ δικτατορία Μεταξᾶ δείχνει τὴν ἀνικανότητα τῆς ἐλληνικῆς ἀστικῆς τάξης, λόγω τοῦ συνολικοῦ μεταπρατικοῦ τότε χαρακτήρα της, νὰ δεχτεῖ τὴν ὁποιαδήποτε μεταρρυθμιστικὴ πολιτική. Πράγμα ποὺ θὰ ξαναφανεῖ κάπως διαφορετικά, πρὶν τὸ '67. Κι αὐτὴ ἡ ἀδυναμία εἶναι στοιχεῖο τῆς ἐλληνικῆς ἀστικῆς τάξης ἀπὸ καταβολῆς της. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν περίοδο ποὺ καταλήγει στὴν τελευταία δικτατορία, νομίζω πὼς γίνεται πολὺ σημαντικὴ ἡ διάκριση τῶν μερίδων τῆς ἀστικῆς τάξης. Πιστεύω ὅτι τὸ 1960 καὶ μετὰ, λόγω τῶν μεταβολῶν πάνω στὸ ἱμπεριαλιστικὸ σύστημα, ἡ ἐλληνικὴ ἐξάρτηση μπόρεσε νὰ συμβαδίσει μὲ μιὰ σχετικὴ ἀνάπτυξη, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι σταμάτησε ἡ ἐλαττώθηκε ἡ ἐξάρτηση τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας. Ἀντίθετα σ' ὁρισμένες περιπτώσεις ἐμβαθύνθηκε. Τὸ γεγονὸς ὅμως αὐτό, ποὺ παρατηρεῖται ἐξ ἄλλου καὶ σὲ ἄλλες ἐξαρτημένες χώρες, δείχνει ὅτι ἡ σχέση ἐξάρτησης δὲν περνάει πάντα ἀπὸ τὸν καταμερισμὸ τῆς ἐκβιομηχάνισης στὰ ἱμπεριαλιστικὰ κέντρα ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας στὶς ἐξαρτημένες χώρες ἀπ' τὴν ἄλλη. Στὴν Ἑλλάδα ἔχουμε μιὰ ραγδαία ἐκβιομηχάνιση, πού, σημειωτέον, συνεχίζεται στὴ διάρκεια τῆς δικτατορίας.

Στὶς πρώτες φάσεις τῆς δικτατορίας τοῦ '67, μὲ ἡγεμονικὴ μερίδα τὴ μεταπρατικὴ ἀστικὴ τάξη, συμπαρατάσσεται στὸ ἄρχον συγκρότημα καὶ τὸ ὑπόλοιπο τμῆμα τῆς ἀστικῆς τάξης. Αὐτὸ ἀποδεικνύει γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ τὴν ἀνικανότητα τῆς ἀστικῆς τάξης νὰ δεχθεῖ τὴν ὁποιαδήποτε μεταρρυθμιστικὴ πολιτική. Διότι δὲν πιστεύω πὼς οἱ μάζες πρὶν τὸ '67 ἔθεταν τὸ πρόβλημα τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης. Μπροστὰ στὸν κίνδυνο ὅμως ποὺ αἰσθάνεται ἡ ἀστικὴ τάξη, κι ἐγκτεῖται στὸ νὰ τῆς διαφύγει τὸ παρὰ κράτος καὶ τὰ κέντρα ἐξουσίας, καταφεύγει στὴ δικτατορία.

Στὴ διάρκεια ὅμως τῆς δικτατορίας ἀρχίζει μιὰ διαφοροποίηση κάποιων μερίδων τῆς ἀστικῆς τάξης, ποὺ δὲν εἶναι ἀκριβῶς τὸ μεσαῖο κεφάλαιο. Περιλαμβάνει καὶ τὸ μονοπωλιακὸ κεφάλαιο, ποὺ εἶναι ὅμως συνδεδεμένο καὶ προσανατολισμένο στὸ δυτικοευρωπαϊκὸ καὶ ὄχι στὸ ἀμερικάνικο. Δὲν πρόκειται βέβαια γιὰ ἐθνικὴ ἀστικὴ τάξη, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ποὺ χαρακτηρίσα στὸ τελευταῖο μου βιβλίο, *Ἡ κρίση τῶν δικτατοριῶν*, σὰν ἐσωτερικὴ ἢ ἐνδογενὴ ἀστικὴ τάξη, καὶ ποὺ διακρίνεται ἀπὸ τὴν καθαρὰ μεταπρατικὴ. Εἶναι μιὰ διαφοροποίηση ποὺ ἐπὶ πλεόν ἐντάσσεται καὶ στὰ πλαίσια τῆς εἰδικότερης σύγκρουσης Ἀμερικάνων-ΕΟΚ. Αὐτὴ ἡ μερίδα ἀρχίζει νὰ βλέπει ὅτι τὸ μοίρασμα τοῦ γλυκοῦ μὲ τὴ μεταπρατικὴ δὲν τῇ συμφέρει καὶ τόσο πολὺ. Ἀρχίζει λοιπὸν καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ δικτατορικὸ καθεστῶς. Ἡ πτώση τοῦ μ' αὐτὴ τὴν ἐννοια δὲν ἀλλάζει τίποτα, καθ' ἑαυτή, στὸ πρόβλημα τῆς κρίσης τῆς ἐξουσίας, γιὰ τὸ θέμα ἐνὸς νέου συμβιβασμοῦ μέσα στὴν ἀντιφατικὴ σχέση αὐτῶν τῶν μερίδων τῆς ἀστικῆς τάξης παραμένει ἀνοιχτό.

Ψευδοπρόβλημα ἢ πραγματικότητα

● ΝΟΤΑΡΑΣ: Μήπως αὐτὸς ὁ διαφορισμὸς ποὺ προσπαθήσαμε νὰ κάνουμε στὴν ἀστικὴ τάξη εἶναι ψευδοπρόβλημα; Γιὰ τὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σημασία δὲν εἶναι ἂν ὁρισμένοι φυσικοὶ φορεῖς τῆς ἀστικῆς τάξης εἶδαν πρὸς στιγμὴ νὰ μὴν ἐξυπηρετοῦνται τὰ συμφέροντά τους. Ἐκεῖνο ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μου ἔχει σημασία εἶναι, ἂν τὸ δικτατορικὸ καθεστῶς διατήρησε τὶς δομὲς ἐκεῖνες ποὺ ἐξυπηρετοῦν τὴν ἀστικὴ τάξη. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ θὰ πρέπει νὰ δοῦμε ἂν ὑπάρχει στὴν οὐσία εὐρωπαϊκὸ κεφάλαιο, εὐρωπαϊκὸ οἰκονομικὸ συμφέρον διαφορετικὸ.

● ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Νομίζω πὼς κι ὁ Πουλαντζᾶς θὰ συμφωνεῖ πὼς δὲν ἔχει σημασία ἡ σύνδεση καθ' ἑαυτὴ τῶν δυὸ μερίδων τῆς ἀστικῆς τάξης μὲ τὸ εὐρωπαϊκὸ ἢ τὸ ἀμερικάνικο κεφάλαιο. Ἡ οὐσία τῆς διάκρισης εἶναι ἐσωτερικὴ.

● ΝΟΤΑΡΑΣ: Ἐκεῖ ὅμως ποὺ πρέπει νὰ καταλήξουμε εἶναι στὸ ὅτι γιὰ τὸ σύνολο τῆς ἐλληνικῆς δομῆς ἡ δικτατορία ἀντικειμενικὰ ἐξυπηρετῆσε καὶ διατήρησε τὸ σύστημα ποὺ εὐνοοῦσε τὴν ἄρχουσα τάξη.

● ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς ἡ δικτατορία δὲ στράφηκε κατὰ τοῦ ἀστικοῦ καθεστώτος. Πὼς θὰ ἔταν δυνατό; Παρόλα αὐτά, τόσο κατὰ τὴ διάρκεια ὅσο καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς δικτατορίες Μεταξᾶ καὶ συνταγματαρχῶν, ὑπάρχουν ὁρισμένα κοινὰ σημεία καὶ γεγονότα. Κατὰ τὶς ἀμέσως προηγούμενες περιόδους, προπολεμικὰ ἀπὸ τὸ '32 καὶ μετὰ, μεταπολεμικὰ ἀπὸ τὸ '61 καὶ ὕστερα, ἔχουμε ἐντονότατους ρυθμοὺς βιομηχανικῆς ἀνάπτυξης. Αὐτὸ σημαίνει πὼς ἔτσι κι ἄλλιως οἱ δομὲς ἀλλοιώνονται καὶ βιομηχανοποιοῦνται. Ἡ δικτατορία ἔρχεται σὰν ἐγγύηση γι' αὐτὴ τὴ μεταλλαγὴ τῶν δομῶν. Καὶ στὶς δυὸ ὅμως περιπτώσεις ἡ ἐκβιομηχάνιση αὐτὴ δὲν ἔχει αὐτόνομο καὶ ἀπεριόριστο χαρακτήρα. Καὶ στὴν προπολεμικὴ καὶ στὴ σύγχρονη περίοδο ἡ ἐκβιομηχάνιση πετυχαίνει μερικὰ μόνο. Ἔστω καὶ μετὰ τὴ βιομηχανικὴ μεταμείωση, ἀναβιώνουν καὶ ἐπιβιώνουν τελικὰ οἱ παραδοσιακὲς δομὲς καὶ λειτουργοῦν κατασταλτικὰ γιὰ τὸ λαϊκὸ κίνημα. Αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅμως πὼς τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν δίνει δυνατότητα γιὰ ὁρισμένες προστριβὲς στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἀστικοῦ μπλόκ. Δὲ θέλω νὰ πῶ πὼς αὐτὲς οἱ προστριβὲς εἶναι ὁ κινήτρης ἢ ἡ αἰτία γιὰ τὶς ἐξελίξεις, ἀλλὰ σημειῶνῶ ἀπλῶς τὴν ὑπαρξὴ τους.

● ΒΕΛΤΣΟΣ: Θὰ ἔταν ψευδοπρόβλημα ἂν δὲν ἔκανες ταυτόχρονα καὶ τὴ διάκριση ἀνάμεσα στὶς μερίδες τῆς ἀστικῆς τάξης. Αὐτὴ τὴ στιγμὴ ὑπάρχει μιὰ ἀλλαγὴ τῶν εἰδοποιῶν χαρακτηριστικῶν τῆς κάθε τάξης, ἀκόμα καὶ τῆς ἐργατικῆς, ὅσο καὶ ἡ ἐμφάνιση τῆς μικροαστικῆς, ὁπότε θὰ ἦταν ἐπικίνδυνο νὰ ταυτιστεῖ ἡ δικτατορία μὲ τὸ σύνολο τῆς ἀστικῆς τάξης.

● ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ: Θὰ ξαναγυρίσω στὸ θέμα τῆς ἐκβιομηχάνισης ποὺ ἔθιξε ὁ Βεργόπουλος. Δὲν πιστεύω πὼς ἡ δικτατορία ἦρθε σὰν ἐγγύηση τῆς ἐκβιομηχάνισης, ἀλλὰ σὰν συνέπεια τῶν κοινωνικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐκβιομηχάνισης. Τί σημαίνει ἐκβιομηχάνιση; Πρῶτο νομίζω συνεπάγεται ἓνα διαφορισμὸ στὸ σύνολο τῆς ἀστικῆς τάξης καὶ τὴν ἐμφάνιση τῆς ἐσωτερικῆς ἀστικῆς τάξης. Δεύτερο δημιουργεῖται μιὰ διαφοροποίηση τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ μιὰ σχετικὴ αὔξησὴ της, ἔστω καὶ σε ποσοστὰ ὄχι τόσο ψηλὰ ὅσο στὴν Πορτογαλία ἢ τὴν Ἰσπανία...

● ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Σὲ ποσοστὸ ἀνύπαρκτο. Ἀπὸ 470.000 πῆγε 480.000.

● **ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ:** Έν πάση περιπτώσει. Έχουν αυξηθεί σε ποσοστό σημαντικό, 10-15%, τα μεσαία στρώματα, οί μικροαστοί, ό τομέας των υπηρεσιών, οί δημόσιοι υπάλληλοι κ.λπ. και έχει πολύ μειωθεί ό αριθμός των άγροτών.

Και τελικώς εκείνο που θέλω νά πώ είναι πώς ή εκβιομηχάνιση αυτή έχει τεράστιες κοινωνικές συνέπειες. Για πρώτη φορά σπάει ή άνοχη προς την άστική τάξη των μικροαστών, που είναι πιά καινούργια στρώματα κι όχι οί παραδοσιακοί μικροϊδιοκτήτες. Δεν είναι βέβαια ή άμεσα παραγωγική τάξη, δεν είναι εργατική τάξη, αλλά είναι πάντως μισθωτοί. Και συντελούν άποφασιστικά στη δημιουργία της κατάστασης των κινητοποιήσεων ν του 65-66, που δεν θέτουν μέν θέμα σοσιαλιστικής επανάστασης, θέτουν όμως θέμα ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων, που δεν είναι διατεθειμένη νά άνεχθεί ή μεταπρατική ήγεμονική μερίδα της άρχουσας τάξης.

Η αυτόνóμηση των μικροαστών

● **ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ:** Πραγματικά λοιπόν δεν τίθεται πρόβλημα έξουσίας, αλλά άκυβερνησίας. Θίγεται ό Modus Vivendi των κοινωνικών τάξεων. Και μιάς και τó θέμα μας είναι ή κρίση έξουσίας, θά 'θελα νά προσθέσω ότι με τόν όρο έξουσία δεν έννοούμε μόνο την πολιτική έξουσία, με την έννοια της κυβέρνησης, ούτε καν με την έννοια την ιδεολογική μόνο.

Έννοούμε ένα σύστημα ιεράρχησης και δόμησης, που μετά τó '60 βρίσκεται ξαφνικά σε άδιέξοδο. Δέ μπορεί νά λειτουργήσει, χωρίς νά υπάρχει και καμιά έναλλακτική λύση από πουθενά. Ό κινητήρας είναι ή αυτόνóμηση των μεσαίων στρώματων, ή δημιουργία καινούργιων, των μικροαστών, που δεν έλέγχονται με τόν παραδοσιακό τρόπο από την κυρίαρχη τάξη. Αυτό βγάξει από την απομόνωση και την άριστερά και την εργατική τάξη. Και σήμερα τó βλέπουμε αυτό στη διάδοση των άριστερών ιδεών, στο ένδιαφέρον που προκαλεί ό μαρξισμός και στην έπαφή του μ' ένα πλατύ κοινό, έστω κι άν αυτό τó γεγονός δεν έχει πάρει ακόμα καμιά συγκεκριμένη οργανωτική δομή ή ένα συγκεκριμένο κομματικό πρόγραμμα. Εκεί άλλωστε μπορεί νά βασιστεί και τó ποπουλίστικο κίνημα του Α. Παπανδρέου.

● **ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ:** Σωστό. Εκεί ακριβώς μπορεί νά στηριχτεί τó ποπουλίστικο κίνημα του Άνδρέα Παπανδρέου. Μή μπορώντας αυτή τη στιγμή νά στεριώσει μιά σοσιαλδημοκρατία τó νέο αυτό σχήμα, ή νέα αυτή μορφή ποπουλισμού μπορεί νά στηριχτεί στα ριζοσπαστικοποιημένα μικροαστικά στρώματα.

● **ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ:** Είναι δηλαδή αυτό που κάνει με τó ΠΑΣΟΚ, μιά προσπάθεια νά εκφράσει, άν είναι δυνατό, όλο αυτό τó χάος, με τη μορφή του ποπουλισμού, χωρίς άναφορά σε τάξεις, αλλά με την έννοια του λαού. Είναι αυτό που σε μιά άλλη περίπτωση θά λέγαμε περονισμό. Ένα είδος που άναφέρεται άόριστα στο λαό, χωρίς νά λαμβάνει υπόψη τις ιδιομορφίες τις συγκεκριμένες της κάθε μιάς από τις κοινωνικές κατηγορίες που απαρτίζουν τó σύνολο του λαού.

● **ΑΝΤΙ:** Για νά κλείσουμε αυτή τη συζήτηση, μήπως θά μπορούσαμε, χωρίς νά μπορούμε σε λεπτομέρειες, νά κάνουμε μιάν άναφορά για τη διατήρηση ή όχι της κρίσης έξουσίας, σήμερα, μετά 7 1/2 χρόνια δικτατορίας; Και ακόμα ποιές προοπτικές άνοιγονται, με την καινούργια αυτή φάση, και ποιές δυνάμεις μπορούν από δώ και πέρα νά δράσουν.

● **ΝΟΤΑΡΑΣ:** Σχηματικά θά μπορούσα νά πώ πώς ή κρίση αυτή εξακολουθεί και ένυπάρχει, έφόσον τίποτα δεν άλλαξε στις δομές. Ένυπάρχει ακόμα γιατί ή άλλαγή που έγινε πέρσι τó καλοκαίρι δεν ήταν άποτέλεσμα της ένεργητικής συμμετοχής των κοινωνικών δυνάμεων της άλλαγής, αλλά συνέπεια της σήψης και κατάρρευσης μιάς μορφής διακυβέρνησης του ίδιου πάντα κοινωνικού συστήματος. Και τρίτο, άν θέλετε, ή κρίση έξουσίας ένυπάρχει διότι και τά φυσικά ακόμα πρόσωπα της πολιτικής ήγεσίας της πρò του '67 περιόδου, παίζουν και σήμερα τόν ίδιο πρωταγωνιστικό ρόλο. Έπομένως, διά της εϊς άτοπον άπαγωγής, έπειδή τίποτα δεν άλλαξε, ή κρίση της έξουσίας εξακολουθεί νά ύπάρχει.

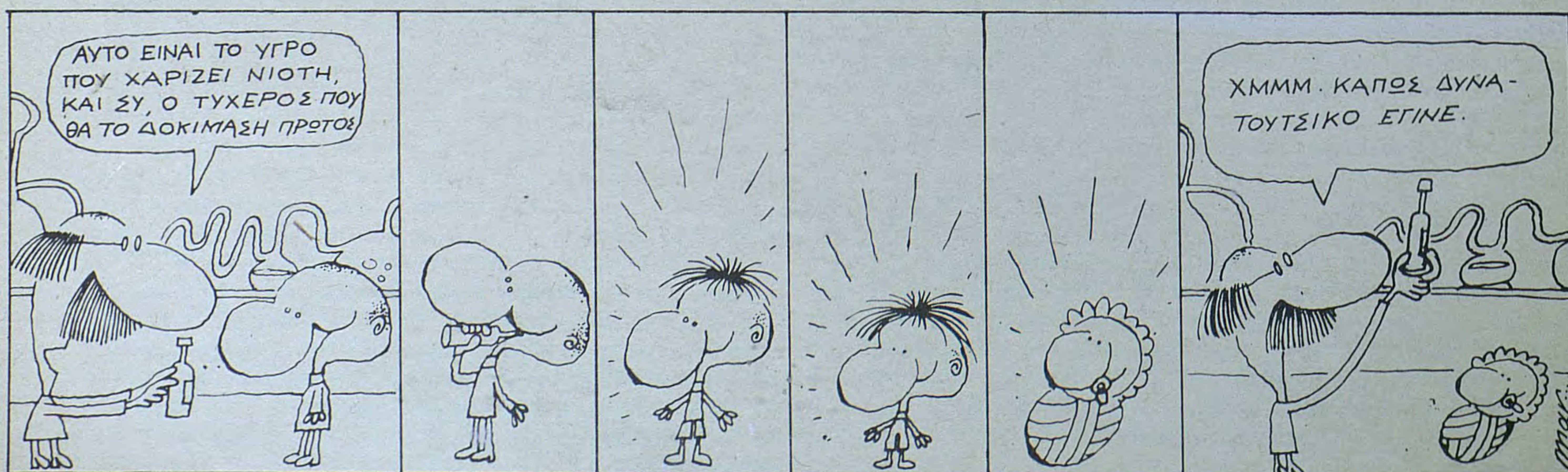
● **ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ:** Σάν ένα συμπέρασμα ακόμα μπορούμε νά συμπληρώσουμε ότι από τó 1963 που έπεσε ό Καραμανλής όλες οί κυβερνήσεις που άκολούθησαν, δηλαδή Παπανδρέου, Νόβας, Τσιριμώκος, Στεφανόπουλος, Κανελλόπουλος, δικτατορία κ.λπ., ήταν άπλως διάφορες προσπάθειες είτε για νά συγκρατηθεί τó Status Quo, είτε για νά βρεθεί ένας νέος Modus Vivendi. Προσπάθειες που διαδοχικά ή μιά μετά την άλλη άπέτυχαν. Και ή κατάργηση της βασιλείας θά μπορούσαμε ακόμα νά πούμε πώς είναι συνέπεια αυτής της άποτυχίας.

● **ΝΟΤΑΡΑΣ:** Πέτυχαν όμως κάτι άλλο: νά μās επαναφέρουν στο 1963.

● **ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ:** Δεν νομίζω ότι ή ιστορία γυρίζει ποτέ πρòς τά πίσω. Άλλά, για νά θίξουμε τó θέμα των προοπτικών, βλέπουμε πώς έχουμε μπροστά μας τρεις έκδοχές. Πρώτον, την προοπτική Socialisme ou barbarie. Άνοιγμα δηλαδή στο σοσιαλισμό, όποτε τίθεται τó θέμα των μορφών, του τρόπου περάσματος, της άνεξαρτησίας κ.λπ., ή μετά από ένα Χ χρονικό διάστημα νέα έπιβολή δικτατορίας. Μία δεύτερη περίπτωση, νά μπορέσει δηλαδή ή άστική τάξη νά λύσει χωρίς νέα δικτατορία την κρίση έξουσίας ξεπερνώντας την με μιά σταθεροποίηση ή μάλλον με ένα «πάγωμα» των πολιτικών δομών, μπροστά σε μιά άποτυχία των λαϊκών δυνάμεων νά θέσουν σωστά τó ζήτημα του σοσιαλισμού. Και τέλος, τρίτη έκδοχή, τίθεται τó έρώτημα μήπως ή κρίση έξουσίας έχει περάσει σε τέτοια φάση που μπορούμε νά πούμε ότι θά διαρκέσει σάν τέτοια. Αυτό που έγινε στο έξωτερικό, Ίταλία π.χ., και όνομάστηκε La gestion de la crise (διαχείριση της κρίσης). Δηλαδή διατήρηση και διαιώνιση μιάς κατάστασης που καταρχήν και καθ' έαυτή δεν όδηγεί βραχυπρόθεσμα ούτε στο σοσιαλισμό, ούτε σε μιά καινούργια δικτατορία, αλλά σε μιά άσταθή και συνεχή επανεξισορρόπηση των πολιτικοκοινωνικών δυνάμεων, που γίνεται πιά συστατικό στοιχείο, για ένα όρισμένο χρονικό διάστημα, του σύγχρονου καπιταλισμού.

ΕΦΕΥΡΕΤΗΣ Χ-Υ

του Ν. Μαρουλάκη

Ἀναφορά πάνω σὲ ἄρθρο τοῦ “ΑΝΤΙ”

Τοῦ Χρ. Ναθαναήλ

Φίλος, μὲ πληροφόρησε ὅτι στὸ περιοδικὸ ΑΝΤΙ τῆς 5ης Ἰουλίου δημοσιεύτηκε ἄρθρο τοῦ κ. Πλουτῆ Σέρβα, συμπατριώτη μου καὶ κάποτε ἀρχηγοῦ μου σὲ κάποιο Πολιτικὸ Κόμμα, μὰ πὺν τῶρα δὲν συμμετέχει οὔτε κεῖνος οὔτε γώ, γιὰ διαφορετικοὺς βέβαια λόγους ὁ καθένας.

Φρόντισα καὶ προμηθεύτηκα τὸ τεῦχος μὲ τὸ ἄρθρο πὺν φέρει τὸν βαρύγδουπο τίτλο «ΚΥΠΡΟΣ: Ὑπάρχει καὶ κάτι πέρα ἀπὸ τὶς ἐπιταγὲς τοῦ Λευκοῦ Οἴκου». Τὸ διάβασα καὶ τὸ ξαναδιάβασα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ πάρω κάποια εὐρύτερη διαφώτιση γύρω ἀπὸ τὸ δράμα τῆς ἰδιαίτερῆς μας Πατρίδας. Τί νὰ τὸ κρύψω ὁμῶς, πὺν πολὺ μὲ μπερδεψε.

Γι’ αὐτὸ σκέφτηκα πὺς ἔστω καὶ μὲ ἀρκετὴ καθυστέρηση, ἐκφράζοντας τὶς ἀπορίες μου—πὺς τὶς ἀμφιβολίες μου— νὰ σχολιάσω μὲ τὴ μορφή ἀποριῶν μερικὰ χαρακτηριστικά του σημεία πὺν νομίζω σημαδεύουν τὸ οὐσιαστικὸ νόημα καὶ προθέσεις τοῦ ἀξιότιμου ἀρθρογράφου, χωρὶς νὰ ’χω τὴν ἀξίωση ἀπάντησης ἢ διευκρίνισης ἀπὸ μέρους του, παρὰ μόνον νὰ ἐκφράσω τὶς σκέψεις μου.

Καὶ τῶρα, ὕστερα ἀπὸ τὰ πὺν πάνω—ἄς τὰ πῶ— εἰσαγωγικὰ ἄς καταπιασθῶ μὲ τὸ προκείμενο.

Ὁ κ. Π.Σ., ἀναφερόμενος στὴν ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας στὴν τελευταία του συνεδρία, μὲ τὴν ὁποία ἀνέθεσε στὸ Γεν. Γραμματέα τοῦ ΟΗΕ κ. Βαλντχάϊμ νὰ ὑποβάλει τὴν τελικὴ του ἐκθεση ὡς τὶς 15 Δεκέμβρη 1975 γιὰ τὴν Κύπρο, τὴ χαρακτηρίζει σὰν ἐπιτυχία τοῦ Λευκοῦ Οἴκου πρὸς ὄφελος τῆς Τουρκίας μὲ τὸν χρόνον πὺν τῆς παρέχεται γιὰ σταθεροποίηση τῶν καταχτήσεων της. Πολὺ ὀρθὴ σκέψη. Μὰ ὡστόσο προχωρεῖ ἐπιρρίπτοντας τὴ μεγαλύτερη εὐθύνη γιὰ τούτῃ τὴν ἀπόφαση στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση, καὶ γιὰ νὰ τονίσει τὴν κρίση του παραθέτει προηγούμενη δήλωσή της πὺν ἔλεγε: «Τὰ μόνιμα μέλη τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας ἔχουν τὶς ἀναγκαῖες δυνατότητες γιὰ τὴ διασφάλιση τῆς ἀνεξαρτησίας, κυριαρχίας καὶ ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου» καὶ ἀκόμα σὰν ἐπικουρία τῆς ἀποψῆς του παραθέτει καὶ τὴ δήλωση τοῦ Γ.Γ. τοῦ ΑΚΕΛ πὺς, «ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἐννοεῖ αὐτὰ πὺν διακηρύττει γιὰ τὴν Κύπρο καὶ ἔχει τὴν ἀπαιτούμενη πείρα καὶ τὰ μέσα νὰ τὰ ἐφαρμόζει». Τῶρα γιὰτί αὐτὲς οἱ πὺν πάνω δηλώσεις βοηθοῦν τὸν κ. Π.Σ. νὰ καταλογίσει τὴν «κυρίως» εὐθύνη στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση, γιὰ κείνη τὴν ἐπιζήμια γιὰ μᾶς ἀπόφαση, γιὰ μὲνα εἶναι ἀκατανόητο. Διερωτοῦμαι: δὲν θὰ εἶχε τὴν κυρία εὐθύνη ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωση, ἂν χρησιμοποιοῦσε τὸ βέτο της ἐναντίον σὲ μιὰ ἀπόφαση, πὺν οὔτε ἡ Κυπροκκληρικὴ ἀντιπροσωπεία οὔτε ἡ Ἑλλαδοκααραμανλικὴ δὲν τὴν ἀμφισβήτησαν;

Καὶ ἄλλοῦ στὸ ἄρθρο του, ὁ κ. Π. Σ. λέει: «ἡ ἀπόκλιση πρὸς τὴ διζωνικὴ ἀπορρέει ἀπὸ τὸ ἄγχος τῶν «ἰδιοτελῶν—ἡττοπαθῶν» πὺν τρομοκρατημένοι ἀπὸ τὴν παράταση δὲν κατορθώνουν νὰ δοῦν ὅτι ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο πέρα ἀπὸ τὶς ἐπιταγὲς τοῦ Λευκοῦ Οἴκου καὶ τοὺς ἀργοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Κρεμλί-
νου» (Σημείωση: ὑπογραμμίσεις δικές μου).

Τούτῃ δῶ ἡ μικρὴ παράγραφος μὲ τὴν πληθώρα ἀντιφάσεων (γιὰ νὰ μὴν πῶ ἐξωνοισμῶν), μὲ μπερδεψε καὶ ἀναγνωρίζω πὺς δυσκολεύομαι νὰ συναρτήσω τὶς ἀπορίες μου ἢ τὶς ἀντιθέσεις μου, ἔτσι πὺν νὰ μὴν πάρουν τεράστιο μᾶκρος. Ὡστόσο δὲν πρέπει νὰ ἀφεθεῖ ἀσχολίαστη γιὰτὶ περιλαμβάνεται μαζί μὲ τὰ ἄλλα καὶ ὁ τίτλος τοῦ ἁρθρου πὺν, σκόπιμα, κατὰ τὴ γνώμη μου, παρέλειψε νὰ προσθέσει καὶ τὶς φράσεις: «ἀργοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Κρεμλίνου» καὶ εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος πὺν μὲ ὑποχρεώνει νὰ ὑπογραμμίσω πὺν πάνω αὐτὴν τὴν περικοπὴ πὺν κυρίως ἐκεῖ σκοπεύει ὁ ἀξιότιμος ἀρθρογράφος, προσπαθώντας μέσα ἀπὸ τὸ γενικὸ πνεῦμα του (τοῦ ἁρθρου) νὰ καταλογίσει τὴ μεγαλύτερη εὐθύνη γιὰ τὴν κακοδαιμονία τῆς Κύπρου στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση καὶ ὄχι στὶς ΗΠΑ, ὅπως παραπλανητικὰ ὑποδηλοῖ ὁ ἐμφανιζόμενος τίτλος.

Καὶ ἄς ἔρθουμε καὶ στὶς ἄλλες ἀντιφάσεις τῆς παραγράφου. Ἀφύσικη ἢ συζυγία τῆς ἰδοτέλειας καὶ τῆς ἡττοπάθειας, δύο κατὰ παρασάγγας ἀπεχουσῶν ἐννοιῶν. Καὶ τὸ ἄγχος πὺς τὸ συναρμολογεῖ μὲ τὴν ἰδιοτέλεια; Ἰδιοτελεῖς, μόνον πάθος κερδοσκοπίας μποροῦν νὰ ἔχουν, κάτι πὺν εἶναι πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἄγχος. Κάποια μορφή ἄγχους παραδέχομαι πὺς εἶναι μπορετὸ νὰ αἰσθάνονται οἱ ἡττοπαθεῖς, πὺν ὅπως εἶπα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παράλληλα καὶ ἰδιοτελεῖς.

Καὶ ἄλλοῦ γράφει ὁ κ. Π. Σ. «ὁ κ. Καραμανλῆς πολλὰ ὀφείλει νὰ διδαχθεῖ ἀπὸ τὴν συμπαιγνία τῶν δύο μεγάλων». Καὶ ἐδῶ ἐπαναλαμβάνεται ἡ προσπάθεια συζυγίας δύο ἀλληλοσυγκρουομένων καταστάσεων (ΗΠΑ—Σοβιετικῆς Ἐνωσης). Μὰ ἐκεῖνο πὺν μοῦ κάνει ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση, εἶναι τὸ ὕψος τῆς ἀφέλειάς του νὰ ἐπιχειρήσει νὰ κάνει ὑποδείξεις σ’ ἓνα πολιτικὸ (τὸν κ. Καραμανλῆ), πὺν ἐσπευσμένα ἐγκατέλειψε τὴν πολιτικὴ αὐτοαπομόνωσή του καὶ κατέφθασε στὴν Ἑλλάδα μὲ καθαρὰ προγραμματισμένη γραμμὴ πλεύσεως. Δυσκολεύομαι νὰ παραδεχθῶ ὅτι τοῦτο διαφεύγει ἀπὸ τὴν παρατηρητικότητα ἐνὸς ἐμπειροῦ πολιτικοῦ ὅπως εἶναι ὁ κ. Π.Σ.

Ἀλλά, ἄς συνεχίσουμε περιπλανώμενοι στὸ μαῖανδρο τῶν ἀπόψεων τοῦ ἀρθρογράφου.

Στὴν ἀναφορὰ του γιὰ τὴ δράση τοῦ κ. Γλαύκου Κληρίδη σὰν διαπραγματευτοῦ στὴ Βιέννη, χαρακτηρίζει τὴν προθυμία του νὰ «συζητήσει τὴ διζωνικὴ» σὰν λάθος τακτικῆς καὶ λοξοδρομία.

Δὲν νομίζει ὁ κ. Π. Σ. ὅτι ἀδικεῖ τὴν πολιτικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ κ. Κληρίδη ἀποδίδοντάς του τόσος συγκαταβατικούς χαρακτηρισμοὺς;

Μὰ ὥρα νὰ τελειώσουμε παίρνοντας τὸ περιεχόμενο τῆς κατάληξης τοῦ ἁρθρου, μὲ τὸ ὁποῖο ἀποδίδει μοναδικὴ διέξοδο ἀπὸ τὶς δυσκολίες μας στὴν προσήλωση καὶ τὴ σταθεροποίηση τῶν δεσμῶν τόσος τῶν Ἑλληνοκυπρίων ὅσο καὶ τῶν Ἑλλαδιτῶν μὲ τὸν Τρίτο Κόσμο. Βέβαια δὲν ἀρνοῦμαι τὴ χρησιμότητα αὐτῶν τῶν σχέσεων, μὰ ἀρνοῦμαι νὰ παραδεχθῶ ὅτι σήμερα εἶναι ὁ μοναδικὸς παράγοντας καὶ ὁ καταλληλότερος δρόμος γιὰ τὸ ἐπεῖγον τῆς κατάστασής μας. Βέβαια τὸ θέμα τοῦτο εἶναι εὐρὺ καὶ ἡ πρόθεσή μου, ξεκινώντας αὐτὸ τὸ σημείωμά, δὲν ἦταν νὰ ἀναπτύξω θέσεις πάνω σὲ ὁποιοδήποτε σημεῖο, ἀλλὰ νὰ ζητήσω διευκρινίσεις ἀποριῶν μου πάνω στὸ περιεχόμενο τοῦ ἁρθρου τοῦ κ. Π. Σ., γι’ αὐτὸ πρέπει μὲ τὴν παράθεση μερικῶν ἐρωτημάτων γενικῆς φύσεως καὶ πὺν ὅπως δήλωσα καὶ στὴν ἀρχὴ δὲν ἀπαιτῶ ἀπὸ τὸν φίλο κ. Πλουτῆ νὰ μοῦ ἀπαντήσει, ἀλλὰ γιὰτὶ πιστεύω πὺς τοῦτα δημιουργοῦν κάποιους προβληματισμοὺς. 1. Νοοῦμένου ὅτι τὰ κίνητρα τῶν ΗΠΑ πὺν τὶς ὠθοῦν νὰ ἐπιθυμοῦν τὴν τουρκοποίηση τῆς Κύπρου εἶναι πασίγνωστα, πὺν οὔτε καὶ ὁ ἴδιος (ὁ Π. Σ.) δὲν ἀμφισβητεῖ, δύναται νὰ μᾶς κάνει λιανὰ ποιά εἶναι ἐκεῖνα τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης πὺν τὴν ὠθοῦν νὰ εὐλογεῖ ἀποφάσεις, νὰ δίνει «πράσινο φῶς» καὶ νὰ παρουσιάζει «ἀργοὺς ὑπολογισμοὺς» πρὸς ὄφελος τῆς Τουρκίας; 2. Νομίζει πὺς ἡ σωτηρία πὺν θὰ προέλθει ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴ προσήλωσή μας στὸν παράγοντα Τρίτος Κόσμος θὰ προλάβει τὴν ἡττοπάθεια πὺν προκαλεῖται ἀπὸ τὴν κατρακύλα πρὸς τὴν καταστροφή, πὺν ὁδηγεῖ ἡ καλοσχεδιασμένη καὶ ἐνισχυμένη καὶ ἀπὸ τὰ ἐσωελληνικὰ λάθη καὶ παραστρατήματα, τουρκικὴ τακτικὴ; καὶ 3. Γιὰτί ἀποφεύγει νὰ πάρει θέση πάνω στὶς ἐπανειλημμένες προτροπὲς τοῦ Κρεμλίνου γιὰ σύγκληση διεθνούς διάσκεψης, πρὸς λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ, πὺν δυστυχῶς καὶ ἡ Ἑλλαδοκυπριακὴ πλευρὰ κάνει τὰ στραβὰ μάτια πάνω σ’ αὐτή;

Χρ. Ναθαναήλ

•θέατρο•

Έμιγκρέδες του Θεάτρου

Της Άννης Θ.
Κολτσιδοπούλου

Κάποια άγνωστα-γνωστά ονόματα Έλλήνων του θεάτρου που διαπρέπουν πέρα απ' τὰ σύνορα του τόπου τους, άρχισαν έδω και λίγους μήνες νά έπισημαίνονται από τον τύπο, ενώ έπιχειρούν ψηλαφητά μιὰ καινούργια αναγνώριση τής έλληνικής θεατρικής πραγματικότητας.

Ο Γιάννης Βεάκης ήρθε από τή Ρουμανία προσκαλεσμένος από τήν Άσπασία Παπαθανασίου, και με τήν ειδική άδεια παραμονής που έχουν οι πρόσφυγες του ανατολικού μπλόκ στην τσέπη, μόλις πρόλαβε νά σκηνοθετήσει τήν «Ηλέκτρα» και νά δει τους δικούς του, πριν πάρει ξανά τὸ δρόμο για τὸ Βουκουρέστι. Κι ὅ,τι άφησε πίσω του, εκτός από τή σφραγίδα μιᾶς μοναδικής σκηνοθετικής δουλειᾶς - τής πρώτης ελληνικής μετά 30 ὀλόκληρα χρόνια - ήταν ἡ φράση: «Άγνωστος ἐγώ, σ' άγνωστο τόπο...» Αυτό τὸ γεφύρι τής πίκρας άφησε πίσω του, νά τὸν συνδέει με τὸν τόπο του και τὶς άφετηρές του.

Ο Άντώνης Βουγιούκας, διευθυντὴς ἑνὸς ἐπιχορηγούμενου θεάτρου ἔρευνας στὴ Μασσαλία, προσπάθησε και προσπαθεῖ νά προσεγγίσει τὸ χῶρο του και χῶρο τῶν σκηνοθετικῶν του ἀναφορῶν, εἴτε ἐξασφαλίζοντας παρουσίαση πρωτότυπης δουλειᾶς του, εἴτε μεταφέροντας ἐδῶ για λίγο τὴ μασσαλιώτικη ὁμάδα του. Για κάθε τέτοιο βήμα, ὅμως, χρειάζεται οὐσιαστική βοήθεια και ὑπο-

Γ. Σεβαστίκογλου: «Άγγελα», στὸ Θέατρο Τέχνης.

στήριξη απ' τήν ελληνική... ὅχθη. Ποιὸς νά ἐξασφαλίζει κάτι τέτοιο;

Ο Άνδρέας Βουτσινᾶς, καθηγητὴς και σκηνοθέτης στὸ Παρίσι, διαβάζουμε ὅτι ἐπιστρέφει στην Ελλάδα ἀποφασισμένος νά ἐφαρμόσει «ἐλληνικά» τὶς ἐμπειρίες που μάζεψε σὲ θεάτρα δύο ἡπείρων.

Ο Γιώργος Σεβαστίκογλου, ἴσως τὸ πῶς γνωστὸ ἀπὸ τὰ ὀνό-

«Ιππεῖς» τοῦ Ἀριστοφάνη. Σκηνοθεσία - γερμανικὴ διασκευή: Σταύρου Ντουφεξή. Ένας σταθμὸς στὴν ἐρμηνεία τής ἀπτικής κωμωδίας.

ματα τῶν Ἑλλήνων τής θεατρικῆς διασποράς, καθηγητὴς και διευθυντὴς σὲ ὁμάδες ἔρευνας στὸ Παρίσι («Σιτὲ οὐνιβερσιταίρ», και «Άτελιὲ ντ' Ἰβρὺ») ἔχει για στόχο μοναδικὸ πᾶς τὴν ἐπιστροφή του στην Ελλάδα, τὸν τόπο τῶν βαθύτερων δεσμῶν του. Έδῶ σκοπεύει νά μεταφέρει - ὅχι νά μεταφυτέψει - τὴ μακρόχρονη θεατρικὴ του ἔρευνα σ' Ἀνατολή και Δύση (Μόσχα, Παρίσι) και νά τὴν προσαρμόσει σὲ ἐλληνικά δεδομένα. Οἱ πολιτικὲς περιπέτειες τοῦ τόπου κι ἡ μόνιμη ἰδεολογικο-πολιτικὴ ἀντίθεση τοῦ Σεβαστίκογλου με τοὺς ἀφέντες τοῦ τόπου αὐτοῦ, άφησαν στὴ μέση τὴ συνεργασία του με τὸ Θέατρο Τέχνης τοῦ Κουν («Κωνσταντίνου και Ἐλένης», «Άγγελα») κι εκτός ἀπὸ τὴ δραματογραφικὴ του ἐπίδοση ἔμεινε δίχως οὐσιαστικὴ συνέχεια μιὰ ἄξια προσφορά του στὸ σκηνοθετικὸ και μεταφραστικὸ χῶρο τής Ελλάδας.

Ο Σταῦρος Ντουφεξῆς, καλλιτεχνικὸς διευθυντὴς στὸ δημοτικὸ θέατρο τοῦ Bielefeld, 17 χρόνια μόνιμος κάτοικος ἐξωτερικοῦ κι ἄλλα τόσα μόνιμος νοσταλγὸς τής «πικρῆς πατρίδας», ἐπιχειρεῖ φέτος ἕνα τολμηρὸ σκηνοθετικὸ βήμα. Δέχτηκε πρόσκληση τοῦ Κ. Καρρά νά σκηνοθετήσει στὸ θέατρό του τὴν κωμωδία τοῦ Σαίξπηρ «Τὸ ἡμέρωμα τής Στρίγγλας». Μέσα στὴν καρδιά τής ἐμπορικῆς

θεατρικῆς ἀγορᾶς, ἐκεῖ ὅπου τὸ κοινὸ συνήθισε νά βλέπει ρηχὲς φαρσοκωμωδίες, γαργαλιστικὰ βουλεβάρτα και γενικὰ μιὰ πολυχρωμὴ, βουερὴ παρέλαση απ' ὅλες τὶς ρωμείκες θεατρικὲς κακοδαιμονίες, ἐκεῖ ἀκριβῶς θὰ ἤθελε ὁ Ντουφεξῆς νά προκαλέσει ἕνα κινητήριό ξάφνιασμα. Κι αὐτὸ γίνεται μόνο με τὸ ἀπλό, τὸ μεγάλο, τὸ ἀληθινὸ θέατρο. Κατορθώνεται μόνο με τὴν κατανόηση, τὴν ὑποστήριξη και τὴ συνεργασία τοῦ πρωταγωνιστῆ - ἐπιχειρηματία, που τὴν καίρια στιγμή θὰ πρέπει νά κάνει τὴν ἐκλογή του ἀνάμεσα στὸ μεγάλο θέατρο και τὴ μεγάλη ἐπιχείρηση. Δύσκολο τὸ πείραμα, ἀκόμα και για ἕνα σκηνοθέτη, ἢ μᾶλλον εἰδικὰ γι αὐτόν, πού ἔχει στὸ ἐνεργητικὸ του παραστάσεις-

«Λεόντιος και Λένα» τοῦ Μπυχνερ. Σκηνοθεσία Σταύρου Ντουφεξῆ στὸ Δημοτικὸ θέατρο τοῦ Μπίλεφελντ, 1975.

σταθμοὺς διάσπαρτους σ' ὅλο τὸ γερμανόφωνο χῶρο, πού ἔχει κατασταλαγμένες ἀπόψεις και χειροπιαστὰ θεατρικὰ ὁράματα. Για ἕνα σκηνοθέτη «παρθένο στὶς κακοτοπιὲς και τὶς ιδιομορφίες τῶν ἐλληνικῶν παρασκηνίων, συνηθισμένο νά δουλεύει με μιὰν ἄρρηκτη δημοκρατικὴτητα, που δὲν εἶναι πᾶς ἰδεολογία ἀλλὰ τρόπος ζωῆς».

Όταν σ' ἕναν τόπο, πού ἔχει τόσο ζωτικὴ ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή τοῦ καλλιτεχνικοῦ και πνευματικοῦ του δυναμικοῦ, δὲν σημειώνεται ἡ παραμικρὴ ἀνταπόκριση κι ἀντιπροσφορά στὴ συγχὴ αὐταπάρηση και θεληματικὴ ἐπιστροφή του, τότε μπορούμε νά μιλάμε ὅχι μόνο για λιγοθυμιά τῶν ἐμιγκρέδων ἀλλὰ για τὴ λιγοθυμιά τοῦ ἴδιου τοῦ τόπου τους. Ἄς μὴν ἀπαριθμήσουμε τὶς συνθήκες δουλειᾶς που δέχονται νά ἐγκαταλείψουν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, τὰ μέσα που τοὺς παρέχονται, τὸ σεβασμὸ και τὴν ἀναγνώριση τοῦ μόχθου τους... Ἄς δοῦμε

«Ρωμαῖος και Ἰουλιέττα»: ὁ πρῶτος σαιξπηρικός σταθμὸς τοῦ Σταύρου Ντουφεξῆ, 1974.

Μία γκροτοφασκική άσκηση στο θεατρικό εργαστήριο του Αντώνη Βουγιούκα στη Μασσαλία.

μόνο τί έχει να προσφέρει στους παλινοστούντες ο χώρος της νοσταλγίας τους.

Αρχικά ένα υδροκέφαλο θεατρικό κατασκεύασμα, που νοσεί κι ασφυκτιά στην πρωτεύουσα και σχετικά στη συμπρωτεύουσα. Ύστερα ένα σκανδαλώδη κρατικό, θεατρικό συγκεντρωτισμό, που παραπλανά και συνθλίβει. Ένα ναρκοπέδιο από θεατρα-ιδιωτικές επιχειρήσεις και μια συγκινητική προσφορά από υπόγεια θέατρα πρωτοπορίας και

έρευνας, όπου οι καλές προθέσεις και τα μεράκια περιπλέκονται συχνά με ανθρώπινες αδυναμίες και μόνιμα προβλήματα βιοπορισμού. Ακόμα, μιάν άμυδρη έλπίδα κρατικής επιχορήγησης, που την καθορίζουν αστάθμητοι παράγοντες, τύχη, γραφειοκρατικά γρανάζια, γνωριμίες, και όχι, όπως θα έπρεπε, αποκλειστικά ή ποιότητα κι ή στάθμη της δουλειάς. Εκεί έρχεται να προστεθεί ή συνυφασμένη αδιαφορία-αδυναμία των δημοτικών και κοινοτικών αρχών. Άς μην ξεχνάμε βέβαια και την έκδοχή μιας Ford foundation, που είναι όμως θέμα...όπτικής γωνίας.

Στή μέγγενη λοιπόν αυτών των πλοκαμιών, κινδυνεύει να συντριβεί ή ν' ανακοπεί ή προσπάθεια του κάθε έμικρο του θεάτρου, που θα θελήσει να περάσει τα σύνορα με άθικτες τις αποσκευές του και άτόφια τα μικρά ή μεγάλα του σχέδια, τα μικρά ή μεγάλα του όνειρα. Είναι πιά θέμα άντοχής και μαχητικότητας σ'ε διάφορα επίπεδα - είναι θέμα ήρωισμού, ή παραμονή του κι ή αντίστασή του σ'ε ποικίλες συνθηκολογήσεις. Και για να βάλουμε τον Μπρέχτ...στο χώρο του, άλλοιμονο, όχι μόνο στη χώρα, αλλά και στο θέατρό της που έχει ανάγκη από τέτοιους ήρωες...

Άννυ Θ. Κολτσιδοπούλου

Στο τεύχος 21 (σ. 47-49) είχε δημοσιευτεί ένα πρώτο θεωρητικό μελέτημα του σκηνοθέτη Αντώνη Βουγιούκα, που αποτελούσε μέρος μιας σειράς άπλών «ανακοινώσεων» θα λέγαμε. Ανακοινώσεων από κατασταλλάγματα και συμπεράσματα πολύχρονης δουλειάς μέσα στο θεατρικό λαμπορατόριο. Σ' αυτό το τεύχος, δημοσιεύεται το δεύτερο μέρος άπ' αυτές τις ανακοινώσεις, που άφορούν το θέατρο ειδικότερα, μ'α ταυτόχρονα το θέατρο σ'αν χώρο όπου σεισμογραφικά σχεδόν καταγράφονται τόσο οι πολιτικο-κοινωνικοί κλυδωνισμοί όσο κι οι ανθρώπινες λειτουργίες κι αντιδράσεις μέσα σ' αυτούς. Το θέατρο, δηλαδή, σ'αν κοινωνιο-άνθρωποδιάγραμμα.

«Θέατρο και όχι θέαμα»

Του Άντωνη Βουγιούκα

Άν το σώμα του ήθοποιού είναι το κύμα, κι ή φωνή του ό άφρος της θάλασσας, τότε ή ψυχή του είναι ή θάλασσα. Οι θεατρικές σχέσεις είναι ψυχοσωματικές και μόνο. Το πνεύμα έλέγχει όχι τις σχέσεις αλλά το χώρο και τις ασυνέπειες των σχέσεων. Το πνεύμα καθορίζει τα όρια των αντιθέσεων προσπαθώντας να βρει τη σωστή λύση της αντίθεσης. Έτσι, παρουσιάζεται στον ήθοποιό το τρίπτυχο της ένότητας ΨΥΧΗ-ΣΩΜΑ-ΠΝΕΥΜΑ.

Πολλοί άνθρωποι του θεάτρου πιστεύουν πως ή βάση είναι ό λόγος. Όσοτοσο ό Άριστοτέλης λέει: «Έστι ούν τραγωδία μίμησις πράξεως σπουδαίας και τε-

λείας...» κι ό Γκαίτε στον Φάουστ τελιώνει τη φράση του...«στην αρχή ήταν ή πράξη». Για να εξηγήσουμε ακόμα πιο καθαρά το πρόβλημα πράξη, άς παρατηρή-

σουμε τα παιδιά. Ό γιός μου δεν είχε καμιά σχέση συναισθηματική ή πνευματική σχέση μαζί μου στη γέννησή του. Οι συγκεκριμένες πράξεις μου (πλούσιμο-τροφή-άλλαγμα-κουβέντα μου, νανούρισμα κ.λπ.), ύφαναν λίγο-λίγο τις υπόλοιπες σχέσεις. Δεν τον άγαπούσα εκ των προτέρων, όπως ό κώδικας επιβάλλει, αλλά ήμουν υπεύθυνος άπέναντί του. Έπειτα με διασκέδαζε σ'αν ένα παιχνίδι και με κούραζε το ίδιο. Δρώντας άπέναντί του ξανάβρισκα τις προαιώνιες πράξεις των εηλίκων άπέναντι στο παιδί. (Η ιεροτελεστία της πράξης μεταβιβασμένη στο σώμα μου, όντας γεννημένος μέσα σ' έναν όρισμένο κοινωνικό χώρο). Σ' αυτές τις πράξεις το παιδί αντιδρά προοδευτικά και νέες σχέσεις πολιτιστικού πιά επιπέδου γεννιούνται. Έδώ βέβαια παρατηρείται και το φαινόμενο της κωδικοποίησης όχι μόνο των ανθρώπινων σχέσεων αλλά και των συναισθημάτων.

Αυτός ό κίνδυνος της κωδικοποίησης διαχωρίζει τους δημιουργούς άπ' τους έρμηνευτές. Ό δημιουργός βάζει υπό κρίση τον κώδικα, τον άρνείται στο σύνολό του και διατηρεί μόνο τα στοιχεία του που τον άφορούν. Ό έρμηνευτής δεν ξεστρατίζει καθόλου άπ' τον κώδικα. Έτσι δεν γίνεται ποτέ δημιουργός.

Διαβάζουμε στην εφημερίδα: «Έπιδρομή ισραηλινών κομμάντο στο Λίβανο. Παλαιστινιακό χωριό κατελήφθη και κατεστράφη με δυναμίτη. Σαράντα νεκροί Παλαιστίνιοι, ένας πληγωμένος Ισραηλινός». Αίσθηση άνάποδη στους ευρωπαϊκούς πληθυσμούς. Θαυμασμός για τη δύναμη και μαεστρία του έγκλήματος. Διαβάζουμε ακόμα: «Παλαιστίνιοι τρομοκράτες (κι όχι άντάρτες βέβαια), κατέλαβαν ένα σχολείο στο Ισραήλ με 15 παιδιά». Κλαυθμός και όδυμος στην Ευρώπη. Νά ό κώδικας των συγκινήσεων. Κι αυτός ό κώδικας, είναι ό πιο επικίνδυνος έχθρος της τέχνης. Έπάνω του έχει στηριχθεί όλο το άστικό θέατρο και λυμαίνεται το θεατρικό χώρο σ'αν τον καρκίνο το κορμί του καρκίνοπαθούς. Γι' αυτό ή Μήδεια μ'ας συγκλονίζει. Ό Ευριπίδης ανατρέπει τον κώδικα και παρουσιάζει τη γυναίκα ως τα κατάβαθα της ανθρώπινης ψυχής. Είναι άντάρτης.

Ένα επικίνδυνο θέατρο

Στο θέατρό μας ζητάμε άπ' τον ήθοποιό να δράσει εκεί που δεν μπορεί. Αυτό που μπορεί να κάνει ένας ήθοποιός είναι άσήμαντο γιατί δεν τον άποκαλύπτει κι έπομένως δεν μπορεί να τον άπασχολεί. Ύστερα για ποιο λόγο να δράσει σ' ένα χώρο και με μέσα που του είναι οικεία; Όλο το ενδιαφέρον της δημιουργίας είναι να ξεκινήσεις από έναν έρεθισμό για

να φτάσεις σ' έναν άγνωστο χώρο.

Αυτή ή ανακάλυψη των πιο ένδομυχων άπασχολήσεων, ή είσβολή στο χώρο του ύποσυνείδητου (κι όχι μόνο των άπωθιμένων επιθυμιών αλλά και των άγνώστων άναγκών) δημιουργεί νέες όλοτελα ανθρώπινες σχέσεις.

Κάθε επιστήμη, πολιτική, φιλοσοφία, όταν φτάσουν στο άκρότατο αναλυτικό τους όριο, βρίσκονται αντιμέτωπες με την αδυναμία να πάνε πιο πέρα, και σ' αυτό άκριβώς το σύνορο που σταματά ή επιστήμη, αρχίζει ή τέχνη γενικά και το θέατρο ειδικότερα.

Το μυστήριο, ή μαγεία, το ανεξήγητο επιστημονικά είναι τα άντικείμενα, ή τροφή του θεάτρου. Το θέατρο όταν γίνεται ένα έρζατς της πολιτικής είναι πάντα κατώτερό της. Όταν το θέμα ή το έργο είναι πολιτικά, σημασία έχει όχι μόνο ό πρώτος βαθμός (πολιτική εξήγηση που άντικειμενικά ύπάρχει) αλλά ό δεύτερος βαθμός. Ό βαθμός του δοσίματος του άνθρώπου πέρα άπ' τη λογική, σ'αν όλοκαύτωμα ή σ'αν δώρο. Ένα παράδειγμα: Ό χορός του Ζαλόγγου μ'ας ενδιαφέρει στον πρώτο βαθμό για το ιστορικό άνέκδοτο και την πολιτικο-κοινωνική τοποθέτηση των γυναικών άπέναντι στον καταχτητή. Όσοτοσο ή ζωή συνεχίζεται. Η φύση ίσως είναι όμορφη. Τα έμπόδια που συναντά ή Γυναίκα στο δρόμο της προς την αυτοκτονία και (άντικειμενικά) την έλληνική άθανασία, πάρα πολλά. Ό Σολωμός το δίνει πεντακάθαρα στους «Έλεύθερους Πολιορκημένους» για ό,τι άφορά το Μεσολόγγι. Δεν είναι λοιπόν «ήρωϊκές μορφές» αυτές οι γυναίκες. Είναι Γυναίκες. Ποιές είναι οι έσωτερικές συγκρούσεις που θα όδηγήσουν στο παραμέρισμα έμποδίων και στην αυτοκτονία. Αυτός ό δεύτερος βαθμός ενδιαφέρει το θέατρο. Η κάθε γυναίκα δεν αντιμετώπιζει τα ίδια έμπόδια. Άπ' τη μια ή συλλογική ύποσυνείδητη και συνειδητή άπόφαση, άπ' την άλλη ειδικές άτομικές δυσκολίες. Σύγκρουση μεγαλειώδης και θάνατος. Νά ό χώρος που ό Μπρέχτ σ'α «διδασχτικά» του έργα γελάστηκε. Οι μύθοι, τα παραμύθια ή οι θρησκευτικές και λαϊκές τελετουργίες περασμένων εποχών ή σύγχρονες είναι τα όχήματα του μυστήριου, παρμένα από την πηγή του συλλογικού ύποσυνείδητου του συνόλου ήθοποιοί-θεατές. Όσοτοσο το ύποσυνείδητο άπ' την πράξη της άναγωγής ανεβαίνει στο συνειδητό κι έδώ πηγάζει το ενδιαφέρον της θεατρικής τέχνης και ή κοινωνική της άποστολή.

Συχνά στο θέατρο μιλάμε για μνήμες. Κάθε ήθοποιός έχει τις μνήμες του, τα βιώματά του και πασχίζει μ' αυτά τα έφόδια. Όσοτοσο οι περισσότεροι ήθοποιοί άγνοούν την πιο ουσιαστική μνήμη. Το σώμα. Το σώμα είναι ή μνήμη. Σήμερα ή επιστήμη μ'ας έμαθε ότι πρώτον: Μία σειρά από ιδιότητες του άνθρώπου μεταβιβάζονται με τα χρωμοσώματα και,

Αντώνη Βουγιούκα: «Τρωάδες 1974», Μασσαλία, «Θέατρο Έρευνας».

•μουσική•

Σχολιάζοντας τὴ μουσικὴ ἐπικαιρότητα

Τοῦ Γιώργου Λεωτσάκου

Τὸ Φεστιβάλ στὸ ναδὶο

δεύτερον: κάθε μῦς τοῦ κορμιοῦ μας ἔχει ἓναν μικροεγκέφαλο. Τὰ πειράματα εἶναι ἄπειρα. Αὐτὸ γιὰ τὸν ἥθοποιὸ πῶς μεταφράζεται; Ἡ θύμηση, ἡ μνήμη τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ θυμίζει μιὰ ἐντονὴ στιγμή τῆς ζωῆς του πού τὸν ἐνδιαφέρει. Μπορεῖ λοιπὸν νὰ αὐτοσχεδιάσει. Τὸ πρόβλημα ὡστόσο εἶναι ὅτι ἡ ἐγκεφαλικὴ μνήμη εἶναι πολὺ περιορισμένη καὶ δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ πάει πολὺ μακριά. Σύντομα ὁδηγεῖ συνειδητὰ τὶς πράξεις του καὶ ἔτσι ὅλα γίνονται καθημερινὰ καὶ χωρὶς οὐσιαστικὸ ἐνδιαφέρον. Τὸ μέσον πού μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσει εἶναι ἡ διανοητικὴ παθητικότητα. Ἀντὶ νὰ ἐλέγχει τὸ σῶμα του, τὸ ἀφήνει νὰ δράσει. Ἡ μνήμη τοῦ ἔδωσε τὸν ἐρεθισμό, τὸ σῶμα ξαναβρίσκει τὶς πράξεις τοῦ παρελθόντος, μετασχηματισμένες ἀπ' τὶς νεότερες ἐμπειρίες τοῦ ἥθοποιοῦ. Ἡ πράξη πού γεννιέται εἶναι «ἐδῶ καὶ τώρα» (Hic et nunc).

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἀναγνώστες δὲν ἀσχολοῦνται μὲ τὸ θέατρο, θὰ δώσω δύο σύντομα παραδείγματα: Κάποιος κἀκε στὸ χέρι του. Ἡ μνήμη τοῦ θυμίζει τὸ γεγονὸς καὶ ἴσως μιὰ γενικὴ αἰσθήση. Τίποτ' ἄλλο. Ὅσο ὅλο τὸ σῶμα ἔδρασε τὴ στιγμή τοῦ καψίματος. Ὅλοι σχεδὸν οἱ μῦς ἀντέδρασαν. Συναισθήματα συγκεκριμένα γεννήθηκαν. Τὸ μυαλὸ δὲν μπορεῖ νὰ καταλογίσει τὶς χιλιάδες πράξεις, ψυχοσωματικές, πού δημιουργήθηκαν ἀπ' τὸ κάψιμο. Καταλογίζει τὶς πὺλ σπουδαίες. Οἱ ἀσήμενες γιὰ τὸ μυαλὸ πράξεις τῆς στιγμῆς ἐκείνης, τὸν ἀπασχολοῦν τώρα. Ἀν ὑπακούσει στὶς παρορμήσεις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὁ ἥθοποιὸς θὰ ξανακάνει τὸ «ταξίδι» τοῦ καψίματος, ἀλλὰ «ἐδῶ καὶ τώρα», χωρὶς βύθισμα σ' ἓνα μεταφυσικὸ χῶρο. Αὐτὴ ἡ διανοητικὴ παθητικὴ σπρώχνει τὸν ἥθοποιὸ νὰ βγεῖ ἀπ' τὰ χαρακώματά του καὶ νὰ γίνεῖ πὺλ ἐνεργητικὸς. Δηλαδή ὀρχίζεται νὰ εἶναι.

Τὸ δεύτερο παράδειγμα: Κάπου κάπου αἰσθανόμαστε σὰν νὰ ἔχουμε ζήσει μιὰ στιγμή ἀτόφια. Μιὰ αἰσθήση παρὰ ξενὴ ἐπανάληψης. Προσπαθοῦμε νὰ θυμηθοῦμε πότε, πού, τὶς περισσότερες φορὲς μάταια. Αὐτὴ ἡ σύμπτωση αἰσθήσης δὲν εἶναι τυχαία. Πράγματι

ἔχουμε ζήσει μιὰ παρόμοια στιγμή. Τὸ σῶμα μας μᾶς θυμίζει. Αὐτὸ λοιπὸν πού στὴ ζωὴ γίνεται τυχαία, στὸ θέατρο γίνεται ἀντικείμενο ἔρευνας συνειδητό.

Θέατρο ἐπικίνδυνον γιὰ τὸν ἥθοποιὸ, πού ὄντας σὲ κατάσταση «κρίσης» θὰ πρέπει νὰ ἀποκαλυφθεῖ καὶ νὰ ἀφεθεῖ στὶς πὺλ ἀκραίες του στιγμές, αὐτὲς ἀκριβῶς πού προσπαθοῦμε νὰ ξεχάσουμε σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς μας. Γιὰ τὸ θεατὴ, πού πρέπει στὴ συνέχεια νὰ βγάλει τὰ συμπεράσματα τῆς πράξης εἰλικρινείας τοῦ ἥθοποιοῦ καὶ πού ἦταν μάρτυρας.

Τὸ θεατρὸ μας, πού ἀποδέχεται τὴ διαλεκτικὴ τῆς φύσης καὶ βασίζεται στὶς ἐμπειρίες τοῦ σώματος—μνήμη, εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἓνα ὑλιστικὸ θέατρο, γιὰ τὴν ἀποκάλυψη πού πραγματώνεται στὸν θεατρικὸ χῶρο, διὰ μέσου τοῦ ἥθοποιοῦ δεσμευμένου στὴν ψυχικὴ καὶ σωματικὴ του ὁλότητα μπροστὰ στὸν θεατὴ, θὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς διαλεκτικῆς ὁδοῦ ὅπου ὁ σκοπὸς ἐκ τῶν προτέρων δὲν θὰ ὑπάρξει σὰν θέληση συνειδητὴ τοῦ σκηνοθέτη ἀλλὰ θὰ ἀποκαλυφθεῖ προοδευτικὰ ἀπ' τὴ σύνθεση καὶ τὴ ζωντανὴ ἐσωδράση τριῶν στοιχείων: Φύση—ψυχικὸς κόσμος—σῶμα, ἐνσωματωμένες στὸν ἥθοποιό.

Ἔτσι ὁ ἥθοποιὸς μακριὰ ἀπ' τὸ νὰ εἶναι κήρυκας μὲ σάρκα καὶ ὁστὰ «ιδεῶν» ἢ «μηνυμάτων» ἢ «αἰσθημάτων», ἐξυπηρετώντας μιὰ πορεία καὶ μιὰ λογικὴ φτιαγμένες a priori, θὰ ὑπάρξει στὴν ὁργανικὴ καὶ κοσμικὴ του ἐνότητα πού ξαναβρίσκει.

Τὰ νέα στοιχεῖα: σκηνοθέτης—χῶρος, θὰ προκαλέσουν μιὰ νέα διαλεκτικὴ, πού θὰ μετασχηματιστεῖ μὲ τὴ σειρά τῆς ἀπ' τὴν ἐνεργητικὴ παρουσία, χωρὶς φυσικὴ συμμετοχὴ τοῦ θεατῆ. Ὁ θεατρικὸς χῶρος γίνεται ἓνας χῶρος συνάντησης ἐμπειριῶν ὅπου ἡ πλευρὰ θέαμα ἐξορίζεται. Τὰ προτεινόμενα θέματα, ἡ ἀνθρωπινὴ τους ἐνσωμάτωση μέσω τῆς αἰσθητικῆς τῆς θεατρικῆς ἀναγωγῆς, θὰ διαταράξουν τὸν κώδικα συγκινήσεων, ἀποκτημένο σὲ μιὰ δοσμένη κοινωνία καὶ ὑποχρεωτικὰ ἀλλοτριωτικό.

Ἀντώνης Βουγιούκας

Τὸ Φεστιβάλ Ἀθηνῶν φαίνεται πῶς ποτὲ πιά δὲ θὰ ξανάβρει τὴν περιωπὴ του τοῦ 1964-66. Ὡς τώρα ἡ ἐποχὴ αὐτὴ στάθηκε τὸ μόνο εὐτυχισμένο ξεγλιστρημά του ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ συντηρητισμοῦ καὶ τῆς ἀρτηριοσκλήρωσης, πού τὸ διεκδίκησαν μὲ πείσμα καὶ τὸ κέρδισαν σχεδὸν ἀπὸ τὴ βρεφικὴ του ἡλικία. Στὰ χρόνια τῆς δικτατορίας πέτυχαν νὰ τὸ μεταβάλουν σὲ ἀπεχθὲς ὄργανο πνευματικῆς ἀποχαύνωσης τῆς πὺλ ἀπληστης γιὰ μουσικὴ κουλτούρα μερίδας τοῦ κοινοῦ: μὲ σχεδὸν ψυχαναγκαστικὴ ἐπαναληπτικότητα προσφερόταν ὅ,τι πὺλ φτηνὰ «δημοφιλές», ὅ,τι πὺλ ξαδιάντροπα «κατεστημένο».

Παρὰ τὶς πολυάνθρωπες καλλιτεχνικὲς ἐπιτροπὲς πού ἐξαγγέλθηκαν (ἢ μήπως ἐξ αἰτίας τους;) τὸ Φεστιβάλ ἐξακολουθεῖ νὰ μένει δίχως μιὰ φωτισμένη καὶ ἀνιδιοτελὴ καλλιτεχνικὴ ἡγεσία. Καὶ νὰ πῶς τὸ πρῶτο μεταδικτατορικὸ «παρὸν» τοῦ θεσμοῦ λὲς καὶ ἀγωνίζεται φιλότιμα νὰ... ξεπεράσει ἐκεῖνα τῆς 7ετίας: Τὸ ἴδιο θλιβερὸ καλοκαιρινὸ «τραλαλὰ» τῆς φτηνίας, τῆς προχειρότητας καί, κυρίως, τῆς κοινοτοπίας, πού ὄχι μόνον ἀποχαυνώνει πνευματικὰ τὸ κοινὸ μας, ἀλλὰ μήτε κἂν (ἔστω καὶ αὐτό!) ξένους τουρίστες δὲν μπορεῖ νὰ καυχήθῃ πῶς τραβά!

Οἱ ἐλάχιστες φωτεινὲς ἐξαιρέσεις τοῦ φετινοῦ προγράμματος (λ.χ. ἡ Δεύτερη Συμφωνία τοῦ Μάλερ ὑπὸ τὸ Μιλτιάδη Καρύδη, ἀπὸ τὴν Κρατικὴν καὶ τὴ Χορωδία τῆς Φιλαρμονικῆς Ἑταιρείας τοῦ Ὁσλο) ἐπιβεβαιώνουν τὸ θλιβερὸ κανόνα. Καὶ πρῶτα—πρῶτα ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ ἀπουσιάζει ἐπίμεμπτα ἀπὸ τὰ προγράμματα τῆς Κρατικῆς, πού σὲ κοινοτοπία μὲν διαφέρουν ἀπὸ τὰ ὅσα μᾶς εἶχε συνηθίσει ὡς τώρα ἡ Κ.Ο.Α. Κι αὐτὸν ἀκόμη τὸν κορυφαῖο βιολοντσέλιστα Μοτσιαλάβ Ροστρόποβιτς τὸν φώναξαν γιὰ νὰ μᾶς παίξει... Τσαϊκόφσκι καὶ Ντβόρζακ, τὴ στιγμή πού στὸ ρεπερτόριό του ἔχει 32 (ἀριθμὸς τριάντα δύο!) νεότερα κοντσέρτα γιὰ βιολοντσέλο! Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο Φεστιβάλ ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ δὲν ἀπουσιάζει λιγότερο. Μιὰ μόνον ἐξαίρεση: τ' ἀρχαῖα μᾶρμαρα ἄκουσαν, γιὰ τρίτη φορὰ ἀπὸ τότε πού γράφτηκε τὸ ἔργο, τὸ στυγνὸ σχεδὸν στὴν «αὐστηρότητα» τῆς ἐκφρασῆς τοῦ ὁρατορίου «Ἁγιος

Παῦλος» τοῦ Πέτρου Πετρίδη. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι πιά ὑπηρεσία στὴν ἑλληνικὴ μουσικὴ, ἀλλὰ προσωπικὸ ρουσφέτι στὸ συνθέτη. (Γιατί ὄχι, τουλάχιστον, ἓνα ἄλλο ὁρατόριο τοῦ ἴδιου τοῦ Πετρίδη, ὅπως λ.χ. τὸ «Ρέκβιεμ» γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο;). Ποιὸς ἄλλος Ἕλληνας συνθέτης, ἀναρωτιέμαι, μπορεῖ νὰ πεῖ πῶς εἶδε νὰ ἐκτελεῖται τρεῖς φορές στὴ ζωὴ του ἓνα μεγάλο του ἔργο μὲ σολίστες, χορωδία καὶ ὀρχήστρα, τὴ στιγμή πού καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ «Συμφωνία τῶν Καλῶν καὶ τῶν Ἀνίδεων Ἀνθρώπων» τοῦ Καλομοίρη ἔχει νὰ ξαναπαίχῃ ἀπὸ τὸ 1932 πού τὴν πρωτοδιέθυνε ὁ Μητρόπουλος;

Τὸ Ἡρώδειο, κατ' ἐξοχὴν ἀπρόσφορο γιὰ σκηνοθετικὰ ἀβασάνιστες παραστάσεις χοροῦ (συντριπτικὴ παρουσία τοῦ πελώριου ρωμαϊκοῦ ντουβαριού στὸ βάθος, πολὺ μικρὸ πλάτος «σκηνῆς», δυσανάλογο μὲ τὸ μήκος), ἐγκαινίασε φέτος ὁ ἴδιος ὁ Ε.Ο.Τ. μὲ παραστάσεις κλασικοῦ μπαλέτου. Σὲ κάτι τέτοιες παραστάσεις ξέρομε πόσο ὑποφέρει ἡ μουσικὴ. Σχηματίζεται ὅπως-ὅπως ἀπὸ μουσικοὺς μας μιὰ ὀρχήστρα καὶ παραδίδεται σ' ἓνα μαέστρο μπαλέτου, συνήθως ἀπ' ἐκείνους πού κουνοῦν τὰ χέρια, μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ κουνιῶνται τὰ πόδια τῶν ἄλλων πάνω στὴ σκηνή. Ὅσες δοκιμὲς καὶ ἂν δοθοῦν, ἡ ποιότητα τῶν ἐκτελέσεων εἶναι χαμηλότατη. Τὸ ἔχουμε πεῖ πῶς στὶς χορευτικὲς παραστάσεις ἡ μουσικὴ πρέπει νὰ ἔναι μαγνητοφωνημένη. Τ' ἀνωτέρω, βέβαια, καθιερώθηκαν γιὰ νὰ βγάλουν οἱ μουσικοὶ μας κάποιο «ἔξτρα». Ὄντας ὁ ἴδιος συνδικαλιστὴς, εὐχομαι εἰλικρινὰ νὰ

φτάσουν στο σημείο ώστε οι πάγιες αποδοχές τους να γίνουν ακόμη και 100.000 δρχ. το μήνα. Προς Θεού όμως, όχι σε βάρος της τέχνης. Έξ άλλου επίκεντρο των παραστάσεων αυτών ήταν η Μάργκοτ Φοντέυν, μεγάλη «ντίβα» του χορού που σήμερα όμως βρίσκεται σε ηλικία όπου οι περισσότερες ομότεχνοί της έχουν φρόνιμα αποσυρθεί. Τα παραπέρα σχόλια περισσεύουν...

Το Φεστιβάλ καθ'αυτὸ ἐγκαινιάστηκε, σύμφωνα μ' ἔθιμο ἐνοχλητικὰ πρόσφατο, ἀπὸ ἓνα «μέγα θέμα» τῆς Λυρικῆς. Διαλέχθηκε ἔργο ἀπὸ τὰ λιγότερο κατάλληλα γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ἡ «Καταδίκη τοῦ Φάουστ» τοῦ Μπερλιόζ. Ἐδῶ ἡ ποιότητα καὶ πυκνότητα τῶν μουσικῶν καὶ ποιητικῶν νοημάτων ἐπιβάλλουν λιτότατη σκηνοθεσία πού νὰ παραπέμπει ὁλοένα σ' αὐτὰ καὶ νὰ βοηθᾷ τὸ μαέστρο στὴν ἀποσαφήνισή του. Ὅμως ἡ σκηνοθεσία τοῦ Λουὶ Ἐρλὸ καί, κυρίως, τὰ ξαστοχημένους «τόλμους» φανταχτερὰ σκηνικὰ-κοστούμια τοῦ Σπ. Βασιλείου εἶχαν ἀποτελεσματικὰ ἀκριβῶς ἀντίθετο: Ὅπως ἤδη γράψαμε, τραβοῦσαν τὴν προσοχὴ μακριὰ ἀπὸ τὸ ἔργο καὶ ἀπὸ ἀδυναμίες (καλύτερη διεύθυνση χορωδίας, χρησιμοποίησις καὶ κάποιου ἄλλου μεταφραστῆ καταλληλότερου γιὰ ἓνα τέτοιο ἔργο ἀπὸ τὴ Βέτα Πεζοπούλου) πού ἡ Ε.Λ.Σ. ἔπρεπε ἤδη νὰ ἔχει φροντίσει νὰ καλύψει.

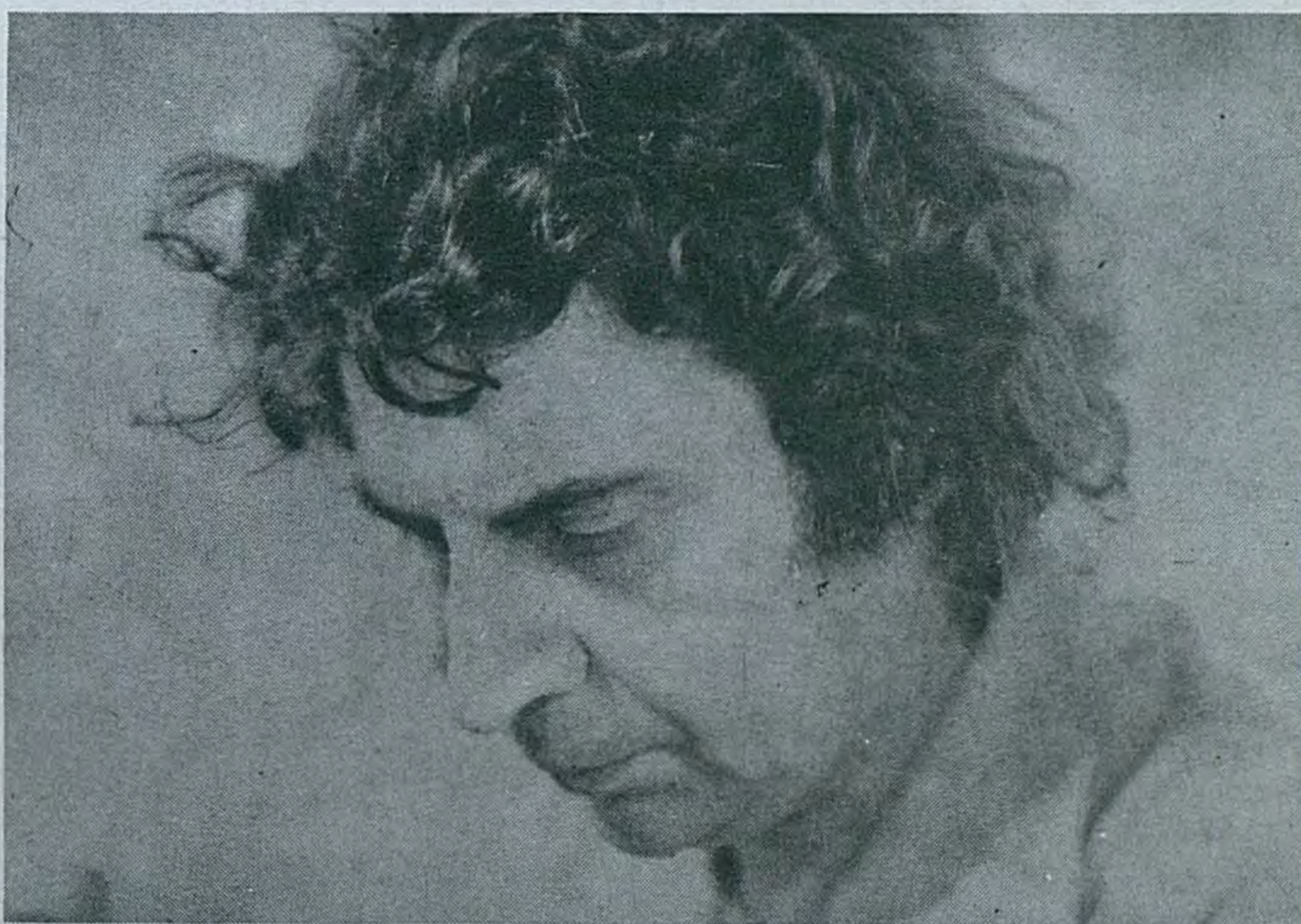
Συνεχίζουμε τὸ ξεφύλλισμα τοῦ προγράμματος. Κάπως ὑποφερτὰ ἦταν ἴσως μόνο τὰ προγράμματα τῆς Ὁρχήστρας Παρισίων. Τί νὰ πεῖ ὅμως κανένας γιὰ κείνα τῆς Βασιλικῆς Φιλαρμονικῆς Ὁρχήστρας, ὅπου, μεταξὺ ἄλλων, οἱ κ.κ. Τζίνα Μπαχάουερ καὶ Βάσω Δεβετζή μᾶς σεργιόσαν ξανὰ καὶ ξανὰ Μπετόβεν; (Ἄς μᾶς ἐπιτρέψει ἡ κ. Μπαχάουερ, μὲ ὅλο τὸν ὀφειλόμενο σεβασμὸ, νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ἐπὶ τέλους εἶναι καιρὸς νὰ τὴν ἀκούσουμε καὶ σὲ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὸ Κοντσέρτο τοῦ Γκρήγκ, τὸ Δεύτερο τοῦ Ραχμάνινωφ, τὸ «Αὐτοκρατορικὸ» τοῦ Μπετόβεν ἢ, τὸ πολὺ, τὸ Τρίτο τοῦ Προκόφιεφ καὶ ὅτι σ' ἓνα διεθνὸς προβολῆς σολίστ ὁ πλοῦτος τοῦ ρεπερτορίου εἶναι παράγων τόσο ὑπολογισμὸς ὅσο καὶ ἡ ὑψηλὴ ἀπόδοσις!). Τί νὰ πεῖ γιὰ τὴ Φιλαρμονικὴ τοῦ Θεάτρου «Στανισλάβσκι» τῆς Μόσχας (τῆς ἀναγνωρίζουμε ὁλόψυχα τὴ σπάνια ποιότητα ἡχοῦ τῶν ἐγχόρδων τῆς) πού μᾶς μπόυκωσε βάνουσα καὶ πάλι μὲ τρία ἀπὸ τὰ πρὶν χιλιομηρυκασμένα ἔργα τοῦ Τσαϊκόφσκι, σὺν τὸ αἰώνιο Δεύτερο Κοντσέρτο τοῦ Ραχμάνινωφ, σὺν τῇ «Σεχραζάτ»; Τί νὰ πεῖ γιὰ τὴ νιόστη (6ῃ ἢ 7ῃ; Χάσαμε πιά τὸ λογαριασμὸ πού κρατούσαμε!) ἐπανάληψη στὸ Ἡρώδειο τοῦ «Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα» τοῦ Προκόφιεφ (μπαλέτα Ὁπερας Ἐθνικοῦ Θεάτρου Πράγας) καὶ τῆς «Λίμνης τῶν Κύκνων» τοῦ Τσαϊκόφσκι (Θέατρο «Στανισλάβσκι»); Τί νὰ πεῖ κανένας καὶ γι' αὐτὴν ἀκόμη τὴν Κρατικὴ Ὁρχή-

στρα Θεσσαλονίκης πού ἄλλο δὲ βρῆκε φέτος νὰ μᾶς παρουσιάσει ἀπὸ τὴ Συμφωνία τοῦ Νέου Κόσμου τοῦ Ντβόρζακ; Τὸ νὰ τῆς πούμε «μπράβο» ἐπειδὴ θὰ παίξει καλὰ (μποροῦμε νὰ τὸ δεχτοῦμε ἐκ προοιμίου) ἓνα τέτοιο χιλιοπαιγμένο ἔργο, μᾶλλον τὴν ὑποτιμᾷ παρὰ τὴν τιμᾷ.

Ἡ κατάσταση προκαλεῖ τόση ἀηδία ὥστε νὰ νιώθει ὁ κριτικὸς πῶς ἔμμεσα γίνεται συννεφὸς τῆς ἀκόμῃ καὶ ἐπικρίνοντας μιὰ-μιὰ τὶς ἐκδηλώσεις αὐτές. Γι' αὐτὸ καὶ μεῖς ἀπὸ δῶ δὲ θὰ σχολιάσουμε κριτικὰ παρὰ μόνον ὅσες ἀποτελοῦν πραγματικὰ κατὰ καινούργιο γιὰ τὸ κοινὸ μᾶς, ἔστω καὶ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς ἀπλῆς ἐνημέρωσης — ὅπως λ.χ. τὸ «Ἑλληνικὸ Πάθος», κατὰ Καζαντζάκη, τοῦ Τσέχου συνθέτη Μποχουσλάβ Μαρτινοῦ ἀπὸ τὴν Ὁπερα τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου τῆς Πράγας πού θὰ παρουσιάσει (πολὺ ὠραία!) καὶ τὴν «Ἀπαγωγή ἀπὸ τὸ Σαράϊ» τοῦ

Μότσαρτ, τὴν ὁποία δὲν ἔχομε δεῖ ἔδῳ καὶ πολλὰ χρόνια. Φυσικὰ παρακολουθήσαμε ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις μήπως ὑπάρξουν εἴτε κάποιες ἀλλαγές (ἀπίθανο, δυστυχῶς) σ' αὐτὸ τὸ τρισάθλιο καὶ ἐπιβλαβέστατο μορφωτικὰ γιὰ τὸ κοινὸ μᾶς πρόγραμμα, εἴτε κάποιες μεγάλες ἐκπλήξεις στὸν τομέα τῆς ἐρμηνείας. Ὅμως εἰλικρινὰ πιστεύουμε ὅτι ὁ τελευταῖος συνοικιακὸς κινηματογράφος πού παίξει «οὐδέστερ» καλλιεργεῖ τὸ πνεῦμα περισσότερο ἀπ' αὐτὸ τὸ ὄργιο σκοταδισμοῦ (ἂς μὴν ξεγελᾷ ὁ ἐπιφανειακὸς «καθωσπρεπισμὸς» τῶν πραγμάτων: αὐτός, ἴσα-ἴσα, στάθηκε ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τῆς ψυχικῆς χειραφέτησης τοῦ λαοῦ μᾶς!) στὸ ὁποῖο καλοῦνται νὰ συμπράξουν καὶ ἀνύποπτες ξένες διασημότητες καὶ τὸ ὁποῖο φέρει τὸ πομπῶδες ὄνομα «Φεστιβάλ Ἀθηνῶν».

Γιώργος Λεωτσάκος

Ὁ λαὸς καὶ ὁ Στοκχάουζεν

Τὸν ἐνθουσιασμὸ μου γιὰ τὸ «Κάντο Χενεράλ» (στ. Πάβλο Νερούδα) τοῦ Μίκη Θεοδωράκη ἔχω ἐπανειλημμένα ἐκφράσει στὸν ἡμερήσιο Τύπο (βλ. «ΝΕΑ» 17.12.74, «ΒΗΜΑ» 23.5.75) παρακολουθώντας τὰ σταδιακὰ ἀποκαλυπτήρια αὐτῆς τῆς «τεράστιας λαϊκῆς νωπογραφίας παραλληλίσμις ἴσως μ' ἐκείνες τοῦ Μεξικανοῦ ζωγράφου Σικονέϊρος» (βλ. «ΝΕΑ» ὁ.π.). Ἀκούγοντας ὅμως στὸ στάδιο Καραϊσκάκη αὐτὴ τὴ φορὰ 7 ἀπὸ τὰ 16 προβλεπόμενα μέρη ὅλου τοῦ ἔργου καὶ σφνυγομετρώντας τὴν ἥπια, συγκριτικὰ μὲ παλιότερες, ἀντίδραση τοῦ κοινοῦ, ἐνίωσα νὰ δικαιώνονται κάποιες τολμηρές μου ἀπόψεις ἀναφορικὰ μὲ τὴ σκοπιμότητα, τὴ λειτουργία καὶ τὶς ἐπιπτώσεις μιᾶς «ἐπιστροφῆς στὴ λαϊκὴ τέχνη» ἐν ἔτει 1975. Τὶς ἀπόψεις αὐτὲς εἶχα διατυπώσει παλιότερα σὲ ἐπιφυλλίδα μου (βλ. «ΒΗΜΑ» 12.5.1973).

Πάνω στὸ πρόβλημα αὐτὸ οἱ θέσεις τοῦ Μίκη Θεοδωράκη εἶναι γνωστές, εἰλικρινεῖς, σεβαστές: ὁ μόνος στὸν ὁποῖο δὲν ἀναφερόταν ἡ ἐπιφυλλίδα μου ἦταν ἐκεῖνος. Μοιραῖα ὅμως, ἀκριβῶς λόγῳ τῆς ἀγνότητας καὶ τῆς εἰλικρινείας του, τὸ πρόβλημα πού ἔμμεσα ἔθεσαν τὸ «Κάντο Χενεράλ» καὶ ἡ ὑποδοχὴ του πρέπει ἐκείνῳ νὰ προβληματίσει κυρίως.

Ἐγγραφα λοιπὸν τὸ '73 ὅτι οἱ κολοσσιαῖες προόδοι τῆς τεχνικῆς (συγκοινωνιακὰ μέσα, ραδιόφωνο, τηλεόραση, δίσκος, μαγνητόφωνο κ.τ.λ.) ἔχουν γκρεμίσει ὀριστικὰ τὰ πολιτιστικὰ «στεγανὰ διαμερίσματα» πού χωρίζαν ἄλλοτε τοὺς λαούς. Ὅπως ξέρομε, παλιότερα, κάθε λαὸς, σχεδὸν ἀπομονωμένος στὸ γεωγραφικὸ τοῦ χώρου, ἔφτιαχνε μονάχος καὶ

γιὰ δική του χρῆσι τὰ πολιτιστικὰ του προϊόντα. Μὲ διαδικασίες πού ὁλοκληρώνονταν φυσιολογικὰ καὶ μὲ πλήρη ἀνέση χρόνου διάλεγε μόνος τὰ ἐκφραστικὰ του μέσα καὶ καθόριζε μόνος καὶ ἐλεύθερα τὸ βαθμὸ τῆς «πολυπλοκότητος» τους. Ἦταν οἱ καιροὶ ὅπου κάθε λαὸς ἦταν καὶ δημιουργὸς, αὐτενεργοῦσε πολιτιστικά.

Σήμερα τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει. Χίλιοι δυὸ παράγοντες ἀλληλένδετοι καὶ ἀναπόφευκτοι ἔχουν μεταβάλλει ὅλους τοὺς λαούς, πολιτιστικὰ τουλάχιστον, σὲ δέκτες παθητικῶν ἀνδρῶν ἀλλοτριωμένους. Ἀκόμη καὶ ὅπου αὐτὸ δὲν ὀφείλεται στὸ ἐπὶ μέρους ψυχοκοινωνικὸ κλίμα, ἄλλοι εἶναι ἐκεῖνοι πού διαμορφώνουν (ἔστω καὶ μὲ τὶς ἀγγελικότερες τῶν προθέσεων) τὸ γοῦστο τοῦ καὶ ἐπιλέγουν τί θὰ διδασχεῖ. Ἀκόμη καὶ στὶς ἰδανικότερες τῶν περιπτώσεων ἀπὸ τὰ πράγματα δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἔχει τὸν ἀλλοτινὸν βαθμὸ ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλλοτινὴ ποιοτικὰ συμμετοχὴ σ' αὐτὴ τὴ διαδικασία: δὲν εἶναι δυνατό παρὰ νὰ περιορίζεται σ' ἓνα κάποιο ἔλεγχό τῆς ἀπὸ εἰδικὰ ἐξουσιοδοτημένους ἐπαίοντες καί, ἰδανικὰ πάντα, σὲ μιὰ ἱκανοποιημένη ἐπίνευση.

Σ' ἓνα τέτοιο κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ εἰδικὰ στὸν ἑλληνικὸ μᾶς χώρῳ μὲ τὰ ἐπὶ μέρους προβλήματα του, πῶς μπορεῖ νὰ ἐπιδράσει ὁ ἔντιμος, προικισμένος καὶ γνήσιος καλλιτέχνης πού ὄνειροπολεῖ ἐπιστροφή σὲ λαϊκὲς πηγές; (Φυσικὰ δὲ μᾶς ἀπασχολοῦν ἔδῳ οἱ ἀρκετοί, δυστυχῶς, κάλπιδες πού διαλέγουν τὸ δρόμο αὐτὸ γιὰ τὸ χρῆμα ἢ ἐπειδὴ πιστεύουν, ἀπὸ ἔλλειψη τεχνικῆς ἀγωγῆς καὶ μουσικῆς παιδείας, πῶς εἶναι ὁ πιὸ «εὐκόλος»). Ἡ πρόσφατη, μεταδικτατορικὴ πείρα μᾶς ἔδειξε πῶς ἓνας τέτοιος καλλιτέχνης δὲ δικαιώνεται παρὰ στὸ μέτρο πού βοηθᾷ τὸ λαὸ μᾶς νὰ ξανάβρει τὴν τόσο ἀπειλημένη ψυχολογικὴ του ταυτότητα: ἓνα λαὸ «προέφηβο πού τὸ δράμα τοῦ ἀκριβῶς εἶναι ὅτι ποτὲ δὲν τὸν ἀφῆσαν ν' ἀντρωθεῖ» (βλ. τὸ ἄρθρο μᾶς «Συνταρακτικὴ ἐμπειρία», «ΝΕΑ» 16.10.74). Αὐτὸ ἄλλωστε συνιστᾷ καὶ τὴν ἀπαραράγραφτη προσφορὰ τοῦ Μίκη.

Ἄν ὅμως, γιὰ τοὺς λόγους πού ἀναφέραμε, ἓνας λαὸς δὲ μπορεῖ πιά σήμερα νὰ αὐτενεργήσει πολιτιστικὰ καὶ ἀπὸ τὴ στιγμή πού δὲν ἔχει ἀκόμη τὴν παιδεία καὶ τὴν ἀγωγή πού θὰ τὸν βοηθήσουν νὰ ἐπιβιώσει στὴ σύγχρονη ἐποχὴ μᾶς, τότε ποῖο νόημα ἔχει (πέρα πάντα ἀπὸ τὴν ἐπιβεβαίωσι μιᾶς συλλογικῆς ψυχολογικῆς ταυτότητας) μιὰ τέτοια «ἐπιστροφή στὶς πηγές»; Αὐτὸ πού σήμερα λέμε «(νεο...)λαϊκὴ τέχνη» ἐλάχιστη σχέση ἔχει μὲ τὶς πρὶν πολὺπλοκες ἐκφάνσεις καὶ αὐτοῦ τοῦ δημοτικοῦ μᾶς τραγουδιοῦ — λ.χ. τὸ μελισματικὸ καὶ ποικιλιματικὸ τοῦ πλοῦτο. Εἶναι μιὰ μουσικὴ γλῶσσα θεληματικὰ ὑπεραπλουστυμένη, συνοπτικὸς κώδικας μουσικῶν «πληροφοριῶν» ἀπ' ὅλους. Μιὰ γλῶσσα νήπιακή,

δχι όμως φτιαγμένη από τα «νήπια» αλλά από τους «μεγάλους». Θυμίζει τους κώδικες εκείνους με τις ανόητες λέξεις όπως «νινί», «τσιτσι», «άτα» και «μπού», πού, όπως δέχονται πολλοί ψυχολόγοι, μάλλον εξοργίζουν τα παιδιά αφού και δεν προέρχονται απ' εκείνα και, τελικά, κρατούν τους μεγάλους έξω από τον ψυχικό τους κόσμο, θαυμαστά περίπλοκο και πολυμερή κατά το μορφοπλαστικό του γίνεσθαι.

Μιά τέτοια υπεραπλουστευμένη μουσική γλώσσα όμως έρχεται σε πλήρη αντίφαση με την προσπάθεια κάθε λαού για την πνευματική του χειραφέτηση – με την ευχέρειά του να ενημερώνεται ολοκληρωμένα, υπεύθυνα και σωστά για κάθε τι που έγινε στο παρελθόν ή γίνεται τώρα στον κόσμο ολόγυρά του. Νόημα και στόχος οποιασδήποτε πραγματικής κοινωνικής προόδου πρέπει να είναι – ιδανικά – το να φτάσει ο εργάτης να καταλαβαίνει το Στόκχαουζεν (διαλέγω επίτηδες σαν παράδειγμα έναν πρωτοποριακό συνθέτη με τον οποίο διαφωνώ!) και όχι ο Στόκχαουζεν να αυτοπεριορίζεται στα μέτρα εκείνα του εργάτη, τα όποια ο ίδιος ο εργάτης αγωνίζεται για να ξεπεράσει. Χίλιες φορές ν' απορρίψει ο εργάτης και έναν και ένατο Στόκχαουζεν, αλλ' όχι από άγνοια και έλλειψη ενημέρωσης.

Το να αυτοπεριορίζεται ή να πειθαναγκάζεται (σύμφωνα με τις θεωρίες του Ζντάνωφ) ο καλλιτέχνης στο να αποδεχτεί τέτοια πρόσκαιρα μέτρα, αυτό, σε τελική ανάλυση, δε βλάπτει μόνο τον καλλιτέχνη. (Ακόμη και εκεί όπου οι δοξασίες του Ζντάνωφ αναστείλαν μια εκπληκτική άνθηση των τεχνών, αυτό δε σημαίνει τίποτε – με πρώτη ευκαιρία ή άνθηση θα συνεχιστεί: Δεν το είδαμε μήπως στο ρωσικό κινηματογράφο με ταινίες όπως ο «Γκόγια», ο «Αντρέι Ρουμπλιώφ» και το «Σολάρις»;). Βλάπτει κυρίως τον εργάτη, άρα το κοινωνικό σύνολο, άρα εξυπηρετεί, σε τελική ανάλυση, τις σκοτίες δυνάμεις – εκείνες ακριβώς που αντιστρατεύεται κάθε πραγματικά φωτισμένη σκέψη. Κι αυτό είναι ένα συντριπτικό επιχείρημα που δεν επικαλέστηκαν αρκετά (κάποτε μάλιστα δεν το επικαλέστηκαν διόλου) όσοι επιχείρησαν να καταρρίψουν την «επιχειρηματολογία» των Ζντάνωφ και των ομοίων τους.

Ο Μίκης Θεοδωράκης, σαν καλλιτέχνης, βρίσκεται στους αντίποδες του «αισθητισμού». Το «Κάντο Χενεράλ» του είναι κι αυτό έργο «στρατευμένο» με την ωραιότερη σημασία της λέξης. Επιχειρεί όμως να εκφράσει βιώματα πιο έντονα, πιο πλατιά, πιο πλούσια, πιο πολυσύνθετα παρ' ό,τι άλλα του έργα. Βιώματα που για την έκφρασή τους δεν είναι επαρκής ο συνοπτικός μουσικός κώδικας («έλληνικός» ή «λατινοαμερικάνικος» δεν έχει σημασία) που με δεξιοτεχνία έμπνευσμένη από γνήσια εκφραστική-

επικοινωνιακή ανάγκη χρησιμοποιήσε ως τώρα ο συνθέτης. Νά όμως που ο εμπλουτισμός του κώδικα αυτού με μεγαλύτερων συνθετικών αξιώσεων στοιχεία οδήγησε σ' ένα είδος επικοινωνιακής εμπλοκής.

Τί πρέπει λοιπόν να γίνει; Το πράγμα είναι αρκετά ξεκάθαρο μέσα μας. Νά πούμε «ναι» στη λαϊκή τέχνη όσο βοηθά την απερίγνωσή μας σά λαού. Παράλληλα όμως ο λαός μας χρειάζεται και παιδεία και μόρφωση και πλατιά καλλιτεχνική αγωγή – να πληροφορηθεί όσο γίνεται πιο σωστά και υπεύθυνα τί γίνεται στη μου-

σική σ' όλο το σημερινό μας κόσμο. Μήπως μέσα σ' αυτό τον κόσμο δεν αγωνίζεται για το καλύτερό του αύριο; Τη λύση φαίνεται να διαισθάνεται κι ο ίδιος ο Μίκης στο προλογικό του σημείωμα (γραμμένο, φυσικά, πριν από την τόσο διδακτική συναυλία), στο τεύχος του προγράμματος όπου, μεταξύ άλλων, μιλά για δημιουργία «πνευματικών κέντρων» και «επιτροπών πολιτισμού».

Το ξαναλέμε: Αποκόβοντας το λαό από το Στόκχαουζεν δε βλάπτουμε το Στόκχαουζεν. Βλάπτουμε το λαό.

Γιώργος Λαυτσάκος

Το 30ο συνέδριο της διεθνούς ομοσπονδίας JEUNESSES MUSICALES

Του Χάρη Ξανθουδάκη

Παρίσι 24/8

Το φετινό συνέδριο των Jeunesses Musicales πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι κατά το διάστημα από 20 ως 23 Αυγούστου. Το ετήσιο συνέδριο της διεθνούς αυτής ομοσπονδίας συγκαλείται κάθε χρόνο σε διαφορετική χώρα και πλαισιώνεται από εκδηλώσεις ανάλογες με το κεντρικό θέμα του συνεδρίου (ή ετήσια συναυλία της διεθνούς ορχήστρας της ίδιας ομοσπονδίας είναι μία από τις τακτικότερες και τις πιο ενδιαφέρουσες τέτοιες εκδηλώσεις).

Ο Ζαν Μαρτινόν με τη Διεθνή Ορχήστρα Νέων της Jeunesses Musicales.

Την ελληνική συμμετοχή στο συνέδριο του Παρισιού αποτελούσαν συνολικά τρεις αντιπρόσωποι: Η Ειρήνη Σαλονικίου, επίσημη αντιπρόσωπος, συμμετείχε και στην πανηγυρική συνέλευση των αντιπροσώπων των κρατών-μελών που έγινε την προηγούμενη εβδομάδα στις Βρυξέλλες, ενώ οι δύο προσκεκλημένοι αντιπρόσωποι (ή Μαρίνα Δημολίτσα και ο υπογράφων) παρευρίσκονταν μόνο στο συνέδριο του Παρισιού. Η Ελλάδα συμμετείχε επίσης στη διεθνή ορχήστρα με το νεαρό βιολονίστα Γιάννη Τζουμάνη (στά πρώτα βιολιά). Οι εργασίες του συνεδρίου φιλοξενήθηκαν κυρίως στους χώρους του θεάτρου Όρσαί, όπου στεγάστηκε και μία ει-

δική έκθεση μουσικού βιβλίου και δίσκου.

Το κεντρικό θέμα του φετινού συνεδρίου, «Η Μουσική και το Παιδί», ήταν το αντικείμενο μιας σειράς εισηγήσεων - παρουσιάσεων από τις ομάδες έννεα χωρών (τρείς της Γαλλίας, και από μία της Ισπανίας, της Πολωνίας, της Σουηδίας, της Γιουγκοσλαβίας, της Γερμανίας, του Βελγίου, της Ελβετίας και της Ιαπωνίας). Τόσο για τις ίδιες τις παρουσιάσεις όσο και για το αντικείμενό τους χρησιμοποιήθηκε ο όρος Animation, που σημαίνει περίπου έμπνευση και δραστηριότητα ταυτόχρονα. Ο πρόσφατος αυτός γαλλικός νεολογισμός, καθώς και ο συγγενικός του «έμπνευ-

χωτής» (Animateur), προκάλεσαν σκεπτικισμό σχετικά με την εγκυρότητα και την ευστοχία τους, πράγμα που φάνηκε και από τις αντιρρήσεις που εξέφρασαν όρισμένοι σύεδροι στο πρώτο (από τα δύο συνολικά) συμπόσιο με θέμα τους «Μουσικούς Έμπνευστές». Στην πραγματικότητα οι αντιρρήσεις δεν είναι μόνο γλωσσολογικής φύσης, αλλά εκφράζουν και προβλήματα της ίδιας της ύψης και της λειτουργίας της μουσικής Animation και του «μουσικού έμπνευστή» – ένα είδος μουσικού κοινωνικού λειτουργού ή «κομισσάριου» (τόν χαρακτηρίσμο δανείζομαι από σχετικό άρθρο της επιθεώρησης Musique en Jeu, τεύχος 18). Οι απόψεις που διατυπώθηκαν στο δεύτερο συμπόσιο, «Οι όπτικοακουστικές τεχνικές στην υπηρεσία της μουσικής έμπνευσης», είχαν την πρόθεση να εκθέσουν κριτικά και να συνοψίσουν μάλλον τη μέχρι τώρα πρακτική, παρά να εκταθούν σε νέες προοπτικές.

Οι έντεκα συνολικά παρουσιάσεις των έννεα αντιπροσώπων δεν πρότειναν επίσης τίποτε το εξαιρετικά νέο ή πρωτοποριακό. Εκείνο που έκανε κυρίως εντύπωση (και όχι μόνο στον αντιπρόσωπο ενός κράτους με υποτυπώδη μουσική παιδεία, όπως η Ελλάδα) ήταν η εξαιρετική μεθοδικότητα των μουσικοπαιδαγωγικών προγραμμάτων και η ικανότητα των στελεχών που τα εφαρμόζουν. Με τα παραπάνω κριτήρια ξεχωρίσαμε τις παρουσιάσεις της Γερμανίας (ασκήσεις-παιχνίδια με πιάνο και χρώματα, για πολύ μικρές ηλικίες), του Βελγίου (ιστορία της φλογέρας με εξήγηση και επί τόπου συναρμολόγηση του οργάνου από απλά συστατικά) και της Ισπανίας (μουσικό θέατρο για τα παιδιά με αντιεξουσιαστική αντίληψη· φαίνεται ότι η παράδοση αυτή δεν έχει σβήσει στην Ισπανία).

Οι εκδηλώσεις που πλαισιώναν το συνέδριο ήταν ένα ρεσιτάλ νέων καλλιτεχνών, ένα μουσικό βραδινό με τη νεανική ορχήστρα εγχόρδων της Ιταλίας «Βιβάλντι», πέντε συναυλίες σε αίθουσες και σε πλατείες από την ολλανδική ορχήστρα «Ριτσιόττι» και η παρουσίαση του έργου του Στοκχαουζεν «Στίμμουγκ» από το συγκρότημα «Κολλέκιουμ Βοκάλε» της Κολωνίας και το συνθέτη. Τέλος, η ετήσια συναυλία της διεθνούς ορχήστρας νέων με διευθυντή τον Jean Martinon και σολιστ τον Henryk Szeryng. Η εκατονταμελής αυτή ορχήστρα, που απαρτίζεται από νεαρούς μουσικούς όλων των χωρών-μελών της ομοσπονδίας, έντυπωσε φέτος με την υποδειγματική εκτέλεση της Τρίτης Συμφωνίας του Σούμαν και του άσημαντου Δεύτερου Κοντσέρτου για βιολί του Μαρτινόν, κυρίως όμως με την εκπληκτική έρμηνεία της Ισπανικής Ραψωδίας του Ραβέλ.

Χάρης Ξανθουδάκης

•ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ•

Κινηματογραφικές ομάδες στην Ελλάδα

Του Χρίστου Ντόκα

Ένα χρόνο πριν, μέσα στο γενικότερο ένθουσιασμό εκείνων των ημερών, οι νέοι κινηματογραφιστές, με την ευκαιρία και του κινηματογραφικού φεστιβάλ Θεσ/νίκης, σε συγκεντρώσεις, ομαδικές ή ατομικές συνεντεύξεις και δηλώσεις στον τύπο, άρχιζαν μια προσπάθεια επανεξέτασης του γενικότερου προβλήματος του «πολιτικού κινηματογράφου» στην Ελλάδα. Για τη χάραξη μιας ενιαίας κινηματογραφικής πρακτικής έξω από τα υπάρχοντα κυκλώματα: α. Βιομηχανικό, και β. Ανεξάρτητο, με χρηματοδότες που δεν είχαν σχέση με την οργανωμένη παραγωγή. Την ανάπτυξη ενός, όπως ονομάστηκε, Τρίτου Κινηματογράφου, με προσορισμό την πληροφόρηση ομάδων πολιτικά και ταξικά συνειδητοποιημένων.

Πρακτικά, αυτό μεταφράζεται στη σύσταση ομάδων που θα λειτουργούσαν, από εκλογή και όχι από ανάγκη, έξω από οποιοδήποτε έμπορικό κύκλωμα, παραγωγής - εκμετάλλευσης - διάθεσης των ταινιών. Έτσι, μια ταινία θα γινόταν με χρήματα των μελών της ομάδας και από πιθανές εισφορές φίλων, χωρίς δικαίωμα των τελευταίων σ' αυτή, έμπορικό ή πνευματικό - ιδεολογικό. Για την προβολή της, σε εργοστάσια, εργασιακά σωματεία, οργανώσεις - σε πόλεις και σε χωριά - θα φρόντιζαν οι ίδιοι.

Υπήρξαν, μάλιστα, και δυο τρείς περιπτώσεις νέων κινηματογραφιστών που είχαν έτοιμες ταινίες - Κ. Χρονόπουλος: «Έλλάς Ελλήνων Χριστιανών», Κώστας Ζυρίνης: «Κινηματογραφημένες στιγμές του '73» - οι οποίοι με την ευκαιρία των προεκλογικών εκδηλώσεων ή συνδικαλιστικών κινητοποιήσεων και την επέτειο για το Πολυτεχνείο, προχώρησαν στην υλοποίηση των παραπάνω επιδιώξεων. Τα αποτελέσματα εκείνων των προβολών υπήρξαν ενθαρρυντικά για τη συνέχιση μιας τέτοιας δραστηριότητας. Πάνω από 150.000 θεατές είδαν και συζήτησαν τις ταινίες.

Ο Κώστας Χρονόπουλος έχει πει πως «με την προβολή της ταινίας του σ' αυτούς τους χώρους, αξιοποιούνται οι δυνατότητες συζήτησης με τον κόσμο που τη βλέπει. Οι δυνατότητες, δηλαδή, ενεργοποίησης του θεατή, που θα μπορεί να πει τη γνώμη του ξεκινώντας απ' την ταινία, πάνω στο θέμα της ταινίας». Και ο Κώστας Ζυρίνης της ΚΙΝΟ: «Η άμεση επαφή μας με το κοινό - βιομηχανικό προλεταριάτο, αγρότες, φοιτητές - ήταν ουσιαστική. Η άποψή μας διαφοροποιήθηκε ως προς το συγκεκριμένο υλικό. Μετά τις πρώτες μεταβολές, βρή-

καμε σημεία αδιάφορα, στοιχεία περιττά, προστέθηκαν πλάνα που ή δεν προβλέψαμε ή δεν είχαμε στη διάθεσή μας - όπως ή σκηνή εισόδου του άρματος στο Πολυτεχνείο».

Σήμερα, ένα χρόνο μετά, στις υπάρχουσες από το 1973 δύο «ομάδες», προστέθηκε ακόμη μία. Αναλυτικά:

1. «ΚΙΝΟ» με επώνυμο εκπρόσωπό της τον Κώστα Ζυρίνη.

2. Οι «ΕΞΗ»: Δημήτρης Γιαννικόπουλος, Ηλίας Ζαφειρόπουλος, Γιώργος Θανάσουλας, Θόδωρος Μαραγκός, Φοίβος Οικονομίδης και Κώστας Παπανικολάου.

3. «Ομάδα των 4» με τους Σπύρο Ζάχο, Θανάση Σκουμπέλο, Κώστα Χρονόπουλο και Γιώργο Χρυσοβιτισάνο.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως - στην πλειοψηφία τους - τα μέλη των παραπάνω «ομάδων» ήταν ανάμεσα στους κινηματογραφιστές που έβρισκαν - πέρυσι ακόμη - τις απόψεις για άρνηση των προσφερόμενων, από το κινηματογραφικό κατεστημένο, δυνατοτήτων προώθησης των ταινιών σαν ανεδαφική και τις εξαγγελίες άπραγματοποίητες στο άμεσο μέλλον.

Με βάση τη σημερινή πραγματικότητα, θα 'ταν προτιμότερο να μιλάει κανείς για συνεργασία νέων κινηματογραφιστών για την παραγωγή ταινιών που ή ατομική προσπάθεια πιθανό να μην οδηγούσε στην πραγμάτωσή τους, παρά για ύπαρξη και λειτουργία ομάδων, με την έννοια, τουλάχιστο, που δίνεται στην αρχή του σημειώματος. Μάλιστα, οι «ΕΞΗ» δηλώνουν πως παρ' ότι ή εργασία τους είναι συλλογική σε όλα τα στάδια παραγωγής, δεν μπορούν να χαρακτηρίσουν αυτή τη συνεργασία σαν «ομάδα». «Δεν υπάρχει, λένε, ταυτότητα ιδεολογική

ανάμεσά μας, ούτε συγκεκριμένη τακτική μιας πειθαρχημένης και συντονισμένης πρακτικής. Νιώθουμε, βέβαια, ότι ή μέχρι τώρα κοινή πρακτική μπορεί να μας οδηγήσει να φτιάξουμε κάτι οριστικό με μακρινές προοπτικές. Όπως και να 'χει, αυτό που συμβατικά ονομάζεται «ομάδα», θα δοκιμαστεί στο στάδιο διανομής-προβολής της ταινίας - ιδιαίτερα στις προβολές που θα κάνουμε από μόνοι μας». Αντίθετα, ο Κώστας Ζυρίνης επιμένει πως «Η «ΚΙΝΟ» έχει και ιδεολογία και τακτική και εργάζεται με βάση τον δημοκρατικό συγκεντρωτισμό...» Η «Ομάδα των 4»:

«Δουλεύουμε συλλογικά στο ιδεολογικό επίπεδο της ταινίας - που σημαίνει και κάποια σύμπνοια στις απόψεις μας. Στην πράξη έχουμε ορίσει από πριν τις αρμοδιότητές μας. Για την τωρινή δουλειά, έχει οριστεί ποιος θα κάνει φωτογραφία, ήχο, συντονισμό γυρίσματος, συνέντευξη. Σ' επόμενη δουλειά, θα μπορούμε ν' αλλάξουμε τεχνική ιδιότητα».

Σε ερώτηση αν σκοπεύουν σε μια πλατύτερη διακίνηση των ταινιών, και αν ναι, θα συνεχίσουν την προσπάθεια προσωπικών προβολών, ή απάντηση όλων είναι καταφατική και στα δύο ερωτήματα. Η «ομάδα των 4» είπε χαρακτηριστικά: «Σαφώς, και θα επιδιώξουμε την έμπορική εκμετάλλευση της ταινίας όσο επιτρέπει το έμπορικοπολιτικό κατεστημένο στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, χωρίς να εξαιρούνται και τα έμπορικά κιν/γραφικά φεστιβάλ. (σ.σ. Ήδη, ή ταινία της «ΚΙΝΟ» αντιπροσώπευσε επίσημα την ελληνική κιν/γραφία στο τελευταίο Διεθνές Κιν/γραφικό Φεστιβάλ της Μόσχας. Ένώ, οι «ΕΞΗ» και ή «Ομάδα των 4», ετοιμάζουν ντοκυμανταίρ μεγάλου μήκους για το προσεχές φεστιβάλ Θεσ/νίκης). Όχι μονάχα γιατί είναι απαραίτητο μια ταινία να φέρει τα χρήματά της και μιας επόμενης, αλλά κυρίως και γιατί, έτσι θα μπορέσει να τη δει περισσότερος κόσμος. Στην αντίθετη περίπτωση, θα ενεργούσαμε ενάντια στην ίδια της την ύπαρξη. Βέβαια αυτό δεν σημαίνει πως θα εγκαταλείψουμε την προσπάθεια προβολών σε συγκεκριμένους χώρους. Μας ενδιαφέρουν οι έμπειρες που θα αποκομίσουμε ακούγοντας αγωνιστές να σχολιάζουν την ταινία. Δεν ξεχνάμε πως αυτή τη στιγμή έχει αρχίσει ένας διάλογος στον ίδιο το χώρο της αριστεράς εξαιτίας της διαφοράς απόψεων που αφορούν τόσο το παρελθόν όσο και το μέλλον του κινήματος».

Η μέχρι τώρα συνεργασία μεταξύ των «ομάδων», υπήρξε υποτυπώδης. Δάνεισμα υλικού - πλάνα - σε μερικές περιπτώσεις και μηχανών λήψης εικόνων ή εγγραφής ήχου. Πιστεύουν όλοι πως μια συνεργασία στο στάδιο διανομής - προβολής των ταινιών θα μπορούσε να λύσει ορισμένα προβλήματα οργανωτικά και οικονομικά, με αποτέλεσμα να ισχυρο-

ποιηθεί ή θέση τους και ή όλη δραστηριότητα να αποκτήσει πλατύτερη και πιο συγκροτημένη κάλυψη - γεωγραφική και πληθυσμιακή.

ΟΙ ΤΑΙΝΙΕΣ

«Κινηματογραφημένες στιγμές του '73»

άσπρόμαυρο ντοκυμανταίρ της «ΚΙΝΟ»

Χρονολογική παρακολούθηση των μαζικών κινητοποιήσεων στην Αθήνα και άλλου, και της αντίστασης του λαού κατά της δικτατορίας, όπως εκδηλώθηκε μέσα στο 1973. Με αρχή τα γεγονότα της Νομικής Αθηνών και συνεχίζοντας με την κινητοποίηση των Μεγάλων, Σκαρामαγκά, το μνημόσυνο Παπανδρέου, μέχρι το Πολυτεχνείο.

«Η ταινία, λέει ο Κώστας Ζυρίνης, λειτουργεί συναισθηματικά». Σε ερώτηση αν το συναίσθημα αυτό επιτρέπει στο θεατή να λειτουργήσει κριτικά απέναντι στο έργο, προσθέτει: «Πορεύεται ή αγανάκτηση με την λογική. Δεν είναι παράλογο να μισείς το φασισμό. Δεν κοροϊδεύουμε. Δεν προβάλλουμε μια ιδεολογία ψεύτικη». Και τα λοιπά.

«Αγώνας»

άσπρόμαυρο ντοκυμανταίρ μεγάλου μήκους των «ΕΞΗ».

Παρακολουθεί τους αγώνες του ελληνικού λαού από το 1973 - Νομική Αθηνών - μέχρι τα τελευταία, γνωστά γεγονότα της 23ης Ιουλίου του 1975. Όπως δηλώνουν οι ίδιοι οι παραγωγοί - σκηνοθέτες της ταινίας, «ο αγώνας αυτός παραμένει ο ίδιος μέχρι σήμερα, στο βαθμό και στο μέτρο που τα προβλήματα μένουν αλυτα και τα συνδικαλιστικά δικαιώματα καταπατούνται. Αυτό που άλλαξε είναι ο επίσημος χαρακτηρισμός των αγωνιζόμενων. Στη διάρκεια της δικτατορίας ήταν «αναρχοκομμουνιστές», οι οποίοι άμεσα μετά τη μεταπολίτευση, και όσον αφορά εκείνους τους αγώνες, βαπτίζονται «ήρωικά τέκνα της Ελλάδος», για να τους δοθεί ένα καινούργιο όνομα: «αριστεροχουντικοί» και «προβοκάτορες».

«Μακρονήσι - Γιούρα»

έγχρωμο ντοκυμανταίρ μεγάλου μήκους, της ομάδας «Των 4».

Η ταινία - λένε τα μέλη της ομάδας - αναφέρεται στα στρατόπεδα εξόντωσης των πολιτικών αντιπάλων της αστικής τάξης στην Ελλάδα. Με το άνοιγμα των στρατοπέδων στα '47 - με κύρια το Μακρονήσι και Γιούρα - απομονώθηκε το επαναστατικό δυνα-

μικρό της Ελλάδας που θα μπορούσε να στρατολογηθεί από το Δημοκρατικό Στρατό. Μακροπρόθεσμα, επιχειρήθηκε ο ιδεολογικός αφανισμός του κινήματος και η πιο στέρεη εδραίωση του κράτους της Δεξιάς.

Το «Μακρονήσι» βρίσκεται στο πέρασμα της οικονομικοπολιτικής εξάρτησης της Ελλάδας από τους Άγγλους στους Αμερικάνους και στο στήσιμο του οικονομικού μηχανισμού στη χώρα που θα συνεχιστεί μέχρι σήμερα.

Στην ταινία γίνεται προσπάθεια διερεύνησης των αιτίων που οδήγησαν σ' αυτή την κατάσταση πραγμάτων, προς όλες τις κατευ-

θύνσεις. Τόσο στο γενικότερο μετα-απελευθερωτικό, έλλαδικό χώρο, όσο και στο χώρο του ίδιου του κινήματος. Έτσι, εξετάζεται τί ρόλο έπαιξαν αυτοί οι «παρθενώνες» του σύγχρονου ελληνισμού για την αστική τάξη, το κίνημα, την Ελλάδα.

Ο κύριος κορμός της ταινίας αποτελείται από μια σειρά συνεντεύξεις-μαρτυρίες αγωνιστών που συμπληρώνονται από ντοκουμέντα της εποχής που βρέθηκαν σε εφημερίδες και παράνομα έντυπα. Ακόμη, από φωτογραφικό και κινηματογραφικό υλικό της εποχής εκείνης.

Χρ. Ντόκας

• ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ •

ΦΡΟΥΤΑ και ΑΓΚΑΘΙΑ

σκέψεις που γεννιούνται από το άρθρο του κ. Ξύδη «NET (έσ.) και NET (έξ.)»

Του γλύπτη Θόδωρου

Το θάρρος του Κου Ξύδη να πάρει ανοιχτή θέση σχετικά με τον «Ελληνικό Μήνα» του Λονδίνου πρέπει να υπογραμμιστεί, ιδιαίτερα όταν η σιωπή γύρω από αυτό το θέμα μετατρέπεται εύκολα σε χρυσό ή άλλα συναλλάγματα. Έπειδή όμως το θέμα αντιμετωπίζεται σε συνάρτηση με γενικότερες παρατηρήσεις, γι' αυτό θεωρώ απαραίτητο να παρέμβω με αυτό το σημείωμα, για να μην παρασυρθούμε πάλι με βιαστικές εκτιμήσεις σε φανατισμούς που θα κάνουν βαθύτερες ζημιές από όσες φέρνει στην τόσο πολύπαθη πολιτιστική μας ζωή ο περίφημος αυτός «Ελληνικός Μήνας».

1. Από όσα γνωρίζω δεν υπάρχει «κομματική» τοποθέτηση των καλλιτεχνών, με συνειδητή ένταξη σε παρατάξεις NET (έσ.) και NET (έξ.), όπως μπορεί εύκολα να παρανοηθεί. Κάτι τέτοιο μπορεί να παρασύρει τον ακατατόπιστο αναγνώστη για να εκλάβει και την έκθεση αυτή του Λονδίνου σαν μια «φυσική» εκδήλωση μιας «παράταξης» καλλιτεχνών. Και είναι άδικο, υποθέτω, να φορτώνουμε αυτήν την απαράδεκτη εκδήλωση στους καλλιτέχνες του εξωτερικού αδιάκριτα, που οι περισσότεροι μόχθησαν, πάλαιψαν και παλεύουν κάτω από συνθήκες «άνεσης» ψυχολογικής και υλικής όχι τόσο ρόδινες (το δράμα των Ελλήνων καλλιτεχνών της διασποράς ως μην το θίξουμε τώρα). Πέρα από το γεγονός πως ένας τέτοιος χαρακτηρισμός και διαχωρισμός σε (έσ.) και (έξ.) αποτελεί μαύρο χιούμορ αναγκαστικά με άλλες οδυνηρές καταστά-

σεις του τόπου μας, το θέμα της τέχνης που ανοίγεται κάτω από μια τέτοια σκοπιά είναι πολύ μεγάλο και λεπτό. Γι' αυτό τώρα θα πω μόνο: Σ' αυτή τη φάση της ιστορίας μας, όταν όλοι γνωρίζουμε την τραγική κατάσταση που βρίσκονται οι πολιτιστικές συνθήκες στον τόπο μας, θεωρώ πολύ επιζήμιο να κατακερματίζονται οι πνευματικές δυνάμεις (σαν να μην έφταναν τόσα άλλα κομματισματά) μέσα από αυθαίρετους διαχωρισμούς και σχήματα λόγου που δεν κάνουν τίποτα άλλο από το να δημιουργούν «παρατάξεις», άχρηστους ανταγωνισμούς και στείρα μέτωπα. Είναι καιρός να προσπαθήσουμε να αντιμετωπίσουμε όλοι ενωμένοι, μέσα και έξω από την Ελλάδα, την πολιτιστική μας υπανάπτυξη. Μιάν υπανάπτυξη που προσπαθούν να διαγωνίζονται μερικοί.

Ποιοί; Ποιοί έχουν συμφέρον να κρατούν τον τόπο σε πολιτι-

στική υπανάπτυξη; (Σ' αυτό το ερώτημα θα απαντήσουμε μια άλλη φορά). Αυτή την πολιτιστική υπανάπτυξη δεν μπορεί να τη φορτώνουμε μόνο στη δικτατορία - εύκολο άλλοθι για να αποφύγουμε να κοιτάξουμε βαθύτερα, εκεί που υπάρχουν οι μόνιμοι συντελεστές που κρατάνε καθηλωμένη την πολιτιστική ζωή, σε δικτατορίες και δημοκρατίες οι ίδιοι.

Μια τέτοιου είδους «πολιτικοποίηση» της τέχνης, που θέλει να ερμηνεύει όλα τα πολιτιστικά φαινόμενα (ακόμη και τη γεωμετρική-κουνστρουκτιβιστική τέχνη) με άξονα τη δικτατορία, κινδυνεύει να μάς παρασύρει σε άπλουστεύσεις και σχηματοποιήσεις που σκεπάζουν τελικά τις βαθιές αιτίες και ανεπάρκειες της κοινωνικής μας ζωής. Το φαινόμενο της δικτατορίας είναι συνέπεια βαθύτερων κοινωνικοπολιτικών καταστάσεων και δεν πρέπει να καταντήσει ή μοναδική εξήγηση (δικαιολογία;) για κάθε τί.

2. Έπειδή όμως στόχος του άρθρου του Κου Ξύδη ήταν ο «Ελληνικός Μήνας», και για να μη βγούμε από το θέμα, θα προσθέσω και γώ μερικά προς την ίδια κατεύθυνση.

Ο «Ελληνικός Μήνας» αποδίδεται καταστρεπτικός για την πολιτιστική καλλιέργεια (=κουλτούρα) του τόπου μας, γιατί έκτός

από το ότι δημιουργεί διαχωριστικά τείχη στην ελληνική τέχνη και πολώνει την καλλιτεχνική δραστηριότητα σε διαμάχες (έσ.) και (έξ.), κατευθύνοντας έτσι το καλλιτεχνικό δυναμικό σε στείρους ανταγωνισμούς, θα αποξηράνει ακόμα περισσότερο τον άγονο και κατατρεγμένο αυτό τόπο, ξεστρατίζοντας και τις ελάχιστες σταγόνες νερού (τα χρήματα που μαζεύτηκαν είτε με έρανο, είτε βγαίνουν από τα ταμεία του κράτους) για να ποτίσει κήπους που βρίσκονται έξω από την Ελλάδα (και ευδοκίμουν και καρποφορούν ευτυχώς), αφήνοντας την ντόπια παραγωγή στη μιζέρια των Πανελλήνιων και στην αυθαιρεσία του παλιού κατεστημένου.

Υστερα, το σύνθημα «αναζητείτε την ποιότητα» που έριξε ο (μόνος μέχρι τώρα) θεωρητικός απολογητής (!) του «Ελληνικού Μήνα» (Μ. Δραγούμης, βλ. Καθημερινή 27/7/75) και το οποίο ταυτίζεται με τα επιχειρήματα που κυκλοφόρησαν παρασκηνιακά οι εδώ παράγοντες της έκθεσης αυτής, φανερώνει ξεκάθαρα την εκλεκτική και έστει τοποθέτηση και τους στόχους των οργανωτών απέναντι στην τέχνη. Πρό παντός η ύψηλη ποιότητα!

Δεν με ενοχλεί καθόλου η παρομοίωση της πολιτιστικής παραγωγής με τη γεωργική παραγωγή, το αντίθετο μάλιστα. Εκείνο που

Η ΑΥΓΗ

ΠΡΩΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

- Ζωντανή ενημέρωση στην εξέταση όλων των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων
- Τα προβλήματα της ελληνικής Αριστεράς και του παγκόσμιου προοδευτικού κινήματος
- Πνευματική και καλλιτεχνική ζωή
- Οι πιο έγκυρες απόψεις

N.E.T (έσ.) – N.E.T (έξ.) Σκέψεις για συζήτηση

2η συνέχεια

Του Α. Γ. Ξύδη

Πώς αλήθεια θα οριστεί το ελληνικό καλλιτεχνικό δυναμικό; Ποιοι καλλιτέχνες το απαρτίζουν και γιατί; Ποιά έργα μπορούν να θεωρηθούν ότι ανήκουν στη σύγχρονη ελληνική τέχνη; Μπορούν να θεωρηθούν ελληνικά τα έργα ενός Αμερικάνου ελληνικής καταγωγής, ενός Κυπρίου, ενός καλλιτέχνη που πέρασε στη Γαλλία όλη τη ζωή του;

Τα ερωτήματα θέτονται έτσι ωμά τώρα, ίσως για πρώτη φορά, το πρόβλημα όμως είναι παλιό. Όξυνεται σήμερα, μετά την κατάρρευση της δικτατορίας, από τη διαπίστωση του πλατιού χάσματος ανάμεσα στη ΝΕΤ έσ. και εκείνη που παράγεται στο έξωτερικό από ελληνικής καταγωγής καλλιτέχνες, και που μερικοί τη θέλουν κι αυτήν ολόκληρη ελληνική. Το πρόβλημα εξηγείται από την ιδιοτυπία της ιστορικής και κοινωνικής διαμόρφωσης του ελεύθερου ελληνικού κράτους μετά το 1821. Τούτη δε χαρακτηρίζεται μόνο από αλληπάλληλες προσκτήσεις αλύτρωτων ελληνικών εδαφών και πληθυσμών, που ό καθένας κουβαλούσε μαζί του τα δικά του κοινωνικά προβλήματα, αλλά και από τη νέα μεγάλη διασπορά των Ελλήνων, που άρχισε προς τα τέλη του 19ου αιώνα, σε υπερπόντιες κυρίως χώρες. Ξηγείται επίσης από το γεγονός πως και σήμερα ακόμα τα σύνορα του ελεύθερου κράτους δεν συμπίπτουν με τα σύνορα αυτής της ιδιόζουσας κοινωνικο-παιδευσιακής πραγματικότητας που λέγεται «ελληνισμός».

Έτσι οι ζωγράφοι και γλύπτες της Κύπρου, δύσκολα μπορούν να περιληφθούν στο ελληνικό καλλιτεχνικό δυναμικό. Ανήκουν μάλλον σ' εκείνο της Κυπριακής Δημοκρατίας, όπου ένδεχόμενα ν' ανήκουν και μερικοί τουρκοκύπριοι καλλιτέχνες – πάντως τα έργα τους διακρίνονται από γνωρίσματα που δε συναντιούνται σε καλλιτέχνες της Ελλάδας. Το ίδιο και όσοι καλλιτέχνες κατάγονται από τις παλιές ελληνικές παροικίες γύρω από τη Μαύρη Θάλασσα, που πρέπει σήμερα να περιληφθούν στο καλλιτεχνικό δυναμικό της Σοβιετικής Ένωσης, της Ρουμανίας κ.τ.λ., εφόσον σήμερα ζουν κι εργάζονται στις χώρες αυτές. Ενδιαφέρον θα έχει βέβαια να ερευνηθεί αν επιβίωσαν «ελληνικά» στοιχεία (αφρού προσδιοριστούν ποιά είναι αυτά) στο έργο και αυτών και των Κυπρίων, παρά το ότι η καλλιτεχνική τους κατάρτιση και γενικότερη παιδείσή τους ακολουθεί διαφορετικούς δρόμους από τους ελληνικούς. Δε θα δικαιολογούσε όμως ή ένδεχόμενη εντόπιση τέτοιων στοιχείων την προσάρτηση

κ' εκείνων στο ελληνικό καλλιτεχνικό δυναμικό.

Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, το 1945-50, και πέρ' από τη για οικονομικά αίτια μετανάστευση σε χώρες μακρινές χιλιάδων Ελλήνων (από τις οποίες δεν φαίνεται ν' αναπήδησε ως τώρα κανένας αξιόλογος εικαστικός καλλιτέχνης), πραγματοποιήθηκαν μετακινήσεις δεκάδων Ελλήνων καλλιτεχνών, προπαντός νέων, πρώτα προς τη Γαλλία, ύστερα προς άλλες χώρες της Δ. Ευρώπης (Αγγλία, Ιταλία, Γερμανία) ή της Ανατολικής, αργότερα ακόμα προς την Αμερική. Άρκετοι σπούδασαν, διακρίθηκαν κ' έζησαν τόσα χρόνια εκεί που σήμερα τους διεκδικούν σαν δικούς τους οι χώρες που τους φιλοξένησαν. Μερικοί δείχνουν οι ίδιοι να δέχονται τη διεκδίκηση αυτή. Άλλοι πάλι νιώθουν πάντα ενεργό το δεσμό με την Ελλάδα, στέλνουν εδώ έργα για εκθέσεις, και επιστρέφουν οι ίδιοι για να μείνουν οριστικά ή για σύντομες επισκέψεις. Είναι ζήτημα όμως αν οι ως τώρα σπάνιες και βραχείες παρουσίες τους στον ελληνικό χώρο, που μάλιστα με τη δικτα-

τορία σταμάτησαν δλότελα ή αραιώσαν πάρα πολύ, αφήνουν έντυπώσεις, δημιουργούν σχέσεις, ασκούν ή δέχονται επιρροές κάπως μονιμότερες πάνω ή από τη ντόπια παραγωγή, ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι εντάσσονται με βεβαιότητα κι αυτοί μέσα στο ελληνικό δυναμικό.

Είναι φυσικό, το κοινό, οι κριτικοί, ο τύπος, οι κρατικές υπηρεσίες να θεωρούν Έλληνες καλλιτέχνες κυρίως – αν όχι αποκλειστικά – εκείνους που ζουν, εργάζονται, παράγουν και εκθέτουν μέσα στην Ελλάδα. (Όλοι όμως, ακόμα κ' οι κριτικοί, παρασυρόμενοι από υπερβάλλοντα πατριωτικό ζήλο, είμαστε έτοιμοι να προσαρτήσουμε οποιαδήποτε κορυφή της τέχνης ακούει στην κατάληξη -όπουλος, -ώτης ή -άκης, και έχει Ελληνίδα προγιαγιά, άλλη όμως σχέση με την Ελλάδα καμιά).

Οί άλλοι, όσοι ζουν έξω από την Ελλάδα, φτάνει να δηλώνουν με το έργο τους ή με ουσιαστικές πράξεις παρουσίας μέσα στην ελληνική καλλιτεχνική ζωή, όχι μόνο σαν θερινοί επισκέπτες, ότι διάθεση κ' επιθυμία τους είναι να υπολογίζονται μέσα στο ελληνικό καλλιτεχνικό δυναμικό. Όλα αυτά βέβαια δεν αποτελούν καμιά προσπάθεια κωδικοποίησης ούτε εισαγωγής κανενός γραφειοκρατικού συστήματος έγγραφης με δηλώσεις επί χαρτοσήμου κ.τ.λ. Είναι απλές συμπερασματικές διαπιστώσεις ριγμένες στο χαρτί, από την πολύχρονη παρακολούθηση αυτών των ιδιότυπων διεργασιών και ζυμώσεων στο χώρο της ελληνικής τέχνης.

Τις συνέπειες αυτών των διεργασιών προσπαθούν να βάλουν σε κάποια σειρά οι έφτα κατηγορίες που προτείνονται παρακάτω. Είναι έντελως δοκιμαστικές και επιδέχονται πολλές τροποποιήσεις, βελτιώσεις, και συμπληρώσεις. Οί μνείες καλλιτεχνών σαν παραδεί-

Δικαίωμα στο δίκαιο παράπονο του καλλιτέχνη της Αντίστασης Δ. Μεγαλίδης δώσαμε μὴ σημειώνοντας στις συνέχειες τῶν ἄρθρων τῶν Γερμανῶν ἱστορικῶν Φλάϊσερ καὶ Ρίχτερ γιὰ τὸ ἐλληνικὸ Ἀντάρτικο πῶς τὰ ἔργα ποὺ συνόδευσαν τὰ κείμενα ἦταν δικά του. Εἶχε δίκιο λοιπὸν ὁ «Παρατηρητὴς» ὅταν ἔγραφε στὴν «Αὐγὴ» 10.Αὐγ.1975: «Ὁ Δ. Μεγαλίδης εἶναι ὁ πορτραίτιστας τῆς Ἀντίστασης. Καὶ ἐνῶ ὅλοι μας καταφεύγουμε στὸ περίφημο λεύκωμά του ὅταν μᾶς χρειάζεται κάποιο πορτραῖτο ἀντιστασιακοῦ, σπάνια (ἢ καθόλου) θυμόμαστε νὰ μνημονεύσουμε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνη. Δίκαιο τὸ παράπονό του καὶ τὸ δεχόμαστε. Ὅμως τὸ ἔργο του μένει καὶ πάντα θὰ μᾶς εἶναι χρήσιμο ὅταν ἀναφερόμαστε στὴν ἀντίσταση. Αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὴ δόξα».

μὲ ἐνοχλεῖ σ' αὐτὴ τὴν ἐπιχειρηματολογία καὶ ποὺ φανερώνει τίς προθέσεις τῶν ὁργανωτῶν, εἶναι ἡ «λογικὴ τῆς ποιότητος». Ποιάς ποιότητος; Τῆς ποιότητος ποὺ μετατρέπει ὅσους δούλεψαν στὴν Ἑλλάδα σὲ «δευτέρας κατηγορίας» καλλιτέχνες (BASSE CLASSE, ἐπαρχιώτες! πούφ! –γιὰ τὴν ψευτοαριστοκρατία τῆς τέχνης ἀξίζει νὰ μιλήσουμε ἄλλη φορά).

Ποιάς λογικῆς; Τῆς λογικῆς ποὺ προγράφει ρατσιστικὰ δλοὺς τοὺς καλλιτέχνες ποὺ πάλαιψαν στὸν τόπο αὐτό, μέσα στις ἀνομβρίες καὶ στὰ τόσα ἄλλα κακά, καὶ τοὺς ξεγράφει ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς Εὐρώπης γιὰ πολλὰ χρόνια; Ποιάς ποιότητος εἶναι αὐτὴ ἡ λογικὴ ποὺ ἀντὶ νὰ φέρει μέσα στὴν Ἑλλάδα τοὺς ἀξιόχρους καλλιτέχνες τοῦ ἔξωτερικοῦ νὰ δυναμώσουν τὴν πολιτιστικὴ μας κίνηση καὶ νὰ καλέσουμε τοὺς ξένους ἐδῶ νὰ δοῦν καὶ νὰ τοὺς καμαρώσουν, τοὺς ἀποκόβουμε περισσότερο ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ τόπου;

Τί ἀνάγκη ἔχουμε ἀπὸ τέτοιες ποιότητες ποὺ καταδικάζουν τὴν πολιτιστικὴ μας ζωὴ σὲ μόνιμη ὑπανάπτυξη; Ἀπὸ ὅσους μὲ τίς πράξεις τους λένε: Καλλιτέχνες ἀποδημήστε ὅσο εἶναι καιρὸς ἂν θέλετε νὰ ἐπιζηήσετε καλλιτεχνικὰ καὶ νὰ δικαιωθεῖτε κι ἂν μείνετε στὸν τόπο σας σκύψτε μοιρολατρικὰ τὸ κεφάλι στοὺς ντόπιους ἄγνους καὶ στοὺς ἐκάστοτε ἀποικιοκράτες ἐλεγκτὲς ποὺ θὰ βρίσκουν τὴν καλλιτεχνικὴ σοδειά σας ἀνάξια γιὰ τὰ παζάρια τῆς Εὐρώπης.

Αὐτὸ εἶναι τὸ μάθημα μοντέρνου ραγιαδισμού καὶ ἀποικιοκρατικῆς ὑποτέλειας ποὺ μᾶς διδάσκουν οἱ ἀρμόδιοι τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Λονδίνου. Καὶ τόσα χρόνια λέγαμε πὼς ἀγωνιζόμαστε γιὰ τὴν «ἀξιοπρέπεια» μας.

Γι' αὐτὸ ἐμεῖς τὸ σύνθημα «ἀναζητεῖτε τὴν ποιότητα» θὰ τὸ κάνουμε δικό μας καὶ θὰ τὸ προεκτείνουμε: ἀναζητεῖτε καὶ τὴν αλήθεια ποὺ κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴν ποιότητα. Θὰ ἀναζητήσουμε ἐκείνη τὴν ποιότητα ποὺ θὰ μᾶς δώσει τὸ κουράγιο νὰ σταθοῦμε ὀρθοὶ στοὺς καινούριους ἀγῶνες ποὺ ἀνοίγονται γιὰ νὰ βγάλουμε τὸν τόπο ἀπὸ τὴν πολιτιστικὴ ὑπανάπτυξη, ἐνάντια σ' ὅσους μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἔχουν συμφέρον νὰ τὸν κρατοῦν ἀπότιστο καὶ ἀκαλλιέργητο. Κι ἂν ἡ ποιότητά μας ἔχει καὶ μερικὰ ἀγκάθια, ἐμεῖς θὰ τὴν ἐκθέτουμε χωρὶς περιτυλίγματα πολυτελείας.

Συνάδελφοι! Αὐτὴ ἡ καινούρια τραυματικὴ ἐμπειρία μὴ μᾶς ρίξει πρὸς τὰ πίσω σὲ ἀγῶνες ἄγονους. Μὴν ἀφήσουμε τὴν πίκρα νὰ μᾶς μικραίνει. Ἀνοίξτε τὴν καρδιά σας καὶ τὰ μάτια σας γιὰ νὰ κάνουμε τὸν τόπο τοῦτο σεβαστὸ στὰ μάτια τῶν ξένων καὶ τῶν δικῶν περιφρονητῶν.

γματα κάθε κατηγορίας δεν απο-
τελούν αισθητικές αξιολογήσεις.
Όλοι τους είναι γνωστοί (βιο-
γραφικά και κριτικά) και καθι-
ερωμένοι μέσα και ή έξω από την
Ελλάδα.

● Α. Όσοι γεννήθηκαν και δού-
λεψαν μέσα στην Ελλάδα όλα τα
διαμορφωτικά τους χρόνια (ως τα
50 τους) – έστω και με διακοπές.

● Β. Όσοι γεννήθηκαν και ξεκί-
νησαν από την Ελλάδα, έζησαν
έξω πολλά χρόνια για διάφορους
λόγους (ιδιωτικούς, πολιτικούς)
και επιστρέψανε, π.χ. Λογοθέτης,
Μπουζιάνης, Τούγιας.

● Γ. Όσοι γεννήθηκαν και ξεκί-
νησαν από την Ελλάδα, δούλε-
ψαν λίγον καιρό εδώ, έζησαν έξω
για διάφορους λόγους (πολιτι-
κούς, ιδιωτικούς), βρίσκονται
ακόμα έξω, αλλά δεν έχουν κόψει
τον ελληνικό τους λώρο και:

● Ι. δέ θεωρούνται ότι ανήκουν
στο δυναμικό του τόπου διαμονής
τους, π.χ. Ακριθάκης, Δανιήλ,
Κανιάρης, Κεσανλής, Λυμπε-
ράκη, Μολφέτης, Ξενάκης
Κωνστ., Παύλος, Πιερράκος, Ρω-
μανού (Χρύσα), Τσόκλης, Φασια-
νός, Φιλόλαος.

● ΙΙ. θεωρούνται ότι ανήκουν
και στο δυναμικό του τόπου δια-
μονής τους, π.χ. Γεωργιάδης, Μα-
κρης, Πεردικίδης, Τάκης.

● Δ. Όσοι δέ γεννήθηκαν στην
Ελλάδα, είναι δηλαδή όμογενείς,
έσπούδασαν ένδεχόμενα έξω,
αλλά καταλήξαν στην Ελλάδα,
π.χ. Γουναρόπουλος, Ζούνη,
Παρθένος.

● Ε. Όσοι γεννήθηκαν και ξεκί-
νησαν από την Ελλάδα, σταδιο-
δρόμησαν έξω και θεωρούνται ότι
ανήκουν στο δυναμικό του τόπου
διαμονής τους, π.χ. Γαλάνης,
Χριστοφόρου.

● Στ. Όσοι ελληνικής καταγωγής
γεννήθηκαν έξω από την Ελλάδα,
σταδιοδρόμησαν έξω, έκαναν
όνομα εκεί, και ένιωσαν αργό-
τερα, μετά τα 50 τους, το τράβη-
γμα του κομμένου λώρου, π.χ.
Βαγής, Λεκάκης, Πράσιнос, Στά-
μος, Χάτζη (Hadjji).

● Ζ. Όσοι ελληνικής καταγωγής,
κάποτε γεννημένοι και στην Ελ-
λάδα, σταδιοδρόμησαν έξω και
δεν έδειξαν να αισθάνονται κα-
νένα δεσμό με την Ελλάδα,
π.χ. Αβραμίδης, Κουνέλλης,
Μπαζιώτης, Σαμαράς, Χρύσα.

Οί καλλιτέχνες που υπάγονται

στις κατηγορίες Α ως Δ πιστεύω
πως ανήκουν δίχως αμφιβολία
στο ελληνικό καλλιτεχνικό δυνα-
μικό.

Οί καλλιτέχνες που υπάγονται
στις κατηγορίες Ε ως Ζ δέ μπο-
ρούν να υπολογιστούν στο έλλη-
νικό καλλιτεχνικό δυναμικό.
Τούτο βέβαια δέ θίγει τα αισθή-
ματά τους αγάπης για μιαν Ελ-
λάδα που είναι και λίγο δική τους,
ούτε αποκλείει πως το έργο τους
είναι πιθανό να εμφανίζει γνωρί-
σματα που προέρχονται από πα-
λιά ελληνική ρίζα. Σάν καλλιτέ-
χνες όμως του 20ού αιώνα έχουν
ριζώσει αποφασιστικά στη χώρα
όπου ζούν, στη Γαλλία, στις ΗΠΑ
ή αλλού, όπου μάλιστα αναγνωρί-
ζονται ανάμεσα στις κορυφές,
όπως ο Έλληνας Θεοτοκόπουλος
όταν έγινε ο Ισπανός Γκρέκο, και
περνούν πιά στην υπερεθνική χο-
ρεία των καλλιτεχνών με παγκό-
σμια φήμη.

Συνεισφέρω τις σκόρπιες σκέ-
ψεις που προηγούνται για ένα-
σμα μιάς συζήτησης ευρύτερης
που ίσως βοηθήσει να ξεκαθαρί-
σουν όρισμένες δευτερεύουσες
όψεις του πολύπλευρου και βα-
σανισμένου θέματος της «έλλη-
νικότητας» στην τέχνη. Η ψύ-
χραιμη θεώρησή του θολώνεται
και παρακωλύεται από τις πρώτες
κιόλας δεκαετίες του αιώνα μας,
με τη συζήτηση γύρω ακριβώς
από την ελληνικότητα του.....
Γκρέκο.

30.7.75

Α. Γ. Ξύδης

•βιβλίο•

BERTRAND RUSSELL
ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΙΔΕΩΔΗ

Έκδόσεις: Σ. Ι. Ζαχαρόπουλος,
Αθήνα 1975

Μετ.: Θόδωρου Καλοπίση

Στο βιβλίο αυτό, γραμμένο το
1917, ο RUSSELL ασχολείται με
τά κοινωνικά, πολιτικά και ήθικα
προβλήματα που ξεσήκωσε στον
ευρωπαϊκό χώρο ο Α΄ Παγκό-
σμιος Πόλεμος. Με σταθερό κρι-
τήριο την πίστη του στον «άν-
θρωπο», εξετάζει τις αιτίες του
πολέμου, την καταστροφική δύ-
ναμη του καπιταλισμού, «που
συνθλίβει κάθε δημιουργικό έν-
στιχτο», και περιγράφει το δράμα
των ευρωπαϊκών λαών. Αδιάλ-
λακτος όρθολογιστής, όπως ήταν,
και έχθρος κάθε μεταφυσικής, έν-
τοπίζει το κακό στη σφαίρα της
Ήθικης. Οί λύσεις που προτείνει,
αν και χρήσιμες σε πολλά τους
σημεία, είναι σήμερα συζητήσι-
μες.

Το κείμενο του RUSSELL συν-
οδεύει κι ένας πρόλογος-ανάλυση
του μεταφραστή, όπου μās τοπο-
θετεί στο ιστορικό πλαίσιο της
εποχής της συγγραφής του βι-
βλίου, αλλά και μās εισάγει στη
φιλοσοφική καταγωγή της σκέψης
του RUSSELL, δηλαδή στον έμ-
πειρισμό των Άγγλοσαξόνων (Φ.
Βάκων) και στην «καθαρώς» λο-
γική έρευνα των Γερμανών (Λάι-
μπνιτς).

ERNEST MANDEL

ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ
ΤΟΥ Κ. ΜΑΡΞ (1843-1863)

Έκδόσεις: Σ. Ι. Ζαχαρόπουλος,
Αθήνα 1975

Μετ.: Σταύρος Καμπουρίδης

Ο ERNEST MANDEL είναι
γνωστός ήδη στο ελληνικό ανα-
γνωστικό κοινό απ' τα βιβλία του
«Βασικές αρχές οικονομικής θε-
ωρίας», «Μαρξιστική πραγματεία
της οικονομίας», «Ειρηνική συν-
ύπαρξη και παγκόσμια επανά-
σταση» κλπ.

Ο MANDEL, ήγεται στέλεχος
της 4ης Διεθνούς, και από το
1975 αρχισυντάκτης της βδομα-
διάτικης εφημερίδας «LA GAU-
CHE», παρουσιάζει τη δική του
άποψη, με τρόπο όμως που κάνει
το κείμενό του ενδιαφέρον, με
«επιχειρηματολογία πειστική,
αναλυτική δύναμη, σαφήνεια,
απλότητα και πνοή», σύμφωνα με
τις απόψεις συνεργάτη του «Οί-
κονομικού Ταχυδρόμου» της
Νέας Υόρκης.

Πολύ ενδιαφέρον επίσης πα-
ρουσιάζει ή βιβλιογραφία που
περιέχεται στο βιβλίο.

CH. BETTELHEIM

ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗ ΣΟΣΙΑΛΙ-
ΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μέρος Α΄.

Έκδόσεις: Μπάνρον, Αθήνα
1975

Μετ.: Γ. Αυγίζος

Έπιμ.: Γ. Λαμπρίδης

Το έργο αυτό του CH. BETTE-
LHEIM, είναι κυρίως σύνθεση μα-
θημάτων που διδάχτηκαν απ' τον
ίδιο στην ECOLE PRATIQUE
(Σορβόννη) καθώς και σε σεμινά-
ριο της ECOLE NORMALE SUPE-
RIEURE.

Τα προβλήματα που εξετάζον-
ται είναι μέρος των προβλημάτων
που βρίσκονται στο επίκεντρο
των οικονομικών, κοινωνικών και
πολιτικών θεμάτων.

Όπως ο ίδιος μās λέει στον
πρόλόγό του, ή ένότητα των κε-
φαλαίων αυτού του βιβλίου, συν-
ίσταται στο ότι αποτελούν την
αρχή μιάς νέας κριτικής σκέψης,
γύρω από όσα συνήθως όνομά-
ζονται προβλήματα «μεταβάσεως
προς το σοσιαλισμό», που πιό
σωστά θα μπορούσε να καθορι-
στεί σαν περίοδος της «μεταβά-
σεως από τον καπιταλισμό στο
σοσιαλισμό», ακριβώς επειδή μι-
α παρόμοια περίοδος είναι δυνατόν
να οδηγήσει στο σοσιαλισμό,
μπορεί όμως να οδηγήσει και σε
άνανewμένες μορφές του καπιτα-

λισμού, κυρίως στον κρατικό κα-
πιταλισμό.

EDWARD LUTTWAK

ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ

Έκδόσεις: Βέργος

Μετ.: Σπύρου Βέργου

Για πρώτη φορά γράφτηκε ένα
βιβλίο που είναι ένας πρακτικός
όδηγός για Πραξικόπημα. Αρχί-
ζει ξεχωρίζοντας τις ιστορικές και
κοινωνικοοικονομικές συνθήκες
μέσα στις οποίες μπορούν να γεν-
νηθούν οί προϋποθέσεις για να
καταληφθεί ή έξουσία από μι-
α ομάδα συνωμοτών και προχωρεί
με πίνακες και σχεδιαγράμματα
για να περιγράψει την κατάταξη
των ενόπλων δυνάμεων, της αστυ-
νομίας και των άλλων υπηρεσιών
ασφαλείας, σε σχέση με την ίκα-
νότητα που έχουν για να επέμ-
βουν υπέρ ή κατά των πραξικο-
πημάτων.

Αναλύει τους τρόπους διάβρω-
σης του συστήματος ασφαλείας
του Κράτους και την αποσύνθεσή
του στα κρίρια σημεία. Υποδει-
κνύει τη μέθοδο με την οποία θα
εξακριβωθούν οί πολιτικές προ-
σωπικότητες που πρέπει να απο-
μονωθούν και τέλος έπεξηγει την
όργάνωση και τη σωστή χρησιμο-
ποίηση των ομάδων του Πραξι-
κόπηματος για τη γρήγορη κατά-
ληψη και διατήρηση της έξουσίας.

Όταν διαβάζουμε στις εφημε-
ρίδες αυτές τις μέρες τον τρόπο
και τις μεθόδους που χρησιμο-
ποίησαν οί πραξικοπηματίες για
να καταλάβουν την έξουσία την
21η Απριλίου, λές και διαβά-
ζουμε σελίδες απ' το βιβλίο του
Λούτβακ.

Είναι μι-
α ανάλυση ψυχή και
ρεαλιστική, ένα βιβλίο που είναι
χρήσιμο να το ξέρουν όλοι. Το λι-
γότερο που διδάσκει είναι ότι ή
έξουσία είναι ένα στεγανό και
λειτουργεί πάνω και πέρα απ' τη
θέληση και τον έλεγχο του λαού.

ΔΙΔΩ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑ-
ΣΤΡΟΦΗ ΚΑΙ Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ
ΤΟΥ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Έκδόσεις: Κέδρος, Αθήνα 1975

Ένα επίκαιρο βιβλίο, που φω-
τίζει με την αλήθεια για το χτές,
τά σημερινά προβλήματα, καθώς
όδηγει τη σκέψη από τη Μικρα-
σιατική καταστροφή στην κατα-
στροφή της Κύπρου και στην
κρίση του Αιγαίου.

Η Διδώ Σωτήριου, σ' αυτό το
πολύ ενδιαφέρον βιβλίο της, χρη-
σιμοποιεί ντοκουμέντα και
προσωπικές μαρτυρίες ανθρώπων
που διαδραμάτισαν ένα μαγαλύ-
τερο ή μικρότερο ρόλο στα γεγο-
νότα που οδήγησαν την Ελλάδα
στην καταστροφή του 1922.
Αποκαλύπτονται αλήθειες όσο
ποτέ χρήσιμες: Τά αληθινά αίτια
της καταστροφής, ο ρόλος των
συμμάχων αλλά και των πολιτι-
κών δυνάμεων της Ελλάδας, και
οί μόνιμες πηγές έντασης στις
έλληνο-τουρκικές σχέσεις. Η
συγγραφέας μās θυμίζει την

ΙΤΑΛΙΚΑ

(ιδιαίτερα) ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

ΣΕ 25 ήμερες

50 μαθήματα

(ειδική μέθοδος)

από άριστο καθηγητή

602.728 - 633.881

προειδοποίηση που γράφτηκε στην πόρτα ενός χιτλερικού στρατοπέδου: «Όποιος ξεχνάει το παρελθόν είναι καταδικασμένος να το ξαναζήσει», και μάς τονίζει το πόσο κάλυψε ή σιωπή, ή παραχάραξη και ή διαστρέβλωση τα αίτια της Μικρασιατικής καταστροφής, έτσι που «ποτέ το πάθος δεν έγινε μάθος».

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΣΑΚΚΑ
ΤΟ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙ ΤΟΥ ΠΑΠΠΟΥ
Έκδόσεις: Δωδώνη, Αθήνα 1975

Το βιβλίο αυτό, μαρτυρία της γενιάς του πολέμου, γράφτηκε σά μνημόσυνο στά 30 χρόνια από την εξαφάνιση του Μιχάλη Άρχοντάκη.

«..Η άπλη ιστορία της Κας Γαλάτειας Σακκά είναι το παραμύθι όλων μας. Η γενιά μας θέλει έστω τώρα να σηκώσει το κεφάλι, να φορέσει το «δαχτυλίδι του παππού» και πάντως δεν θέλουμε να παραδώσουμε στή νέα γενιά μιὰ κοινωνία όπου τὰ όργανα της τάξεως ταπεινώνουν τούς αγωνιστές. Όπου ξένοι και ξενοκίνητοι ταπεινώνουν όλη τη χώρα», μάς λέει ή Κα Βιργινία Τσουδερού στόν πρόλογο του βιβλίου.

ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΒΑΛΙΟΥΛΗΣ
ΠΟΛΙΤΗΣ Β' ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ
Έκδόσεις: GUTENBERG, Αθήνα 1975

Το βιβλίο αυτό κυκλοφορεί στή σειρά Πολιτική και Ιστορία τών εκδόσεων GUTENBERG.

Στό πρώτο μέρος του βιβλίου με υπότιτλο, «Τρείς φορές πρόσφυγας», προβάλλουν μιὰ σειρά από τὰ πιό σοβαρά γεγονότα της νεώτερης ιστορίας μας. Τό δράμα της ξεριζωμένης προσφυγιάς κι ή υπεράνθρωπη προσπάθεια να στεριώσει στά χώματα της πατρίδας όπου κατέφυγε. Τά γεγονότα του 1933-35. Η επιστροφή του βασιλιά και ή δικτατορία του Μεταξά. Οί ήρωισμοί στό μέτωπο της Άλβανίας και ή Κατοχή.

«Με τούς αντίρτες της Άνατολικής Μακεδονίας» είναι ό υπότιτλος του δευτέρου μέρους του βιβλίου, όπου μιλάει για τό αντίρτικο της περιοχής στήν περίοδο της Βουλγαρικής κατοχής 1941-44.

Καί, τέλος, ή τύχη της γενιάς της Άντίστασης, που είναι και ή τύχη του ίδιου του συγγραφέα και όλων όσων πολέμησαν άπ' τη γραμμή του ΕΛΛΑΣ, είναι να γίνουν πολίτες δευτέρης κατηγορίας.

ΠΕΠΗ ΔΑΡΑΚΗ
ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ
Έκδόσεις: Δωδώνη, Αθήνα 1975

Άπό τόν έκδοτικό οίκο Δωδώνη, έξεδόθησαν διηγήματα της γνωστής στό έλληνικό κοινό Πέπης Δαράκη. Άπό τό περιεχόμενό τους όμως γίνεται άμέσως φανερό ότι ή Πέπη Δαράκη δεν ξεκίνησε να γράψει διηγήματα, αλλά να εκφράσει έλεύθερα τίς έμπειρίες της από τη μακρόχρονη συμμετοχή της στίς δημοτικές δραστη-

ριότητες. Όδηγός της και στό νέο της βιβλίο στάθηκε ή προσωπική αλήθεια, μιὰ αλήθεια που συγκλονίζει και πείθει. Έτσι, ό,τι είχε να πει, τό είπε με τό γνωστό όλοζώντανο και τόσο προσωπικό λογοτεχνικό της ύφος.

Οί «Άντιδράσεις» της είναι γεμάτες από γνήσια ψυχική έκπληξη μπροστά σέ εικόνες της ανθρώπινης ζωής όταν τίς αντικρύζει ένας ευαίσθητος άνθρωπος. Χωρίς προδιαγραφή του σκοπού, αλλά μέσα από καθαρή αισθητική αντίληψη, δίνεται ή κοινωνική πραγματικότητα της σύγχρονης ζωής που καταπιέζει και βασανίζει τόν άνθρωπο.

ΣΛΑΒΟΜΙΡ ΜΡΟΖΕΚ
ΕΝΑ ΕΥΤΥΧΕΣ ΓΕΓΟΝΟΣ!
Έκδόσεις: Κέδρος, Αθήνα 1975
Μετ.: Θόδωρος Έξαρχος

Με τό θεατρικό έργο του Σλάβομιρ Μρόζεκ «Ένα ευτυχές γεγονός» εγκαινιάζεται ή νέα σειρά «Σύγχρονο Θέατρο» τών εκδόσεων Κέδρος.

Στό θέατρο του Μρόζεκ, όλα είναι λογικά, αλλά τό «ευαίσθητο» αυτό για τό γελοίο» του επιτρέπει να μάς αποκαλύπτει με διασκεδαστικό τρόπο τίς επιπτώσεις αυτής της λογικής. Έτσι μάς συνδέει με τό θέατρο του παράλογου, μακριά όμως από τετριμμένα σχήματα του «πειραματικού θεάτρου». Ό Μρόζεκ άντλεί τὰ έκφραστικά του μέσα κυρίως άπ' τη νατουραλιστική δραματολογία, δημιουργεί εύκολα παράλογες καταστάσεις, αλλά είναι φανερό ή έντονή του περιφρόνηση για την πνευματική κενότητα.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ
ΜΝΗΣΤΡΟΜΝΗΣΤΑ
Έκδόσεις: Άνώνυμος, Αθήνα 1975

Τά «Μνηστρόμνηστα» χαρακτηρίζονται από τόν συγγραφέα στόν υπότιτλο: «Κωμωδία παράλογη και κοντόφθαλμη με μονομέρεια και προκατάληψη». Τό κείμενο συνοδεύεται από τίς «Άντισκηνοθετικές οδηγίες».

Μέσα από τό Κωμικό, τονίζονται περισσότερο οί σοβαρές καταστάσεις στίς όποιες έχουν έμπλακει οί ήρωες και ή εύκολία της καθημερινής κουβέντας γίνεται στήν ουσία μέσο για να φτάσει τό έργο σέ δυσκολότερους προβληματισμούς.

Η επίμονη αναζήτηση λέξεων, πρόβλημα του ήρωα αλλά και γνώρισμα του συγγραφέα, καθώς και ή αίσθηση της κίνησης και της σκηνικής οικονομίας, χαρακτηρίζουν τη δουλειά του Στέφανου Τασσόπουλου.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΣ
ΤΑ ΑΠΡΟΟΠΤΑ
Έκδόσεις: Κέδρος, Αθήνα 1975

Ό Γιάννης Κοντός, γνωστός ήδη με τίς δύο προηγούμενες συλλογές του «Περιμετρική» και «Τό χρονόμετρο», μάς επιβεβαιώνει για άλλη μιὰ φορά με «Τά Άπρόοπτα», ότι υπάρχει και λειτουργεί

ποιητικά μέσα από εικόνες μιās βιωμένης από τό «εγώ» του πραγματικότητας, εικόνες όδηγημένες με την άμεσή του επέμβαση στό χώρο του κοινωνικού είναι.

«ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ:
Ύποχώρησα ως την τελευταία ζωή μου / ως τό τελευταίο καλώδιο / / Σ' ένα προκαθορισμένο τετράγωνο / με λίγο νερό και ένα κλειδωμένο τοπίο / με πέτρες - Πού όση ποίηση και άν βάλεις / δεν πρόκειται ποτέ να πετάξουν - / πέτρες ξερες ξεβαμένες σαν τὰ λόγια μου / και δίπλα ή βλάστηση όργιάζει. / Μιὰ τρέλα βγαίνει από τὰ μαλλιά μου / καπνίζοντας / και από πάνω βρέχει. - Μέχρι να στεγνώσουν θάχω πεθάνει - Η άγάπη μου ακρίδα στήν έρημο / δεν ξέρει τίποτα για τίς πυρηνικές δοκιμές. / Ό τύραννος στόν κήπο / κρεμασμένος / με την κοντή φωνή του / έξω από τό στόμα».

AMY
ΚΥΠΡΟΣ-CYPRUS 1974
Έκδόσεις: Κέδρος, Αθήνα
Μετ.: Τζένη Μαστοράκη

Με σχέδιο έξωφύλλου λεπτομέρεια από πέτρα που ζωγράφισε ό

Γιάννης Ρίτσος την ήμέρα της εισβολής στήν Κύπρο και έσωτερική εικονογράφηση του Μίνου Άργυράκη, κυκλοφόρησε τό βιβλίο της Έμυ, Κύπρος 74, στήν πρωτότυπη άγγλική γραφή του και με μετάφραση στά έλληνικά από τη Τζένη Μαστοράκη.

Διαβάζουμε: «ΙΧ. Όσο ό άντρας τούτος ό θαυματουργός με τίς έννιά ζωές / είναι άκόμα ζωντανός / έτούτο τό χελιδονόψαρο / νησί / δεν πρέπει να πεθάνει / έτσι, / ό ίσκιος της άγκάλης του προστατευτικός τυλίγει τό εικόνισμα / που ύπογράφηκε με τό ίδιο τό κινναβάρινο / αίμα του.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΔΙΠΛΑΡΗΣ
ΑΡΚΑΔΙΚΑ και Στιγμικά
Έκδόσεις: Άνώνυμος, Αθήνα 1975

Η δεύτερη ποιητική συλλογή του Γρηγόρη Διπλάρη φανερώνει τίς δημιουργικές ικανότητες του ποιητή και τό έντονα προσωπικό του ύφος. Μάς οδηγεί σ' έναν κόσμο έφιαλτικό, πάντα όμως έλληνικό, γεμάτον από τὰ προσωπικά του όράματα.

Διαβάζουμε: «Ό γάμος / σύμφωνα με τούς κανόνες της έκκλη-

● Η Έμπορική Τράπεζα της Ελλάδος είναι ένας αδιάκοπα εξελισσόμενος οικονομικός οργανισμός που παρακολουθεί με ενδιαφέρον τίς τεχνολογικές προόδους και τίς μακροχρόνιες τάσεις έκσυγχρονισμού του τραπεζικού μηχανισμού. Με τό φιλοπρόοδο πνεύμα που την διακρίνει εισήγαγε πρώτη και έχρησιμοποίησε στή χώρα μας τό έπαναστατικό σύστημα Τηλεπεξεργασίας Στοιχείων (Teleprocessing), δηλαδή ένα Σύστημα Άμέσου Έξυπηρετήσεως, τό όποίο έκκλεισε, ήδη, δύο χρόνια λειτουργίας.

● Η έφαρμογή του συστήματος Τηλεπεξεργασίας, που τοποθετεί την Έμπορική Τράπεζα στά πιό προηγμένα τραπεζικά ιδρύματα του κόσμου, μπόρεσε να ύλοποιηθι χάρη σ' ένα τελευταίου τύπου συγκρότημα ήλεκτρονικών διερευνητών και σ' ένα τελειότατο δίκτυο τερματικών μονάδων (Terminals). Οί ήλεκτρονικοί διερευνητές είναι έγκατεστημένοι στό Ηλεκτρονικό Κέντρο της Τραπεζής, οί δέ τερματικές μονάδες (που βρίσκονται σέ συνεχή επικοινωνία μαζί τους με τηλεφωνικές γραμμές) στά διάφορα τραπεζικά Καταστήματα τὰ όποια έχουν συνδεθι με τό σύστημα.

● Ό χειριστής της τερματικής μονάδος διαβιβάζει τὰ στοιχεία της συναλλαγής στόν ήλεκτρονικό διερευνητή κι' εκείνος τὰ έλέγχει, τὰ έπεξεργάζεται και μέσα σέ δύο δευτερόλεπτα στέλνει στό Κατάστημα τίς σχετικές πληροφορίες και μεταβολές.

● Με τό σύστημα Τηλεπεξεργασίας της Έμπορικής Τραπεζής της Ελλάδος άπλουστεύονται οί διαδικασίες και οί μέθοδοι ένεργείας στίς έσωτερικές λειτουργίες και στήν έξυπηρετήση της πελατείας, αυτόματοποιούνται οί συναλλαγές και οί πελάτες έξυπηρετούνται με άνεση, με άπλη προφορική έντολή, χωρίς συμπλήρωση έντύπων και θεωρήσεις, σέ όποιοδήποτε Κατάστημα της Τραπεζής. Γιατί οί συναλλασσόμενοι γίνονται πλέον πελάτες της Έμπορικής Τραπεζής σαν σύνολο και όχι ένός όρισμένου Καταστήματός της.

● Σήμερα, 48 Καταστήματα της Έμπορικής Τραπεζής της Ελλάδος και τών συγγενών Τραπεζών της Ιονικής και Λαϊκής Τραπεζής, Τραπεζής Πειραιώς και Τραπεζής Άττικής εργάζονται ικανοποιητικώτατα με τό σύστημα Τηλεπεξεργασίας, που για την ώρα τό χρησιμοποιούν στίς Καταθέσεις Ταμειευτηρίου και Όψεως.

● Με τό σύστημα Τηλεπεξεργασίας, που επέκτείνεται σταδιακά, ώστε να περιλάβη όλα τὰ Καταστήματα της Έμπορικής Τραπεζής της Ελλάδος και τών συγγενών Τραπεζών για όλες τίς τραπεζικές εργασίες, ή Έμπορική Τράπεζα της Ελλάδος θέτει στή διάθεση του ελληνικού κοινού τό τελειότερο και ασφαλέςτερο τραπεζικό σύστημα έξυπηρετήσεως στόν κόσμο.

σίας / μαῦρος γαμπρός ἄσπρη
νύφη / μαύρη νύφη ἄσπρος γαμ-
πρός / κόκκινος κουμπάρος / κί-
τρινος προξενητής / παντρεύονται
μὲ σκόρδα καὶ σὺν κολοκυθίδες / πάνω
σὲ τάνκς καὶ σὲ βυθὸς τῆς θάλασ-
σας / μὲ χορωδία ἀπὸ ἀφρικανούς
πυγμαίους / πολὺ ἁρμονικὴ /
Μετὰ δὲ γαμπρὸς ἐπρόσφερε στὴ
νύφη / ἕνα ραπανάκι / γιὰ αἰώνια
ἀφοσίωση / γιατί ἦταν τόσο
ἁπλοή / σὰ δέκα παπαροῦνες
μαζί / -Μοῦ τὴ χαρίζεις, σὲ ζη-
λεύω».

ΛΕΙΑ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ-
ΚΑΡΑΒΙΑ
ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗΝ
Ἀθήνα 1975

Ἡ Ἀντιγόνη τῆς Λείας
Χατζοπούλου-Καραβία, ὅπως ἡ
ἴδια μᾶς λέει, ἔχει κρατήσει ἐλά-
χιστα στοιχεῖα ἀπὸ τὸ μῦθο.
Ἀκόμα καὶ στίχοι ἀπ' τὴν Ἀντι-
γόνη τοῦ Σοφοκλῆ πού χρησιμο-
ποιοῦνται συχνά, ἀποκτοῦν μιὰ
ἐντελὴ καὶνούργια διάσταση μὲς
στὸ βιβλίο τῆς.

Ὁ γνήσιος λυρισμὸς τῆς Λείας
Χατζοπούλου-Καραβία, πού τό-
σες πολλὲς φορὲς μᾶς ἔχει συγκι-
νήσει, σφραγίζει καὶ αὐτὴ τῆς τὴν
τελευταία δουλειά.

Διαβάσουμε: 41 «Φέτο δὲ θάρ-
θει ἡ ἀνοιξη, δὲ θ' ἀφήσουμε /
τοὺς κούκους νὰ τιτυβίζουν τὰ
τραγούδια / τῶν στασιαστῶν, τὶς
μυγδαλιὲς νὰ τοὺς μυρώσουν, /
ὄχι, τὸν ἥλιο δὲ θὰ τὸν ἀφήσουμε /
νὰ ξεκαλοκαιριάσει, καὶ τὰ τζιτ-
ζίκια / νὰ τοιρίζουν ζεῖ ζεῖ ζεῖ. /
42 «Ἐτοῦτος ὁ Νοέμβρης θὰ μεί-
νει καρφωμένος / μέσα στὸ χρόνο,
μὲ τὶς ἀτέλειωτές του νύχτες, / μὲ
τὸ βοριά στὰ στηλωμένα μάτια
μας, / μὲ τοὺς τριγμούς κλαριῶν ἢ
πατημάτων, / κρωγμούς ἢ συνθη-
ματικὲς κραυγὲς συνωμοτῶν».

ΗΛΙΑΣ* ΙΚΑΡΟΣ ΑΓΓΕΛΟ-
ΠΟΥΛΟΣ
ΘΗΤΕΙΑ ΣΤΗ ΣΙΩΠΗ
Ἐκδόσεις: Κέδρος, Ἀθήνα 1973

«Ἀνοίγεις τὸ παράθυρο / κατα-
χνιά. / Κλείνεις τὸ παράθυρο /
σκοτάδι. / Χάνει ἡ φωνὴ τὸ νόημά
της / καὶ ἡ γλῶσσα».

Ἡ δοκιμασία τοῦ ποιητῆ τόσο
ἀπὸ τὴν ὄραση τοῦ ἔξω κόσμου,
ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ἐν-
όραση, κάνει τὴν ποίησή του νὰ
βαθαίνει ὅλο καὶ περισσότερο.

«Ἡ Μοναξιά εἶναι σιωπὴ /
Σιωπὴ μὲ 24 γράμματα».

«Μοῦ λὲς νὰ σοῦ μιλήσω γιὰ
τὸν ἔρωτα / καὶ ξεχνᾷς ὅτι δὲν εἶ-
ναι πιά καιρὸς / γιὰ τέτοια / ὅταν
ὀλημερὶς σκοτώνεται ὁ ἄνθρωπος
/ ἀπὸ λογῆς λογῆς ἐκτελεστές».

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ
ΘΡΗΝΟΛΟΓΙΑΣΜΑ ΓΙΑ ΤΟ
ΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟ ΝΗΣΙ
Ἐκδόσεις: Δωρικός, Β' ἔκδοση,
Ἀθήνα 1975

Ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Μενέ-
λαου Λουντέμη «Θρηνολόγια καὶ
ἄσμα γιὰ τὸ σταυρωμένο νησί»,
κυκλοφόρησε σὲ μιὰ καλαίσθητη
ἐκδοση ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Δωρικός.
Εἶναι μιὰ ποίηση γραμμένη μὲ τὴν

ἀμεσότητα τῆς ἐπικαιρότητας καὶ
μὲ τὴν ἀναγωγή της σὲ καθολικό-
τερα ἀνθρώπινους ἀναλογισμούς.

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ
ΚΡΑΥΓΗ ΣΤΑ ΠΕΡΑΤΑ
Ἐκδόσεις: Δωρικός, Γ' ἔκδοση,
Ἀθήνα 1975

Στὴ συλλογὴ αὐτὴ ὁ ποιητὴς
μᾶς δίνει μὲ τὸ θαλασσινὸ χρῶμα
καὶ τὸ βουνήσιο ἀγέρα ἐνὸς ἰδιό-
μορφου λυρικοῦ συναισθηματι-
σμοῦ τὰ χρόνια 1932-1940, τὰ ἀν-
τιστασιακά ποιήματα τῆς κατοχῆς
1941-1944, τὴ μαρτυρία τοῦ
ποιητῆ γιὰ τὴ Μακρόνησο τοῦ
1947-1953. Ἐδῶ ὑπάρχει καὶ τὸ
συγκλονιστικὸ ποίημα τοῦ Μενέ-
λαου Λουντέμη πρὸς τὸν Ναζὶμ
Χικμέτ.

ΙΟΝ ΜΠΡΑΝΤ
ΠΥΡΙΝΑ ΑΛΟΓΑ
Ἐκδόσεις: Δωρικός, Ἀθήνα 1975
Μετ.: Μενέλαος Λουντέμης

Ποίηση πού μιλά τὴ γλῶσσα
τοῦ γνήσιου ἀνθρώπου. Εἰκόνες
τῆς χωριάτικης γενέτειρας τοῦ
Ἴον Μπραντ, γεμάτες ἀπὸ τὴν
ἄλμπα Ἰουλία κοντὰ στὶς πηγές
τοῦ ποταμοῦ Τιρνάβα. Ὁ Ρουμά-
νος ποιητὴς, πού εἶναι καὶ πρε-
σβευτὴς στὴ χώρα μας, μὲ τὸ γνή-
σιο λυρισμὸ του, ἀγγίζει τὴν ψυχὴ
κάθε ἀνθρώπου πού ἀγαπᾷ τὴν
ἀπλή, ἀληθινὴ ποιητικὴ δημιουρ-
γία.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΡΟΝΑΣ
«Οἱ λάμπες». Ποιήματα. Τὸ βι-
βλίο κοσμείται μὲ ὀκτὼ παλιὰ
σχέδια τοῦ Γιάννη Τσαρούχη. Σε-
λίδες 46.
Ἐκδόσεις: ΠΟΛΥΤΡΟΠΟΝ,
1974.

Ἡ δεύτερη ποιητικὴ συλλογὴ
τοῦ νέου ποιητῆ, πού φαίνεται
καθαρὰ πιά καὶ ὁ πιὸ μυστικὸς
καὶ προσωπικὸς ἦχος τῆς φωνῆς
του. Ἡ ἰδιάζουσα τεχνικὴ του
ἀποκρυσταλλώνει τὰ θέματα ὀρι-
στικά. Στὸ «χωρὶς ἐξώφυλλο»,
τρίτο μέρος ἀπὸ τὸ ποίημα
«ΣΧΕΔΟΝ ΜΗ ΧΟΡΕΥΤΙΚΑ»,
ἀκούγεται κάτι περισσότερο ἀπὸ
μιὰ μεγάλη ὑπόσχεση γιὰ κείνα
πού θάρθουν: Βρέχει καὶ εἶσαι
μιὰ αἰμόπτυση στὰ πανηγύρια τῆς
Κυριακῆς / ἕνα μάλωμα στὰ
παντελόνια τους ἀπὸ τὸ φακὸ τοῦ
ταξιθέτη / Ἐνα σκυλὶ εἶσαι μέσα
στὸ καπὸ τοῦ αὐτοκινήτου καθὼς
περνάει / αὐτὲς τὶς λεωφόρους καὶ
σοῦ ρίχνει ἕνα ψωμί / Καὶ εἶσαι
νύχτα καὶ εἶσαι ἀπὸ τὰ χωριά τῆς
Μαντινείας / μόνος κάτω ἀπὸ τὴ
βροχὴ καὶ δὲ φοβάσαι νὰ μὲ δεῖς
νὰ φέρνω / γράμματα γιὰ σκοτω-
μένους / Βρέχει καὶ εἶσαι ὁ ταμίας
στὸ ταμεῖο τους.

ΝΙΚΟΣ ΑΛΕΞΗΣ ΑΣΛΑΝΟ-
ΓΛΟΥ
«Ἀργὸ πετρέλαιο». Ποιήματα.
Σελίδες 32.
Ἐκδόσεις: ΠΟΛΥΤΡΟΠΟΝ,
1974.

Τὸ ἔβδομο – καὶ πιὸ ὥριμο ἴσως
βιβλίο – τοῦ γνωστοῦ καὶ σημαν-
τικώτατου Θεσσαλονικιοῦ ποιητῆ.

Εἴκοσι δύο ποιήματα, κεντημένα
πάνω στὸ δέμα του «μὲ καιρὸ
καὶ μὲ κόπο». Μάθημα τεχνικῆς
καὶ ἀναβάφτιση σὲ μιὰ ποίηση
πού ζωντανεύει τὰ ἀπλούστερα
καὶ τὰ μεταμορφώνει σὲ σύμβολα
πού λειτουργοῦν καὶ κάποτε σὲ
ιδανικά. Τὴν ποίηση τοῦ Ἀσλά-
νογλου θὰ τὴν ἔλεγα «προανά-
κριση» γιὰ ἕνα σκοτώμενο κόσμο.
Ὡστόσο τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος
παραμένει καὶ διατηρεῖται μὲ
φάρμακα στὸ νεκροτομεῖο. Ὁ
Ἀσλάνογλου τὸ παίρνει κρυφά,
τὸ ζωντανεύει καὶ τοῦ μαθαίνει
ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν ἄλφα βῆτα τῆς
ἱστορίας:
ἀπόψε χάθηκαν στὴν ὁμίχλη τῆς
πολιτείας
θυμῆσου πὼς καὶ χθὲς χάθηκαν
πὲς οἱ αἰῶνες θὰ περάσουν καὶ
ξανά θὰ χαθῶ
ὅπως σαφῶς, τόσο σαφῶς προκα-
θορίζουν τὰ ὄνειρά μας.

ΦΩΤΗΣ ΚΟΥΒΕΛΗΣ
«Τὸ μαῦρο ἤχειο». Ποιήματα. Σε-
λίδες 32.
Ἐκδόσεις: ΤΥΜΦΗ, 1974.

Τὸ τρίτο βιβλίο τοῦ ποιητῆ
μετὰ τὴ «Συνοπτικὴ ἱστορία» καὶ
τὸ «Τοπογραφικὸ σημεῖο». Μι-
κρά, συνοπτικὰ ποιήματα, πού
ὀπωσδήποτε σημαδεύουν τὴν πο-
ρεία του μέσα στὸ χῶρο πού διά-
λεξε καὶ στὶς μέρες πού ζοῦμε. Τὸ
ποίημα «ἡ μάνα σου», τὸ δεύτερο
τῆς συλλογῆς, εἶναι ἐνδεικτικὸ
αὐτοῦ τοῦ κλίματος.
Σὲ χτύπησαν
τὴν ὥρα πού μαθήτευες νεκρο-
πομπὸς ἀγαπημένων.
Στὸ κλειστὸ σπίτι τοῦ θανάτου ἡ
μάνα σου
δένει τὸ φῶς σὲ μαύρη μπόλια.

Ἐπιμέλεια βιβλιοπαρουσίσεως:
Ἀντεια Φραντζή

• ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ •

Ἀγαπητοὶ φίλοι,

Παίρνω τὸ περιοδικὸ καὶ πρέ-
πει νὰ σᾶς πῶ ὅτι εἶναι τὸ μόνο
ἐντυπο πού τὸ ξεκοκαλίζω ἔτσι.
Εἶναι καὶ πράγματα πού μοῦ ἀρέ-
σουν, ὅπως ὅλα αὐτὰ τὰ κομμάτια
γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ στὸ
No 21. Εἶναι, ὅμως, καὶ ἄλλα πού
μᾶλλον θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ βασανί-
ζατε κατὰ τὴ γνώμη μου, ἢ νὰ
ὑπῆρχαν διευκρινίσεις, ὥστε οἱ
νέοι νὰ μὴ σχηματίζουν ἐσφαλμέ-
νες ἐντυπώσεις. Π.χ. μᾶς λέει ὁ κ.
Ρίχτερ ὅτι «τὰ γερμανικά στρα-
τεύματα ἄφησαν στὸν ΕΛΑΣ
ὅπλα φεύγοντας». Ὅχι δὲ καὶ ἔτσι!
Κι εἶναι γιὰ ἕνα ἐντυπο σὰν τὸ
«ΑΝΤΙ» νὰ προβάλλει ἰσχυρι-
σμούς, – μάλιστα ἀπὸ πλευρὰς
Γερμανῶν πού εἶναι καταφανῆς ἡ
ἐπιδίωξη – γιὰ «ἱμπεριαλιστικά
κέρδη» τῆς ΕΣΣΔ, πού τὴ ρήμα-
ξαν οἱ χιτλερικοί; Κατὰ τὰ ἄλλα,

πολλὴ ἀπλοποίηση γίνεται τοῦ
θέματος ὅτι δῆθεν χωρὶς τὴ σοβι-
ετικὴ «σιωπηρὴ συμφωνία» δὲν
θὰ ἦταν ποτὲ δυνατὴ ἐνοπλὴ
ἐπέμβαση Βρετανῶν στὴν Ἑλ-
λάδα. Τέλος πάντων!

Μὲ ἀγάπη

Γ. Μπέικος

ΕΡΩΤΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΙΝΗ-
ΜΑΤΟΓΡΑΦΙΣΤΕΣ

Κύριε Διευθυντά,

Στὸ τεῦχος 22 τοῦ ΑΝΤΙ, σελ.
49, καὶ μέσα στὸ κείμενο τοῦ Χρ.
Ντόκα, διάβασα γιὰ μιὰ ἀνακοί-
νωση τῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων
Σκηνοθετῶν πού διαμαρτύρεται
«γιὰ τὸν ἀνασταλτικὸ χαρακτήρα
τῆς λογοκρισίας» κ.λπ. κ.λπ.

Καὶ θέτω ἕνα ἐρώτημα: Μήπως
δὲν εἶναι μέλη τῆς Ἑταιρίας οἱ
ἀκόλουθοι κινηματογραφιστὲς

Κάθε Σάββατο κυκλοφορεῖ ἡ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

- Μὲ σχολιογραφικὴ παρουσίαση τῶν σημαντικώ-
τερων πολιτικῶν ἐξελίξεων τῆς Βδομάδας, στὴν
Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικόν.
- Ἀναλύσεις καὶ ρεπορτάζ ἀπ' τοὺς ἀγῶνες τῶν
ἐργαζομένων, ἀπ' τὴν πορεία τοῦ φοιτητικοῦ κί-
νηματος.

ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ὄργανο Σοσιαλιστικοῦ ἀγῶνα καὶ προβληματισμοῦ

πὸν συμμετέχουν στὶς διάφορες ἐπιτροπὲς λογοκρισίας; Καὶ ἀναφέρω ὀνομαστικὰ πρόχειρα, ὅσους αὐτὴ τὴ στιγμή γινώριζω ὅτι ἔλαβαν μέρος σ' αὐτὲς τὶς λογοκριτικὲς ἐπιτροπὲς.

Εἶναι οἱ κ.κ. Κατσουρίδης Ντ., Ἀγλ. Μητροπούλου, Γρηγόρης Γρηγορίου (πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας), Λαζαρίδης Φ., Ραφαηλίδης Β., Κουρकुλάκου Λ., Ἀδαμόπουλος Θ., Κονιτσιώτης Κλ., Διζικιρίκης Γ., καὶ ἄλλοι.

**Φιλικά
Μ.Π.**

ΠΕΡΙ Σ. ΣΠΑΘΑΡΗ

Περὶ Σ. Σπαθάρη αὐτὴ τὴ φορά, γιὰ νὰ βελτιώσω μερικὰ πράγματα ἀπὸ τὸ χρονικὸ τοῦ φίλου Ἀλ. Εὐδης, στὸ τελευταῖο τεῦχος σου:

1. Οἱ πρῶτες ἐμφανίσεις τοῦ Καραγκιόζη στὴν Ἑλλάδα, δὲν «σημειώνονταν γύρω στὰ 1860». Σίγουρη παρουσία εἶναι ἀπὸ τὸ δημοσίευμα στὴν «Ταχύπτερον Φήμη», γιὰ παράσταση στὸ Ναύπλιο, στὶς 21-8-1941.

2. Ὁ ἐπιζῶν Γ. Χαρίδημος δὲν ἀνήκει στὴ γενιὰ τοῦ Σπαθάρη, τῶν «μεγάλων», ὅπως τοὺς λέει, σωστά, ὁ Ἀλ. Εὐδης. Ἐκεῖνος ἦταν ὁ Χρῆστος Χαρίδημος, πὺν πέθανε πρὶν μερικὰ χρόνια.

3. Ὁ Σπαθάρης πέθανε μὲ τὶς καμπάνες τῆς Ἀναστάσεως, στὶς 13 πρὸς 14 Ἀπριλίη 1974, κι ὄχι τὸ Μάη.

4. Ἀπ' ὅτι ξέρω, ὁ Σπαθάρης δὲν χρησιμοποίησε λαμαρίνα γιὰ ὑλικὸ στὶς φιγούρες του. Εἶναι βαριά, καὶ δὲν βολεῖται καὶ στὸ «σκάψιμο». Τὸ δέγμα εἶναι τὸ βασικὸ ὑλικό, ἀλλὰ ἦταν καὶ εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ βρεθεῖ ὅπως πρέπει.

5. Τὰ πανῶ (δηλ. οἱ ἀφίσες) συνηθέστατα ἦταν πολὺ μεγάλα χαρτιά (στὴ συλλογὴ μου ἔχω μιὰ ἀφίσα, στὶς δύο ὅψεις τοῦ χαρτιοῦ μὲ διαστάσεις 100 x 200, πάνω σὲ χαρτὶ τοῦ μέτρου) πὺν, φυσικὰ δὲν χωροῦσαν σὲ μιὰ βαλίτσα μαζί μὲ ὅλα τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὶς ἄλλες ἀφίσες τοῦ ρεπερτορίου, ὅπως γράφει ὁ κ. Εὐδης.

6. Τέλος κάτι ἀπτότερο πὺν θίγει ὁ χρονικογράφος, γιὰ τὴν «ἀναλογικὴ» σχέση στὶς φιγούρες καὶ τὰ πανῶ καὶ «στ' ἀρχαῖα ἀγγελία, πὺν κι αὐτὰ δὲν τὰ προόριζαν νὰ στολίσουν ἀλλὰ νὰ χρησιμεύσουν», ὅπως γράφει. Ἐχω τὴ γνώμη ὅτι κι ἐκεῖνη κι αὐτὰ γίνονταν, ἀλλὰ λίγο κι ἄλλα πολὺ, καὶ γιὰ τοὺς δύο προορισμούς. Ἡ, ὅπως δίδαξε ὁ Ἀλεξ. Φιλαδελφεύς, «δὲν ἦσαν οὔτε τὸ ἓν, οὔτε τὸ ἄλλο, ἀλλὰ κατεῖχον τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων μεταίχμιον»...

Εὐχαριστῶ πολὺ
Θανάσης Φωτιάδης

ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΥΠΟ

Ἀθήνα, 16.7.75

Ἀγαπητὸ «ANTI»

Εἶναι γεγονὸς πὺν μὲ τὴν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας ἄρ-

χισε πιά καὶ σὲ μᾶς ἡ περιπόθητη μορφωτικὴ ἐπανάσταση μὲ πρωτοστάτη μάλιστα τὸν τύπο, καθημερινὸ καὶ περιοδικό, πὺν δημοσιεύει τόσο ἀξιόλογες μελέτες ὥστε σύντομα θ' ἀνέβει τὸ μορφωτικό μας ἐπίπεδο σὲ ζηλευτὰ ὕψη. Τὰ ἱστορικὰ καὶ τὰ κοινωνικὰ θέματα (ἢ ἀπλὰ «κοινωνικοῖστορικά») δίνουν καὶ παίρνουν καὶ ἀσφαλῶς θὰ μᾶς πλουτίσουν μὲ σίγουρες, καμιά φορὰ καὶ ἐπαναστατικὲς, ἢ ἀπλὰ πρωτότυπες γνώσεις καὶ ἀπόψεις (ἢ μόνο ἀπόψεις χωρὶς γνώσεις, πὺν δὲν ἔχει καὶ τόση σημασία). Θ' ἀρκεστῶ σὲ δυὸ μόνο παραδείγματα, καί, γιὰ νὰ 'μαι ὅσο γίνεται δίκαιος, τὸ ἓν θὰ 'ναι ἀπ' τὸν ἡμερήσιο καὶ τ' ἄλλο ἀπ' τὸν περιοδικὸν τύπο (καὶ μάλιστα τὸ πρῶτο ἀπὸ τῶς συντηρητικὴ καὶ τώρα ἄρκετὰ προοδευτικὴ ἐφημερίδα καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ σένα τὸ ἴδιο, πὺν σὲ θεωρῶ πολὺ ἀξιόλογο καὶ σοβαρὸ ἔντυπο, παρὰ τὴν προσωπικὴ μου διαφωνία μὲ τὴν πολὺπλευρα προοδευτικὴ γραμμὴ σου):

Στὴν «Καθημερινή», καὶ μάλιστα στὰ Κυριακάτικα φύλλα της, ἀπολαμβάνομε τὸ βιβλίο τοῦ θαυμαστοῦ κ. Wunderlich, ἀρχαιολογούντος γεωλόγου, γιὰ τὰ μυστικὰ τῆς μινωικῆς Κρήτης, μὲ ἀπόψεις καὶ ἐρμηνεῖες πὺν ἀν καὶ κάπως ξεθυμασμένες στὴ Δύση εἶναι ἀκόμα ἄρκετὰ καλὲς γιὰ τὴν Ἀνατολή (Bon pour l'orient, ὅπως λέγανε παλιότερα).

Στὶς δικές σου πάλι σελίδες ἔχουμε τὴν περισπούδαστη μελέτη τοῦ κ. Λεντάκη (κάτι μοῦ λέει αὐτὸ τὸ ὄνομα!) γιὰ τὴ γυναίκα, τὸ γάμο, τὴ γλώσσα καὶ χίλια δυὸ ἄλλα σοβαρὰ πράγματα, καὶ μάλιστα μὲ τόσο ὠραία καὶ δεμένη μὲ τὸ κείμενο εἰκονογράφηση (ἐδῶ πὺν τὰ λέμε ἄξιζε πραγματικὰ πὺν τῆς ἀφιέρωσης καὶ τὸ ἐξώφυλλό σου!).

Καὶ σκεφτόμουν μόνος μου (ἀλλὰ νὰ πὺν μοῦ δίνεται – χάρη στὴ φιλοξενία σου – ἡ εὐκαιρία νὰ τὸ φωνάξω καὶ πὺν δυνατὰ):

Φτωχὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα! Πάντα ταπεινωμένο καὶ πάντα πρόθυμο γιὰ νέα πηδήματα!...

Μὲ ἀγάπη

Ἀντώνης Α. Ζώης

Υ.Γ. Ἐπειδὴ δὲ βλέπω τηλεόραση, μήπως θὰ μπορούσες νὰ μοῦ συστήσεις μερικὲς καλὲς μορφωτικὲς ἐκπομπὲς (λέω νὰ πηγαίνω στὸ ζαχαροπλαστεῖο τῆς γειτονιάς) γιὰ νὰ συμπληρώσω τὴ μόρφωσή μου, παρὰλληλα μὲ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου;

Εὐχαριστῶ, ὁ ἴδιος.

Φίλο ANTI,

Ἀνάμεσα στοὺς καλλιτέχνες γιὰ τοὺς ὁποίους γράφω στὸ προηγούμενο τεῦχος πὺν τὰ ἔργα τους ἀποδίδουν τὴ βαθύτερη ἀντίθεσή τους πρὸς τὴ βία, κι εἶχαν τὸ θάρρος νὰ τὰ ἐκθέσουν στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐφταετία, εἶναι καὶ ὁ Γιώργος Τούγιας, μὲ τὰ ἔργα πὺν ἐξέθεσε στὴν Ἀθήνα τὸ Γενάρη 1970 (Γκαλερί Ἀστορ) κ' ἔπειτα

στὴ Θεσσαλονίκη. Τὰ ἔργα αὐτὰ εἶχαν κάνει μεγάλην ἐντύπωση τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη σὲ μένα καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους, κ' ἐπισύρανε στὴν Γκαλερί ὀρισμένες ἀστυνομικὲς ἐπισκέψεις. Τ' ὄνομα τοῦ Τούγια ἀνήκει δικαιοματικὰ στὸν ἀλφαβητικὸ κατάλογο, μετὰ τὸν Κοκκινίδη, τῶν καλλιτεχνῶν ἐκείνων πὺν τὰ ἔργα τους πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ τὰ παρουσιάσει τὸ κράτος ὅσο γίνεται πὺν γρήγορα στὸ ἐξωτερικό, ὅπου δὲν εἶναι γνωστά. Ζητῶ συγγνώμη ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη καὶ ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες τοῦ ANTI γι' αὐτὴ τὴν ἀθέλητη παρὰλειψή μου.

Φιλικά

Α. Γ. Εὐδης

Διαβάσαμε στὸν κυπριακὸν τύπο ὅτι πραγματοποιήθηκε πρόσφατα στὴν Κύπρο τηλεοπτικὴ συζήτηση μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν κομμάτων (Κληρίδης τοῦ Ἐνιαίου, Εὐδόκας τῆς ΔΕΚ, Παπαϊωάννου τοῦ ΑΚΕΛ καὶ Λυσσαρίδης τῆς ΕΔΕΚ – δύο κόμματα τῆς δεξιᾶς καὶ δύο τῆς ἀριστερᾶς) μὲ θέμα τὶς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων τῆς Κύπρου.

Στὴν πορεία τῆς συζήτησης – ὅπως διαφάνηκε ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τοῦ τύπου – οἱ συνομιλητὲς ἀναφέρθηκαν καὶ στὸ παρελθόν γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὶς θέσεις τους ὡς πρὸς τὸ ποῖος φταίει γιὰ νὰ διασαλευτοῦν οἱ σχέσεις τῶν δύο σύνοικων στοιχείων στὸ σημερινὸ καταστρεπτικὸ βαθμό. Καὶ ὅλοι συμφώνησαν: γιὰ ὅλα φταίει ὁ ἱμπεριαλισμός. Ἀναφέρθηκε βέβαια ὅτι καὶ ἐμεῖς μπορεῖ νὰ κάναμε λάθη, ὅμως καμιά ἐχτίμηση δὲν ἔγινε τῆς σημασίας τοῦ δικοῦ μας λάθους. Τὸ συμπέρασμα, ὡστόσο, ἦταν ὁμόφωνο: «Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τούρκοι μποροῦν νὰ ζήσουν ἀρμονικὰ σὲ μιὰ Κύπρο γιὰ ὅλους τοὺς Κυπρίους».

Δὲν ὑπάρχει τίποτα καινούριο στὴ διακήρυξη αὐτή. Ἀλλωστε τοῦτο ἔγινε βίωμα τοῦ λαοῦ ἀπὸ καιρὸ τώρα. Ὁστόσο, ἔχει ἐνδιαφέρον τὸ γεγονός, γιὰ γιὰ πρώτη φορά, ὅλοι οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἐκφράζονται δημόσια καὶ ἀπὸ κοινού μὲ τὰ λόγια αὐτά. Εἶναι σημαντικό τὸ γεγονός ὅτι μιὰ μερίδα τῆς δεξιᾶς πὺν ἐκπροσωπεῖ ὁ ἐθνικιστὴς Εὐδόκας, πὺν μέχρι πρὶν τὸ πραξικόπημα κατηγοροῦσε τὸν Μακάριο ὅτι δίνει πολλὰς ἐλευθερίες στοὺς Τουρκοκυπρίους, συμμερίζεται τὴν ἀποψη τοῦ δυνατοῦ τῆς συμβίωσης. Εἶναι ἀλήθεια βέβαια ὅτι τὸ ΔΕΚ τοῦ Εὐδόκα εἶχε σχέσεις μὲ τὴν ΕΟΚΑ-Β, ἀπὸ τὴν ὁποία διαχώρησε τὴ θέση του ἀργότερα, ὅπως εἶναι ἐπίσης ἀλήθεια ὅτι χρειάστηκαν οἱ τόσες καταστροφὲς τοῦ πραξικοπήματος καὶ τῆς εἰσβολῆς γιὰ ν' ἀναγνωριστεῖ ἡ ἀλήθεια τῆς συμβίωσης καὶ ἡ ἀπόρριψη τοῦ σωβινισμοῦ ἀπὸ τέτοιους ἡγέτες.

Ὅπως ἦταν ἐπόμενο, οἱ συνομιλητὲς ἀναφέρθηκαν ἐκτεταμένα στὸ παρελθόν, γιὰ οἱ σχέσεις

τῶν κατοίκων τῆς Κύπρου δὲν διαμορφώθηκαν ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη. Στὴν ἐξελικτικὴ πορεία τους οἱ σχέσεις διαμορφώθηκαν ἀνάλογα μὲ τὴν ἐκάστοτε συμβολὴ καὶ θέση τῶν ἐνδιαφερομένων. Καὶ ἀσφαλῶστα, ἡ ἐκάστοτε παρεμβολὴ τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ παράγοντα ἔπαιξε ἓνα μεγάλο ρόλο. Ὅμως ὁ ρόλος αὐτὸς καὶ ἡ ἀποτελεσματικότητά του εἶχε πάντοτε σχέση μὲ τὸ βαθμὸ ἀντίστασης ἐναντίον του καὶ μὲ τὸν βαθμὸ ἀποδοχῆς τῆς ἐπίδρασης τῶν ξένων δυνάμεων, ἰδιαίτερα ἐκείνων πὺν οὐσιαστικὰ ἦταν φορεῖς τῆς ἱμπεριαλιστικῆς πολιτικῆς. Ἐνῶ, δηλαδή, ὅπως πολὺ σωστὰ τονίστηκε ἀπὸ τοὺς συνομιλητὲς, ὁ ἱμπεριαλισμὸς εὐθύνεται γιὰ τὴ σημερινὴ κατάσταση, ἡ ἀποτελεσματικότητά του ἐξαρτιόταν σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τὶς θέσεις πὺν ἔπαιρναν οἱ Κύπριοι, ἀπὸ τὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων πολιτικῶν δυνάμεων καὶ ἀπὸ τὸ βαθμὸ ἀντίστασης ἐναντίον τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Καὶ μέσα σ' αὐτὰ τὰ πλαίσια, τὰ δικά μας λάθη ἀποδείχθηκαν σημαντικὴ βοήθεια στὰ ἱμπεριαλιστικὰ σχέδια. Δικά μας λάθη συνέβαλαν, ἀλλὰ σὲ μικρότερο βαθμὸ καὶ ἄλλα σὲ μεγαλύτερο, στὴν πραγματοποίησιν τῶν ἱμπεριαλιστικῶν σχεδίων. Μὲ τὴ στάση μας παίξαμε πολλὰς φορὲς τὸ παιγνίδι τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Τὰ πρόσφατα γεγονότα στέκουν τραγικὴ μαρτυρία τούτου. Καὶ ἡ ἀριστερὰ φέρει ἓνα κομμάτι αὐτῆς τῆς εὐθύνης.

Ὁστόσο, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ΑΚΕΛ, Παπαϊωάννου, ἰσχυρίστηκε ὅτι, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, ὅλοι ἔκαναν λάθη ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀκελικὴ ἡγεσία. Εἶπε λοιπὸν στὸ τηλεοπτικὸ πρόγραμμα: «Ἐφ' ὅσον εἰς τὸν τόπον μας ὑπῆρχεν ἓνας ἀποικισμός, ἦταν ἐπόμενο, ἐφαρμόζοντας τὸ γνωστὸ δόγμα τοῦ διαίρει καὶ βασίλευε, νὰ εἶχεν ἐκμεταλλευθεῖ κάθε τι γιὰ νὰ διασπάσει τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῆς Κύπρου. Καὶ εἶναι γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν λόγον πὺν τὸ κόμμα μου – κι ἔχω τὴν ἀπόφασιν στὴν τσέπη μου – ἀπὸ τὸ 1955 μιλοῦσε γιὰ πατριωτικὸ μέτωπο εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἐνταχθοῦν καὶ οἱ Τουρκοκύπριοι, διότι ἐὰν ἰδρῶμεν ἓνα τέτοιον πατριωτικὸν μέτωπον, τότε ἀσφαλῶς θὰ ἦτο δύσκολον διὰ τὸν ἱμπεριαλισμὸν νὰ ἐκμεταλλευθεῖ τὰ σφάλματα καὶ τὶς διαφορὰς ἀνάμεσα στὶς δύο κοινότητες...»

Καὶ σὲ ἄλλο μέρος τῆς συζήτησης εἶπε:

«Θέλω ν' ἀπαντήσω εἰς αὐτὸ τὸ ἐρώτημα τὸ ὁποῖον ἔθεσεν ὁ κ. Κληρίδης, ὅτι μᾶς ἔλειψε ἡ διορατικότητα. Βέβαια δὲν ξέρω ἐὰν θὰ περιαυτολογῶ ἐὰν πῶ ὅτι δὲν μᾶς ἔλειψε ἡ διορατικότητα, ἐμᾶς τουλάχιστο, ὅταν ἀπὸ τὸ 1955 καὶ πρὶν ἀκόμα ἐλέγαμε καὶ εἰς τὰ ἐγγράφα μας καὶ τὶς διακηρύξεις μας καὶ εἰς ὅλα γενικά, ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ τραβήξουμε εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, κατὰ τοῦ ἀποικισμοῦ καὶ τὸ σύνολο τούρκικο στοιχείο. Διότι ἐβλέπαμε πραγματικὰ ὅτι ἀργὰ ἡ

γρήγορα ο ιμπεριαλισμός θα εκμεταλλευόταν το στοιχείο αυτό εναντίον αυτού του αγώνος...

Μά τότε γιατί δεν πραγματοποιήσε η άκελική ήγεσία αυτό το μέτωπο; Μήπως έκτελούσε το καθήκον της λαμβάνοντας μόνο αποφάσεις και εκδίδοντας μόνο διακηρύξεις; Πώς τότε εξηγείται το φαινόμενο οι Τουρκοκύπριοι να άφεθούν να χρησιμοποιηθούν από τον ιμπεριαλισμό-αποικισμό τόσο αίσχρα; Και τη δύναμη είχε, και το μηχανισμό και τις έπαφες μέσα στους Τουρκοκυπρίους είχε, για την ύλοποίηση αυτού του μετώπου που στ' αλήθεια θ' άλλαζε ριζικά την πορεία όλου του αγώνα μας. Μήπως είναι σφάλμα του ιμπεριαλισμού, μήπως αυτός φταίει που δεν πραγματοποιήθηκε το μέτωπο;

Ανεξάρτητα από τις μεγάλοστομες διακηρύξεις ή πραγματικότητα είναι διαφορετική. Η διεξαγωγή του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα του '55 - '59 άφέθηκε στη δεξιά. Και αυτό όχι γιατί η δεξιά διέθετε ισχυρή οργάνωση και συγκροτημένους μηχανισμούς, αλλά γιατί η έπίσημη άριστερά κράτησε άποχή και άργότερα μετατράπηκε σε άπλο θιασώτη του αγώνα - παρά την ισχυρή οργάνωσή της και τους αποτελεσματικούς μηχανισμούς της. Αντί για τη θετική συμβολή ή άκελική ήγεσία περιορίστηκε στο να οδηγήσει τις αγωνιστικές μάζες που την ακολουθούσαν πίσω από τη δεξιά - και μάλιστα τη δεξιά που έθρεψε άργότερα την ΕΟΚΑ-Β - στις άπιστευτες ταλαντεύσεις της μεταξύ ανεξαρτησίας, αυτοδιάθεσης, ένωσης κ.λπ. Θά 'ταν λοιπόν ουτοπία να πιστεύει ο κ. Παπαϊωάννου ότι οι Τουρκοκύπριοι θα παρασύρονταν σ' ένα μέτωπο που θα μαχόταν για την ένωση. Μήπως φταίει ο ιμπεριαλισμός γι' αυτή τη θέση της άριστεράς;

Και όταν άργότερα έκκολάφθηκαν οι συμφωνίες της Ζυρίχης, ήταν του ιμπεριαλισμού το σφάλμα που τις δέχτηκε η άκελική ήγεσία; Ο κ. Κληρίδης, στο ίδιο τηλεοπτικό πρόγραμμα, ανέφερε και τούτα: «... άρχισαμε μ' ένα ένιαίο κράτος - όπως προεβλέπετο υπό της Ζυρίχης, διότι δεν υπάρχει άμφιβολία ότι το καθεστώς της Ζυρίχης προέβλεπεν ένιαίο κράτος - αλλά έδιδε όρισμένα υπέρμετρα δικαιώματα εις την τουρκοκυπριακήν κοινότητα». Μήπως η άποδοχή από την άριστερά της Ζυρίχης βασιζόταν στην ίδια λογική; Και ήταν ο ιμπεριαλισμός που έφταιγε όταν η ήγεσία της άριστεράς παραγνώριζε το γεγονός ότι η Ζυρίχη συνταγματοποιούσε και παγιοποιούσε τα διχοτομικά σχέδια του ιμπεριαλισμού; Δεν είναι μήπως δικό μας λάθος - και όχι μηχανορραφία του ιμπεριαλισμού - όταν η άριστερά παρέμεινε στο περιθώριο του αγώνα, παρέμεινε τυφλά έσωστρεφής οργανισμός, άρνούμενη να ρίξει το βάρος της για να επηρεάσει τις εξελίξεις προς μια ευνόικότερη κατεύ-

θυνση;

Είναι ιμπεριαλιστική παρέμβαση που έπέβαλε στο ΑΚΕΛ ταύ Παπαϊωάννου να βλέπει (με την τόση διορατικότητά του) τη συνωμοσία να ύφαινεται, και να βασίζεται, ωστόσο, στο Μακάριο να ανακόψει και να παρεμποδίσει την τελική της εκδήλωση, ενώ την ίδια στιγμή διέδιδαν στα μέλη ότι «έλεγαν» στον Μακάριο να πάρει μέτρα, και αυτός δεν έπαιρνε; Και όταν τελικά εκδηλώθηκε το πραξικόπημα, ποιός έφταιγε για το ότι το μόνο σχέδιο αντιμετώπισής του που είχε καταστρώσει η άκελική ήγεσία ήταν πώς να διασωθεί ή ίδια, ενώ τα μέλη της περιφέρονταν στους δρόμους με την έλπίδα ότι θα άκουαν τον παράνομο ραδιοσταθμό του κόμματος να τους δίνει έντολές για την αντίσταση; Ο ιμπεριαλισμός;

Αλλά όλόκληρη η έλληνοκυπριακή πλευρά ήταν ένα έσωστρεφές σώμα. Από το 1963 ως το 1974, παρά τα τραύματα και τις... διορατικότητες, κανένας δεν άσχολήθηκε με τους Τουρκοκύπριους που στέναζαν κάτω από τη διχτατορία του Ντεκτάς - που όταν ακόμα κρυβόταν στην Άγκυρα κατηγορήθηκε για στάση και πού, ωστόσο, άφέθηκε έλευθερος όταν μπήκε στο νησί παράνομα για να συνεχίσει το καταστρεπτικό του έργο. Οι Έλληνοκύπριοι άπορροφήθηκαν από τη μικροευμερία τους που δημιούργησε η «αναπτυξιακή πολιτική» χωρίς προγραμματισμούς και με τις εύλογίες της αυτολιβανιζόμενης ήγεσίας της άριστεράς - ενώ την ίδια στιγμή οι τουρκοκυπριακές μάζες στέναζαν στα νύχια του Ντεκτάς.

Στο διάστημα της 10ετίας, από την έναρξη ως την άποκορύφωση της κρίσης, το ποσοστό των Τουρκοκυπρίων που άυτοεγκλωβίστηκαν στις υπό την ντεκτασική κατοχή περιοχές ήταν σχετικά μικρό. Αλλά και αυτοί ακόμα έρχόντουσαν σε καθημερινή έπαφή με τους Έλληνοκυπρίους. Ωστόσο, παρά τις διακηρύξεις, τις αποφάσεις της τσέπης και τις διορατικότητες, έλάχιστα έγιναν για να προσεγγισθούν άποφασιστικά οι τουρκοκυπριακές μάζες πάνω στη βάση ενός κοινώς άποδεχτού προγράμματος άνοικοδόμησης του κοινού μέλλοντος - μέσ' από ένα κοινό αγώνα με κοινούς προσανατολισμούς και στόχους.

Η κυβέρνηση, άπασχολημένη με τη μικροευμερία και τις τριβές των Έλληνοκυπρίων (της δεξιάς), δεν είχε καιρό για τέτοιες... πολυτέλειες. Περιοριζόταν σε πράξεις που έλάχιστα συνέβαλαν στην άπαλλαγή των Τουρκοκυπρίων από τα καθημερινά βάρη της ζωής, ή στην άπελευθέρωσή τους από το φασισμό του Ντεκτάς. Άλλωστε, όπως είναι γνωστό, έλάχιστα έπραξε για να θέσει τέρμα στη δραστηριότητα των παρανόμων, που έκτός από την άνωμαλία που δημιουργούσαν στους έλληνοκυπριακούς τομείς, όπλιζαν τον Ντεκτάς και έσπρωχναν τις τουρκοκυπριακές μάζες

στις σιδερόφραχτες άγκάλες του και άνοιγαν με μαθηματική άκρίβεια - όπως άλλωστε το τόνισε τόσες φορές και ο ίδιος ο Μακάριος - το δρόμο προς την καταστροφή. Και τούτο γιατί ο Μακάριος δεν «πίστευε» ότι θα μπορούσε να υπάρξει έλληνική ήγεσία (χωρίς βέβαια να ύπολογίζει ότι ή χούντα κάθε άλλο παρά έλληνική ήγεσία ήταν) που να φτάσει ως το πραξικόπημα - παρά τη βροντερή πραγματικότητα των «άνταρτικών» - και γιατί ήθελε να συνεργάζεται με «την έκαστοτε έλληνικήν κυβέρνησιν», παραγνώνοντας πάλι ότι ή χούντα κάθε άλλο παρά έλληνική κυβέρνηση ήταν. Και ή άριστερά ούτε που τόλμησε ποτέ ν' αντιπολιτευτεί τις θέσεις τούτες. Και γι' αυτό φταίει ο ιμπεριαλισμός;

Από την πλευρά της ή άριστερά, προφανώς για να δικαιολογεί τις διακηρύξεις της, περιοριζόταν στο να διατηρεί έλάχιστα έπαφες με γερασμένους Τουρκοκύπριους που τίποτα δεν ήταν σε θέση να προσφέρουν σ' έναν τέτοιο αγώνα. Καμιά έπαφή δεν είχε, ούτε ένίσχυε με όποιοδήποτε τρόπο την τουρκοκυπριακή αντίσταση κατά του Ντεκτάς. Δεκάδες ήταν οι Τουρκοκύπριοι νέοι, κυρίως φοιτητές από την Κωνσταντινούπολη, που άβοήθητοι γύριζαν τα χωριά και μιλούσαν στους συμπατριώτες τους με κεντρικό θέμα: «Οί Έλληνες δεν είναι οι έχθροί μας. Έχθροί μας είναι οι ιμπεριαλιστές με τις βάσεις τους στο νησί». Και βέβαια όταν ο Ντεκτάς έπεφτε μ' όλη τη φασιστική μανία του πάνω στους γενναίους αυτούς νέους (και χρειαζόταν πραγματική γενναίότητα να κάμουν αυτό που έκαναν) ή άριστερά και η έλληνοκυπριακή πλευρά δεν ήταν σε θέση να τους βοηθήσουν. Έμειναν άπαθείς θεατές. Και πολλοί ακόμα δεν έκρυψαν τη χαρά τους.

Είχε μια 25ετία στη διάθεσή της για να διαμορφώσει ή άριστερά ένα κοινό μέτωπο με τους Τουρκοκυπρίους. Μά ένα τέτοιο μέτωπο θα την έφερνε άντιμέτωπη με την έλληνοκυπριακή δεξιά. Και η άκελική ήγεσία δεν ήθελε κάτι τέτοιο. Προτιμούσε τη συνεργασία της δεξιάς. Αλλά ούτε και αυτή δεν είχε. Άπλως ακολουθούσε τη δεξιά. Από κόμμα όλόκληρης της εργατικής τάξης της Κύπρου, περιορίστηκαν σε κόμμα της έλληνοκυπριακής πλευράς μόνο.

Στην Άγγλία ζούν πάνω από 150.000 Κύπριοι, από τους οποίους οι 40.000 είναι Τούρκοι. Η σχετική ευμερία που άπόχτησαν τους έπιτρέπει να επισκέπτονται την Κύπρο συχνότατα. Έρχονται σε καθημερινή έπαφή μαζί και συζητούν τα προβλήματά τους. Και όπως συμβαίνει στην Κύπρο, έτσι κι εδώ δεν τους χωρίζει τίποτα. Και όμως, οι εδώ εκπρόσωποι της άκελικής ήγεσίας, ακολουθώντας το παράδειγμα των εργοδοτών τους στην Κύπρο, δεν είχαν παρά έλάχιστες έπαφες με γέρους Τουρκοκύπριους, ενώ

άφηναν τις μάζες, ιδιαίτερα τους νέους, στο έλεος των πραχτόρων του Ντεκτάς.

Χαρακτηριστικό είναι το έξης παράδειγμα: Παρά τις άντιθέσεις της εδώ άκελικής ήγεσίας (που... παρεμπιπτόντως είναι σχεδόν έξ ολοκλήρου εργοδότες) φτιάχτηκε συνδικαλιστικό συμβούλιο Έλλήνων και Τούρκων Κυπρίων εργατών που είχε σκοπό την ένημέρωση των εργατών για τα δικαιώματά τους και την οργάνωσή τους στα βρετανικά συνδικάτα. Η ιδέα δεν άρεσε στους εδώ γιατί άντιλήφθηκαν ότι άργά ή γρήγορα και οι δικοί τους Κύπριοι εργάτες θα επηρεάζονταν. Έτσι, όχι μόνο έδειξαν άδιαφορία, αλλά προσπάθησαν να μπούκοτάρουν την κίνηση, με τη δικαιολογία ότι οι Κύπριοι εργάτες έπρεπε να ένταχθούν άτομικά στα άγγλικά συνδικάτα. Τους βόλευε, βέβαια, να «ξεχνούν» ότι το συμβούλιο ιδρύθηκε με την ύπόδειξη των άγγλικών συνδικάτων άκριβώς για να μπορέσουν οι Κύπριοι με τη βοήθεια των συνδικάτων να υπερπηδήσουν όρισμένα ιδιαίτερα προβλήματα, όπως της γλώσσας, κ.λπ. Όταν λοιπόν 500 Έλληνες και Τούρκοι εργάτες πραγματοποίησαν άπεργία 15 ήμερών στα έστιατόρια Γουίμπυ, που άνήκαν σε τουρκοκυπριακή εταιρία, ένας από τους μετόχους της όποιας είναι ο Ντεκτάς, οι κύριοι με τη διορατικότητα έμειναν άδιάφοροι και άσυγκίνητοι.

Και όμως οι χιλιάδες αυτές των Κυπρίων της Βρετανίας θα μπορούσαν να γίνουν οι προπαγανδιστές και οι φορείς μιας νέας πορείας, ενός μετώπου. Μά οι διορατικοί κύριοι ένδιαφέρονταν μόνο για έράνους και χορούς. Έράνους γι' αυτό, έράνους για το άλλο και έράνους... πάει λέγοντας.

Και τώρα ό... διορατικός κύριος Παπαϊωάννου φωνάζει ότι πρέπει να γίνει άποφασιστική στροφή προς τους Τουρκοκυπρίους - κι έχει τις αποφάσεις στην τσέπη του. Τώρα που ο Ντεκτάς κατόρθωσε να περιμαζέψει τους Τουρκοκυπρίους στο βορρά και άνενόχλητα μπορεί να τους καταπιέζει ενώ έμεις παρακολουθούμε και το μόνο που κάνουμε είναι να εκφράζουμε τη συμπάθειά μας με τους καταπιεζόμενους. Έστω όμως και τώρα. Φτάνει πια κούφια διακηρύξεις και ανεφάρμοστες αποφάσεις. Θέλουμε πράξεις. Για να κάνεις λάθη πρέπει να δουλέψεις. Χωρίς δράση πάντοτε το κόμμα θα ναι άλάθητο, κύριε Παπαϊωάννου. Άς χρησιμοποιηθεί έπιτέλους ο τεράστιος μηχανισμός προς αυτή την κατεύθυνση. Φτάνει πια να τα ρίχνουμε όλα στον ιμπεριαλισμό. Ο ρόλος του, άναμφίβολα, ήταν άποφασιστικός. Αλλά και τα δικά μας λάθη τον βοήθησαν πολύ, πάρα πολύ. Άς το παραδεχτούμε έπιτέλους κι άς επανορθώσουμε τα λάθη στην πράξη.

Κώστας Γενάρης
Λονδίνο 6.6.75

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 - Τηλ. 615.783

Νέες εκδόσεις

Ο Ντοστογιέφσκι
στις αναμνήσεις των συγχρόνων του
Μετάφραση Ζωής Α. Νάσιουτζικ

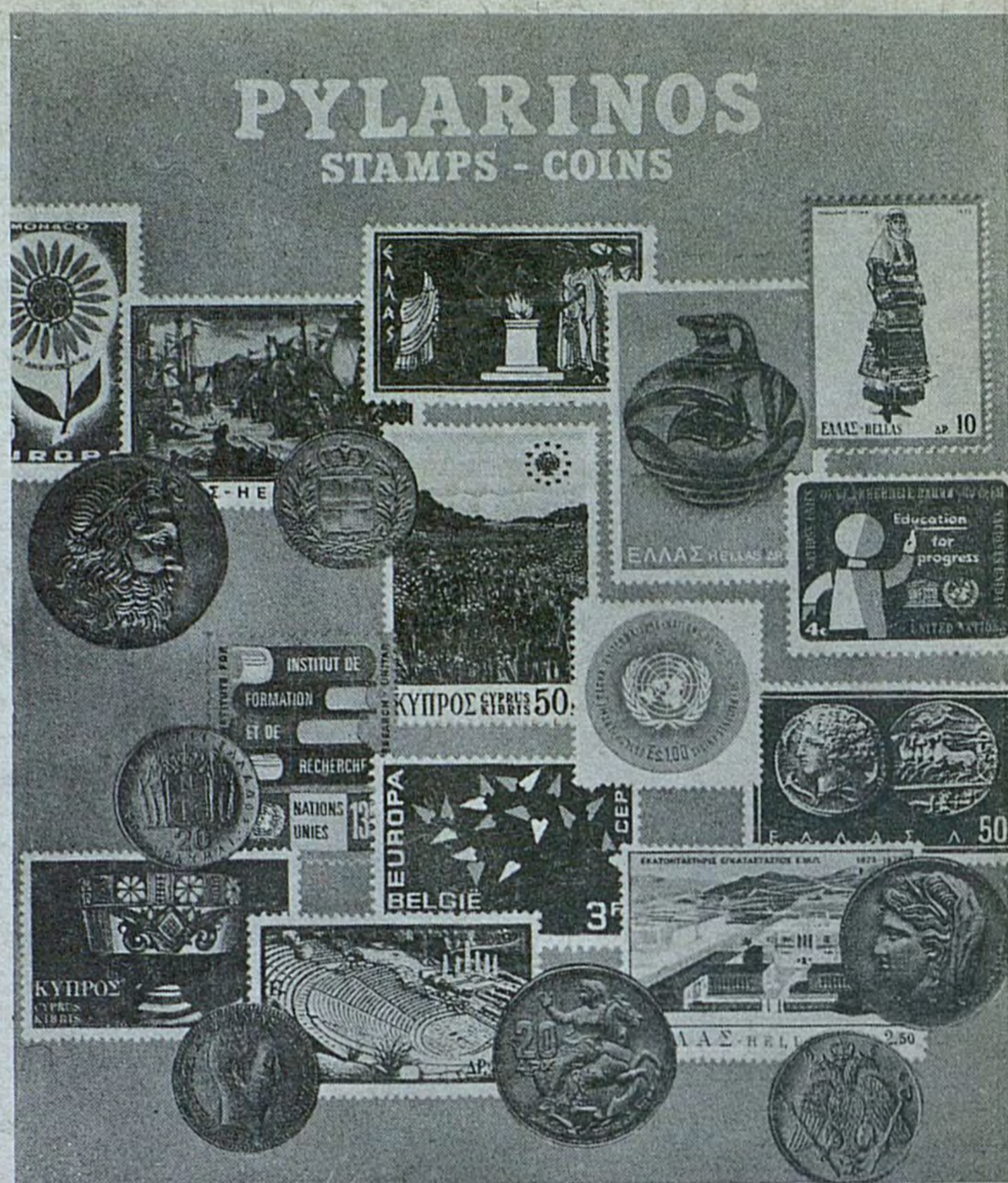
Ο Τολστόη
στις αναμνήσεις των συγχρόνων του
Μετάφραση Ζωής Α. Νάσιουτζικ

ΕΜΜΑΝΟΥΕΛ ΡΟΜΠΛΕΣ

Μια ιταλική άνοιξη

Νουβέλα

Μετάφραση Στρατή Τσίρκα.

ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

ΓΙΑ ΣΟΒΑΡΕΣ

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 7-9
Τηλ. 32 10 384
32 10 577

gutenberg

ΠΑΒΛΟ ΝΕΡΟΥΔΑ ΓΕΝΙΚΟ ΑΣΜΑ (ΚΑΝΤΟ ΧΕΝΕΡΑΛ)

Σε 3 πολυτελείς τόμους
Μετάφραση από τα Χιλιάνα -
Επιμέλεια - Εξηγητικά
ΔΑΝΑΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ
Σχέδια: VENTURELLI

κυκλοφορούν:
Τόμος ΠΡΩΤΟΣ - Τόμος ΔΕΥΤΕΡΟΣ
και τυπώνεται ο ΤΡΙΤΟΣ

Σόλωνος 103, τηλ. 626.684, 624.606, Αθήνα

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Σ.Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ & ΣΙΑ Ο.Ε.

Μαυρομυχάλη 7, Αθήναι, τηλ. 605.501
Πραξιτέλους 141, Πειραιεύς, τηλ. 41.16.530

Γ.Β. ΠΛΕΧΑΝΩΦ

Η εξέλιξη της μονιστικής αντίληψης
της Ιστορίας. Δρχ. 120

ΕΡΝΕΣΤ ΜΑΝΤΕΛ

Γένεση και εξέλιξη των οικονομικών
θεωριών του Κάρλ Μάρξ. Δρχ. 150

ΖΑΝ ΠΙΕΡ ΝΤΕΜΠΡΙ - ΑΝΤΡΕ ΜΑΝΡΑ

Σωθήκαμε απ' τα κάτεργα της Σαϊγκόν
και κατηγορούμε. Δρχ. 100

ΜΠΕΡΤΡΑΝΤ ΡΑΣΣΕΛ

α) Πολιτικά ιδεώδη. Δρχ. 80

β) Η εξουσία και το άτομο. Δρχ. 70

γ) Επιστήμη και κοινωνία. Δρχ. 70
(υπό έκδοσιν)

δ) Εκπαίδευση και κοινωνική οργάνωση

ε) Γεγονός και φαντασία

ΝΟΡΜΠΕΡΤ ΛΕΖΕΡ

Η Οδύσσεια του Μαρξισμού
στο δρόμο προς το σοσιαλισμό. Δρχ. 160

ΧΑΝΣ ΣΝΑΪΝΤΕΡ

Το μέλλον δεν περιμένει. Δρχ. 160